

Lasse Sigbjørn Stambøl

Regional dynamikk i selvstendig næringsvirksomhet i Norge

Basert på tverrsnittsanalyser av
arbeidsmarkedsmobilitet

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, oktober 2007
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-7251-6 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7252-3 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe

06. Arbeidsliv, yrkesdeltaking

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	.(,)

Sammendrag

Lasse Sigbjørn Stambøl

Regional dynamikk i selvstendig næringsvirksomhet i Norge

Basert på tverrsnittsanalyser av arbeidsmarkedsmobilitet

Rapporter 2007/35 • Statistisk sentralbyrå 2007

Prosjektet har hatt som hovedmål å analysere regionale forskjeller og strukturelle endringer i selvstendig næringsvirksomhet i Norge ved hjelp av individuell arbeidsmarkedsmobilitet i et tverrsnittsperspektiv. Analysene ser på omfang, fordeling og andeler av selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Analysene ser videre på overganger til og fra selvstendig næringsvirksomhet i to atskilte perioder 1997-1998 og 2002-2003. Bruttostrømmene til og fra selvstendig næringsvirksomhet er videre splittet opp etter personkennetegn og statusgrupper på arbeidsmarkedet. En viktig del av analysen har også vært å analysere rekrutteringen til og avgangen fra den selvstendige næringsvirksomheten ved hjelp av regionspesifikke kjennetegn. Til slutt er det foretatt analyser der mobiliteten i enpersonbedrifter sammenliknes med mobiliteten i den totale selvstendige næringsvirksomheten.

Resultatene viser at det er klart flere menn enn kvinner blant de selvstendig næringsdrivende. Gjennomsnittsalderen hos selvstendig næringsdrivende er også klart høyere enn i sysselsettingen for øvrig, mens utdanningsnivået hos selvstendig næringsdrivende er klart lavere enn i den øvrige sysselsettingen. Ikke-norske statsborgere utgjør en noe større andel av de selvstendig næringsdrivende enn de utgjør av den samlede sysselsettingen i landet. De mer sentrale regionene har den største andelen av de selvstendig næringsdrivende, men selvstendig næringsvirksomhet som andel av den totale sysselsettingen er noe større i de mellomstore og mer perifere regionene. Den årlige rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet utgjør mellom en fjerdedel og en femtedel av den totale sysselsettingen i selvstendig næringsvirksomhet. Den største andelen av rekrutteringen stammer fra gruppen lønnstakere og personer utenfor arbeidsstyrken. Resultatene bidrar til å støtte hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte som selvstendig næringsdrivende er noe større når øvrige sysselsettingsmuligheter er relativt svakere. På den annen side gir resultatene en klar indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med relativt høyere arbeidsledighet og svakere økonomisk utvikling for øvrig. Det er små forskjeller i mobilitet mellom personer i enpersonbedrifter og i den selvstendige næringsvirksomheten generelt.

Prosjektstøtte: Prosjektet er delvis finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Innhold

1. Bakgrunn, hypoteser og problemstillinger.....	9
2. Prosjektbeskrivelse	12
3. Data, definisjoner, metoder og disposisjoner	14
4. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet i Norge	17
4.1. Noen innledende fordelinger av selvstendig næringsvirksomhet i Norge	17
4.2. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet etter fylke.....	18
4.3. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet etter regiontyper og personkjennetegn.....	19
5. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet i Norge.....	27
5.1. Årlig brutto tilgang til selvstendig næringsvirksomhet.....	27
5.2. Hvilken bakgrunn har personer som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet?	34
6. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge	45
6.1. Årlig brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet.....	45
6.2. Hvilken arbeidsmarkedsstatus får personer som går ut av selvstendig næringsvirksomhet?	53
7. Sammenhengen mellom mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte regionale kjennetegn.....	65
7.1. Sammenhengen mellom brutto tilgang til selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte kjennetegn ved regionene	67
7.2. Sammenhengen mellom brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte kjennetegn ved regionene	74
8. Noen beregninger angående selvstendig næringsvirksomhet og enpersonsbedrifter	82
9. Noen hovedresultater	87
10. Videre perspektiver.....	93
Litteratur.....	94
Vedlegg: Syv regiontyper	96

Figurregister

4. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet i Norge

4.1.	Fordeling av total sysselsetting og selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i 1997 etter bostedsfylke. Prosent. Norge = 100	18
4.2.	Fordeling av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene i 1997, 1998, 2002 og 2003 etter bostedsfylke. Prosent. Norge = 100.....	19
4.3.	Fordeling av selvstendig næringsvirksomhet uten primærnæringene i 1997, 1998, 2002 og 2003 etter bostedsfylke. Prosent. Norge = 100.....	19
4.4.	Selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype. Prosent.....	20
4.5.	Selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og kjønn. Prosent.....	21
4.6.	Selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og alder. Prosent.....	22
4.7.	Selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og utdanning. Prosent.....	23
4.8.	Selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og statsborgerskap. Prosent	24
4.9.	Selvstendig næringsdrivende i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter sektor. Etter regiontype og hele landet. Prosent	26
4.10.	Selvstendig næringsdrivende fordelt på næringssektorer i 1997 og 2003. Etter regiontype og hele landet. Prosent av antall selvstendige i hver region	26

5. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet i Norge

5.1.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter bostedsfylke. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003.....	28
5.2.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontyper. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003	28
5.3.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og kjønn. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003.....	29
5.4.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og alder. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003.....	30
5.5.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og utdanning. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003	31
5.6.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og statsborgerskap. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003.....	32
5.7.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og sektor. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003	33
5.8.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997 til 1998 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total tilgang i 1998.....	35
5.9.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 2002 til 2003 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total tilgang i 2003.....	35
5.10.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og regiontyper. Prosent av total tilgang i 1998 og 2003.....	36
5.11.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og kjønn. Prosent av tilgang i 1998 og 2003	38
5.12.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og alder. Prosent av tilgang i 1998 og 2003	39
5.13.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og utdanning. Prosent av tilgang i 1998 og 2003	41
5.14.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og statsborgerskap. Prosent av tilgang i 1998 og 2003	42
5.15.	Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og sektor. Prosent av tilgang i 1998 og 2003. Hele landet	44

6. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge

6.1	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter bostedsfylke. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002.....	46
6.2.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontyper. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002	46

6.3.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og kjønn. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002	48
6.4.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og alder. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002	49
6.5.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og utdanning. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002	50
6.6.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og statsborgerskap. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002.....	51
6.7.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og sektor. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002	52
6.8.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997 til 1998 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total avgang i 1997	54
6.9.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 2002 til 2003 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total avgang i 2002	54
6.10.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og regiontyper. Prosent av total avgang i 1998 og 2003	56
6.11.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og kjønn. Prosent av avgang i 1997 og 2002	58
6.12.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og alder. Prosent av avgang i 1997 og 2002	59
6.13.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og utdanning. Prosent av avgang i 1997 og 2002	60
6.14.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og statsborgerskap. Prosent av avgang i 1997 og 2002.....	62
6.15.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet fra 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og sektor. Prosent av avgang i 1997 og 2002. Hele landet	64

8. Noen beregninger angående selvstendig næringsvirksomhet og enpersonsbedrifter

8.1.	Tilgang til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter regiontype. Prosent av selvstendig næringsvirksomhet i 2003.....	83
8.2.	Tilgang til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter statusgrupper og regiontype. Prosent av tilgangen i 2003	83
8.3.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter regiontype. Prosent av selvstendig næringsvirksomhet i 2002.....	84
8.4.	Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter statusgrupper og regiontype. Prosent av avgangen i 2002	85
8.5.	Personer i enpersons aksjeselskap som går over til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter sett i forhold til alle lønnstakere som går over til selvstendig virksomhet i enpersonsbedrifter fra 2002 til 2003. Hele landet. Prosent.....	86
8.6.	Selvstendig næringsdrivende i enpersonsbedrifter som går over til enpersons aksjeselskaper sett i forhold til alle selvstendige i enpersonsbedrifter som går over til status som lønnstaker fra 2002 til 2003. Hele landet. Prosent.....	86

Tabellregister

7.	Sammenhengen mellom mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte regionale kjennetegn	
7.1.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	68
7.2.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	69
7.3.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	70
7.4.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	71
7.5.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)	73
7.6.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)	73
7.7.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	75
7.8.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	75
7.9.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	78
7.10.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)	78
7.11.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)	80
7.12.	Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)	81

1. Bakgrunn, hypoteser og problemstillinger

Selvstendig næringsdrivende utgjør om lag åtte prosent av samtlige sysselsatte personer i Norge når bearbejdede registerbaserte tall legges til grunn, og noe mer når man måler sysselsettingen etter antall time- og ukeverk. Det totale antallet selvstendig næringsdrivende i Norge har variert noe fra år til år, men endringene i det totale antallet har ikke vært store de siste årene. Tidligere har en stor del av de selvstendig næringsdrivende vært å finne i primærnæringene. Mens sysselsettingen i disse næringene har vist klar nedgang, har tallet på selvstendige i andre næringer økt. Denne prosessen har hatt en klar regional dimensjon, i og med at endringene i antall selvstendige i de ulike næringer ikke nødvendigvis har foregått balansert innenfor hver av regionene. Graden av oppstart av ny selvstendig næringsvirksomhet og opprettholdelsen av denne er sett på som et tegn til at en region og en sektor utvikler seg positivt. Blant annet med bakgrunn i dette er det blitt gjort politiske initiativer for å stimulere til økt etablering av ny selvstendig næringsvirksomhet i de forskjellige regionene.

Den internasjonale litteraturen har frembrakt en rekke interessante hypoteser, teorier og analyser på feltet, med spesiell vekt på hva som kjennetegner personer som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet og hvilke personer som oppgir sin posisjon som selvstendig næringsdrivende (se for eksempel Blanchflower (2000), Parker (2004)). Regionale variasjoner i entreprenørskap og selvstendig næringsvirksomhet for øvrig er derimot noe mindre analysert. Det er likevel stilt en rekke hypoteser om at selvstendig næringsvirksomhet, også utenom primærnæringene, kan være mer omfattende i mer perifere regioner sammenliknet med de mer sentrale og urbaniserte. Dette begrunnes bl.a. med at det er færre muligheter for lønnet arbeid i små og ikke-sentrale områder enn i sentrale regioner, og at arbeidsmarkedsmulighetene påvirker sannsynligheten for å starte opp som selvstendig næringsdrivende (Carrasco and Ejrnæs, (2003)). Personer i små arbeidsmarkedregioner kan bli "presset" inn i selvstendig næringsvirksomhet dersom de ikke ser noen alternative realistiske muligheter. Selvstendig næringsvirksomhet kan også virke tiltrekkende og som et fordelaktig

alternativ for den mer marginale delen av arbeidskraften. Således kan mange små bedrifter i små og mindre sentrale regioner være et uttrykk for mangel på sysselsettingsmuligheter som lønnstakere innen større bedrifter (Curran and Storey (1993)). Det kan derfor også argumenteres for at man kan forvente hyppigere overganger mellom selvstendig næringsvirksomhet, lønnet arbeid som arbeidstaker og arbeidsledighet i mer perifere regioner sammenliknet med de større og mer sammensatte arbeidsmarkedene, der mulighetene til mer variert og permanent lønnsarbeid er større.

Individene varierer i sine jobbsøk både med hensyn til initiativ, villighet til risiko og ønske om uavhengighet, noe som bl.a. er viktige faktorer for valg av yrkeskarriere (se for eksempel Lévesque, Shepherd and Douglas (2002)). Mange velger å starte opp med selvstendig næringsvirksomhet, mens de fleste foretrekker (ender opp med) lønnet arbeid som arbeidstaker, det være seg i privat eller offentlig virksomhet. Det er også vel kjent fra litteraturen at individuelle kjennetegn som kjønn, alder, utdanning og familiesituasjon påvirker valget av jobber (Parker, (2004)). I tillegg vil institusjonelle faktorer som bl.a. arbeidsmarkedsfleksibilitet, arbeidsledighetstrygd, ordninger for pass av barn, offentlige støtteordninger for selvstendig næringsvirksomhet, skattesystemet osv. påvirke individers tilpasninger på arbeidsmarkedet. Videre kan det antas at individer velger karrierer ut fra det som maksimerer nytten ved å arbeide (se for eksempel Lévesque, Shepherd and Douglas (2002)).

Tidligere arbeidsmarkedserfaring må også tillegges betydning for nye jobbvalg. Det er bl.a. i Evans og Leighton (1989a,b) estimert hvordan tidligere erfaringer med selvstendig næringsvirksomhet er med på å øke sannsynligheten for igjen å starte opp som selvstendig næringsdrivende. Dette er videre med på å stille hypoteser om den betydelige avgangen som har foregått innenfor primærnæringene er med på å generere ny selvstendig næringsvirksomhet. Personer som har sin bakgrunn i primærnæringene er ikke vant til å jobbe som lønnstakere, og kan derfor i større grad enn andre være tilbøyelige til og motivert for å starte egen selvstendig næringsvirksomhet. Denne hypotesen

vil i tilfelle kunne forsterke forventningene om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet kan være noe større i de mer perifere regionene enn i de mer sentrale regionene. Spørsmålet blir om det er stor avgang fra selvstendige i primærnæringene til selvstendige i andre sektorer?

På den annen side er det i Lazear (2002) vist at personer med mer variert arbeidserfaring, er de som med størst sannsynlighet blir nye entreprenører. Flere analyser har også vist at personer med mer ustabil jobbhistorie (inklusive perioder med arbeidsledighet) er signifikant mer tilbøyelige til å starte opp egen selvstendig næringsvirksomhet (se for eksempel Evans og Leighton (1989a,b), Carrasco (1999), Ritsilä og Tervo (2002), Parker (2004)).

En annen interessant, men så langt lite analysert problemstilling, er varigheten av selvstendig næringsvirksomhet i de forskjellige lokale arbeidsmarkedene. Temaet er likevel tatt opp, drøftet og til dels analysert i enkelte sammenhenger (se for eksempel Taylor (1999), Carrasco (1999), Johansson (2000), Falter (2001)). Det er blant annet vist at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet og varigheten av selvstendig næringsvirksomhet er avhengig av kjennetegn ved individene og konjunkturerne i økonomien. Hvordan regionspesifikke kjennetegn påvirker avgangen og varigheten av selvstendig næringsvirksomhet er derimot lite analysert. Tervo og Haapanen (2005) har imidlertid påvist at varigheten av selvstendig næringsvirksomhet er mer omfattende i perifere områder sammenliknet med mer sentrale regioner i Finland. En viktig begrunnelse kan være at relativt svakere arbeidsmarkeder i de mer perifere områdene, med færre sysselsettingsalternativer, får individer til å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet lenger enn de kanskje ellers ville ha gjort. Noe av forklaringen til relativt lengre varighet på selvstendig næringsvirksomhet i perifere områder enn i sentrale områder, kan også knyttes til relativt høye frafall fra selvstendig næringsvirksomhet kort tid etter at virksomheten er satt i gang i de mer sentrale områdene. Mange entreprenører har i utgangspunktet imperfekt informasjon om sine muligheter til suksessfull virksomhet. Individer som er mindre egnet til slik virksomhet gir opp ganske fort. Jo lenger en person har drevet selvstendig virksomhet, jo større er sjansen for at man fortsetter, fordi individene først lærer om sine evner og muligheter til å overleve som selvstendig næringsdrivende etter at man har holdt på en stund (Taylor (1999), Parker (2004)). Dette fører til at det kan være mange av de samme faktorene som får personer til å starte selvstendig næringsvirksomhet også kan være de faktorer som er viktige for at den selvstendige næringsvirksomheten skal kunne opprettholdes over tid.

Med hensyn til skifte av status til og fra selvstendig næringsvirksomhet og varigheten av selvstendig næringsvirksomhet er derfor tidligere bakgrunn og erfaring av stor viktighet. Det kan for eksempel antas at overgang fra status som lønnstaker til selvstendig næringsdrivende legger et sterkere grunnlag for å kunne overleve som selvstendig næringsdrivende sammenliknet med at den tilsvarende overgangen skjer fra arbeidsledighet, rett fra utdanning eller fra utenfor arbeidsstyrken for øvrig. Personer som velger å gå direkte fra lønnsarbeide til selvstendig virksomhet må forventes å være i besittelse av større humankapital og motivasjon så vel som kvalitativ informasjon med hensyn til mulighetene rundt selvstendig næringsvirksomhet. Carrasco (1999) viste at selvstendig næringsdrivende menn i Spania som kom rett fra arbeidsledighet viste tre ganger så stor sannsynlighet for å forlate sin selvstendige næringsvirksomhet sammenliknet med de som kom rett fra forutgående arbeide som lønnstakere. Likevel forventes at tidligere erfaring som selvstendig næringsdrivende antakelig gir størst sannsynlighet for å lykkes over tid. Tidligere erfaring som selvstendig næringsdrivende indikerer akkumulering av forretningskunnskap. Det er en viktig forklaringsfaktor for å starte som selvstendig næringsdrivende, men må også kunne forventes å være en viktig forklaringsfaktor for å kunne overleve som selvstendig næringsdrivende (Evans og Leighton (1989a,b), Parker (2004)).

Selvstendig næringsvirksomhet er å gjenfinne innen svært mange forskjellige næringer. De ulike næringer har forskjellig utvikling både regionalt, nasjonalt og globalt. Det er nærmest en selvfølge at det skulle være lettere å overleve som selvstendig næringsdrivende innen en næring som er i vekst enn i en næring som viser klar nedgang. I prosjektet blir det derfor viktig å kontrollere for slike næringsstrukturelle forskjeller når graden av selvstendig næringsvirksomhet skal analyseres.

Selvstendig næringsvirksomhet berører også innvandrerguppene i befolkningen. Det er en kjensgjerning at mye ny virksomhet som oppstår som selvstendig næringsvirksomhet nettopp har sin bakgrunn i forskjellige innvandrergupper. Dette gjelder ikke minst innen varehandel og restaurantdrift, men også innen en rekke andre områder som kan klassifiseres som personlig tjenesteyting. Sett i sammenheng med noen av de hypotetiske og teoretiske innfallsvinklene beskrevet over, kan situasjonen til forskjellige innvandrergupper til en viss grad sammenliknes med det vi skrev om mer perifere regionale arbeidsmarkeder. Vi forventer at sannsynligheten for å starte selvstendig næringsvirksomhet er større i distriktene bl.a. pga. færre muligheter til lønnsarbeide og større arbeidsledighet. Forskjellige innvandrergupper har gjennomsnittlig også noen større flaskehalser å forsere med hensyn til mulig lønnsarbeide sammenliknet med

innfødte arbeidstakere. Arbeidsledighetsratene er også klart høyere hos innvandrere enn hos nordmenn. Med andre ord er det flere av de hypotetiske og teoretiske momentene over som tilsier at innvandregupper kan ha større tilbøyelighet til å starte selvstendig næringsvirksomhet enn det som er gjennomsnittlig i samfunnet for øvrig. Nå er det imidlertid også klare forskjeller innvandrergruppene imellom. Ikke alle innvandrergrupper har like store problemer med å oppnå arbeide som lønnstakere, og arbeidsledighetsprosentene varierer sterkt mellom forskjellige innvandrergrupper. Den erfaringen innvandrergruppene har med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet fra de land og kulturer de selv kommer fra, varierer også sterkt. Den nye utvidelsen av EU med en rekke land i Øst-Europa indikerer bl.a. en potensiell økende innvandring av personer som i løpet av sin egen og forrige generasjon i liten grad har hatt mulighet og frihet til å drive selvstendig næringsvirksomhet. Med hensyn til den regionale dimensjonen er det viktig å kartlegge ulike tilbøyeligheter til selvstendig næringsvirksomhet gitt forskjellig innvandrerbakgrunn, bl.a. fordi de forskjellige innvandrergruppene langt fra er likt fordelt på de forskjellige regionene.

2. Prosjektbeskrivelse

Målsettingen med prosjektet er å analysere regionale forskjeller og strukturelle endringer i selvstendig næringsvirksomhet i Norge ved hjelp av individuell arbeidsmarkedsmobilitet. Prosjektet omfatter i utgangspunktet alle individer i yrkesaktiv alder, dvs. i alderen 16-74 år, og dermed også alle selvstendig næringsdrivende i Norge. Det vil si at prosjektet spenner over analyser fra den avgangen som i stor grad foregår fra selvstendig virksomhet i primærnæringene som den ene ytterlighet og til den gründervirksomheten som foregår innenfor flere sektorer, og mest innenfor spesielle deler av den nye og moderne delen av tertiær næringsvirksomhet, som den andre ytterlighet. Som det fremgår av teorier, hypoteser og problemstillinger i avsnittet over, er det viktig å ta hensyn til en rekke kjennetegn ved individene for å kunne forklare ulik tilbøyelighet til å starte opp med, eventuelt gå ut av og aller helst lykkes med et mer kontinuerlig virke som selvstendig næringsdrivende. Hovedmålsettingen med analysen er likevel å kunne beskrive og forklare utviklingen og endringene i den selvstendige næringsvirksomheten ved hjelp av regionspesifikke kjennetegn. Kronologien i prosjektet blir derfor først å kartlegge og beskrive omfanget av selvstendig næringsvirksomhet samt de statusoverganger som skjer gjennom overganger til og fra selvstendig næringsvirksomhet med hensyn til en rekke individkjennetegn, samtidig som den regionale dimensjonen både inkluderes og beskrives. Deretter er det viktig å klassifisere regionene etter forskjellige kjennetegn ved regionene, før det til slutt foretas avsluttende analyser der de regionale variasjonene med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet forsøkes forklart. I den siste fasen er det viktig å kunne ta i betraktning atferd gitt etter ulike individkjennetegn, slik at det i den regionale hovedanalysen kan kontrolleres for disse viktige individkjennetegnene.

Analysen er lagt opp i to hovedfaser, der den første hovedfasen analyseres og presenteres i denne rapporten. Denne analysen er en mer beskrivende analyse og sammenlikning mellom regioner på grunnlag av tverrsnittsdata, der det ses på overganger mellom statusgrupper til og fra selvstendig næringsvirksomhet fra et år til det neste. En rekke individ-

kjennetegn blir inkludert. Som analysegrunnlag konsentreres oppmerksomheten på statusoverganger i arbeidsmarkedet mellom årene 1997 og 1998, som viser en meget sterk vekst i sysselsettingen generelt, og på tilsvarende overganger i arbeidsmarkedet mellom årene 2002 og 2003, som representerer år med en viss nedgang i sysselsettingen. Her vil vi bl.a. besvare spørsmål av typen hva det er som karakteriserer de personene som går inn i selvstendig næringsvirksomhet med hensyn til kjønn, alder, utdanning, statsborgerskap og sektor, gitt ulike typer av regional tilhørighet. Tilsvarende spørsmål og analyser angående de som går ut av selvstendig næringsvirksomhet vil også bli besvart her.

I tillegg til analyser etter individkjennetegn besvares også bl.a. følgende spørsmål i denne første fasen:

- Hvordan fordeler de selvstendig næringsdrivende seg på de forskjellige regioner og sektorer?
- Hvordan har antallet selvstendig næringsdrivende endret seg over en del år i regionene og sektorene?
- Hvor stor andel selvstendig næringsdrivende er det i de enkelte regioner og sektorer?

Av mer detaljerte spørsmål knyttet til bruttoendringer kan nevnes følgende: Er det store eller små bruttoavganger og bruttotilganger som ligger bak de årlige nettoendringene i antall selvstendige? Hvordan er de regionale forskjellene med hensyn til rekruttering til og avgang fra status som selvstendig næringsdrivende? Fra hvilke statusgrupper kommer de som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet? (For eksempel fra betalt jobb som lønnstaker, fra utdanning, fra ledighet eller fra gruppen utenfor arbeidsstyrken for øvrig). Til hvilken arbeidsmarkedsstatus går de selvstendig næringsdrivende som endrer sin status fra å være selvstendig næringsdrivende? Hvordan varierer bruttostrømmene til og fra status som selvstendig næringsdrivende med konjunkturforløpet, både generelt og sektorspesifikt? Analysene vil i utgangspunktet bli foretatt på intra-regionalt nivå, men vil også fange opp strømmer av individer som går mellom regionene, slik at statusskifte med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet også kan fanges opp i forbindelse med flytting. I tillegg tas det også hensyn

til den innvandringen som måtte ende som selvstendig næringsdrivende i det året innvandringen skjer, samt den utvandringen som foregår fra selvstendig næringsvirksomhet.

Dette er noen eksempler på en rekke spørsmålstillinger som stilles i denne analysen. I tillegg blir altså regionene inndelt etter en del regionspesifikke kjennetegn som bl.a. forutgående andel selvstendige, arbeidsledighetsprosent, yrkesdeltakelse både totalt og for lønnstakere, samt endringer i sysselsettingen totalt og for lønnstakere. Målsettingen med analysen blir altså å kartlegge rekrutteringen til, opprettholdelsen av og avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet, og samtidig forklare regionale forskjeller ved hjelp av regionspesifikke kjennetegn. Det vil være politikkrelevant å få kjennskap til hvilke grupper som har størst tilbøyelighet til å ende opp som selvstendig næringsdrivende og videre klarer å opprettholde sin posisjon som selvstendig næringsdrivende over tid. Likedan hva som karakteriserer de som forlater sin status som selvstendig næringsdrivende. En stor del av de regionale forskjeller i dette mønsteret kan etter all sannsynlighet forklares gjennom forskjellige regionale næringsstrukturer og tradisjoner, men oppstår det klare regionale forskjeller også etter at det er kontrollert for en rekke viktige variable, og det mellom regioner som i utgangspunktet kan klassifiseres som mer homogene regioner, gir dette grunnlag for å stille spørsmål om det er ført forskjellig politikk med hensyn til å oppmuntre til og tilrettelegge for selvstendig næringsvirksomhet. Selvstendig næringsvirksomhet bør også være et høyaktuelt regionalpolitisk tema, fordi det er her vi finner store avganger (les primærnæringene), men samtidig også mye av den gründervirksomheten som gjenspeiler hvor dyktige regionene er til å utvikle nye typer av næringsvirksomhet.

Det er for øvrig en utbredt oppfatning om at de aller fleste nye jobber blir skapt i de mer sentrale regionene. Nå er det selvsagt slik at en stor mengde (de aller fleste) nye jobber skapes innenfor allerede eksisterende virksomheter og bedrifter i form av utvidelser, og ikke bare gjennom ny selvstendig næringsvirksomhet. Men prosjektet vil likevel kaste lys over noe av denne problemstillingen ved å sammenlikne graden av ny selvstendig næringsvirksomhet i et regionalt sentrum-periferi perspektiv. I denne sammenhengen er det selvsagt også viktig å ta i betraktning bruttoavgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i de forskjellige regionene, for på den måten å måle hvor mye effekten av nyskapingene har betydd for nettoendringene. De samfunnsmessige aspekter vil også bli trukket inn ved å se selvstendig næringsvirksomhet i relasjon til sysselsettingen for øvrig. Er ny selvstendig næringsvirksomhet med på å øke den totale sysselsettingen (et supplement)? eller virker den kun som erstatning for tidligere virksomhet, eller endog rasjonaliserende?

I tillegg vil innvandrerbefolkningen bli handtert særskilt i prosjektet med sammenlikninger med den øvrige befolkningen. I samsvar med hypoteser og teorier stilt innledningsvis, må man også kunne forvente at en del innvandrergrupper vil vise spesiell tilbøyelighet til å starte opp med selvstendig næringsvirksomhet. Innvandrere har i gjennomsnitt lavere yrkesdeltakelse og kan ha større problemer med å gå inn i lønnet arbeide som arbeidstaker sammenliknet med nordmenn. I likhet med forventninger om større overgang til selvstendig næringsvirksomhet i distriktene på grunn av mindre tilgjengelig lønnsarbeid, vil dette dermed også gjelde forskjellige innvandrergrupper. Vi må dertil kunne forvente at ulike innvandrergrupper vil ha forskjellig tilbøyelighet til å starte selvstendig virksomhet, avhengig av de forskjellige kulturbakgrunner de forskjellige gruppene har.

Den andre hoveddelen av analysen (hovedfase 2, som ikke presenteres i denne rapporten) vil representere en tidsserieanalyse der individene følges gjennom en rekke år, tentativt gjennom for eksempel en periode fra 1994 til 2005 (eventuelt 2006), for å se på varigheten av den selvstendige næringsvirksomheten. (Se nærmere om dette i rapportens kapittel 10: Videre perspektiver).

3. Data, definisjoner, metoder og disposisjoner

De viktigste datakildene til dette prosjektet er hentet fra registerbasert sysselsettingsstatistikk med en rekke opplysninger om kjennetegn på individnivå. Det er i tillegg koblet på opplysninger som kjennetegner bedriftene som aktørene er sysselsatte i. I denne analysen har vi konsentrert alle data om årene 1997 og 1998, som representerer år med en generelt sterk økning i sysselsettingen, og årene 2002 og 2003, som representerer en periode med stagnasjon og svak nedgang i sysselsettingen totalt på landsbasis. I utgangspunktet har vi tatt med data som omfatter samtlige innbyggere i Norge i aldersgruppen 16-74 år. Det har deretter vært viktig å forta definisjoner, kategoriseringer og grupperinger av alle personene gitt forskjellige kriterier. I og med at analysen i hovedsak omfatter selvstendig næringsdrivende, så har det selv sagt vært viktig å skille ut samtlige sysselsatte personer som kan defineres som selvstendig næringsdrivende. For å kunne analysere bakgrunnen til de som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet, samt analysere hva de personene som går ut av selvstendig næringsvirksomhet går til, har det vært nødvendig å foreta statusdefinisjoner og statusgrupperinger også av den øvrige delen av befolkningen. Etter at alle individer er definert ut fra sin yrkesstatus, lønnstaker eller selvstendig, samt etter forskjellige kategorier av status på arbeidsmarkedet for øvrig, har det vært mulig å se på endringer ved å koble sammen datagrunnlagene fra to påfølgende år, her altså 1997-1998 og 2002-2003. I tillegg til en rekke individkjennetegn har vi fortatt følgende definisjoner av de mest benyttede statusgruppene.

Definisjoner av statusgrupper

Selvstendig næringsdrivende defineres ved hjelp av yrkesstatuskoder i det regionale sysselsettingsregisteret etter viktigste kilde til livsopphold. Personer med flere typer arbeidsforhold defineres således ut fra det viktigste av arbeidsforholdene. Yrkeskodene relateres til selvstendige i primærnæringene og til øvrige næringer, som er klassifisert etter det mest detaljerte nivået i NACE (dvs. etter 6-siffrer kode). Selvstendig næringsdrivende blir videre forsøkt inndelt etter organisasjonsform, for eksempel enkeltmannsforetak, aksjeselskap (en eller flere personer) osv. samt etter

bedriftens organisasjonsnummer. På samme måten som for lønnstakere (se under) så defineres sysselsatte selvstendige næringsdrivende som har vært arbeidsledige i 7 måneder eller lengre i løpet av året, som arbeidsledige. Sysselsatte selvstendig næringsdrivende som også har vært under utdanning i løpet av året klassifiseres særskilt, men går inn i begrepet selvstendig næringsdrivende.

Lønnstakere defineres som personer registrert i et arbeidsforhold i AA-registeret fratrasket de som i løpet av året også har vært arbeidsledige i 7 måneder eller lengre. Sysselsatte som også har vært under utdanning i løpet av året klassifiseres særskilt, men går inn i begrepet total sysselsetting.

Personer under utdanning defineres som alle som er under utdanning per 1.10 i undersøkelsesåret pluss alle som har avlagt en eksamen i periodene 1.1 - 30.9 og 1.10 -31.12 i undersøkelsesåret, men som ikke er å finne blant de personer som er registrert under utdanning per 1.10 i undersøkelsesåret. Personer under utdanning som også har vært sysselsatte i løpet av året, defineres som sysselsatte under utdanning. Personer under utdanning som også er registrert som arbeidsledige i løpet av året, klassifiseres som arbeidsledige dersom arbeidsledigheten har vart i 7 måneder eller lenger i løpet av det samme året.

Arbeidsledige defineres som alle som er registrert i arbeidsledighetsregisteret med minst én måned arbeidsledighet i løpet av året. Arbeidsledige som også har vært sysselsatte i løpet av året klassifiseres som arbeidsledige dersom arbeidsledigheten har vart 7 måneder eller lenger i løpet av det samme året. Tilsvarende vil arbeidsledige som også har vært under utdanning i løpet av året klassifiseres som arbeidsledige dersom ledigheten har vart i 7 måneder eller lenger i løpet av det samme året.

Personer utenfor arbeidsstyrken defineres som alle personer i aldersgruppen 16-74 år som ikke kan plasseres i noen av statusgruppene over.

I tillegg er alle personene inndelt i grupper etter kjønn, tre aldersgrupper (16-34 år, 35-54 år og 55-74 år), tre utdanningsgrupper (lav, middels og høy utdanning) og etter nasjonalitet målt etter statsborgerskap på følgende måte: a) norske, b) øvrige nordiske, c) øvrige vestlige og d) ikke-vestlige statsborgere. I enkelte sammenhenger har vi også skilt ut personer fra de ti landene som ble nye EU-medlemmer i 2004. I tillegg har vi benyttet en inndeling etter næringssektorer bestående av 12 kjente næringssektorer og en gruppe for uoppgitt næringssektor.

Regioninndeling

Vi har i utgangspunktet benyttet kommune som regional inndeling i datagrunnlaget, men i selve analysene benyttes en noe mer aggregert regional inndeling i det funksjonelle arbeidsmarkeder som regel består av mer enn én kommune.

Som presentasjonsgrunnlag har vi imidlertid i enkelte sammenhenger benyttet fylkesinndelingen. Denne gir et beskrivende grunnlag ut fra kjente regionale inndelinger.

Som regionale hovedinndelinger benyttes som basis SSBs inndeling i økonomiske regioner, som her består av til sammen 90 regioner. Det er disse regionene som blir benyttet i de økonometriske analysene for å måle sannsynligheten for overgang til og avgang fra selvstendig næringsvirksomhet sett i sammenheng med en del kjennetegn ved disse regionene.

Videre har vi aggregert disse regionene etter en sentrum-periferi inndeling etter typologier av regioner: Til sammen 7 typeregioner: Med hovedstadsregionen Oslo/Akershus som den mest sentrale, samt andre regionale metropoler, regionale sentre med universitet, andre regionale sentre, mellomstore regionale sentre, små arbeidsområder og som den mest perifere typologien, mikroarbeidsområdene. Dette er den samme regionale inndelingen vi tidligere har benyttet i Persson (ed.) (2004) og Stambøl (2005a-e, 2006a-c). En liste over regioner som inngår i hver regiontype er gitt i vedlegg A.

Metode

Den første delen av prosjektet blir foretatt som beskrivende analyser, der omfanget av og flyten av arbeidskraft til og fra selvstendig næringsvirksomhet blir kartlagt ved hjelp av overgangsrate. Aller først gis det en beskrivelse av fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet i Norge etter visse kjennetegn som kjønn, alder, utdanning, sektor og statsborgerskap etter forskjellige regionale inndelinger. De beskrivende analysene er her foretatt for selvstendig næringsdrivende inkludert sysselsatte i primærnæringene, og deretter for selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene. Resultatene av disse analysene er å finne i kapittel 4, der de fleste resultatene er gitt i form

av selvstendighetsrater, der det vises hvor stor andel selvstendig næringsdrivende utgjør av sysselsettingen totalt og av sysselsettingen for hver av individgruppene som inngår.

Deretter har det vært viktig å kartlegge hvor store bruttostrømmene er til selvstendig næringsvirksomhet gitt forskjellige individkjennetegn og regiontilhørighet. Vi har her valgt å benytte fylker som regional inndeling innledningsvis, mens de 7 regiontypene deretter benyttes som regional inndeling i tillegg til gjennomsnittet for hele landet. Videre har vi splittet opp bruttotilgangen til selvstendig næringsvirksomhet avhengig av hvilke statusgrupper på arbeidsmarkedet aktørene hadde året før de gikk inn i selvstendig næringsvirksomhet. Her opererer vi med til sammen syv forskjellige statusgrupper, som er som følger: 1. fra gruppen sysselsatte lønnstakere, 2. fra annen selvstendig næringsvirksomhet, 3. fra personer under utdanning, 4. fra arbeidsledighet, 5. fra øvrige personer utenfor arbeidsstyrken, 6. innflyttet fra andre regioner i Norge og 7. Innvandret til Norge fra utlandet.

Statusgruppene fremkommer etter de definisjoner som er vist over, men vi har gjort følgende tilleggsdefinisjoner: Som tilgang til selvstendig næringsvirksomhet fra annen selvstendig næringsvirksomhet har vi definert en person som var selvstendig næringsdrivende i en annen av de tolv næringssektorene året før. Denne overgangen omfatter kun personer som bor i samme region i begge de påfølgende år vi undersøker. Vi har imidlertid utelatt uoppgitt næringssektor i denne definisjonen, fordi vi ikke kan si sikkert om en person som går fra uoppgitt næringssektor til en kjent sektor, eller vise versa, virkelig har skiftet næringssektor. Vi har i tillegg definert alle selvstendig næringsdrivende som bodde i andre regioner i Norge året før vi måler tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet, som innflyttet til selvstendig næringsvirksomhet fra andre regioner i Norge uavhengig av hvilken status de hadde på arbeidsmarkedet dette året. Med andre ord blir alle personer som er definert som selvstendig næringsdrivende i bestemte regioner i 1998 og 2003, men som bodde i andre regioner i henholdsvis 1997 og 2002, definert som tilgang til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting. Tilsvarende er personer som bodde i utlandet i henholdsvis 1997 og 2002, men som var registrert som selvstendig næringsdrivende i en region i Norge i henholdsvis 1998 og 2003, definert i kategorien innvandret til selvstendig næringsvirksomhet.

Alle disse analysene av tilgangsstrømmene til selvstendig næringsvirksomhet er presentert i kapittel 5.

På tilsvarende måte har vi analysert avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Resultatene er også her innledningsvis presentert på fylkesnivå, men deretter

hovedsakelig analysert etter 7 regiontyper for de forskjellige persongruppene som inngår i analysen. Bruttostrømmene ut av selvstendig næringsvirksomhet er også her splittet opp på statusgrupper avhengig av hvilke statusgrupper på arbeidsmarkedet aktørene tilhørte året etter at de gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet. Vi opererer også her med de samme syv statusgruppene som nevnt i avsnittet over.

Definisjonene av statusgruppene er de samme som nevnt over. Her måler vi altså avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet fra en næringssektor til en annen næringssektor innenfor hver region ut fra de samme definisjoner som tilgangen fra annen selvstendig næringsvirksomhet ble beskrevet målt i avsnittet over. Utflytting fra selvstendig næringsvirksomhet til andre regioner i Norge defineres her som avgang fra selvstendig næringsvirksomhet på tilsvarende måte som innenlandsk innflytting går inn i målene for brutto tilgang. Til slutt har vi med en egen overgangsgruppe for de som var registrert som selvstendig næringsdrivende i Norge det første året i hver av periodene, men som året etter enten var utvandret fra Norge eller var døde.

Alle disse analysene av avgangsstrømmene fra selvstendig næringsvirksomhet er presentert i kapittel 6.

Deretter har vi foretatt analyser som viser sammenhengen mellom personspesifikke tilgangs- og avgangsrater til og fra selvstendig næringsvirksomhet og et utvalg av regionspesifikke kjennetegn. Vi har her valgt å benytte følgende regionale nivåvariable: regionale arbeidsledighetsrater, regional yrkesdeltakelse basert på total sysselsetting, regional yrkesdeltakelse basert på antall lønnstakere, andelen selvstendige i regionene inkludert primærnæringene og andelen selvstendige i regionene utenom primærnæringene. Videre har vi tatt med to endringsvariable som består av den regionale endringen i sysselsettingen totalt og endringen i antall lønnstakere. I denne analysen har vi benyttet til sammen 90 økonomiske regioner, og estimeringene er foretatt med minste kvadraters metode.

En nærmere beskrivelse av variabelbruk, hypoteser og forventninger samt alle estimeringsresultatene er gitt i kapittel 7.

Det har fremkommet spørsmål om hvorvidt selvstendig næringsdrivende bedrifter som består av kun én person vil ha et noe annet avgangs- og rekrutteringsmønster sammenliknet med den øvrige delen av den selvstendige næringsvirksomheten. I kapittel 8 har vi foretatt noen enkle beskrivende analyser av selvstendig næringsvirksomhet med spesiell vekt på personer som driver sin selvstendige næringsvirksomhet helt alene. Det vil si at de ikke driver sin selvstendige virksomhet sammen med andre selvstendig næringsdrivende og/eller har andre ansatte i sin virksomhet. En

nærmere beskrivelse av hvordan vi har definert og klart å skille ut selvstendige enpersonsbedrifter fra den øvrige selvstendige næringsvirksomheten er nærmere beskrevet i innledningen til kapittel 8.

I kapittel 9 har vi samlet alle hovedresultatene fra analysene, der de viktigste konklusjonene er gitt under overskrifter som følger rapportens hovedkapitler for øvrig.

I rapportens siste kapittel (kapittel 10) har vi i korte ordelag beskrevet noen videre perspektiver som er tenkt analysert i prosjektets hovedfase 2, der tids-serieanalyser og varigheten av selvstendig næringsvirksomhet vil være det mest fremtredende.

4. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet i Norge

I dette kapitlet har vi konsentrert oppmerksomheten på fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Denne fordelingen er som nevnt klart avhengig av om vi inkluderer primærnæringene eller ikke blant de selvstendig næringsdrivende. For å sammenlikne fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet med sysselsettingen for øvrig, har vi også tatt med fordelinger som viser den totale fordelingen av alle sysselsatte i Norge. Det gis først en kort beskrivelse av fordelingen av selvstendig næringsdrivende i landet etter de aktuelle persongruppene som benyttes i analysen. Deretter gis en oversikt over fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet etter fylker. Til slutt gis en noe fyldigere analyse av den andelen selvstendig næringsvirksomhet utgjør etter forskjellige persongrupper og næringssektorer gitt etter en regional inndeling i syv typer av regioner (jfr. klassifiseringen av regioner beskrevet i kapittel 3 over og i vedlegg A).

4.1. Noen innledende fordelinger av selvstendig næringsvirksomhet i Norge

En fordeling av tallene på nasjonalt nivå viser at ut fra våre bearbejdede registerbaserte sysselsettingstall og våre definisjoner så var det om lag 168 500 selvstendig næringsdrivende i landet inkludert primærnæringene i 1997. Dette utgjorde om lag 8 prosent av den samlede registerbaserte sysselsettingen dette året. Våre tall for selvstendig næringsdrivende er imidlertid litt lavere enn det som fremkommer direkte av de registerbaserte sysselsettingstallene, noe som har sammenheng med at vi har utelatt selvstendig næringsdrivende som også har vært registrert som arbeidsledige i syv eller flere måneder i undersøkelsesåret (jfr. definisjonene av statusgrupper gitt i kapittel 3).

Tallene viser at menn utgjør en klart større andel av de selvstendig næringsdrivende enn kvinner. Tar vi med primærnæringene så utgjorde menn nesten 72 prosent av alle selvstendig næringsdrivende i 1997, en andel som faller til snaut 70 prosent dersom primærnæringene holdes utenfor. Til sammenlikning utgjorde menn om lag 54 prosent, inklusive primærnæringene, og om lag 53 prosent, eksklusive primærnæringene, av den samlede sysselsettingen i landet dette året.

Fordeles de selvstendig næringsdrivende etter aldersgrupper, så fremkommer en klart høyere gjennomsnittsalder hos selvstendig næringsdrivende enn i sysselsettingen for øvrig. Mens snaut 18 prosent av de selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene var å finne i aldersgruppen 16-34 år i 1997, var om lag 37 prosent av samtlige sysselsatte i landet å finne i denne gruppen. Tilsvarende andel av de selvstendig næringsdrivende i aldersgruppen 35-54 år var om lag 59 prosent (mot snaut 50 prosent i sysselsettingen totalt), mens andelen selvstendig næringsdrivende i den eldste aldersgruppen 55-74 år var drøyt 23 prosent (mot mellom 13-14 prosent i sysselsettingen totalt). Tar vi også med primærnæringene øker andelen av de selvstendig næringsdrivende i den eldste aldersgruppen ytterligere.

Tilsvarende fordelinger på utdanningsgrupper viser at nesten 21 prosent av de selvstendig næringsdrivende var registrert med høyest grunnskoleutdanning i 1997, mens tilsvarende andel av sysselsettingen totalt var snaut 14 prosent. Andelen med høyere utdanning blant de selvstendig næringsdrivende var litt over 21 prosent mot om lag 27 prosent i sysselsettingen totalt. Tar vi også med primærnæringene så økte andelen selvstendig næringsdrivende med kun grunnskoleutdanning til over 24 prosent mot drøyt 14 prosent i sysselsettingen totalt, mens andelen med høyere utdanning falt til ca 15 prosent mot 26 prosent i sysselsettingen totalt.

Går vi frem til 2003, som er det siste av undersøkelsesårene, så har selvstendig næringsdrivende redusert sin andel i den yngste gruppen noe mer enn for sysselsettingen totalt, samtidig som de har økt sin andel noe mer i den eldste aldersgruppen enn den tilsvarende økningen i den samlede sysselsettingen. Dette indikerer at gjennomsnittsalderen blant selvstendig næringsdrivende har økt noe mer enn for sysselsettingen totalt. Med hensyn til utdanningsnivå har derimot vridningen fra lavere mot høyere utdanning vært noe sterkere blant selvstendig næringsdrivende enn i sysselsettingen totalt, men dog ikke mer enn at det gjennomsnittlige utdanningsnivået blant selvstendig næringsdrivende i 2003 fortsatt lå klart under gjennomsnittet for sysselsettingen totalt, det være seg om vi tar med primærnæringene eller ikke.

Fordelt etter statsborgerskap så utgjorde ikke-norske statsborgere en noe større andel av de selvstendig næringsdrivende i 1997 (ca 4 prosent) enn hva tilfellet var med andelen av sysselsettingen totalt. Fra 1997 og frem til 2003 økte ikke-norske statsborgere sin andel med om lag ett prosentpoeng av både sysselsettingen totalt og av den selvstendige næringsvirksomheten, slik at andelen ikke-norske statsborgere blant de selvstendige i 2003 utgjorde om lag 5 prosent, men noe lavere når vi tar med primærnæringene.

4.2. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet etter fylke

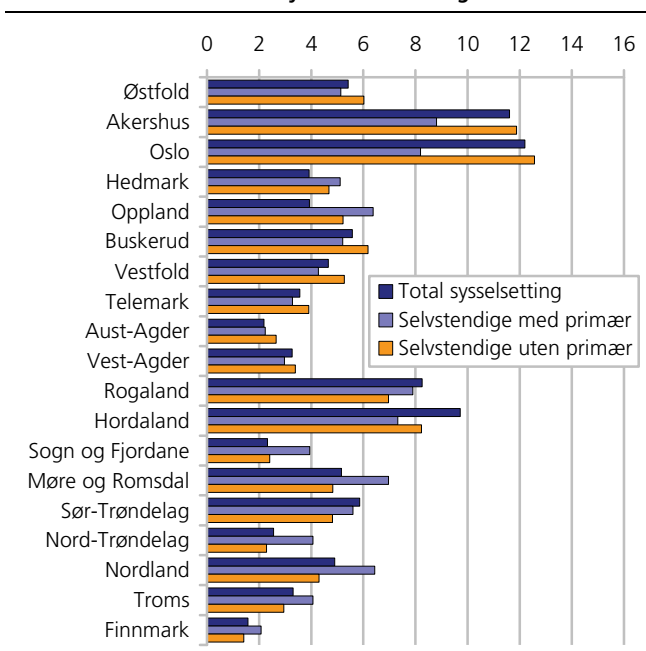
Som det fremgår av figur 4.1 er det store regionale forskjeller med hensyn til fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet i Norge. I figuren er samtlige selvstendig næringsdrivende i Norge fordelt med hvor stor andel hvert fylke har av landets sysselsatte i selvstendig næringsvirksomhet. Som tidligere nevnt gir resultatene tall for selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene og for den delen av den selvstendige næringsvirksomheten som foregår utenfor primærnæringene. For å sammenlikne har vi også tatt med tall som viser den regionale fordelingen av samtlige sysselsatte i Norge, der både lønnstakere og selvstendig næringsdrivende er slått sammen til en gruppe. Tallene er først hentet fra 1997, som er det første året analysen omfatter.

Resultatene viser stort sett at den regionale fordelingen av selvstendig næringsdrivende følger fordelingen av total sysselsetting, som igjen følger hovedfordelingen av bosettingsmønsteret, dog med en noe sterkere sentraliserende struktur på grunn av noe høyere yrkesdeltakelse i de mest sentrale fylkene. Den største delen av den totale sysselsettingen er da også å finne i de mest sentrale fylkene Oslo og Akershus ved siden av andre folkerike fylker som Hordaland og Rogaland. Som vi kunne forvente er den regionale fordelingen av selvstendig næringsdrivende inkludert de i primærnæringene klart mer desentralisert enn det fordelingen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. Akershus, Oslo, Hordaland og Rogaland er likevel fylkene med størst andel av de selvstendig næringsdrivende. Men som figur 4.1 viser, er andelen av selvstendig næringsvirksomhet inklusive primærnæringene klart lavere enn andelen av den totale sysselsettingen i landet i samtlige av disse fire fylkene, og da spesielt i Oslo og Akershus. På den annen side viser flere fylker en klart større andel av de selvstendig næringsdrivende inklusive primærnæringene enn andelen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. Dette gjelder først og fremst de fire nordligste fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark, vestlandsfylkene Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, samt de to indre østlandsfylkene Hedmark og Oppland. Med et ørlite unntak for Aust-Agder, viser samtlige av de øvrige fylkene lavere andel av den selvstendige nærings-

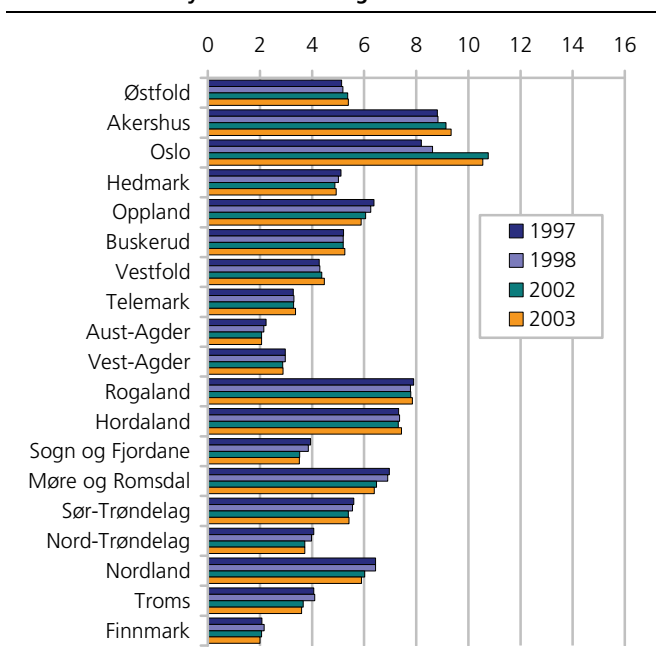
virksomheten, primærnæringene inkludert, enn den andelen fylkene har av landets totale sysselsetting.

Fordeler vi landets selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene blir den fylkesvise strukturen klart annerledes. Oslo og Akershus er her de klart mest dominerende fylkene, og begge viser en litt større andel av de selvstendig næringsdrivende i Norge enn den andelen fylkene har av landets totale sysselsetting. Det er med andre ord en klar sentralisering i lokaliseringsmønsteret av selvstendig næringsvirksomhet når vi holder primærnæringene utenfor. Fylkene Hordaland og Rogaland følger også her på de neste plassene, men her er andelen av de selvstendig næringsdrivende noe lavere enn hva andelen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. I Rogaland er andelen av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene også lavere enn tilsvarende andel av selvstendig virksomhet inklusive primærnæringene, mens dette forholdet er omvendt i Hordaland. For øvrig viser samtlige østlandsfylker en større andel av selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene enn det andelen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. Det samme gjør sørlandsfylkene Aust- og Vest-Agder, mens alle fylkene fra og med Møre og Romsdal og nordover har lavere andel av den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene enn det de har av den totale sysselsettingen i landet. Sogn og Fjordane har om lag like stor andel av landets selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene som fylket har av landets totale sysselsetting. Hovedtendensen er med andre ord at det er en viss sentraliserende tendens i lokaliseringen av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene, med en viss overvekt i landets sørlige og sørøstlige fylker.

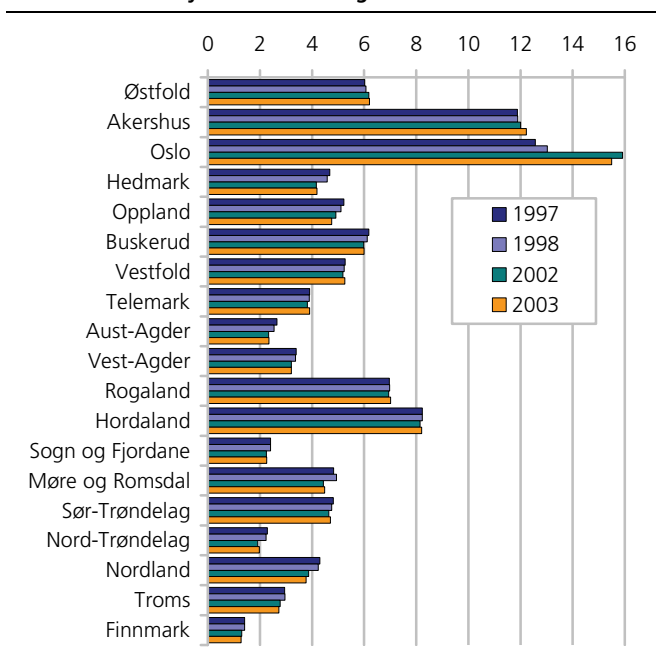
Figur 4.1. Fordeling av total sysselsetting og selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i 1997 etter bostedfylke. Prosent. Norge = 100

Figur 4.2. Fordeling av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene i 1997, 1998, 2002 og 2003 etter bostedets fylke. Prosent. Norge = 100

Figur 4.3. Fordeling av selvstendig næringsvirksomhet uten primærnæringene i 1997, 1998, 2002 og 2003 etter bostedets fylke. Prosent. Norge = 100

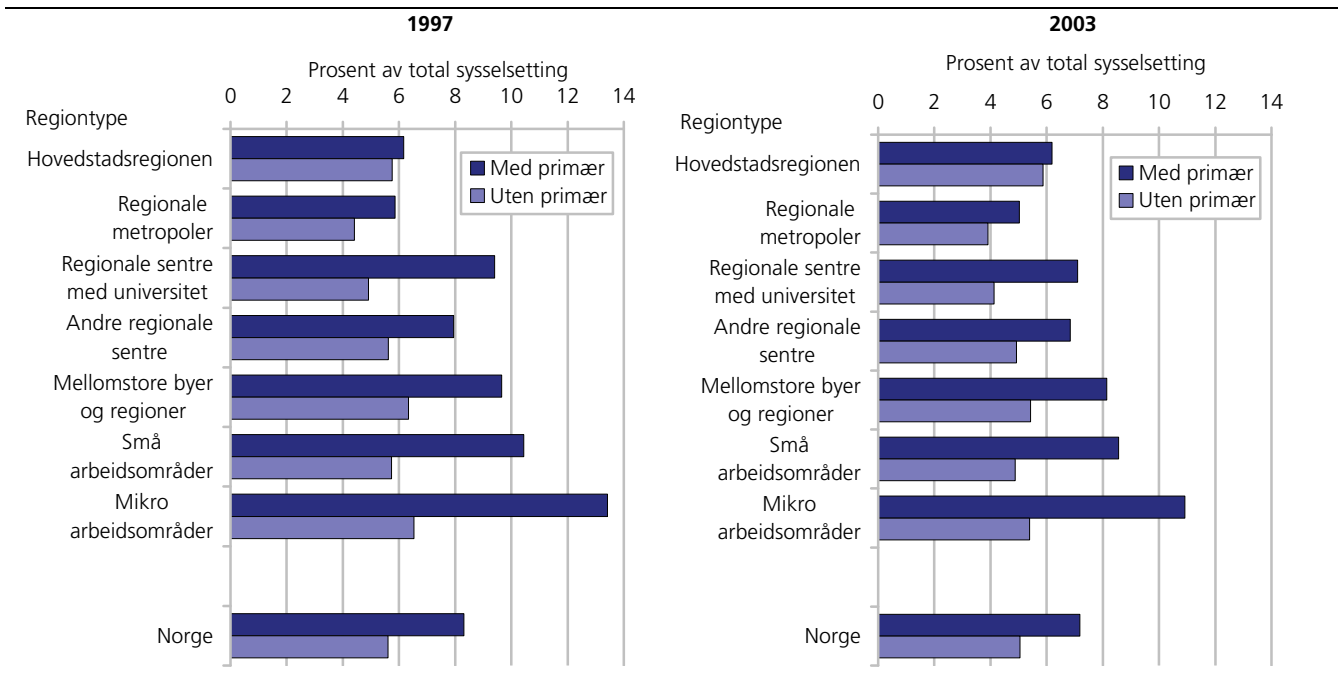
I de to neste figurene, figur 4.2 og figur 4.3, har vi sett litt nærmere på hvordan disse fylkesvise sysselsettingsandelene har utviklet seg i de årene som analysen omfatter. Det vil si at vi i tillegg til fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet i 1997 også tar med tilsvarende fordelinger i 1998 og i årene 2002 og 2003. I figur 4.2 er det vist utviklingen i tilsvarende fordelinger av selvstendig næringsdrivende inklusive primærnæringene. Figuren viser at især Oslo og Akershus har økt sin andel av landets selvstendig

næringsdrivende i løpet av disse utvalgte årene. Den samme tendensen, om enn klart mer moderat, er observert i østlandsfylkene Østfold, Vestfold, Buskerud og Telemark. Mens vestlandsfylkene Hordaland og Rogaland og til dels Finnmark synes å opprettholde sin andel av den selvstendige næringsvirksomheten inkludert primærnæringene, så viser samtlige av de resterende fylkene i landet en lavere andel av de selvstendig næringsdrivende i 2002 og 2003 enn det de hadde i 1997.

I figuren 4.3 vises tilsvarende utvikling i fordelingen av de selvstendig næringsdrivende når primærnæringene holdes utenfor. Mye av den samme utviklingen fylkene imellom fremkommer også her, med en meget klar andelsvekst spesielt i Oslo, men også i Akershus og Østfold. Fylkene Vestfold, Telemark, Rogaland og Hordaland synes å opprettholde sin andel av landets selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene i disse årene, mens tendensen til andelstap til dels er klar i landets øvrige fylker. At andelstapet av den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene også er klar i flere av fylkene med mye primærnæringsvirksomhet, indikerer at det ikke bare er nedgang i sysselsettingen i primærnæringene som er årsaken til er viss andelsnedgang av landets totale selvstendige næringsvirksomhet, men at flere av disse fylkene relativt sett også svekker sin posisjon av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene.

4.3. Fordeling og innslag av selvstendig næringsvirksomhet etter regiontyper og personkjenntegn

I dette avsnittet har vi sett litt nærmere på hvordan fordelingen av andelen av selvstendig næringsvirksomhet er etter ulike typer av regioner. Vi har benyttet inndelingen der landets 90 økonomiske regioner er inndelt i til sammen syv typer av regioner (se nærmere beskrivelser i kapittel 3 og i vedlegg A). Med en slik regional inndeling vil altså sentrum-periferi dimensjonen i lokaliseringsmønsteret komme enda klarere frem enn det gjør ved bruk av en fylkesinndeling. I regiontypeinndelingen beveger vi oss fra de mest sentrale regionene (hovedstadsregionen, regionale metropoler) og ned til de mer perifere og små regionene (små arbeidsområder og mikroarbeidsområder). I tillegg til den regionale fordelingen av andelen av selvstendig næringsvirksomhet har vi her også fordelt virksomheten etter ulike personkjenntegn som kjønn, alder, utdanning, sektor og aktørenes statsborgerskap. Som tidligere foretas analysene av selvstendig næringsdrivende både inklusive og eksklusive primærnæringene. I samtlige av analysene i dette avsnittet har vi målt deltakelsen i selvstendig næringsvirksomhet som den andelen selvstendig næringsvirksomhet utgjør av den totale sysselsettingen inkludert både lønnstakere og selvstendige.

Figur 4.4. Selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype. Prosent

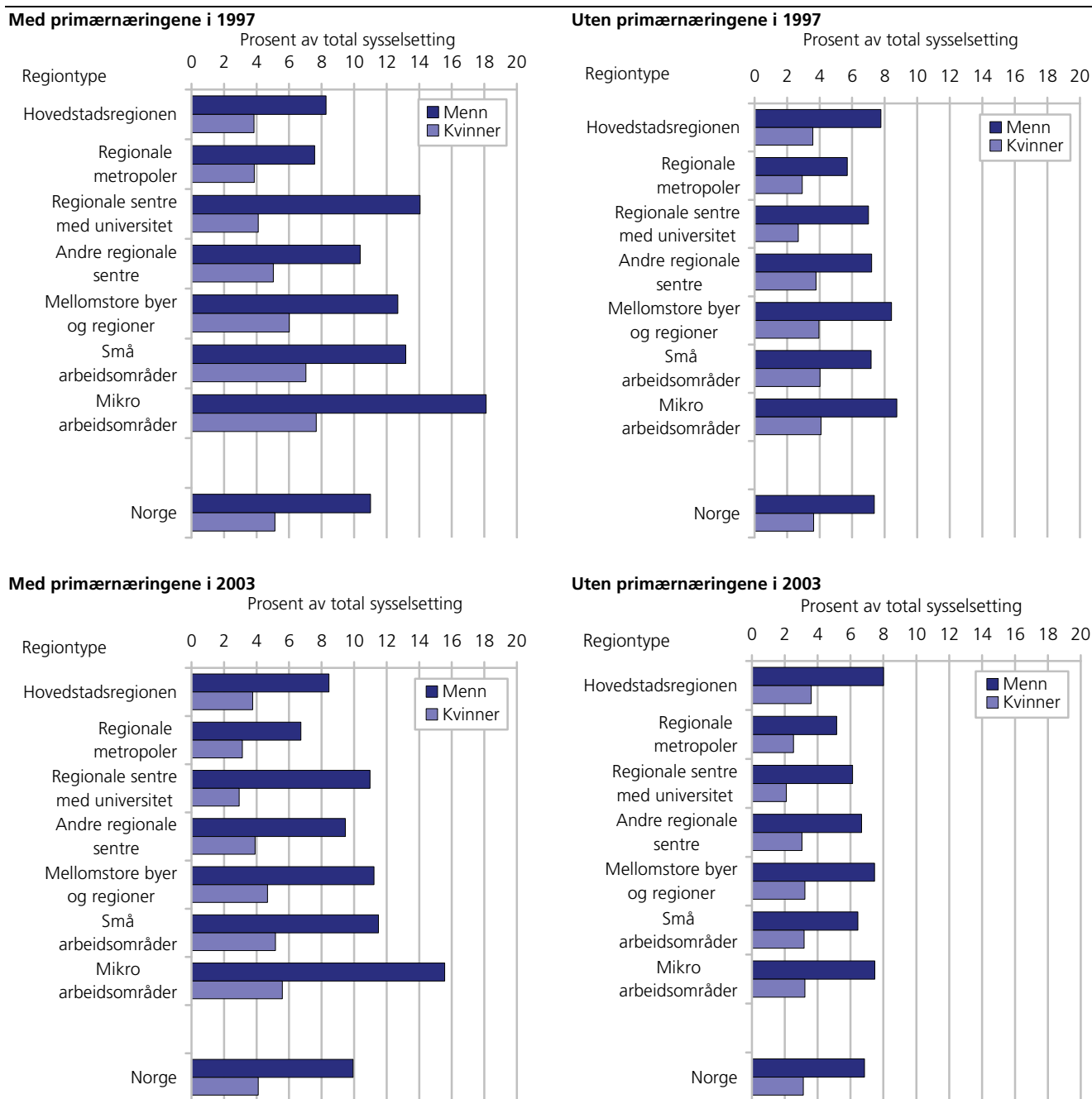
Av figur 4.4 går det klart frem at det er store regionale forskjeller med hensyn til hvor stor andel selvstendig næringsvirksomhet utgjør av den totale sysselsettingen i regionene, og da spesielt når vi inkluderer primærnæringene som del av den selvstendige næringsvirksomheten. Som nevnt i avsnittet over utgjorde selvstendig næringsdrivende inklusive primærnæringene om lag 8 prosent av den totale sysselsettingen her i landet i 1997. Figuren viser at denne andelen er blitt redusert til drøyt 7 prosent i 2003, noe som bl.a. har sammenheng med sysselsettingsnedgang i primærnæringene. Men selv uten primærnæringene, så har den andelen selvstendig næringsdrivende utgjør av den totale sysselsettingen gått noe ned fra 1997 og frem til 2003, eller sagt med andre ord at det har vært noe sterkere vekst i antall lønnstakere.

Når vi inkluderer sysselsatte fra primærnæringene, så er den andelen selvstendig næringsdrivende utgjør av den totale sysselsettingen klart størst i de mer perifere regionene bestående av små arbeidsområder, og spesielt i mikroarbeidsområdene. Andelen i de minste regionene har imidlertid sunket fra et nivå på mellom 13-14 prosent i 1997 og ned til under 11 prosent i 2003. Lavest andel av sysselsettingen utgjør selvstendig næringsdrivende i de regionale metropolene, som altså består av Bergens-, Trondheims- og Stavangerregionen. Dette gjelder både når vi inkluderer og ekskluderer sysselsatte fra primærnæringene i selvstendig virksomhet. Ser vi kun på den delen av selvstendig næringsvirksomhet som ikke omfatter primærnæringene, så er det klart mindre forskjeller mellom regiontypene med hensyn til hvor stor andel de utgjør av sysselsettingen totalt. Men også her var det mikroarbeidsområdene

som viste den største andelen i 1997, mens hovedstadsregionen viser størst innslag av selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene i 2003. Som vi kunne forvente er innslaget av primærnæring svært beskjedent i Oslo og Akershus, noe som gir små forskjeller i søylene mellom de to gruppene. Det er imidlertid verdt å legge merke til at mens andelen selvstendig næringsdrivende blant de sysselsatte har holdt seg omtrent uendret i hovedstadsregionen fra 1997 til 2003, så har den andelen de selvstendig næringsdrivende utgjør av den totale sysselsettingen gått ned i samtlige andre regioner i denne tiden uavhengig av om vi inkluderer eller ekskluderer primærnæringene.

I den neste figuren (figur 4.5) har vi splittet opp tallene over etter kjønn. Mens figurene til venstre omfatter primærnæringene som del av den selvstendige næringsvirksomheten, er figurene til høyre eksklusive innslag fra primærnæringene.

De mest iøynefallende forskjellene er den klart høyere andelen menn i selvstendig næringsvirksomhet. Når vi tar primærnæringene med i betraktning, så er selvstendig næringsdrivende menns andel av den totale sysselsettingen over dobbelt så høy som det tilsvarende kvinnelige innslaget av selvstendige. Når vi holder primærnæringene utenfor, så reduseres imidlertid gapet mellom menn og kvinner, men dog ikke mer enn at selvstendige menns andel av sysselsettingen likevel er om lag dobbelt så stort som hos kvinner. Disse forskjellene mellom menn og kvinners deltakelse synes å ha endret seg lite mellom 1997 og 2003.

Figur 4.5. Selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og kjønn. Prosent

De regionale forskjellene er også her klart mer fremtredende når vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten. I figurene til venstre ser man klart sentrum-periferi dimensjonen ved at innslaget av selvstendig næringsvirksomhet i den totale sysselsettingen øker etter som man beveger seg fra sentrum mot de mer perifere regiontypene. Dette gjelder både for menn og kvinner, men er noe sterkere dimensjonert i 1997 sammenliknet med tilsvarende regionale struktur i 2003. Igjen har dette sammenheng med nedgangen i sysselsettingen i primærnæringene, der virkningene er noe sterkere hos menn enn hos kvinner. Går vi over til innslaget av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene, så er forskjellene mellom det regionale sentrum og de mer

perifere regiontypene klart mindre. Som allerede nevnt er det altså i hovedstadsregionen vi finner det største innslaget av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene i 2003. Som figuren viser gjelder dette både for menn og for kvinner.

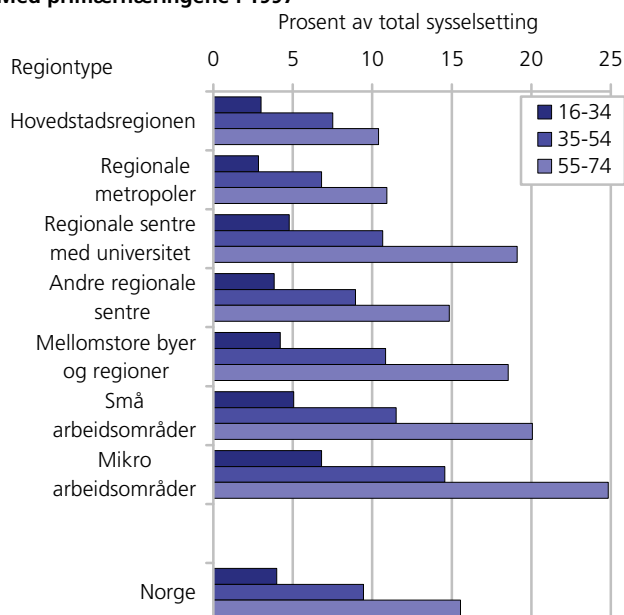
På tilsvarende måte har vi i figur 4.6 beregnet innslaget av selvstendig næringsvirksomhet fordelt etter aldersgrupper. Uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke, så er det største innslaget av selvstendig næringsdrivende å finne i den eldste aldersgruppen. I 1997 utgjorde selvstendig næringsdrivende, inkludert de i primærnæringene, over 15 prosent av samtlige sysselsatte i aldersgruppen 55-74 år. Denne andelen reduseres imidlertid til litt i underkant av 10 prosent, når vi

justerer for innslaget fra primærnæringene. Denne andelen synker imidlertid fra 1997 og frem til 2003, noe som igjen er klart mest synlig når vi tar med sysselsettingen fra primærnæringene. Mest merkbart er fallet i mikroarbeidsområdene, der innslaget av selvstendige i den eldste aldersgruppen faller fra hele 25 prosent i 1997 til en andel under 20 prosent i 2003. De klart laveste innslagene av selvstendig næringsvirksomhet er gjennomgående å finne i den yngste aldersgruppen, 16-34 år. De regionale forskjellene i innslaget av selvstendig næringsvirksomhet i hver av aldersgruppene gjenspeiler det samme regionale mønsteret som vist over. De prosentvise forskjellene i selvstendig næringsvirksomhet er klart regionalt forskjellige, spesielt når vi inkluderer primærnæringene, men det er små regionale forskjeller å

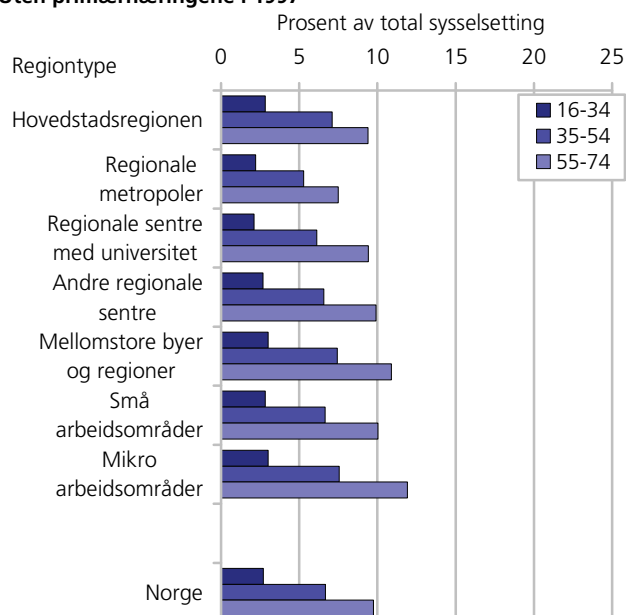
spore i selve strukturen på deltakelsen i selvstendig virksomhet mellom aldersgruppene. Innslagene er gjennomgående klart lavest i den yngste aldersgruppen og høyest i den eldste aldersgruppen, mens den andelen selvstendig næringsdrivende utgjør av den totale sysselsettingen i den mellomste aldersgruppen, 35-54 år, ligger sånn midt i mellom den yngste og den eldste aldersgruppen. Et lite unntak kan imidlertid skimtes i hovedstadsregionen, der innslaget av selvstendige i den mellomste aldersgruppen er noe sterkere sett i forhold til den eldste aldersgruppen. Tilsvarende er det en viss endring å spore når vi går fra 1997 til 2003, der innslaget av den mellomste aldersgruppen i selvstendig næringsvirksomhet styrker seg noe i forhold til tilsvarende innslag i den eldste aldersgruppen.

Figur 4.6. Selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og alder. Prosent

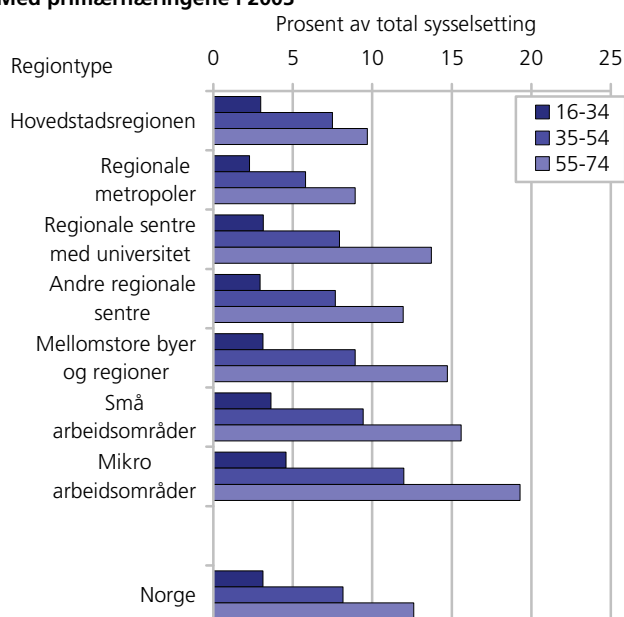
Med primærnæringene i 1997

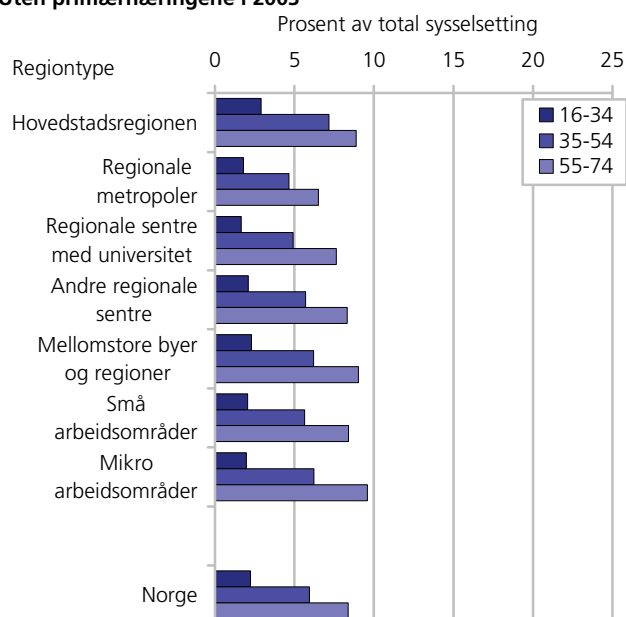
Uten primærnæringene i 1997

Med primærnæringene i 2003

Uten primærnæringene i 2003

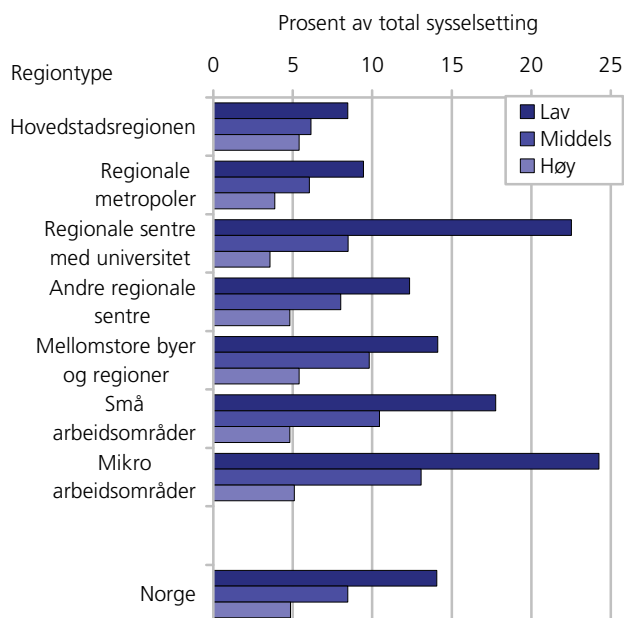

I figur 4.7 har vi foretatt tilsvarende analyser som de over, men nå fordelt etter aktørenes utdanningsnivå. I motsetning til resultatene over, der innslaget av selvstendig næringsvirksomhet stiger med økende alder, er innslaget av selvstendig næringsvirksomhet klart omvendt når det gjelder utdanningsnivå, der innslaget synker med økende utdanning. Som det går frem av figur 4.7 er innslaget av selvstendig næringsvirksomhet klart høyest i sysselsettingen hos de med lavest utdanning. Dette er gjennomgående i samtlige regiontyper og uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke. Nå er imidlertid de klart høyeste innslagene av selvstendig næringsdrivende med lav utdanning å finne i tallene som inkluderer primær-

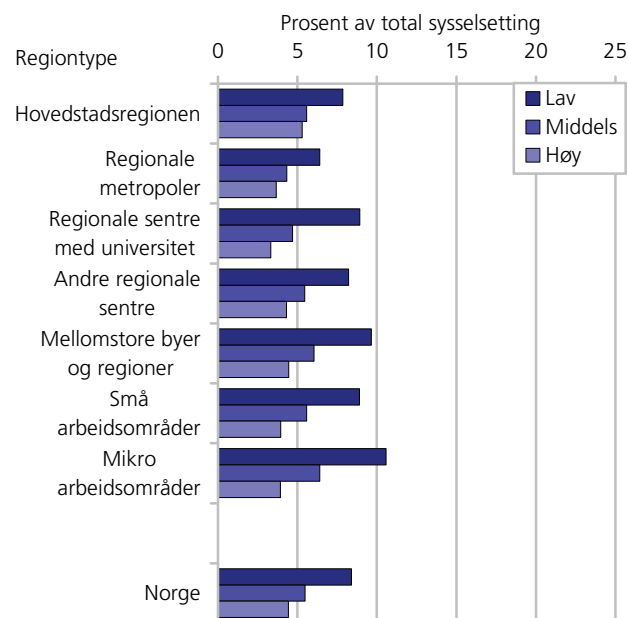
næringene, noe som har sammenheng med at det i primærnæringene er et lavere utdanningsnivå sammenliknet med gjennomsnittlig utdanningsnivå hos selvstendig næringsdrivende. De største innslagene av selvstendig næringsdrivende blant de sysselsatte med lav utdanning er da også å finne i de regionene der innslaget av primærnæringene er størst, og da først og fremst i mikroarbeidsområdene. Men, som i den eldste aldersgruppen, er også innslaget av selvstendig næringsvirksomhet blant de sysselsatte med lavere utdanning klart fallende fra 1997 og frem til 2003, noe som er klart mest fremtredende i gruppen selvstendige der primærnæringene inngår.

Figur 4.7. Selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og utdanning. Prosent

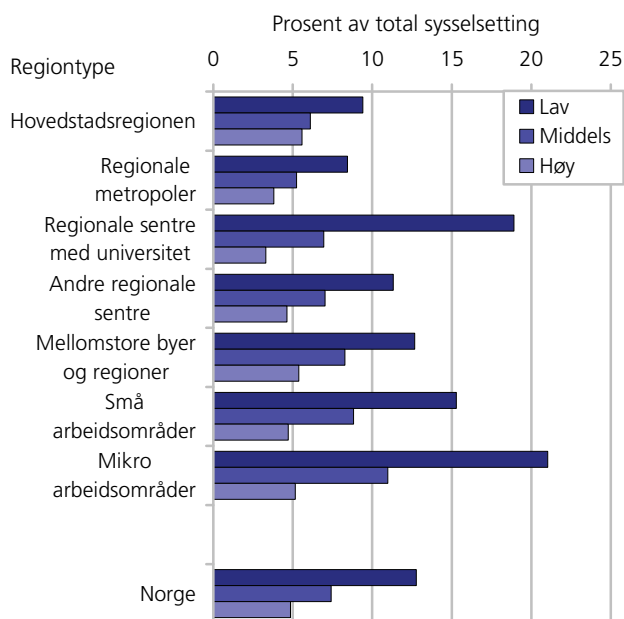
Med primærnæringene i 1997

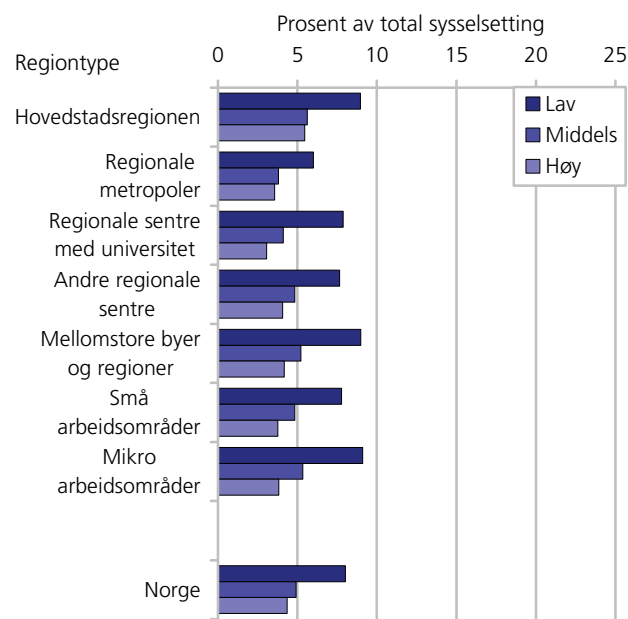
Uten primærnæringene i 1997

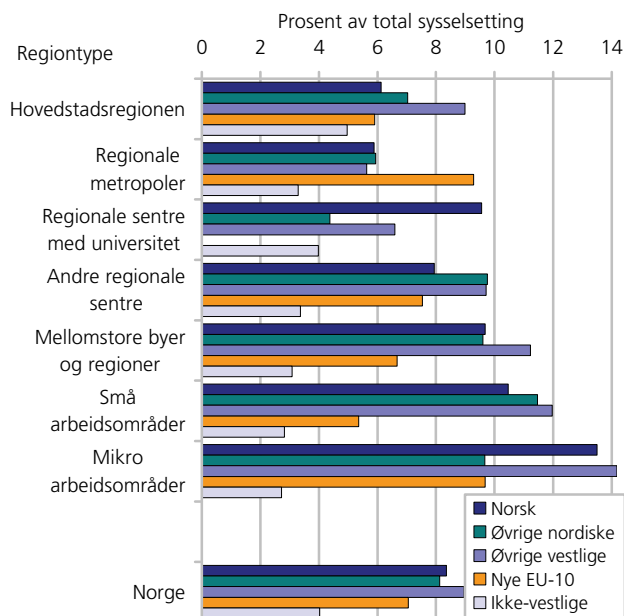
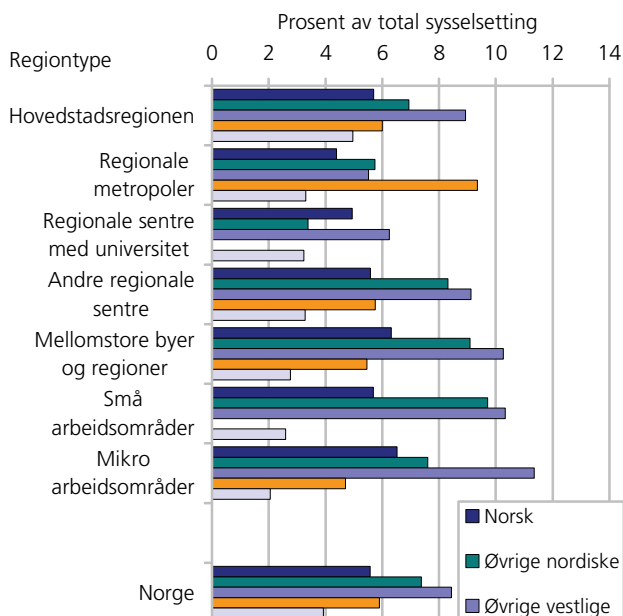
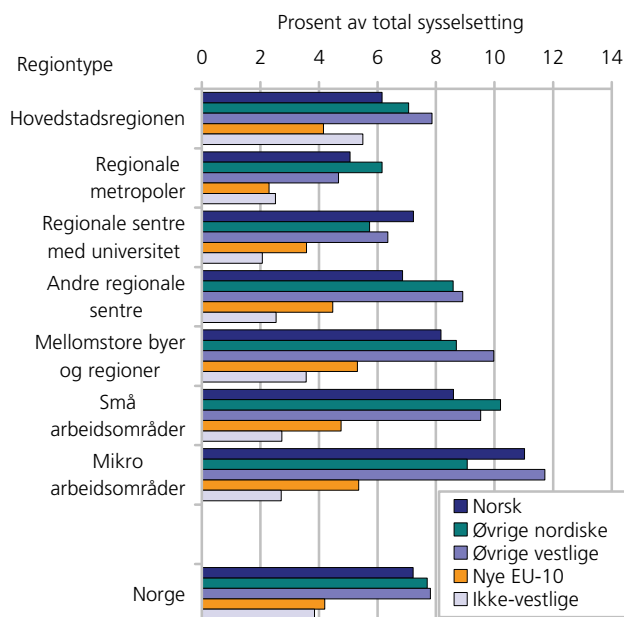
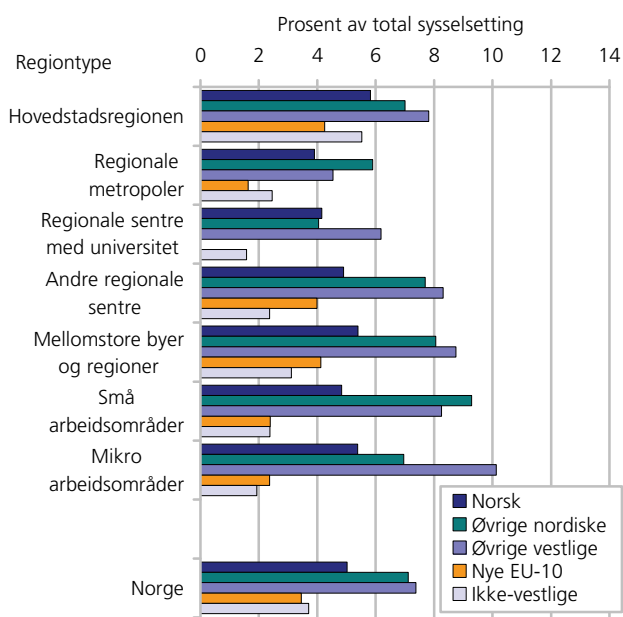

Med primærnæringene i 2003

Uten primærnæringene i 2003

Figur 4.8. Selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003. Etter regiontype og statsborgerskap. Prosent**Med primærnæringene i 1997****Uten primærnæringene i 1997****Med primærnæringene i 2003****Uten primærnæringene i 2003**

For øvrig er det verdt å legge merke til at det er hovedstadsregionen som viser det høyeste innslaget av selvstendig næringsdrivende blant høyt utdannede sysselsatte. Dette gjelder både i 1997 og i 2003. Ellers er det gjennomgående at innslaget av selvstendig næringsdrivende blant sysselsatte med middels utdanningsnivå ligger nær midt i mellom innslaget av lavt utdannede (som viser høyest andel selvstendige) og de med høyere utdanning (som viser lavest andel selvstendige). Det er imidlertid verdt å merke seg at innslaget av høyt utdannede selvstendige øker relativt til de andre utdanningsnivåene når vi går fra selvstendig næringsvirksomhet inklusive primærnæringene og til selvstendig næringsvirksomhet utenom primær-

næringene. Noe av den samme utviklingen kan skimtes når vi går fra resultatene for 1997 og frem til resultatene for 2003.

I figur 4.8 har vi fordelt innslaget av selvstendig næringsvirksomhet blant de sysselsatte etter grupper målt etter statsborgerskap. Vi har her benyttet fem forskjellige grupper avhengig av om de sysselsatte har norsk statsborgerskap eller statsborgerskap fra de øvrige nordiske land, fra øvrige vestlige land, fra de ti land som ble nye EU-medlemmer i 2004 eller fra ikke-vestlige land. For landet som helhet viser gruppen fra øvrige vestlige land det klart høyeste innslaget av selvstendig næringsdrivende. Andelen selvstendige blant andre

nordiske sysselsatte ligger også gjennomgående ganske høyt. Som vi kunne forvente reduseres innslaget av selvstendig næringsdrivende blant norske statsborgere vesentlig når vi går over fra gruppen som inkluderer primærnæringene og over i gruppen som ikke omfatter primærnæringene. Innslaget av selvstendig næringsdrivende blant norske statsborgere følger da også klart et sentrum-periferi mønster i gruppen som omfatter primærnæringene, ved at innslaget av norske selvstendig næringsdrivende er klart høyere i de regionene som har de største andelen av primærnæringene. Går vi over til gruppen av selvstendige som ikke omfatter primærnæringene, så er de regionale forskjellene i ratene for selvstendig næringsvirksomhet blant norske statsborgere klart mindre. Mens norske statsborgere viste størst innslag av selvstendig næringsvirksomhet i mikroarbeidsområdene i 1997, så er det hovedstadsregionen som viser størst innslag av selvstendig næringsdrivende med norsk statsborgerskap i 2003. Øvrige nordiske og øvrige vestlige statsborgere viser også et høyere innslag av selvstendig næringsvirksomhet når vi beveger oss fra de mer sentrale regiontypene og over til de mer perifere regionene. Totalt sett viser statsborgere fra de nye EU-landene og fra ikke vestlige land lavere innslag av selvstendig næringsvirksomhet blant sine sysselsatte. Statsborgere fra ikke-vestlige land skiller seg imidlertid klart ut fra de andre gruppene, ved at innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er klart høyere i de mer sentrale regiontypene, og da spesielt i hovedstadsregionen.

I figur 4.9 har vi sett litt nærmere på hvor stor andel selvstendig næringsdrivende vi finner innenfor hver av næringssektorene. Vi opererer her med en inndeling i til sammen 12 næringssektorer samt en sektor for uoppgitt eller uspesifisert næringssektor.

Som figur 4.9 viser er det i uoppgitt sektor vi finner de høyeste andeler med selvstendig næringsdrivende. Dette er for så vidt bare av statistisk interesse, og viser at i den registerbaserte sysselsettingsstatistikken så utgjør de selvstendig næringsdrivende den klart største andelen av de sysselsatte man ikke har klart å spesifisere under kjent næringssektor.

Av de spesifiserte næringssektorene er den klart største andelen av selvstendig næringsvirksomhet å finne innenfor primærnæringene. I landet som helhet utgjorde andelen selvstendig næringsdrivende innenfor denne sektoren godt over 60 prosent av de sysselsatte i 1997. Andelen faller imidlertid noe frem til 2003 da den ligger noe i underkant av 60 prosent. Ellers er det i regiontypen regionale sentre med universitet (som her vil si Tromsø-regionen) hvor vi finner den klart høyeste andelen selvstendige innen primærnæringene. De mest perifere regionene, mikroarbeidsområdene, viser også klart over gjennomsnittlig andel selvstendige innenfor primærnæringene. Lavest andel selvstendige finner vi i hovedstadsregionen, men her utgjør primærnæringene en veldig liten andel av den totale næringsvirksom-

heten. Av de øvrige næringssektorene er det først og fremst innen bygg og anlegg og i rengjøring og personlig tjenesteyting vi finner de største andeler med selvstendig næringsvirksomhet. Mens andelen selvstendige i bygg og anlegg er forholdsvis høy i hovedstadsregionen så øker andelen selvstendige i sektoren rengjøring og personlig tjenesteyting klart når vi går fra de sentrale regiontypene og nedover til de mer perifere regiontypene. For øvrig er også andelen selvstendig næringsdrivende betydelig i sektorene detalj- og engroshandel, hotell- og restaurantvirksomhet, transport, kunnskapsbasert tjenesteyting og finans, og andelen selvstendige er stigende i flere av disse sektorene fra 1997 og frem til 2003, med sterkest økning av selvstendige i finanssektoren.

Til slutt i dette kapitlet har vi tatt med en oversikt over hvordan alle selvstendig næringsdrivende fordeler seg på næringssektorer i hver av regionene. Resultatet er gitt i figur 4.10. Det er imidlertid viktig å nevne at vi her har utelatt selvstendig næringsdrivende som er å finne i uoppgitt eller uspesifisert næringssektor. Dette er gjort for å få en noe bedre sammenlikning av de øvrige næringer mellom 1997 og 2003, skjønt andelen selvstendige med uoppgitt næringssektor var klart høyere i datagrunnlaget fra 1997 sammenliknet med 2003. Mye tyder på at det også var i næringssektorer utenom primærnæringene der vi fant de fleste selvstendig næringsdrivende med uspesifisert næringssektor i tallene fra 1997. Sånn sett er figuren ment som en oversikt over den næringssektorvise fordelingen av de selvstendig næringsdrivende, mer enn en sammenliknende analyse av næringsstrukturfordelingen av de selvstendig næringsdrivende mellom 1997 og 2003.

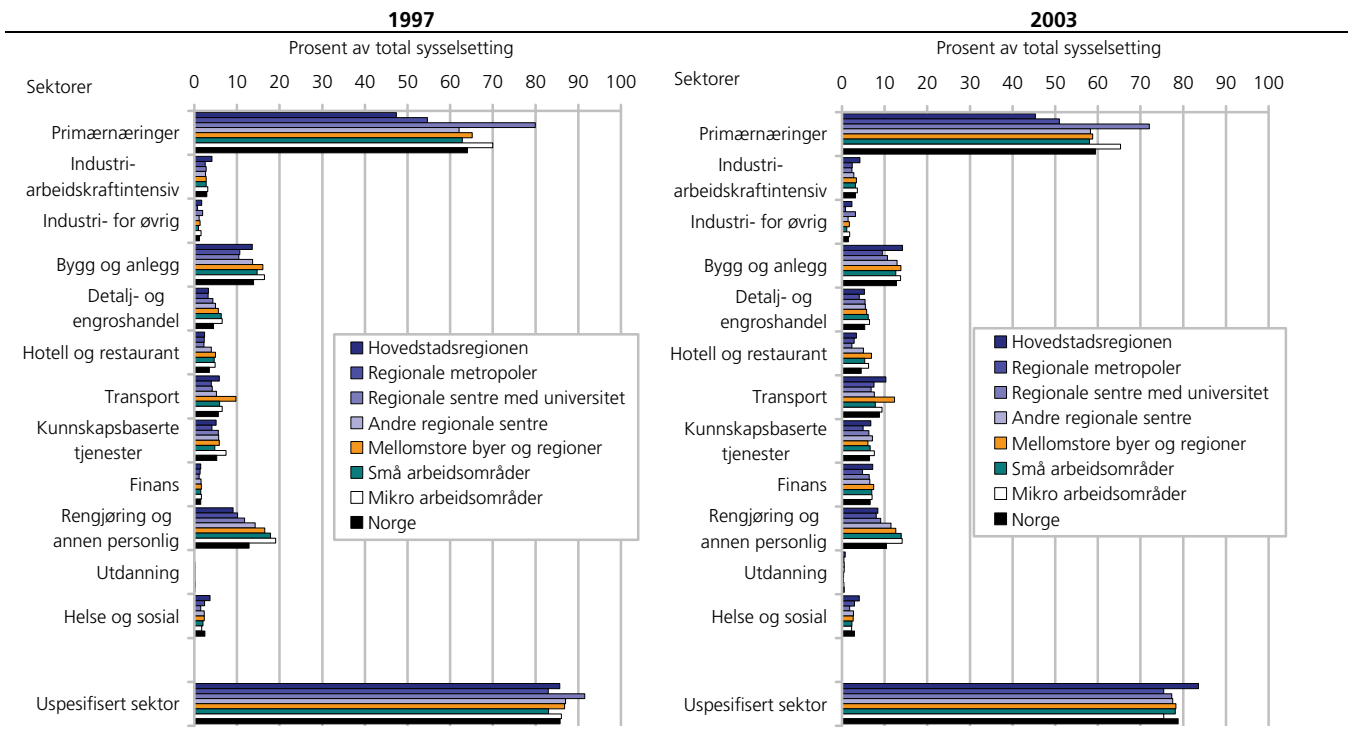
Dette går da også frem av figuren, der 45 prosent av alle selvstendig næringsdrivende på landsbasis i 1997 var å finne i primærnæringene, mens denne andelen faller med ti prosentpoeng til om lag 35 prosent i 2003. At andelen av alle selvstendig næringsdrivende som er å finne i primærnæringene er på vei ned er et faktum, men nedgangen er antakelig ikke så kraftig som tallene her kan tyde på. Men uansett er fortsatt en meget høy andel av alle selvstendig næringsdrivende her i landet å finne i primærnæringene, med en klart høyere andel desto mer perifere regionstyper vi ser på. Andelen er imidlertid også meget høy i regionale sentre med universitet, som i denne analysen vil si i Tromsø-regionen.

For øvrig er det i sektorene bygg og anlegg og i detalj- og engroshandel vi finner flest av de selvstendig næringsdrivende, mens sektorene transport, kunnskapsbasert tjenesteyting, helse og sosial og rengjøring og personlige tjenester følger deretter. Andelen av de selvstendig næringsdrivende som var å finne i finansnæringen var ganske liten i 1997, men denne andelen er klart stigende når vi går frem til 2003.

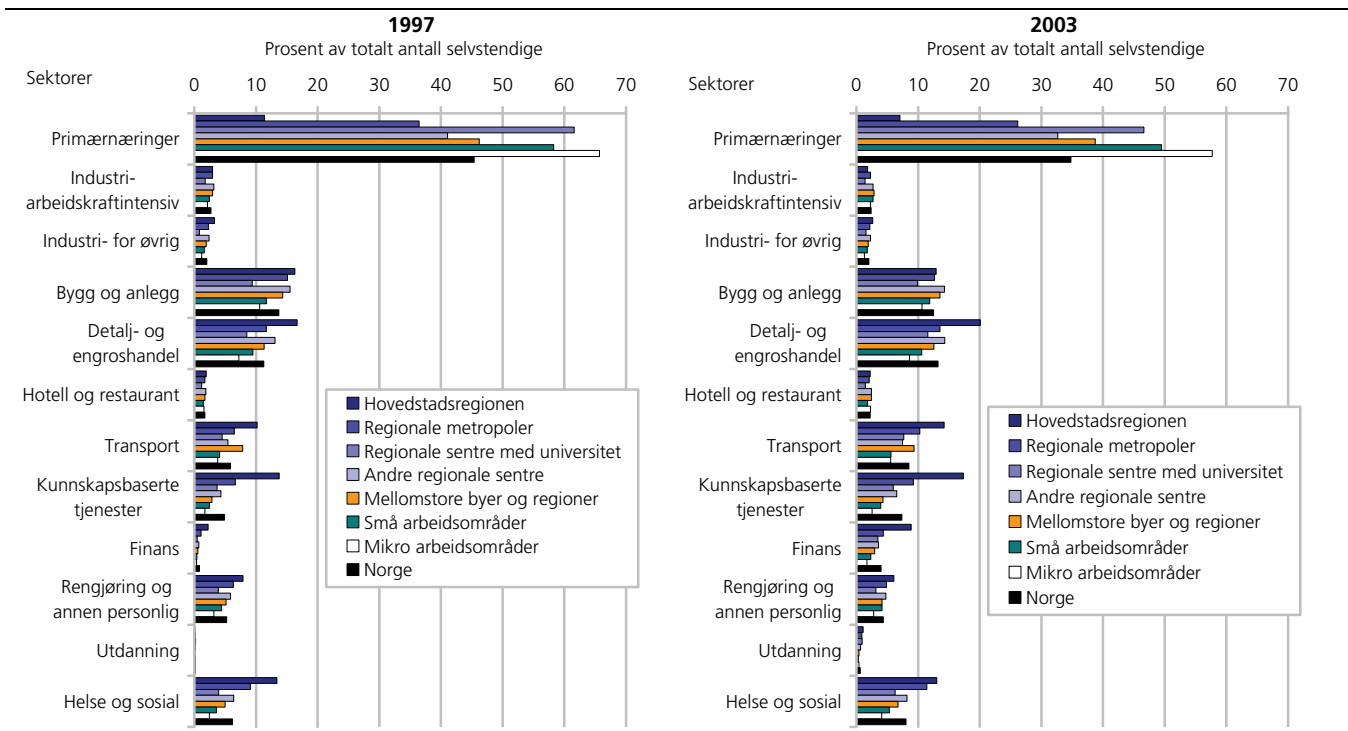
Det er en del regionale forskjeller å spore når vi ser på næringsstrukturen hos selvstendig næringsdrivende i hver av regiontypene. Den perifere tyngden av primærnæringene er allerede nevnt. Det motsatte synes å være tilfelle i de fleste av de andre næringssektorene, der hovedstadsregionen viser størst andeler av de selvstendig næringsdrivende. Som figuren viser er det en

klart høyere andel av de selvstendig næringsdrivende i hovedstadsregionen enn i de øvrige regiontypene som befinner seg i næringssektorer som detalj- og engros-handel, bygg og anlegg, transport, helse og sosial, rengjøring og personlig tjenesteyting og spesielt i kunnskapsbasert tjenesteyting.

Figur 4.9. Selvstendig næringsvirksomhet i forhold til total sysselsetting i 1997 og 2003 etter sektor. Etter regiontype og hele landet. Prosent

Figur 4.10. Selvstendig næringsvirksomhet fordelt på næringssektorer i 1997 og 2003. Etter regiontype og hele landet. Prosent av antall selvstendige i hver region

5. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet i Norge

I dette kapitlet har vi analysert omfanget av og regionale variasjoner i bruttostrømmene til selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Bruttostrømmene blir målt som årlige overgangsrater fra årene 1997 til 1998 og fra 2002 til 2003. Bruttostrømmene omfattes av alle personer som er registrert som selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1998 og 2003, men som ikke var registrert som selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1997 og 2002. Tallene inkluderer også innflyttere til selvstendig næringsvirksomhet i 1998 og 2003 uavhengig av om de var selvstendig næringsdrivende eller ikke i de regionene de flyttet fra. Til slutt omfatter også bruttostrømmene personer som var registrert som selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002 i de samme regionene de var registrert som selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003, men som har skiftet næringssektor fra det ene året til det neste. Vi har imidlertid holdt alle selvstendig næringsdrivende som var registrert med uoppgitt næringssektor utenfor i beregningene av bruttostrømmene mellom næringssektorer. Alle bruttostrømmer til selvstendig næringsvirksomhet er målt i forhold til beholdningen av selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1998 og 2003. (Se mer om definisjoner og beregningsmetodene i kapittel 3 over)

Som i kapittel 4 gir vi først en total oversikt over resultatene på fylkesnivå. Deretter er alle resultatene etter forskjellige persongrupperinger gitt etter de samme syv regiontypene som er beskrevet.

5.1. Årlig brutto tilgang til selvstendig næringsvirksomhet

Figur 5.1 viser at bruttostrømmene til selvstendig næringsvirksomhet var ganske omfattende. Som gjennomsnitt for hele landet var det en tilførsel til selvstendig næringsvirksomhet på om lag 25 prosent av de selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene både fra 1997 til 1998 og fra 2002 til 2003. Tar vi med primærnæringene i definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet, så reduseres bruttostrømmene noe, men ikke så mye. Dette indikerer, som man kunne forvente, at bruttostrømmene til primærnæringene ligger klart under nivået på bruttostrømmene til den øvrige delen av selvstendig

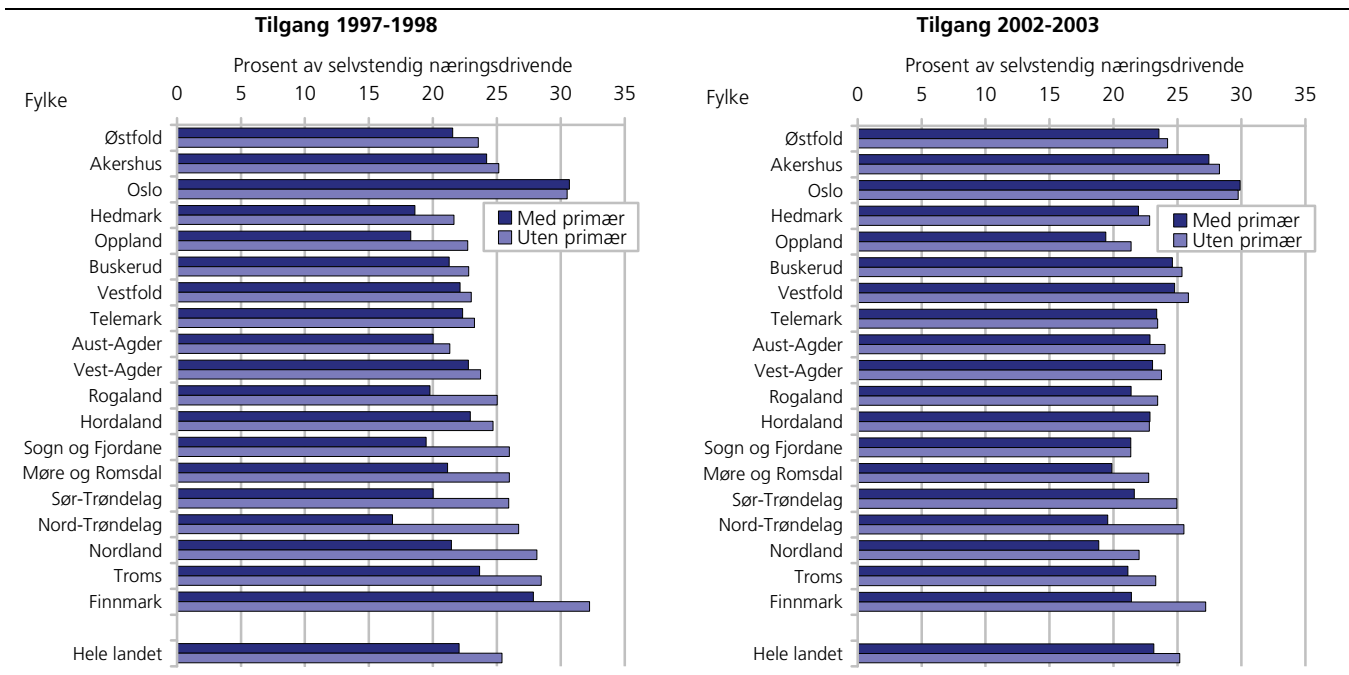
næringsvirksomhet. Omfanget av bruttostrømmene er for øvrig om lag i samsvar med det som tidligere er blitt beregnet for sysselsettingen samlet, når vi tar i betraktning både selvstendig næringsdrivende og lønnstakere (se for eksempel Stambøl (2002, 2005)). Med andre ord skiller ikke størrelsen på bruttostrømmene til selvstendig næringsvirksomhet seg nevneverdig fra turnover ratene i økonomien for øvrig.

Resultatene indikerer imidlertid visse regionale forskjeller i tilstrømmingen til selvstendig næringsvirksomhet. Oslo skiller seg ut med meget høye bruttostrømmer, med en tilgangsrate på om lag 30 prosent både i 1997-1998 og i 2002-2003. Resultatene for hovedstaden er om lag like store selv om vi inkluderer eller ekskluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten. Dette har selvsagt sammenheng med at innslaget av primærnæringer i Oslo er svært lavt, og effekten av lavere tilstrømming til primærnæringene får liten eller ingen betydning for hovedstadsregionen. Finnmark skiller seg også ut med meget høye tilgangsrater. I perioden 1997-1998 var det Finnmark som viste de høyeste tilgangsrater til selvstendig næringsvirksomhet når vi utelater primærnæringene. Ratene er også høye i Finnmark i perioden 2002-2003, men noe lavere enn i både Oslo og Akershus. I perioden 1997-1998 var det de indre østlandsfylkene Hedmark og Oppland i tillegg til Aust-Agder som viste de laveste tilgangsratene til den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene. Tilgangsratene er noe jevnere fordelt mellom fylkene når vi ser på perioden 2002-2003, men også nå viser Oppland de laveste rater sammen med Sogn og Fjordane og Nordland. Effekten av innslaget av primærnæringene kommer best frem i resultatene fra perioden 1997-1998, der flere av de fylkene som har mest primærnæringsvirksomhet viser til dels store forskjeller mellom tilgangsratene avhengig av om vi tar med eller ekskluderer primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten. Mest merkbart er dette i Nord-Trøndelag, Nordland og Sogn og Fjordane i 1997-1998, men er også klart merkbart i Nord-Trøndelag og Finnmark i perioden 2002-2003. De noe mer homogene resultatene fylkene i mellom i 2002-2003, samt noe mindre forskjeller mellom

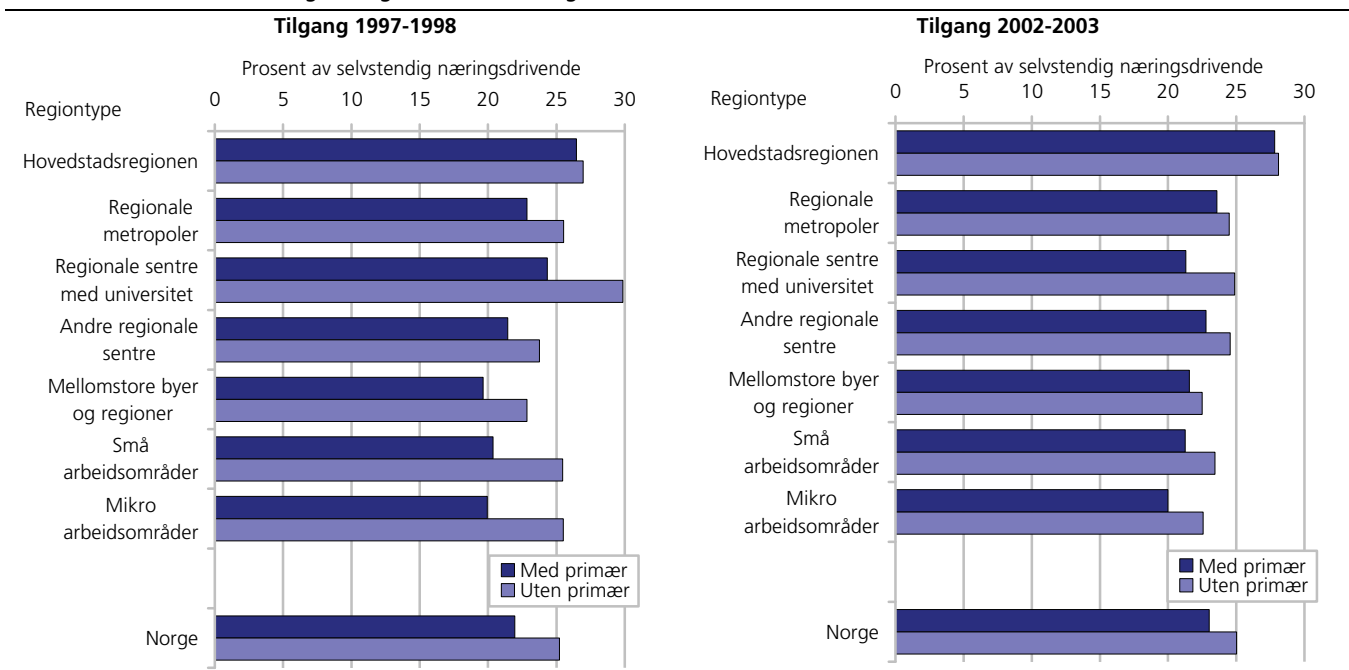
tilgangsratene når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene, har blant annet sammenheng med at primærnæringene reduserer sin andel av den samlede selvstendige næringsvirksomheten. Dette er også en av årsakene til at tilgangsstrømmene synes å øke noe fra perioden på 1990-tallet og frem til 2002-2003 i resultatene som inkluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten.

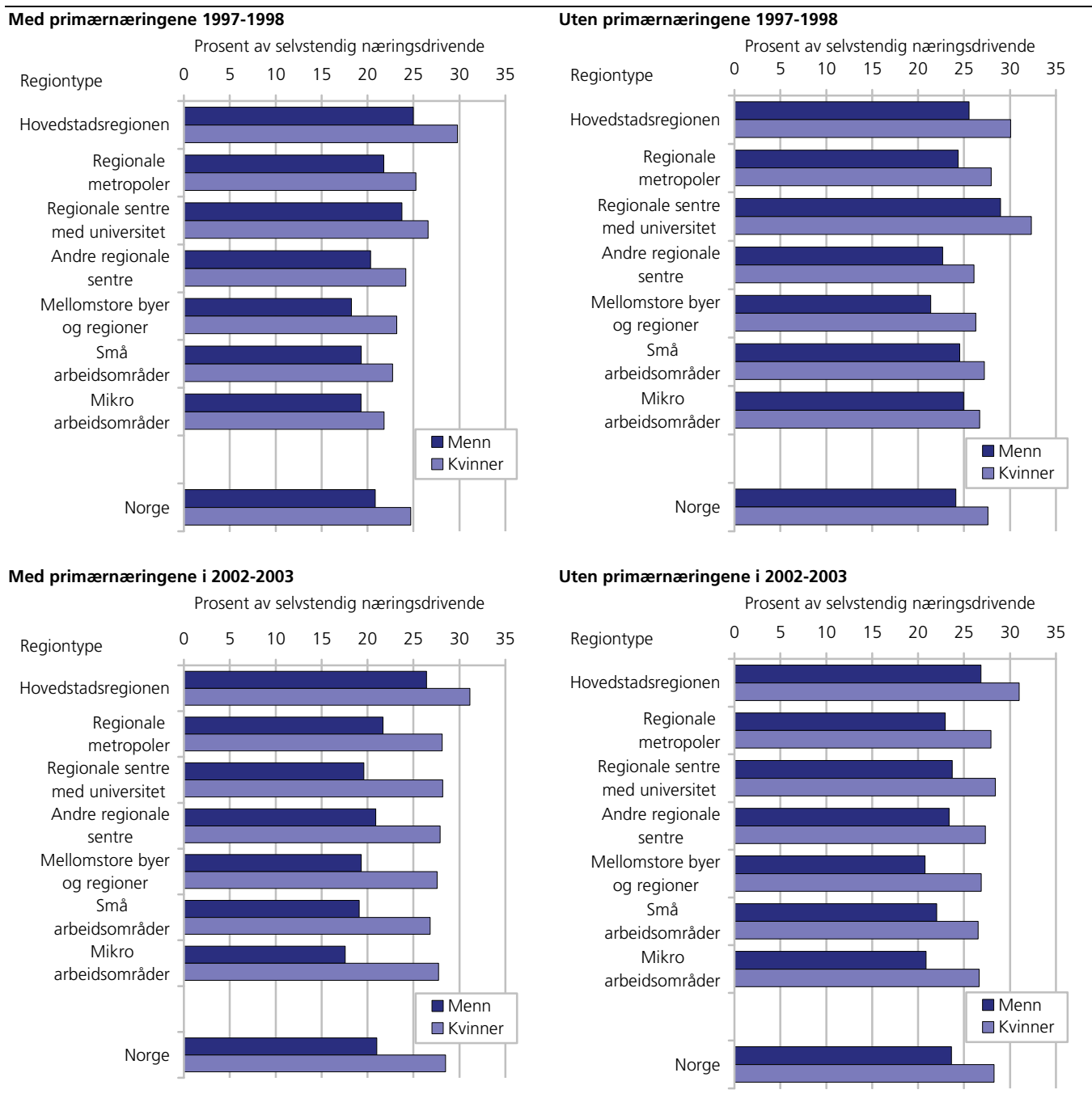
I figur 5.2 vises tilsvarende resultater som over, men nå fordelt etter syv regiontyper rangert fra sentrum mot periferi. Tallene for landsgjennomsnittet kan avvike litt fra tallene i figur 5.1, fordi mens flytting ble målt mellom fylker i figur 5.1 så er tallene i figur 5.2 basert på flytting mellom de syv regiontypene. Men, som figurene viser, så har denne forskjellen kun mikroskopisk betydning for totaltallene.

Figur 5.1. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter bostedsfylke. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

Figur 5.2. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontyper. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

Figur 5.3. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og kjønn. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

Hovedtendensen i resultatene gir en klar sentrum-periferi virkning, der bruttostrømmene til selvstendig næringsvirksomhet er størst i de mest sentrale regiontypene, og avtar en del etter hvert som vi beveger oss nedover til de mer perifere regiontypene. Dette kommer imidlertid klart frem i den siste undersøkelsesperioden fra 2002-2003. I perioden på 1990-tallet viste spesielt regionale sentre med universitet (som her vil si Tromsø-regionen), men også de små arbeidsområdene og mikroarbeidsområdene, tilgangsrater som lå over gjennomsnittet når vi ser bort fra primærnæringene. I alle disse regiontypene reduseres tilgangsratene vesentlig når vi sammenlikner perioden 1997-1998 med årene 2002-2003. Som det går frem av

figuren så skyldes dette lavere tilgangsrater til den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene når det gjelder de mest perifere regiontypene små arbeidsområder og mikroarbeidsområder.

I figur 5.3 har vi i tillegg splittet opp tilgangsratene etter kjønn. Som vi så i kapitlet foran var innslaget av selvstendig næringsvirksomhet klart større i sysselsettingen hos menn enn hos kvinner. Når det gjelder brutto tilstrømming til selvstendig næringsvirksomhet, så er forholdet klart omvendt, ved at det er kvinner som viser de høyeste tilgangsratene. Dette er gjennomgående i alle regiontypene, og uavhengig av om vi ser på perioden på 1990-tallet eller årene 2002-2003 eller om vi inkluderer

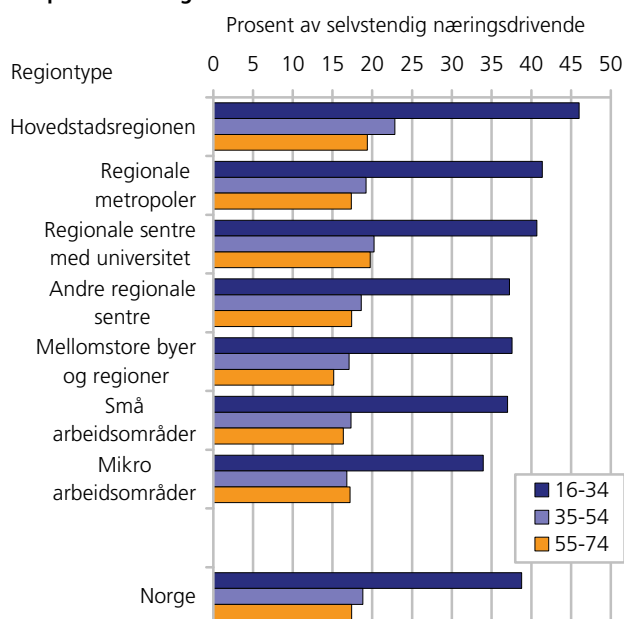
primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten eller ikke. Noe av årsaken til denne vridningen mellom menn og kvinner skyldes at det er flere menn enn kvinner blant de selvstendige, men tilgangsratene gis i prosent av et stort nok antall selvstendig næringsdrivende i begge grupper, så denne forskjellen er ikke avgjørende for resultatene som fremkommer her.

Figuren viser at forskjellene i tilgangsrater mellom menn og kvinner heller har en tendens til å øke enn til å avta når vi går fra perioden 1997-1998 og frem til årene 2002-2003. Dette er mest merkbart når vi inkluderer primærnæringene blant de selvstendig næringsdrivende. Årsaken til større forskjeller er at kvinner øker sine tilgangsrater mellom tidsperiodene, mens tilgangsratene for menn for

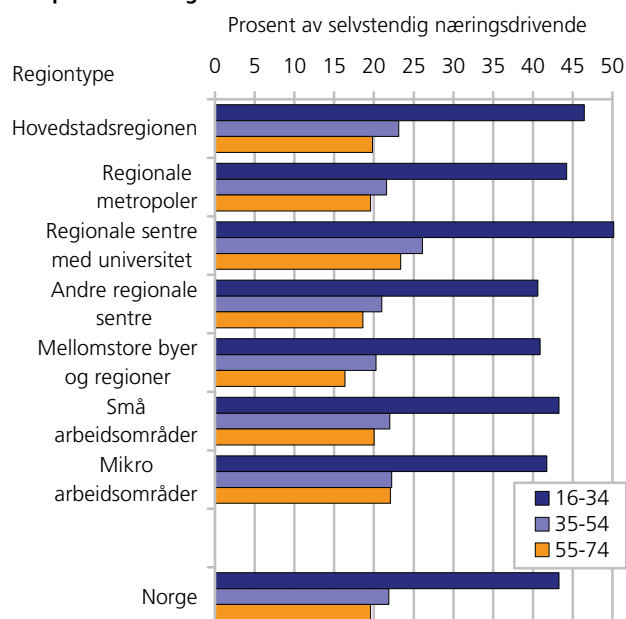
landet som helhet har endret seg lite i denne perioden. På det regionale nivå viser resultatene som forventet klare tendenser til sentrum-periferi forskjeller med størst tilgang i sentrale regioner som avtar når vi går over til de mer perifere regionene. Dette gjelder både for menn og kvinner og er mest fremtredende i årene 2002-2003. Det mest synlige avviket fra dette mønsteret er observert blant selvstendig næringsdrivende menn utenom primærnæringene i perioden 1997-1998. Her viser menn i andre regionale sentre og i mellomstore byer og regioner klart lavere tilgangsrater til selvstendig virksomhet sammenliknet med de mer perifere regiontypene små arbeidsområder og mikroarbeidsområder.

Figur 5.4. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og alder. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

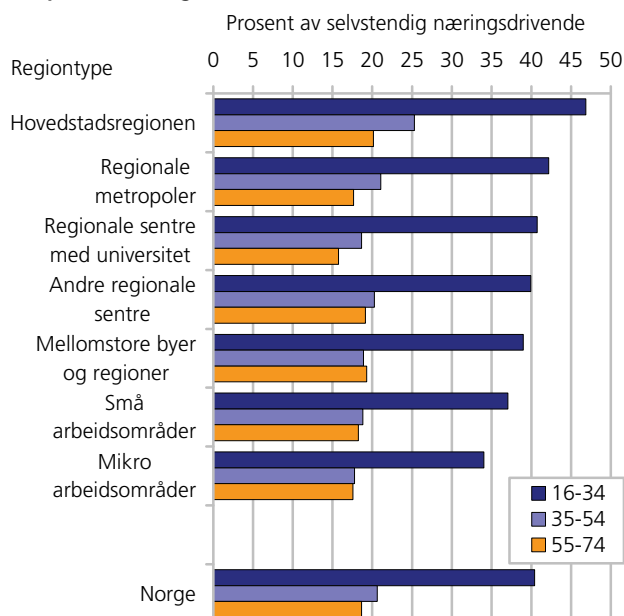
Med primærnæringene 1997-1998

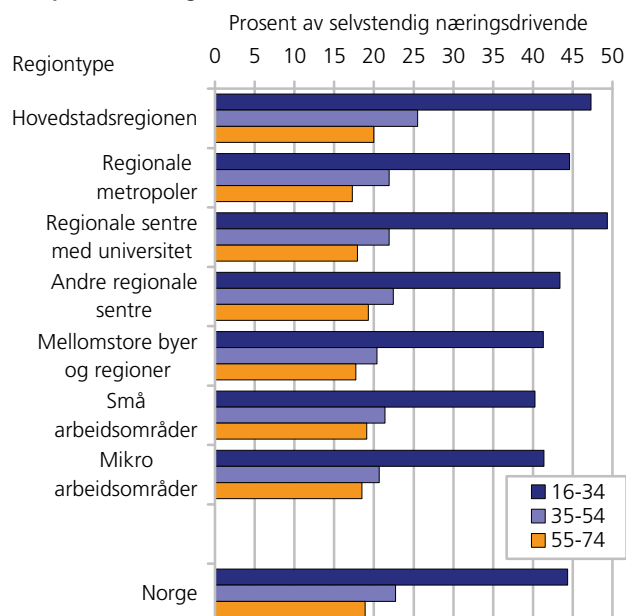
Uten primærnæringene 1997-1998

Med primærnæringene i 2002-2003

Uten primærnæringene i 2002-2003

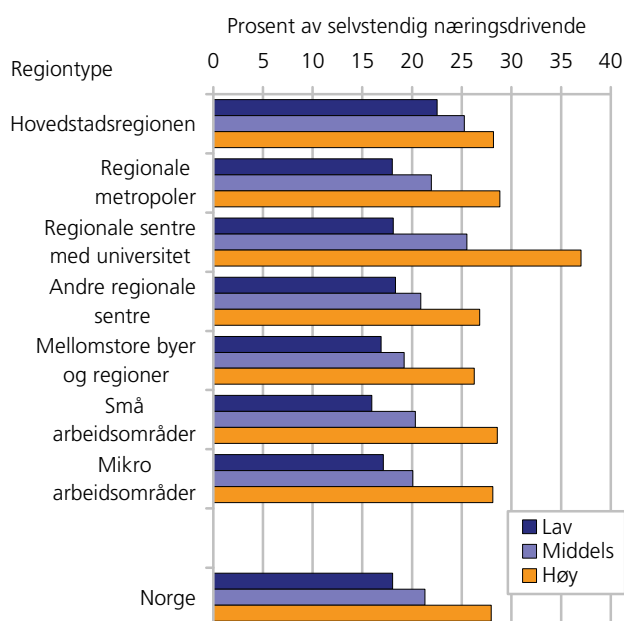
I figur 5.4 har vi målt brutto rekrutteringsstrømmer til selvstendig næringsvirksomhet etter ulike aldersgrupper. Den yngste aldersgruppen, 16-34 år, skiller seg merkbart fra de to øvrige aldersgruppene med betydelig høyere tilgangsrater. I perioden 1997-1998 var tilgangsraten for den yngste aldersgruppen til selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene på landsbasis litt over 43 prosent, som øker ytterligere til nesten 45 prosent i perioden 2002-2003. Tar vi også med primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten er tallene noe lavere, med en tilgang på noe under 40 prosent i årene 1997-1998, men som også her øker til litt over 40 prosent i perioden 2002-2003. De høye ratene for den yngste aldersgruppen er også her

i samsvar med resultater vi tidligere har funnet for mobilitet i sysselsettingen totalt (Se bl.a. Stambøl 2005). Det er denne yngste gruppen som viser størst arbeidsmarkedsmobilitet generelt og de høyeste flytteratene.

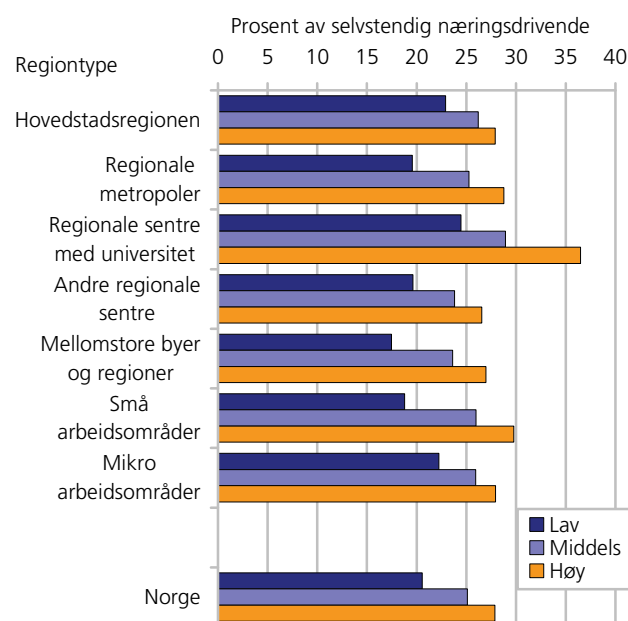
Noe mer overraskende er kanskje de små forskjellene i tilgangsrater mellom aldersgruppene 35-54 år og 55-74 år. En årsak kan være stor grad av stabilitet i den selvstendige næringsvirksomheten til middelaldrende personer. Forskjellene mellom de to eldste aldersgruppene tiltar imidlertid noe når vi går fra årene 1997-1998 og frem til 2002-2003.

Figur 5.5. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og utdanning. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

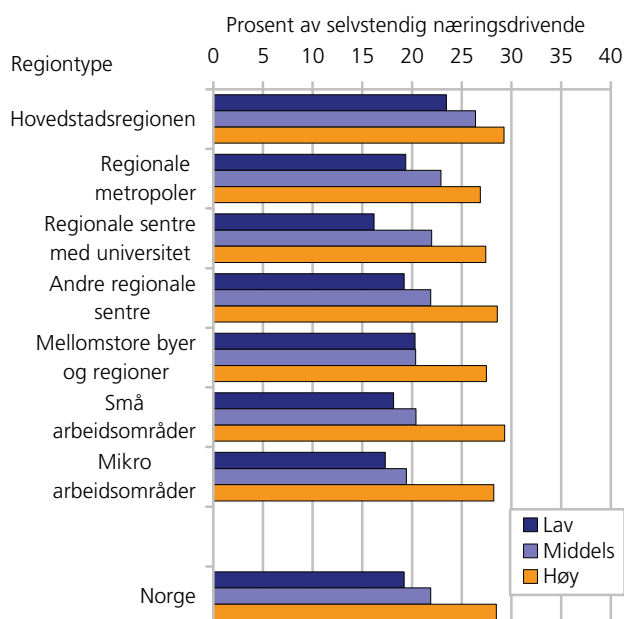
Med primærnæringene 1997-1998

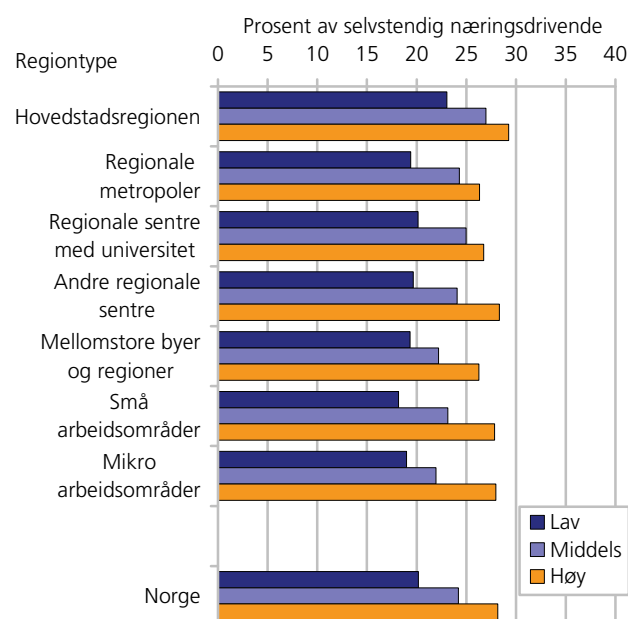
Uten primærnæringene 1997-1998

Med primærnæringene i 2002-2003

Uten primærnæringene i 2002-2003

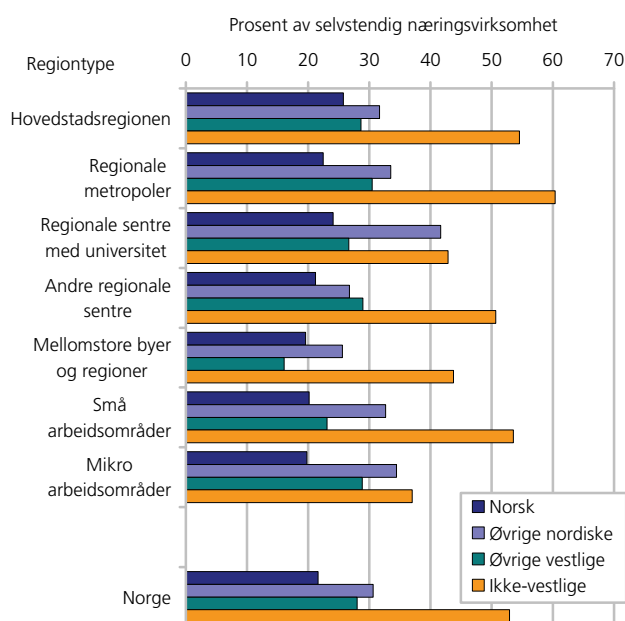
De regionale forskjellene følger imidlertid de samme sentrum periferi forskjeller som vist tidligere i kapitlet også når vi grupperer etter alder. Mest tydelig fremkommer den sterkere mobiliteten i de mer sentrale regionene hos den yngste aldersgruppen og klarere når vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten. Ellers er det verdt å legge merke til de høye tilgangsratene hos den yngste aldersgruppen i regionale sentre med universitet når vi ser på selvstendige utenom primærnæringene. Dette gjelder både for perioden 1997-1998 og for perioden 2002-2003.

I figur 5.5 vises de tilsvarende rekrutteringsratene fordelt etter aktørenes høyeste fullførte utdannings-

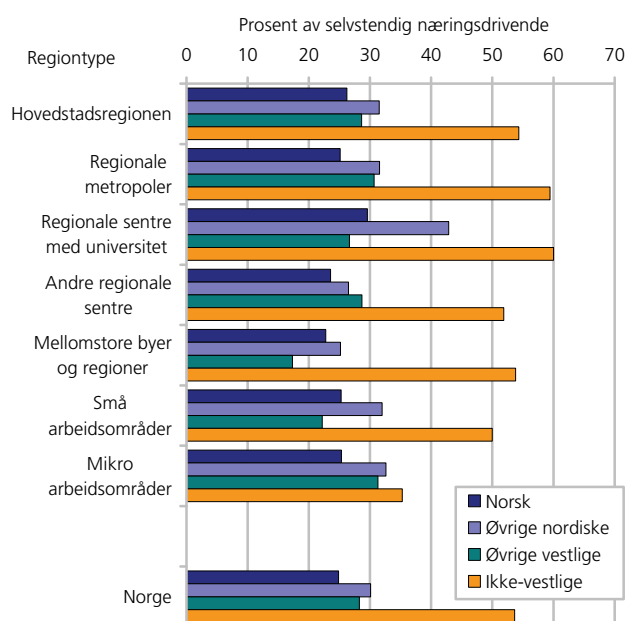
nivå. Som vi så i kapitlet foran, er det blant sysselsatte personer med lav utdanning at vi finner de høyeste andelen med selvstendig næringsdrivende, mens de laveste andelen ble observert blant sysselsatte med høy utdanning. Av figur 5.5 ser vi at bildet er snudd på hodet når det gjelder brutto rekrutteringsstrømmer til selvstendig næringsvirksomhet. Her er de høyeste tilgangsratene gjennomgående å finne blant personer med høy utdanning, mens de laveste tilgangsratene er observert blant personer med lav utdanning. Noe av forskjellene i tilgangsrater kan tilskrives ulike omfang av de forskjellige utdanningsgruppene blant de selvstendige næringsdrivende, men som beskrevet i resultatene etter kjønn over, er dette ikke avgjørende

Figur 5.6. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og statsborgerskap. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

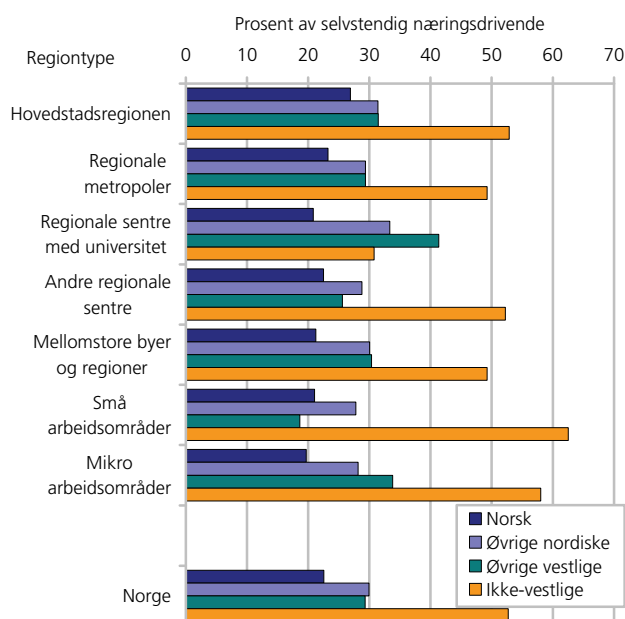
Med primærnæringene 1997-1998

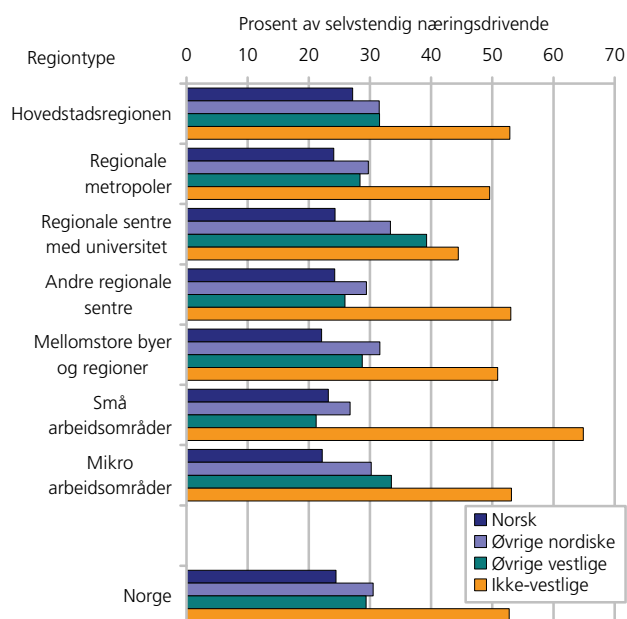
Uten primærnæringene 1997-1998

Med primærnæringene i 2002-2003

Uten primærnæringene i 2002-2003

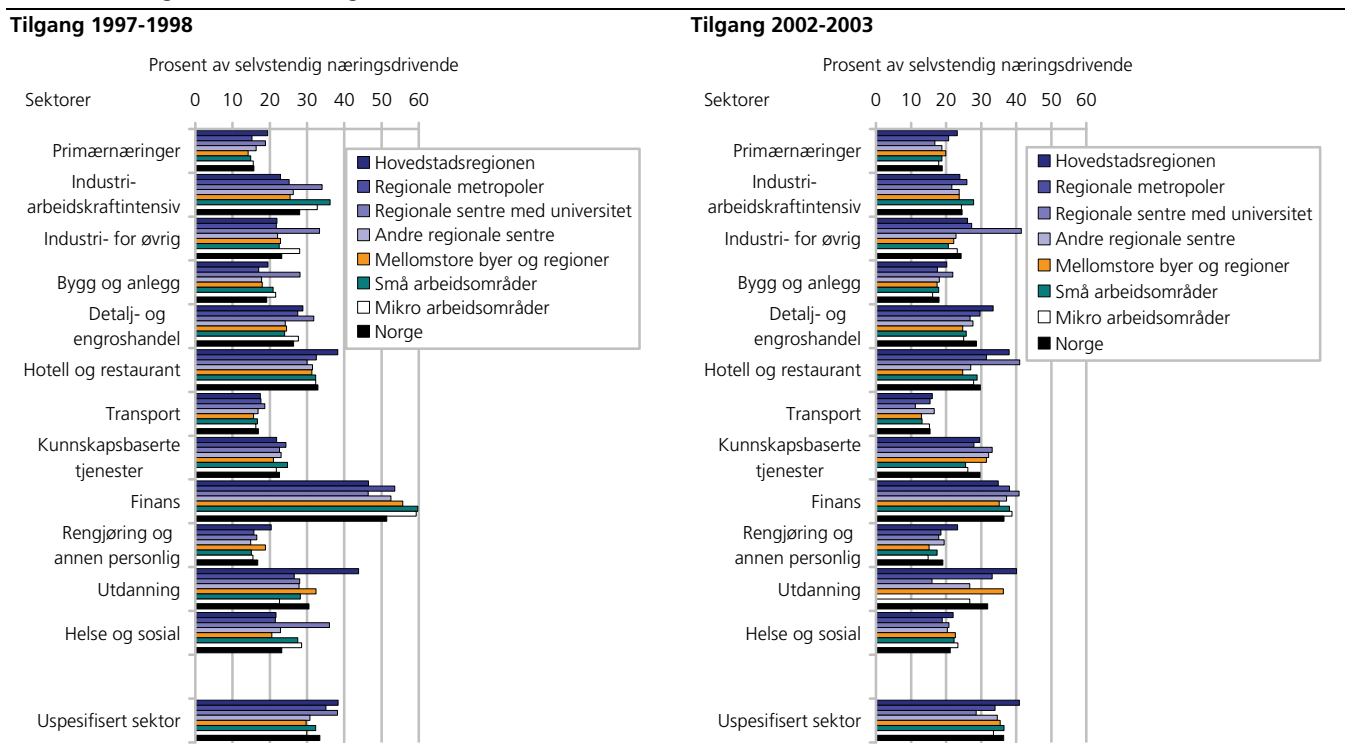
for resultatene som vises her. Mer utslagsgivende er nok hvordan de forskjellige utdanningsgruppene er fordelt på næringssektorer, der personer med lavere utdanning er overrepresentert i primærnæringene, som samtidig viser lavere tilgangsrater enn gjennomsnittet for selvstendig næringsvirksomhet. Men som vi ser av figuren, så er forskjellen i tilgangsrater mellom utdanningsgruppene også meget klar når vi holder primærnæringene utenfor definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet. Skjønt forskjellene i tilgangsrater mellom personer med lav og høy utdanning er klart mer fremtredende når vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige virksomheten, noe som gjelder både for perioden 1997-1998 og for perioden 2002-2003

Når vi ser på den regionale dimensjonen, så er tendensen til noe sterkere tilgangsrater i de sentrale områdene og noe lavere tilgangsrater i de mer perifere regionene noe mer synlig hos personer med lav og middels utdanning enn hos personer med høy utdanning. De meget høye tilgangsratene i regionale sentre med universitet i årene 1997-1998 er mest fremtredende i overgang til selvstendig næringsvirksomhet hos høyt utdannede personer, men tilgangsratene ligger også her klart over gjennomsnittet for personer med lav og middels utdanning. Når vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten, så har tilgangsratene økt litt for samtlige utdanningsgrupper fra perioden 1997-1998 og frem til perioden 2002-2003. Holder vi derimot primærnæringene utenfor, så er det observert en svak

nedgang i tilgangsratene hos de med lav og middels utdanning og en liten vekst hos personer med høy utdanning i den samme perioden.

I figur 5.6 viser vi hvordan brutto rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet varierer mellom grupper etter statsborgerskap. Til forskjell fra i kapittel 4 over, opererer vi her med fire grupper etter statsborgerskap; norske, øvrige nordiske, øvrige vestlige og ikke-vestlige statsborgere. Det vil si at vi har slått sammen gruppen fra nye EU-medlemsland i øst og ikke-vestlige statsborgere. De klart høyeste tilgangsratene er observert hos personer med ikke-vestlig statsborgerskap. Dette gjelder i begge tidsperiodene som her undersøkes og uavhengig av om vi inkluderer primærnæringene eller ikke i den selvstendige næringsvirksomheten. Det er ingen entydig sentrum-periferi dimensjon i tilgangsratene hos ikke-vestlige statsborgere, og i den siste perioden 2002-2003 er faktisk de høyeste tilgangsratene observert i de små arbeidsområdene og mikroarbeidsområdene. Tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet er i gjennomsnitt litt høyere hos øvrige vestlige statsborgere sammenliknet med statsborgere fra øvrige nordiske land. Heller ikke her er det noen entydig sentrum-periferi dimensjon i ratene, og tilgangsratene i de mest perifere mikroarbeidsområdene er ikke vesentlig forskjellig fra de vi finner i hovedstadregionen. Blant norske statsborgere derimot, som viser de laveste tilgangsratene, er det noe klarere forskjeller mellom sentrum og periferi, med de høyeste tilgangsratene i hovedstadsregionen som avtar noe i de øvrige regiontypene.

Figur 5.7. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og sektor. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003

Til slutt viser figur 5.7 hvordan brutto rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet varierer mellom forskjellige næringssektorer. Vi opererer også her med til sammen 12 næringssektorer samt en gruppe for uopp-gitt eller uspesifisert næringssektor. De klart høyeste tilgangsratene er observert i finansnæringen, der ny rekruttering til denne sektoren var spesielt høy i perioden 1997-1998. Tilgangsratene for denne sektoren er klart mer neddempet i perioden 2002-2003, men ikke mer enn at sektoren fortsatt viser de høyeste rekrutteringsratene. Av de øvrige sektorene viser hotell- og restaurantnæringen og utdanning de høyeste ratene. Her må dog nevnes at utdanning omfatter veldig få selvstendig næringsdrivende. Kunnskapsbasert tjenesteyting og detalj og engroshandel viser også relativt høyt innslag av nyrekruttering, og da spesielt når vi ser på tallene for perioden 2002-2003. De laveste tilgangsratene er observert i sektorene transport, bygg og anlegg og i primærnæringene. Som vi så i kapittel 4, er dette næringer hvor vi finner en stor andel av de selvstendig næringsdrivende.

Når vi ser på det regionale nivået, så er det en rekke utslag i tilgangsratene. De nesten gjennomgående noe høyere tilgangsrater i hovedstadsregionen er ikke gjennomgående på næringssektornivå. Men hovedstadsregionen viser høye tilgangstall for flere av de næringssektorene som har en mer sentral lokalisering, som f.eks finansnæringen, detalj- og engroshandel, kunnskapsbasert tjenesteyting og utdanning. Ellers er det også verdt å legge merke til at hovedstadsregionen viser de høyeste rekrutteringsratene i en sektor som rengjøring og annen personlig tjenesteyting, der innslaget av innvandrere er betydelig.

5.2. Hvilken bakgrunn har personer som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet?

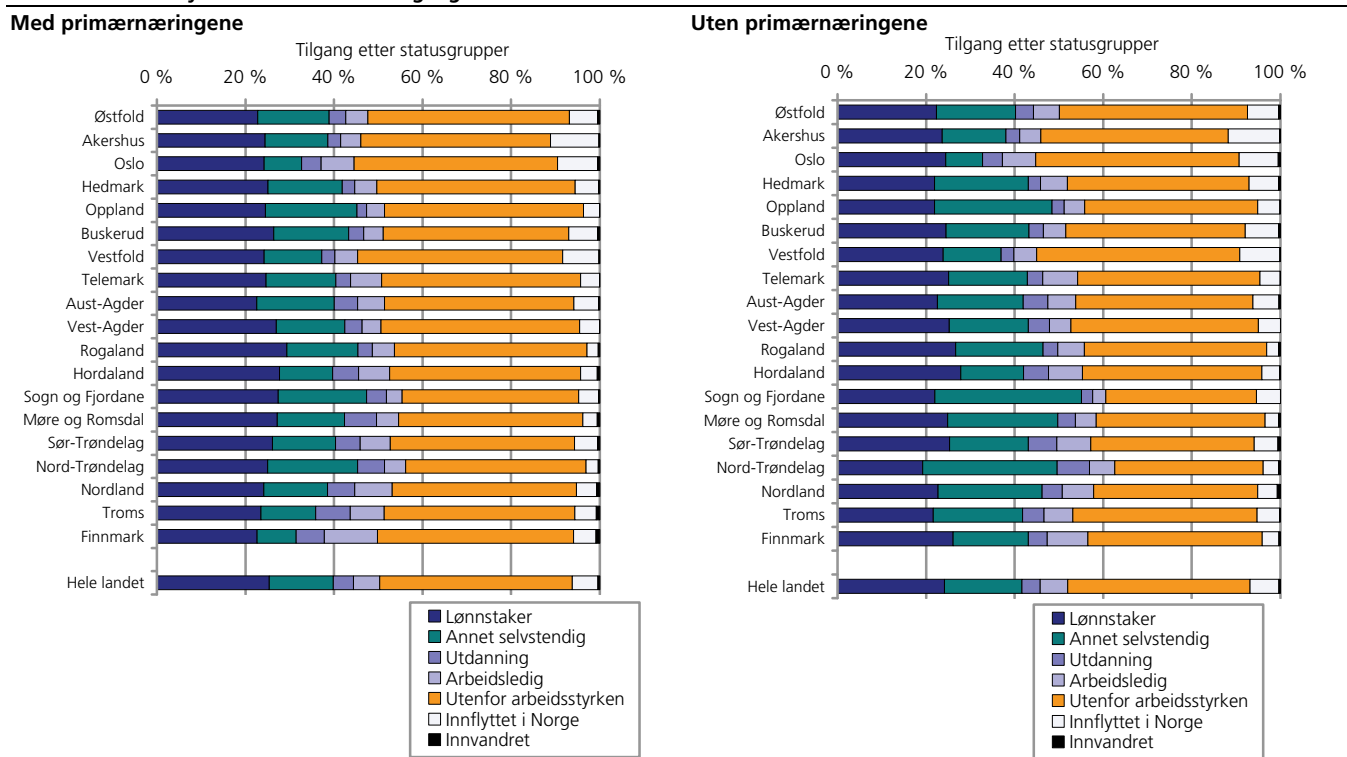
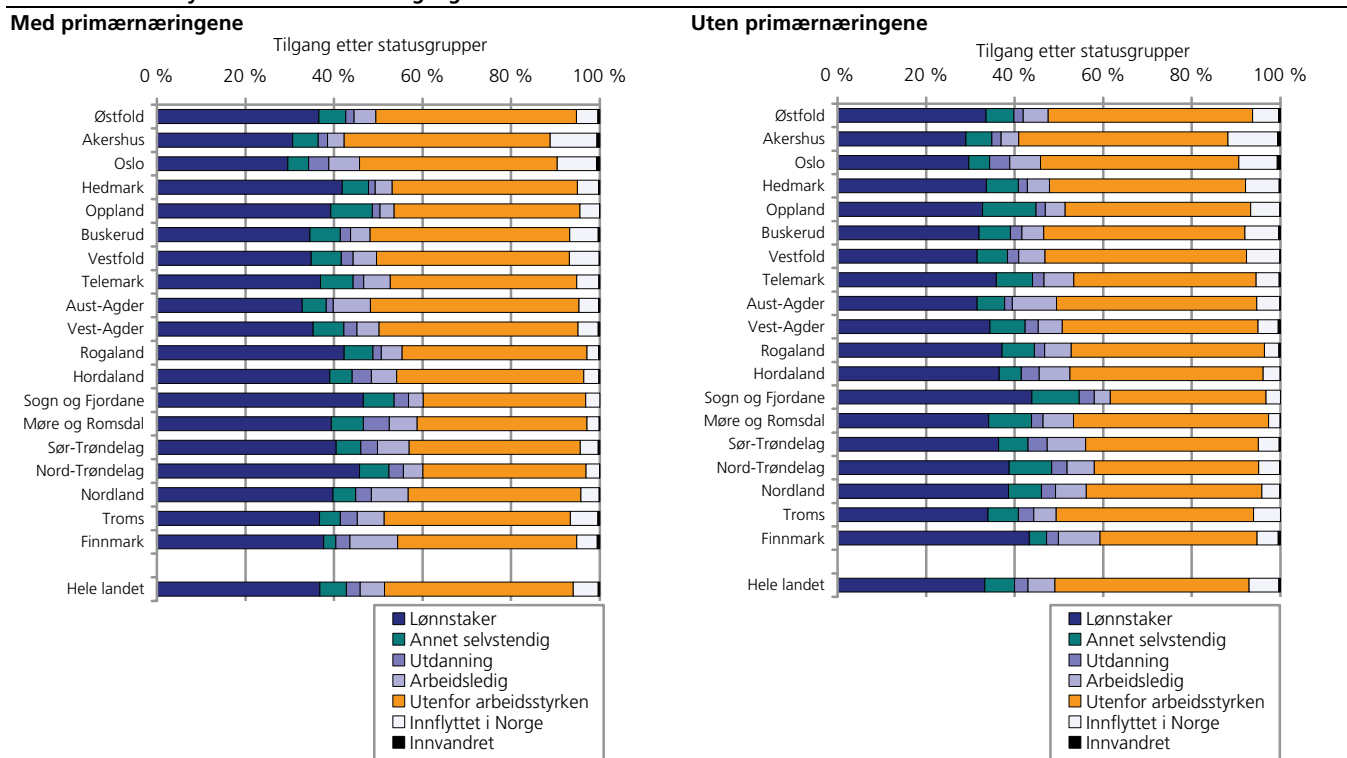
I dette avsnittet har vi sett nærmere på bakgrunnen til de personene som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet. I analysen har vi delt inn rekrutteringsstrømmene til selvstendig næringsvirksomhet i til sammen syv grupper avhengig av fra hvilken status i arbeidsmarkedet de forskjellige aktørene kom fra når de gikk inn i selvstendig næringsvirksomhet: 1. fra status som lønnstaker, 2. fra status som selvstendig næringsdrivende i en annen sektor av økonomien, 3. fra status som under utdanning, 4. fra status som arbeidsledig, 5. fra status som utenfor arbeidsstyrken for øvrig, 6. fra status som innflytter fra andre regioner i Norge til den regionen de ble rekruttert inn i selvstendig næringsvirksomhet og 7. fra status som innvandrer til Norge i det året de ble rekruttert inn i selvstendig næringsvirksomhet. Analysen er utført slik at vi har benyttet de samme rekrutteringsstrømmene som er benyttet i analysene i kapitlet over, men slik at hver av rekrutteringsstrømmene for hver av gruppene som inngår er standardisert slik at samtlige fordeles på disse syv statusgrupper. Det vil si at hver tilgangsstrøm

for hver persongruppe i hver region er satt lik 100 prosent, og at vi deretter har målt hvor stor andel hver av de syv statusgruppene utgjør av hver av tilgangsstrømmene.

Som i kapitlet over starter vi med å gi en oversikt over denne fordelingen på fylkesnivå. I figur 5.8 viser vi hvordan rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet fordelte seg på statusgrupper i perioden 1997-1998. Tallene viser at på landsbasis kom om lag en fjerdedel av de nyrekrutterte til selvstendig næringsvirksomhet fra tidligere status som sysselsatte lønnstakere. Videre kom om lag 15 prosent fra status som selvstendig næringsdrivende i en annen sektor når vi inkluderer primærnæringene, mens dette tallet øker til 17-18 prosent når vi ser på den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene. Om lag 4 prosent kom rett fra utdanningssystemet, mens ca 6 prosent kom fra status som arbeidsledige. Den største andelen av de som ble rekruttert til selvstendig næringsvirksomhet kom imidlertid fra statusgruppen utenfor arbeidsstyrken. Tilførselen gjennom flytteprosessen var klart mer moderat, der om lag 5-6 prosent av den nye rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet kom gjennom innenlandsk flytting og en meget lav andel stammet fra personer som kom rett fra innvandring. Andelen som kom fra utenfor arbeidsstyrken reduseres imidlertid noe når vi holder primærnæringene utenfor. På tilsvarende måte øker andelen som kommer fra innenlandsk flytting noe når vi går til selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene.

Det er noen regionale variasjoner i dette tilgangsmønsteret etter statusgrupper, men hovedtendensen er den som er beskrevet ut fra det nasjonale gjennomsnittet. Ser vi på rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet som inkluderer primærnæringene, så viser fylkene Rogaland og Hordaland den største andelen rekruttering fra lønnstakere, mens Aust-Agder har lavest rekruttering av lønnstakere. Tilsvarende er det fylkene Sogn og Fjordane, Oppland og Nord-Trøndelag som viser størst rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet, mens Oslo og Finnmark viser lavest andeler. Troms og Møre og Romsdal har størst andel av rekrutteringen rett fra utdanning mens Finnmark har størst rekruttering fra arbeidsledighet. Den betydelige andelen av rekrutteringen som kommer fra utenfor arbeidsstyrken er ganske stor i alle fylkene, men størst i Vestfold og lavest i Sogn og Fjordane. Tilførselen fra innenlandsk flytting er klart størst i Oslo, Akershus og Vestfold og lavest i Rogaland og Nord-Trøndelag.

Ser vi på rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet når primærnæringene holdes utenfor blir det som nevnt noen endringer og forskyvninger i rekrutteringsmønsteret etter status, men de regionale forskjellene synes stort sett å være de samme som nevnt over.

Figur 5.8. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997 til 1998 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total tilgang i 1998**Figur 5.9. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 2002 til 2003 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total tilgang i 2003**

I figur 5.9 vises tilsvarende fordeling av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet på statusgrupper for perioden 2002-2003. Det er en del synlige forskjeller når vi sammenlikner med resultatene fra 1997-1998. Mest iøynefallende er den klare økningen som har skjedd i rekrutteringen fra gruppen lønnstakere. På landsbasis

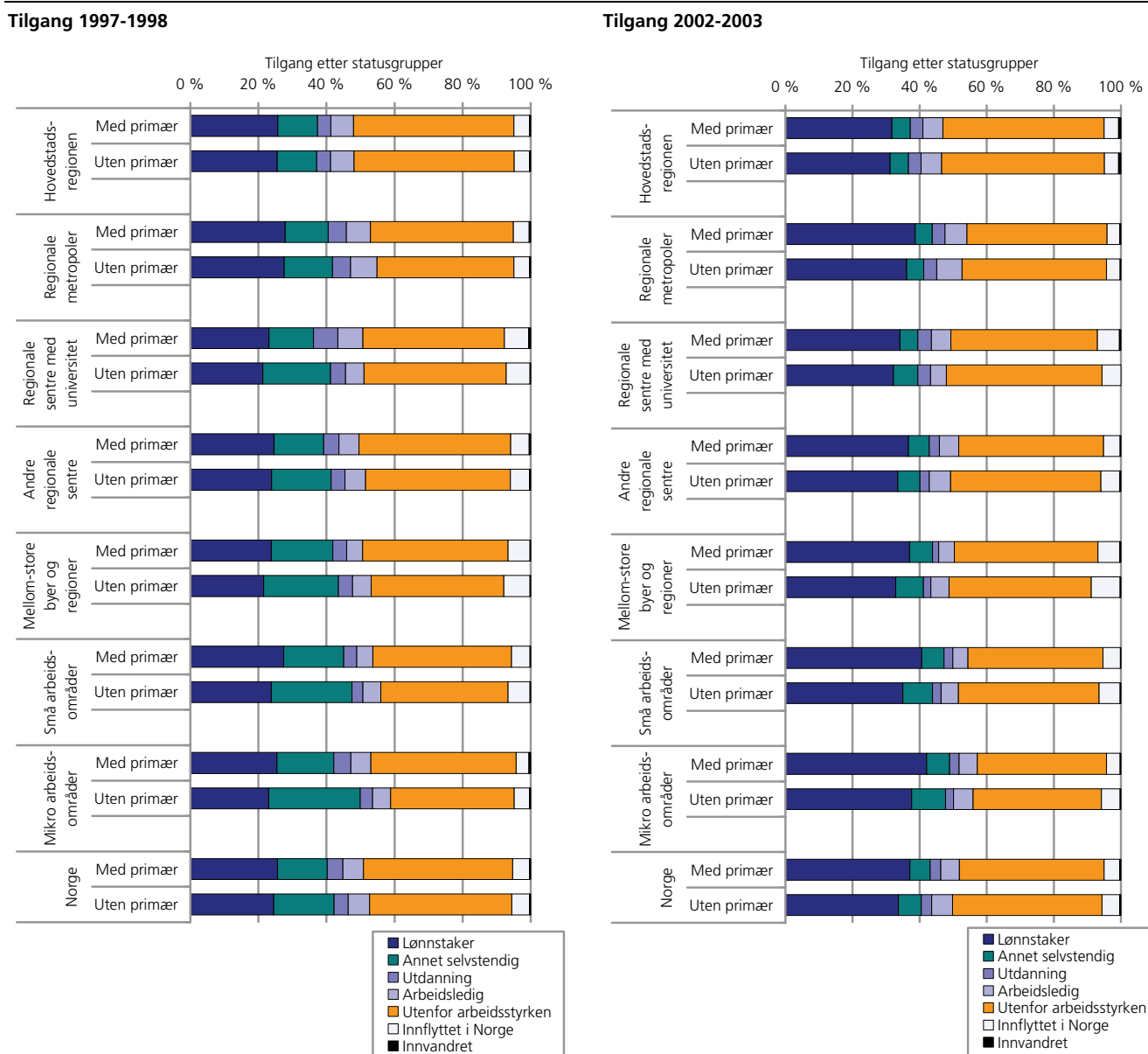
stammer nå om lag 36 prosent av rekrutteringen til selvstendig virksomhet fra lønnstakere, når vi tar med primærnæringene, mens andelen reduseres til om lag 33 prosent når vi holder primærnæringene utenfor. Rekrutteringen fra annen selvstendig næringsvirksomhet reduseres imidlertid en god del, med en andel av rekrut-

teringen på kun 6-7 prosent. Rekrutteringen rett fra utdanningssystemet utgjør nå om lag 3 prosent mens de tilsvarende andelene fra arbeidsledighet ligger på 5-6 prosent. Rekrutteringen fra personer utenfor arbeidsstyrken holder seg fortsatt meget høy, mens tilstrømmingen til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting fortsatt ligger på om lag 5-6 prosent, når vi tar med primærnæringene, og 6-7 prosent når vi holder primærnæringene utenfor. Rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet rett fra innvandring er som i perioden på 1990-tallet nærmest usynlig.

De regionale variasjonene synes å være noe større i perioden 2002-2003 sammenliknet med årene 1997-1998. Spesielt gjelder dette i rekrutteringsstrømmene fra lønnstakere, der denne gruppen i Sogn og Fjordane nå utgjør mellom 40-50 prosent av rekrutteringen, mens tallene for Oslo og Akershus, som viser lavest andel rekruttering fra lønnstakere, ligger på om lag 30 prosent.

Selv om andelene nå er lavere, er det fortsatt fylkene Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Oppland som viser størst rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet, mens Finnmark viser lavest andeler. Rekrutteringen fra utdanningssystemet er størst i Oslo og Hordaland, mens rekrutteringen fra arbeidsledige er størst i Finnmark. Den betydelige rekrutteringen fra personer utenfor arbeidsstyrken er også nå meget høy i samtlige fylker, men høyest i Aust-Agder og Akershus og lavest i Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. Størst rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting er som før å finne i Oslo og Akershus, mens den laveste nå er å finne i Møre og Romsdal. Det regionale mønsteret i rekrutteringen fra ulike statusgrupper som er observert til selvstendig næringsvirksomhet inklusive primærnæringene synes i hovedtrekkene også å gjelde når vi holder primærnæringene utenfor definisjonen av selvstendig næringsdrivende.

Figur 5.10. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og regiontyper. Prosent av total tilgang i 1998 og 2003

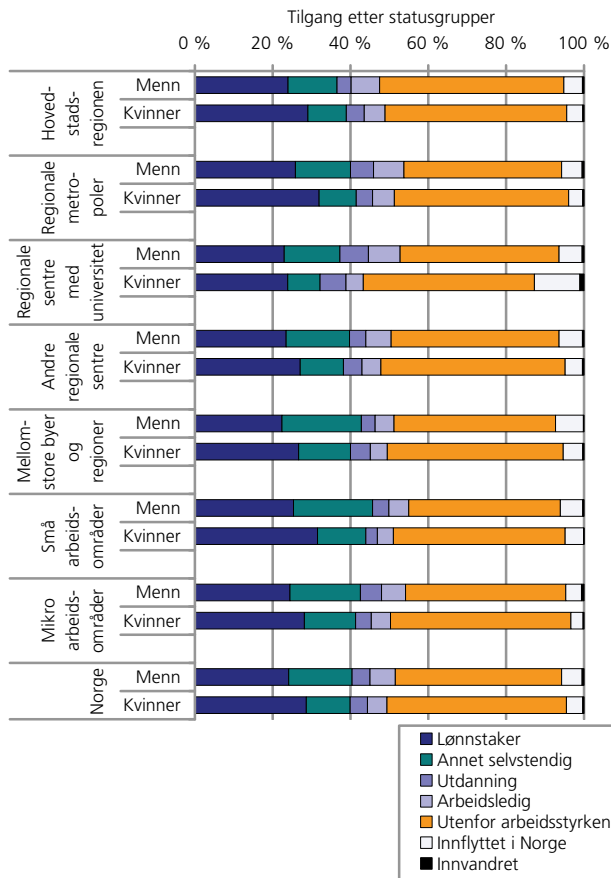
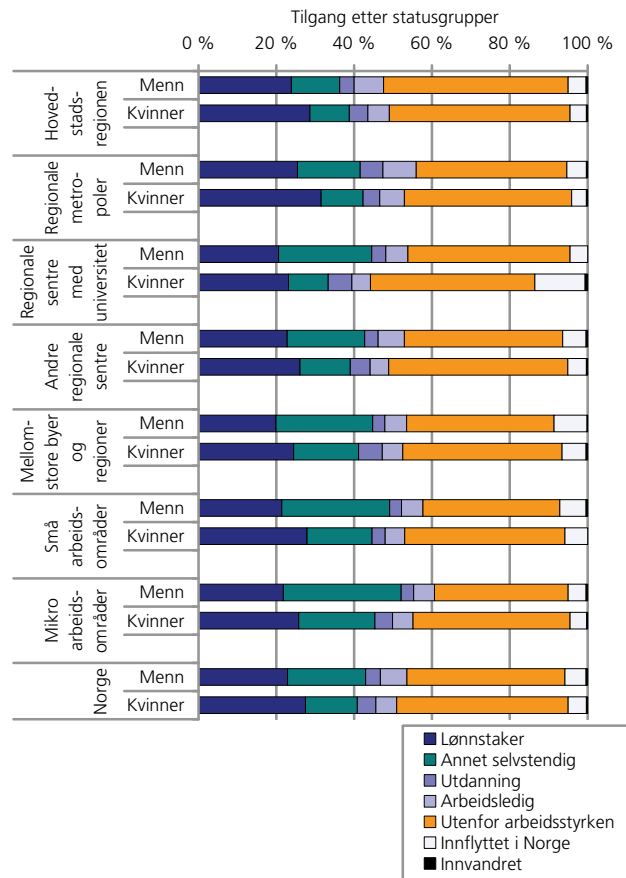
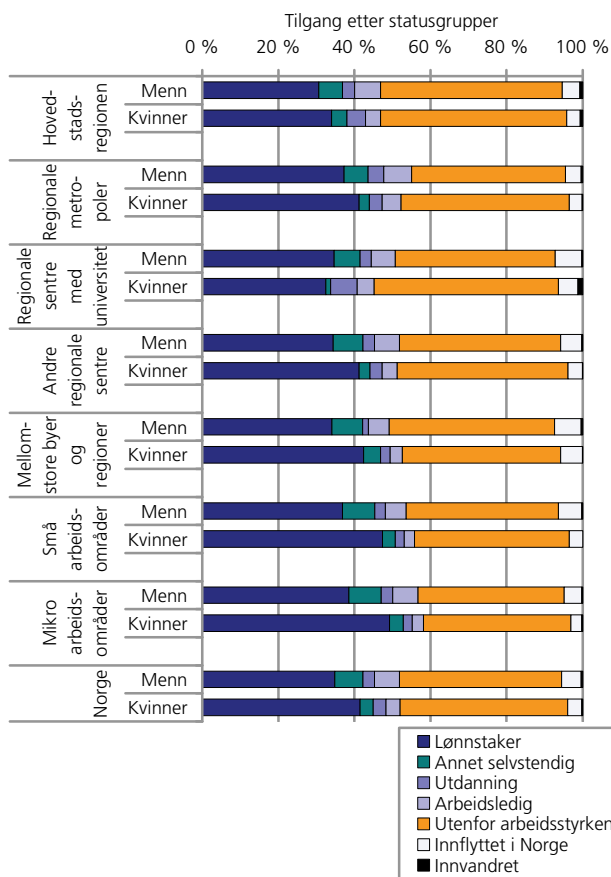
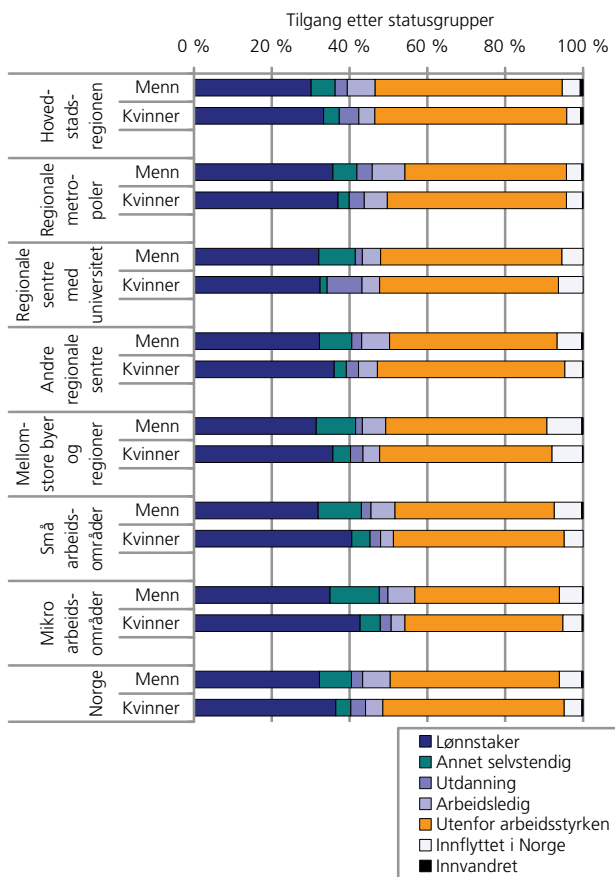

I figur 5.10 vises den tilsvarende fordelingen av rekrutteringsstrømmer på statusgrupper etter en sentrum-periferi inndeling etter syv regiontyper. Landstallene blir om lag de samme som vist i figurene for fylker over, med noen ørsmå forskjeller i målingen av innenlandske flyttestrømmer til selvstendig næringsvirksomhet.

I perioden 1997-1998 var det små forskjeller mellom regiontypene med hensyn til hvor stor andel av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet som stammet fra sysselsatte lønnstakere. I perioden 2002-2003 var det derimot en tendens til noe større andel rekruttering av lønnstakere i de mer perifere regiontypene, og andelen var lavest i hovedstadsregionen. Den samme tendensen ser man også i rekrutteringen fra annen selvstendig næringsvirksomhet, og da spesielt i den første perioden da denne type rekruttering var klart større i de perifere regiontypene enn i de sentrale regionene. Kanskje noe overraskende var forskjellene størst når vi ser på selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene, men rekrutteringen fra primærnæringene til annen selvstendig næringsvirksomhet er med i begge de to alternative gruppene for selvstendig næringsvirksomhet. Antakelig er også rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet fra primærnæringen en viktig forklaring til den noe større andel rekruttering fra andre selvstendige i de perifere regionene. Andelen som er rekruttert fra utdanningssystemet viser små regionale forskjeller, men med en viss overvekt i de mer sentrale regionene og størst i regionale sentre med universitet. Det er også små regionale forskjeller i andelen som er rekruttert fra arbeidsledighet, men også her er tallene noe større i de mer sentrale områdene med størst andel i de regionale metropolene utenom hovedstadsregionen. Den store rekrutteringen fra gruppen utenfor arbeidsstyrken er noe mer regionalt skjevfordelt, med større andel rekruttering i de mer sentrale regiontypene og lavest rekruttering i de små arbeidsområdene og i mikro-arbeidsområdene. Når vi ser på rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet fra innenlandsk flytting, viser hovedstadsregionen noe svakere andel enn det vi kunne forvente, mens de største andelen er å finne i mellomstore byer og regioner. Hovedstadsregionens noe lavere andeler fra flytting står i en viss kontrast til resultatene gitt på fylkesnivå over, der både Oslo og Akershus viser relativt høye tall. Dette betyr at det foregår en del flytting til selvstendig næringsvirksomhet mellom fylkene Oslo og Akershus, noe som blir nøytralisert når vi ser på hovedstadsregionen der både Oslo og Akershus inngår i denne samme regionen.

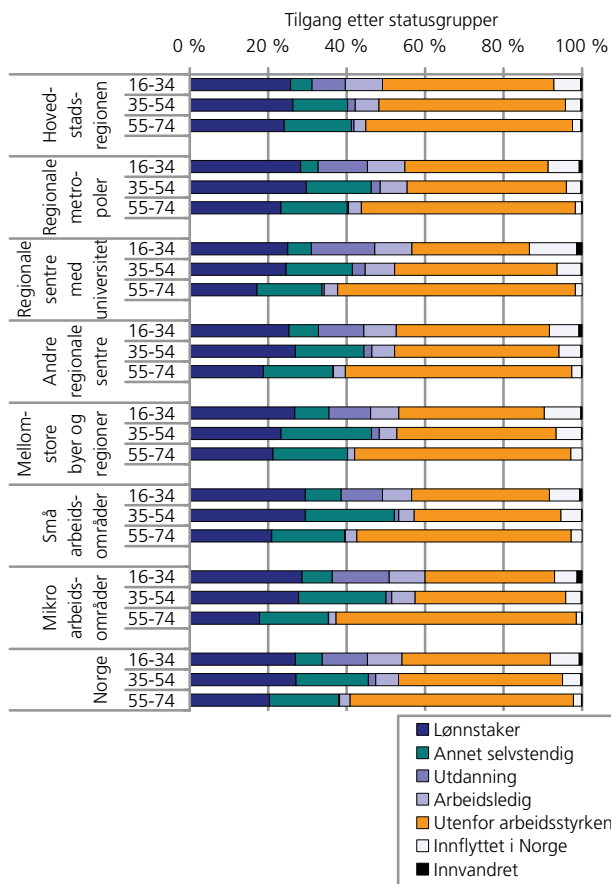
I figur 5.11 har vi sett på de samme regionale fordelinger, men her er resultatene splittet opp etter kjønn. Kvinner viser nesten gjennomgående klart høyere andel rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra sysselsatte lønnstakere enn hva tilfellet er hos menn. Dette gjelder både i perioden 1997-1998

og i årene 2002-2003 og uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke. Denne kjønnsmessige forskjellen synes dog å ha økt noe fra 1990-tallet og frem til 2002-2003, og da spesielt med noe større rekruttering av kvinnelige lønnstakere i de mer perifere regiontypene. Regionale sentre med universitet skiller seg noe ut, ved at det er små forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til rekruttering fra lønnstakere. Ser vi på rekrutteringen fra andre selvstendig næringsdrivende, så blir forskjellen etter kjønn omvendt av det vi beskrev over. Menn viser gjennomgående større andel rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra annen selvstendig næringsvirksomhet. Minst er forskjellene etter kjønn i hovedstadsregionen, men tiltar etter hvert som vi beveger oss nedover i figuren til de mellomstore og mer perifere regiontypene. Aller størst forskjell finner vi her i regionale sentre med universitet, der kvinner viser svært lav rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet. En viktig årsak til denne forskjellen mellom kjønn er selvsagt å finne i at det er klart flere menn enn kvinner blant de selvstendig næringsdrivende, og at potensialet for rekruttering av tidligere selvstendige menn dermed er større. I tillegg kommer at denne kjønnsforskjellen er stor innen primærnæringene, og dermed gir et ytterligere potensial for rekruttering av tidligere selvstendig næringsdrivende menn i de mellomstore og spesielt mer perifere regiontypene. Går vi over til rekruttering fra utdanning, så varierer kjønnsforskjellene mye mellom de forskjellige regiontypene. Hovedstadsregionen og især regionale sentre med universitet viser klart høyere rekruttering av kvinner rett fra utdanningssystemet til selvstendig næringsvirksomhet. I de øvrige regionene er forskjellene mellom menn og kvinner klart mindre, men i mellomstore byer og regioner er rekrutteringen av kvinner fra utdanningssystemet størst uavhengig av tidsperiode og uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke. Går vi til rekruttering fra arbeidsledighet til selvstendig næringsvirksomhet, så er rekrutteringen gjennomgående noe større fra menn enn fra kvinner, noe som blant annet henger sammen med at det er overvekt av menn blant de arbeidsledige. Den store rekrutteringen som skjer fra personer utenfor arbeidsstyrken er med få unntak større fra kvinner enn fra menn, og spesielt da i de mellomstore og perifere regiontypene. I hovedstadsregionen var rekrutteringen svakt større fra menn utenfor arbeidsstyrken i årene 1997-1998, men i perioden 2002-2003 er dette bildet snudd til svak overvekt av kvinner også der. Noe av forskjellene kan også her tilskrives at det er flere kvinner enn menn utenfor arbeidsstyrken. Rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting er noe større fra menn enn fra kvinner. Et klart unntak er regionale sentre med universitet i perioden 1997-1998, der kvinner hadde klart større rekruttering enn menn, men denne forskjellen er nær forsvunnet i perioden 2002-2003.

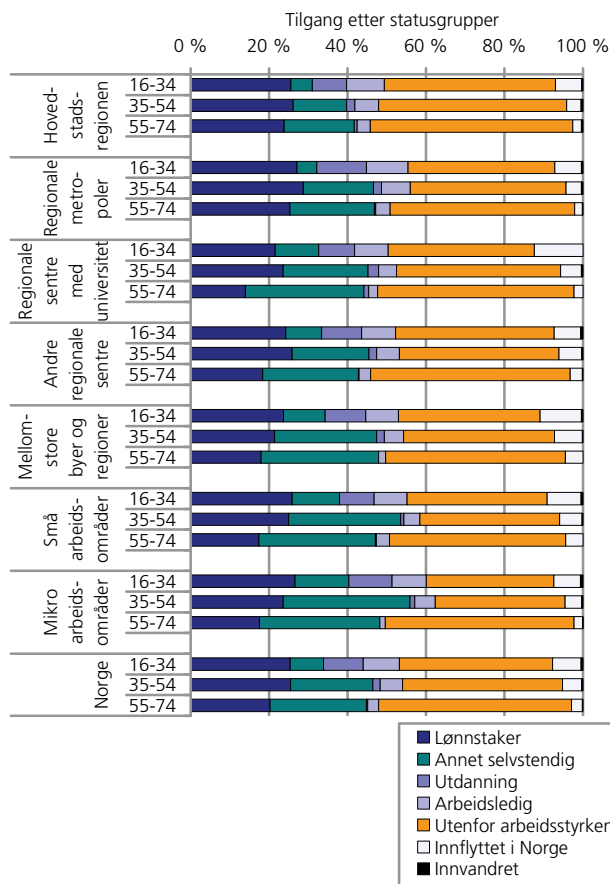
Figur 5.11. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og kjønn. Prosent av tilgang i 1998 og 2003**Med primærnæringene i 1997-1998****Uten primærnæringene i 1997-1998****Med primærnæringene i 2002-2003****Uten primærnæringene i 2002-2003**

Figur 5.12. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og alder. Prosent av tilgang i 1998 og 2003

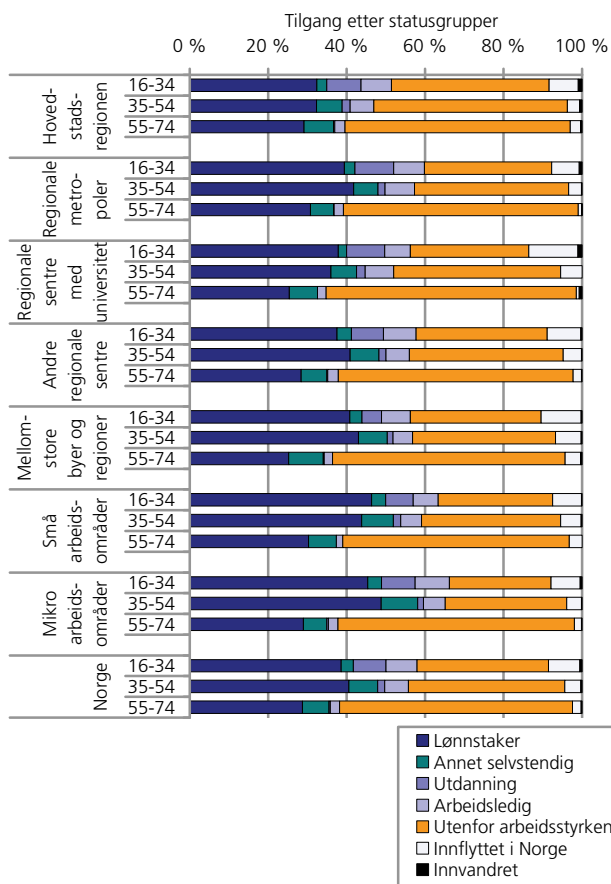
Med primærnæringene i 1997-1998

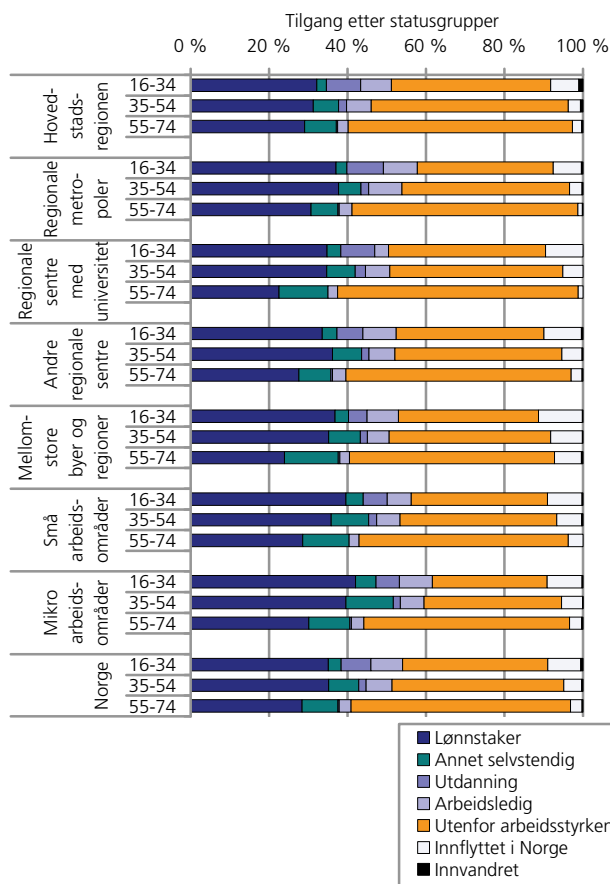
Uten primærnæringene i 1997-1998

Med primærnæringene i 2002-2003

Uten primærnæringene i 2002-2003

I figur 5.12 vises tilsvarende rekrutteringsstruktur til selvstendig næringsvirksomhet, men der aktørene er delt inn etter tre aldersgrupper. Den yngste og mellomste aldersgruppen viser begge størst og om lag like stor rekruttering fra lønnstakere, mens rekrutteringen fra lønnstakere i den eldste aldersgruppen er klart lavere. I den siste undersøkelsesperioden er det en viss tendens til at yngre lønnstakere viser en noe større rekruttering til selvstendig virksomhet i de mer perifere regiontypene. Går vi til rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet, så er rekrutteringen klart størst fra de to eldste aldersgruppene. Som vi helt klart kunne forvente er rekrutteringen rett fra utdanningssystemet gjennomgående klart størst fra den yngste aldersgruppen 16-34 år, der vi jo selvsagt finner de langt fleste personene under utdanning. Det samme gjelder med få unntak også rekrutteringen fra arbeidsledige, der de yngste har en markant større andel, mens den eldste aldersgruppen gjennomgående viser lavest rekruttering fra arbeidsledige. De store andelenene med rekruttering fra personer utenfor arbeidsstyrken er gjennomgående helt klart dominerende i den eldste aldersgruppen, mens den yngste aldersgruppen gjennomgående har lavest rekruttering fra denne statusgruppen. Som man igjen kunne forvente er rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting klart størst hos den mest mobile aldersgruppen, som er den yngste, mens rekrutteringen fra de eldste her er svært moderat.

På tilsvarende måte viser resultatene i figur 5.13 rekrutteringsstrukturen for tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet for alle personene fordelt etter tre utdanningsgrupper. Den klart største andelen rekruttert fra lønnstakere er å finne blant høyt utdannede sysselsatte. Denne høye andelen synes også å styrke seg fra perioden 1997-1998 til 2002-2003, da nesten halvparten av rekruttering til selvstendig virksomhet blant høyt utdannede stammer fra lønnstakere. Denne andelen har også en sentrum-periferi dimensjon med en del høyere andeler i de mellomstore og perifere regiontypene sammenliknet med hovedstadsregionen. Den laveste rekrutteringen fra gruppen lønnstakere er å finne blant de lavest utdannede. Rekrutteringen fra annen selvstendig næringsvirksomhet varierer ikke så mye mellom utdanningsgruppene, med et lite unntak for rekrutteringen til selvstendig virksomhet inkluder primærnæringene i 1997-1998, da rekrutteringen var noe større fra høyt utdannede. Den noe større rekrutteringen fra annen selvstendig virksomhet i de mellomstore og perifere regionene enn i sentrum gjør seg gjeldende for alle utdanningsgruppene. Rekrutteringen rett fra utdanningssystemet er som vi kunne forvente klart høyere fra de med middels og høy utdanning enn de med bare grunnskoleutdanning, og noe høyere fra de med avlagt høy utdanning sammenliknet med de

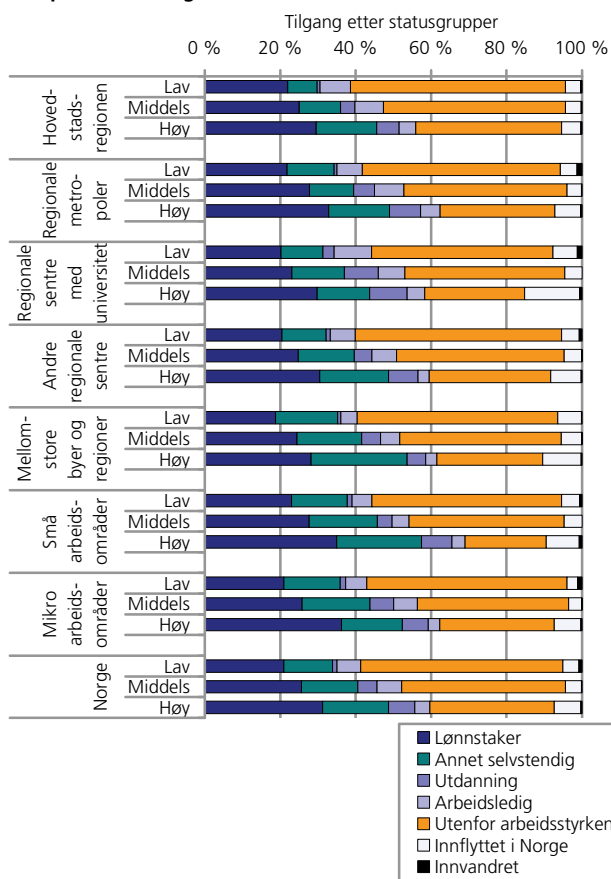
med kun middels utdanning. Rekrutteringen fra arbeidsledighet er klart større hos personer med lav og middels utdanning enn hos de med høyest utdanning. Dette gjenspeiler også fordelingen i utdanningsstrukturen blant de arbeidsledige i disse periodene. Den store rekrutteringen fra gruppen utenfor arbeidsstyrken er helt klart dominerende blant personer med lavere utdanning, mens tallene er vesentlig lavere for middels utdannede og spesielt for de med høyere utdanning. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting følger stort sett utdanningsstrukturen hos personer som flytter generelt, med høyest tall for de med høy utdanning. Forskjellen mellom utdanningsgruppene er imidlertid langt mindre i perioden 2002-2003 enn de var i årene 1997-1998.

Figur 5.14 viser rekrutteringsstrukturen til selvstendig næringsvirksomhet etter grupper av statsborgerskap. Gjennomsnittlig på landsbasis er den største andelen rekruttering fra lønnstakere gjennomgående å finne blant norske statsborgere, men på regionalt nivå er det enkelte forskjeller her. Øvrige nordiske og andre vestlige statsborgere viser også høy andel rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra lønnstakere, mens ikke-vestlige statsborgere viser klart lavere rekruttering fra lønnstakere. Det siste har blant annet sammenheng med at ikke-vestlige statsborgere har lavere yrkesdeltakelse som lønnstakere og dermed et noe mindre potensial til rekruttering fra denne gruppen sammenliknet med de øvrige nasjonalitetsgruppene. Rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet er helt klart høyest hos norske statsborgere og klart lavest hos ikke-vestlige statsborgere. Andelen av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet som kommer rett fra utdanningssystemet er imidlertid høyest hos ikke-vestlige statsborgere både i årene 1997-1998 og i perioden 2002-2003. Ikke-vestlige statsborgere viser også størst andel rekruttering fra arbeidsledighet til selvstendig næringsvirksomhet. Dette gjelder gjennomgående på nasjonalt nivå og nesten uten unntak også på regionalt nivå. Ikke-vestlige statsborgere dominerer også klart med størst andel rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra personer utenfor arbeidsstyrken. Med klart lavere yrkesdeltakelse enn andre grupper, har ikke-vestlige statsborgere et større rekrutteringspotensial fra denne statusgruppen. Betydningen av innenlandsk flytting som rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet er noe høyere hos utenlandske statsborgere enn hos norske statsborgere, og er gjennomsnittlig på landsnivået omtrent like stor for hver av gruppene øvrig nordiske, øvrig vestlige og ikke-vestlige statsborgere, men her er det en del regionale variasjoner.

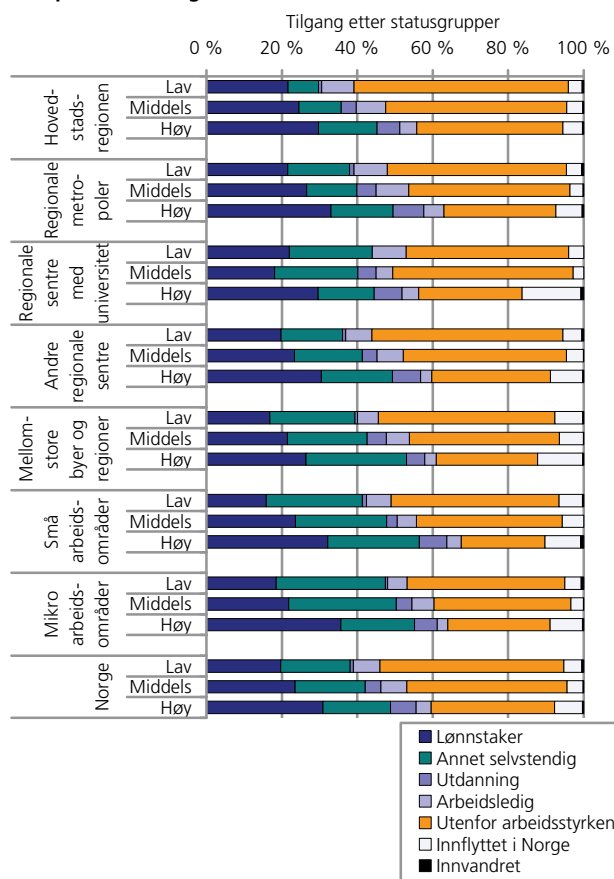

Figur 5.13. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og utdanning. Prosent av tilgang i 1998 og 2003

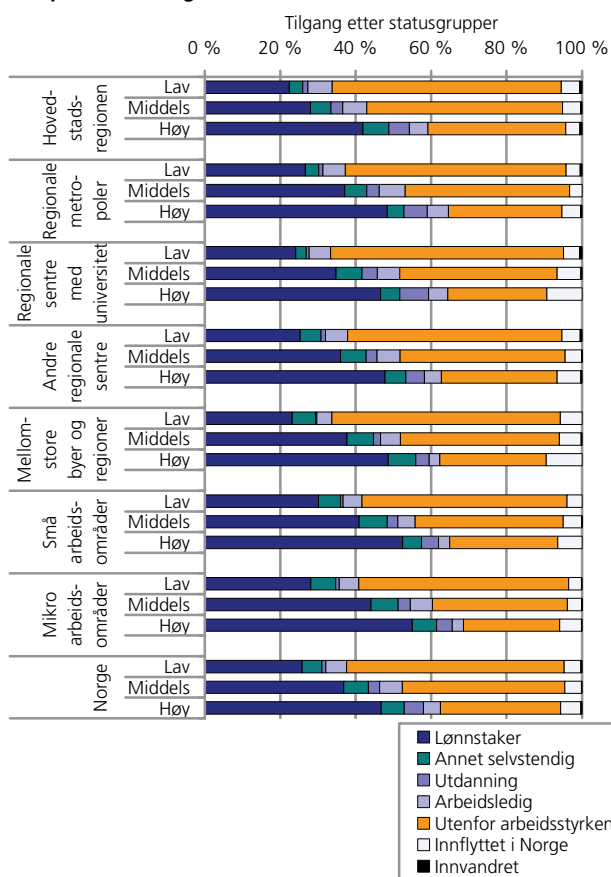
Med primærnæringene i 1997-1998

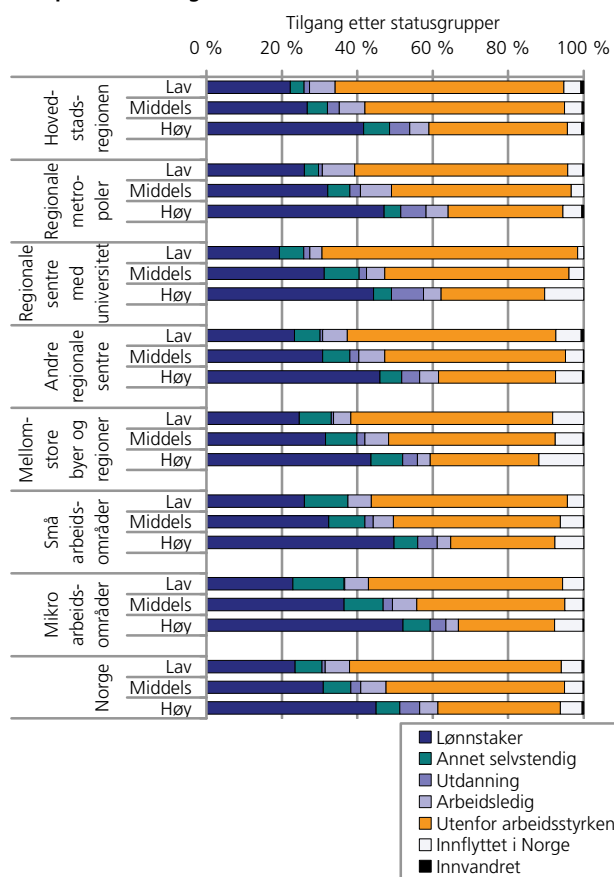
Uten primærnæringene i 1997-1998

Med primærnæringene i 2002-2003

Uten primærnæringene i 2002-2003

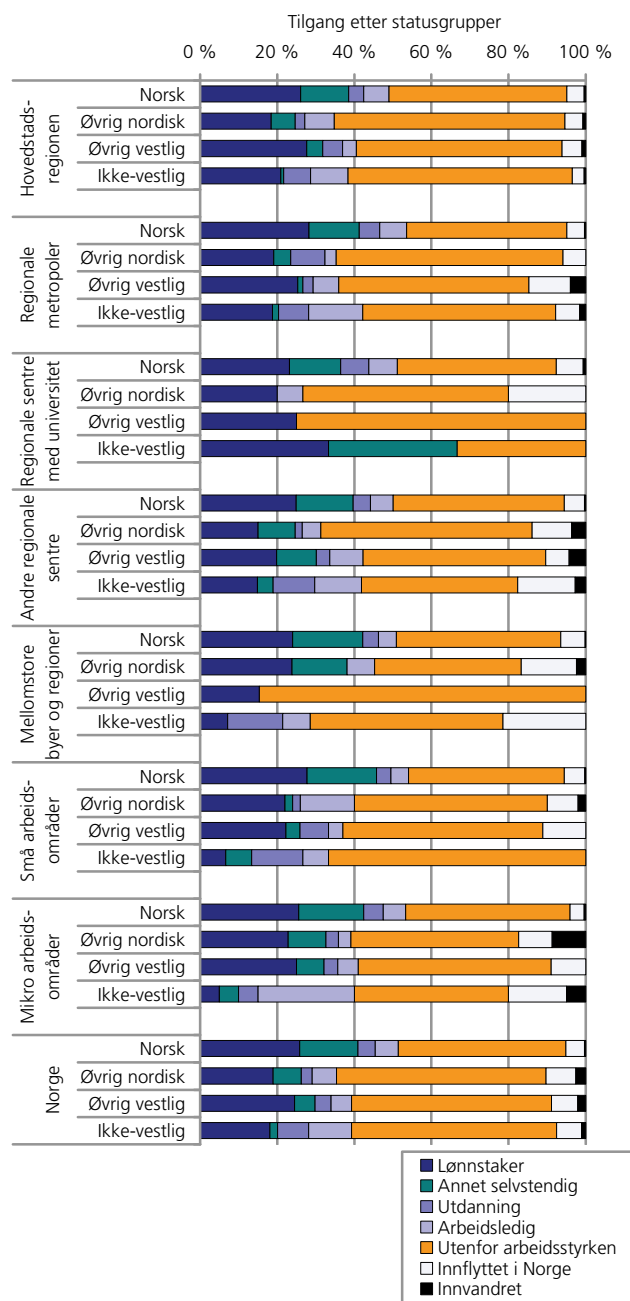
Til slutt i dette kapitlet har vi sett på hvilke statusgrupper som er mest dominerende i rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet i de forskjellige næringssektorene. På grunn av omfanget har vi her nøyd oss med å gi resultater for gjennomsnittet på landsbasis, og resultatene er gitt i figur 5.15.

Figuren viser at den klart største andelen rekruttering fra lønnstakere er å finne i næringssektoren helse og sosiale tjenester. I den siste perioden 2002-2003 sto lønnstakerne for halvparten av rekrutteringen til selvstendig virksomhet i denne sektoren. Kanskje noe overraskende viser også primærnæringene en ganske høy andel rekruttering fra gruppen lønnstakere. Nå er

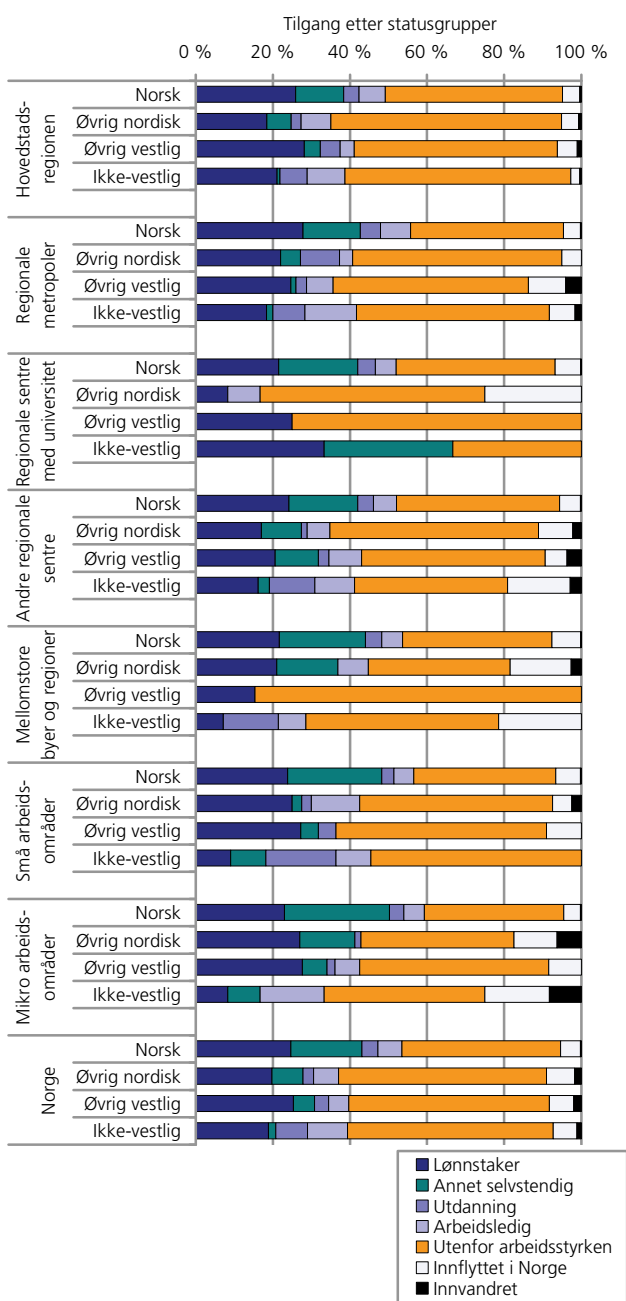
riktignok rekrutteringen til primærnæringene lavere enn til de fleste andre sektorer, men den høye andelen lønnstakere kan ha sammenheng med definisjonsmessige forhold. Mange som har sitt virke i primærnæringene har også i tillegg lønnet arbeid. Ut fra definisjonene av selvstendig næringsvirksomhet kan en del skifte fra å være selvstendig næringsdrivende i primærnæringene det ene året til å være definert som lønnstaker året etter, og vise versa, avhengig av hvilken som gir den største inntekten. Av de øvrige sektorene er det finans, transport og kunnskapsbasert tjenesteyting som har størst andel rekruttering fra lønnstakere. Antall selvstendige i utdanningssektoren er så lavt at vi ser bort fra denne sektoren her. Går vi

Figur 5.14. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og statsborgerskap. Prosent av tilgang i 1998 og 2003

Med primærnæringene i 1997-1998

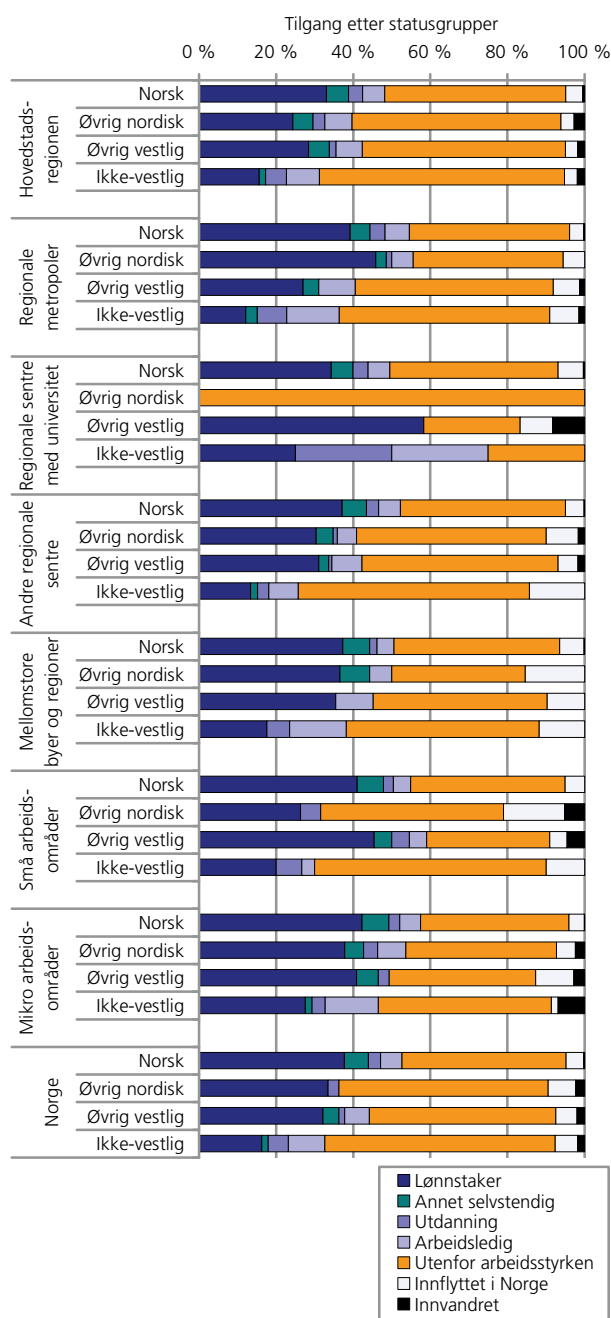

Uten primærnæringene i 1997-1998

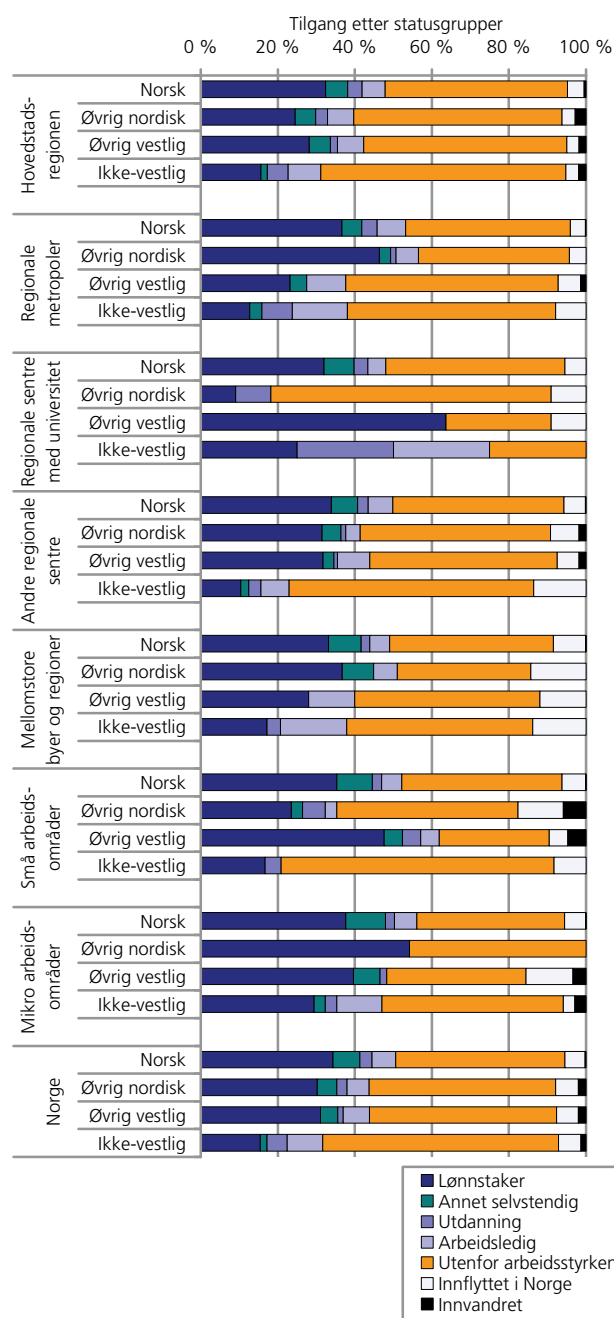

Figur 5.14 (forts).

Med primærnæringene i 2002-2003

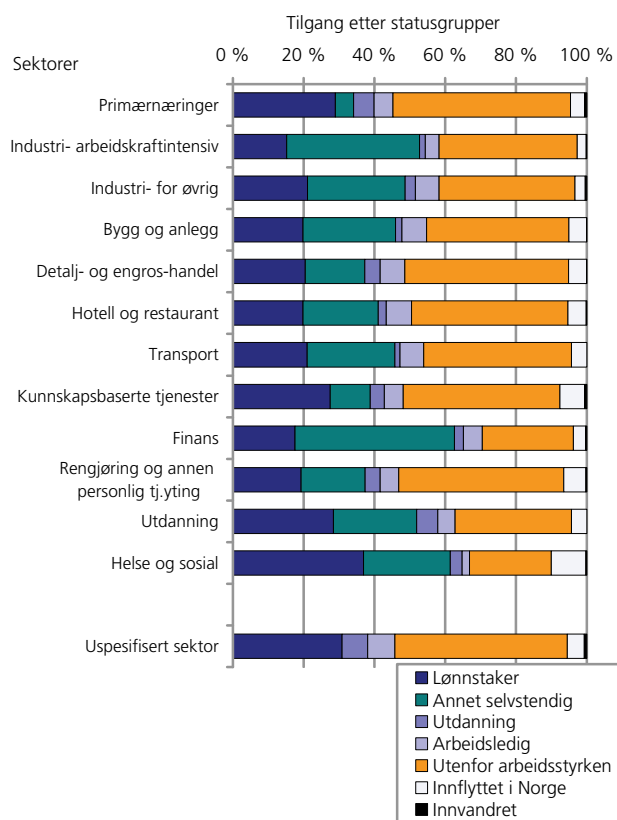
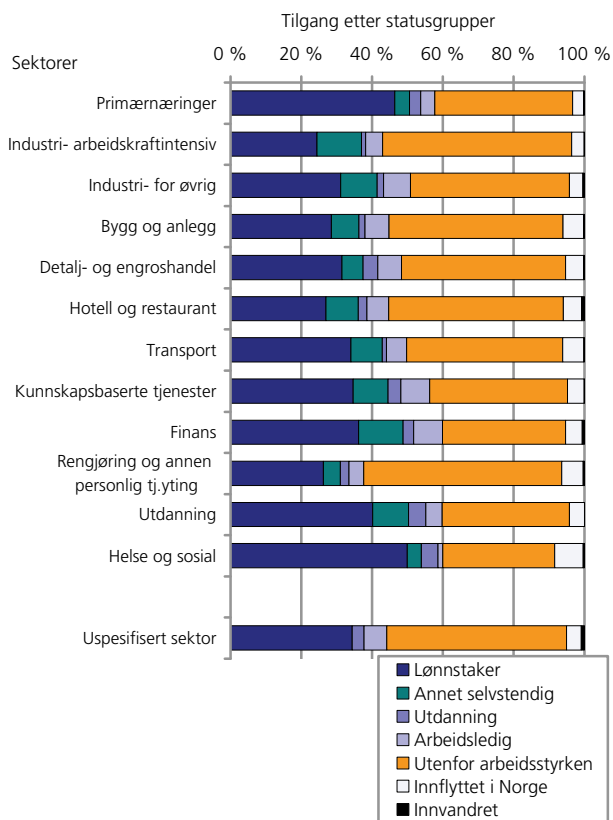

Uten primærnæringene i 2002-2003

over til rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet er det sektorene finans og arbeidskraft-intensiv industri som viser størst andel rekruttering. Den siste sektoren har imidlertid også et moderat antall selvstendige. Størst andel rekruttering rett fra utdanningssystemet har mest betydning i kunnskapsbasert tjenesteyting, men også detalj- og engroshandel, helse og sosiale tjenester og primærnæringene på 1990-tallet viser høyere andeler enn gjennomsnittet her. Rekruttering fra arbeidsledige var over begge periodene størst i hotell og restaurant, detalj- og

engroshandel, bygg og anlegg og i industrien for øvrig, men i perioden 2002-2003 er den største andelen rekrutteringen fra arbeidsledige å finne i finans og kunnskapsbasert tjenesteyting. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra personer utenfor arbeidsstyrken er ganske betydelig i de fleste sektorer, men aller størst i sektoren rengjøring og annen personlig tjenesteyting og lavest i helse og sosiale tjenester og i finans. Rekruttering gjennom innenlandsk flytting har også en viss betydning for de fleste sektorer, men er størst innen helse og sosiale tjenester.

Figur 5.15. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og sektor. Prosent av tilgang i 1998 og 2003. Hele landet**Tilgang 1997-1998****Tilgang 2002-2003**

6. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge

I dette kapitlet har vi analysert omfanget av og regionale variasjoner i bruttostrømmene ut av selvstendig næringsvirksomhet i Norge fra årene 1997 til 1998 og fra 2002 til 2003. Bruttostrømmene omfattes av alle personer som er registrert som selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1997 og 2002, men som ikke var registrert som selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1998 og 2003. Tallene inkluderer også utflyttere fra selvstendig næringsvirksomhet i 1997 og 2002 uavhengig av om de ble selvstendig næringsdrivende eller ikke i de regionene de flyttet til. Til slutt omfatter også bruttostrømmene personer som var registrert som selvstendig næringsdrivende i 1998 og 2003 i de samme regionene de var registrert som selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002, men som har skiftet næringssektor fra det ene året til det neste. Vi har imidlertid holdt alle selvstendig næringsdrivende som var registrert med uoppgått næringssektor utenfor i beregningene av bruttostrømmene mellom næringssektorer. Alle bruttostrømmer fra selvstendig næringsvirksomhet er målt i forhold til beholdningen av selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1997 og 2002. (Se også mer om beregningsmetodene i kapittel 3)

Som i kapitlene foran gir vi først en total oversikt over resultatene på fylkesnivå. Deretter er alle resultatene etter forskjellige persongrupperinger gitt etter de samme syv regiontypene som er benyttet i kapitlet over (se regionale inndelinger i kapittel 3 og vedlegg A).

6.1. Årlig brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet

Som det går frem av resultatene i figur 6.1, er også bruttostrømmene fra selvstendig næringsvirksomhet ganske omfattende, om enn noe lavere enn tilsvarende tilgangsrater som ble vist i kapittel 5. Vi gjør imidlertid oppmerksom på at mens tilgangsratene ble målt i forhold til beholdningen av selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1998 og 2003, så blir altså avgangsratene målt i forhold til beholdningene i henholdsvis 1997 og 2002. Formålet er å måle omfanget av avgangen med vekt på forskjellige strukturer i dette omfanget og ikke lage et årlig nettoregnskap for selvstendig næringsdrivende. At tilgangsratene viser

seg å være noe høyere enn avgangsratene indikerer dog at antall selvstendig næringsdrivende økte både fra 1997 til 1998 og fra 2002 til 2003 i vårt tallgrunnlag.

Som gjennomsnitt for hele landet var det en avgang fra selvstendig næringsvirksomhet på noe over 20 prosent av de selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene fra 1997 til 1998 og på 20 prosent fra 2002 til 2003. Tar vi med primærnæringene i definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet så reduseres bruttostrømmene noe, men ikke så mye. Omfanget av bruttostrømmene er for øvrig også her noenlunde i samsvar med det som tidligere er blitt beregnet for sysselsettingen samlet, når vi tar i betraktning både selvstendig næringsdrivende og lønnstakere (se for eksempel Stambøl (2002, 2005)). Med andre ord skiller ikke størrelsen på bruttostrømmene fra selvstendig næringsvirksomhet seg nevneverdig fra tilsvarende turnover rater i økonomien for øvrig.

Resultatene indikerer imidlertid visse regionale forskjeller i avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Som for tilgangsratene skiller Oslo seg ut også her med meget høye bruttostrømmer, med en avgangsrate på litt over 25 prosent i 1997-1998 som stiger noe til snaut 27 prosent i 2002-2003. Resultatene for hovedstaden er også her om lag like store selv om vi inkluderer eller ekskluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten. Dette har også for avgangsratene selvsagt sammenheng med at innslaget av primærnæringer i Oslo er svært lavt. Finnmark skiller seg også ut med meget høye avgangsrater. I perioden 1997-1998 var det Finnmark som viste de høyeste avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet når vi utelater primærnæringene fra den selvstendige virksomheten. Ratene er også høye i Finnmark i perioden 2002-2003, men noe lavere enn i Oslo.

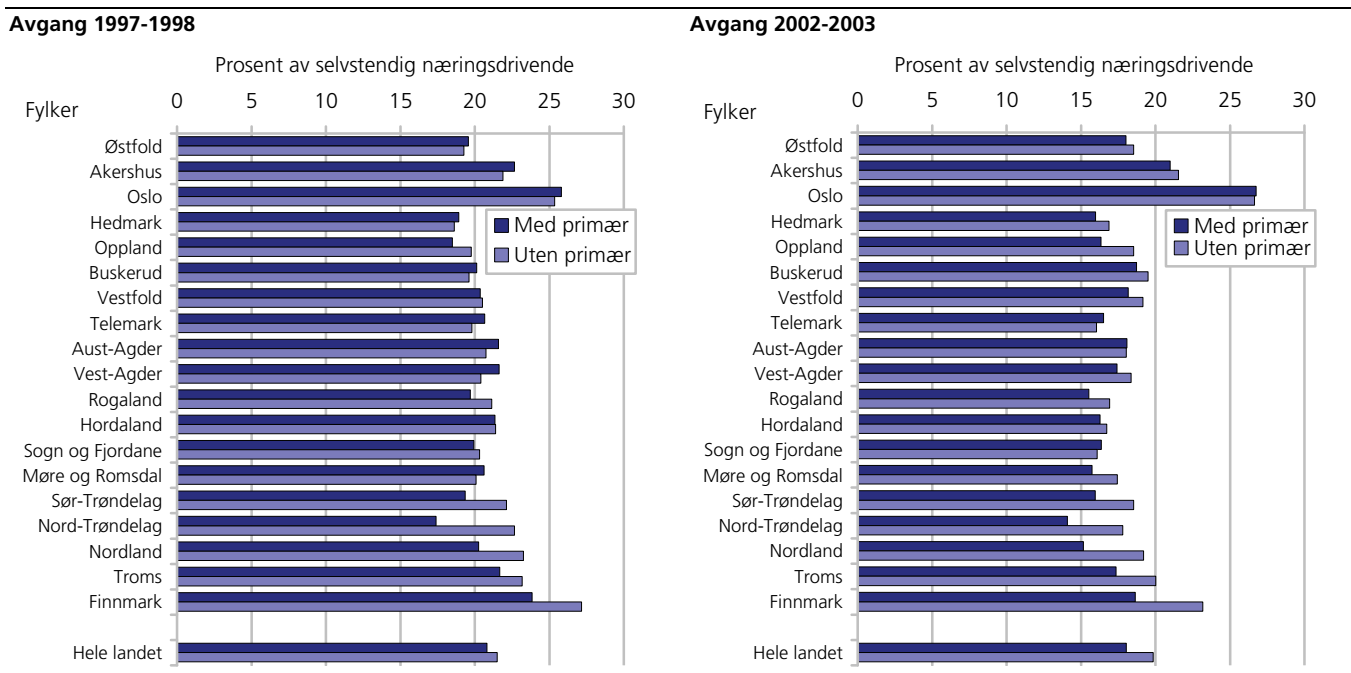
I perioden 1997-1998 var det de indre østlandsfylkene Hedmark og Oppland samt Buskerud som viste de laveste avgangsratene fra den selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene. De to første fylkene viste tilsvarende også de laveste tilgangsratene (se kapittel 5). Avgangsratene varierer også en del mellom fylkene når vi ser på perioden 2002-2003, men

også nå viser Hedmark de laveste ratene sammen med Telemark og Sogn og Fjordane. Effekten av innslaget av primærnæringene kommer frem i resultatene både i perioden 1997-1998 og 2002-2003, der flere av de fylkene som har mest primærnæringsvirksomhet viser til dels store forskjeller mellom avgangsratene avhengig av om vi tar med eller ekskluderer primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten.

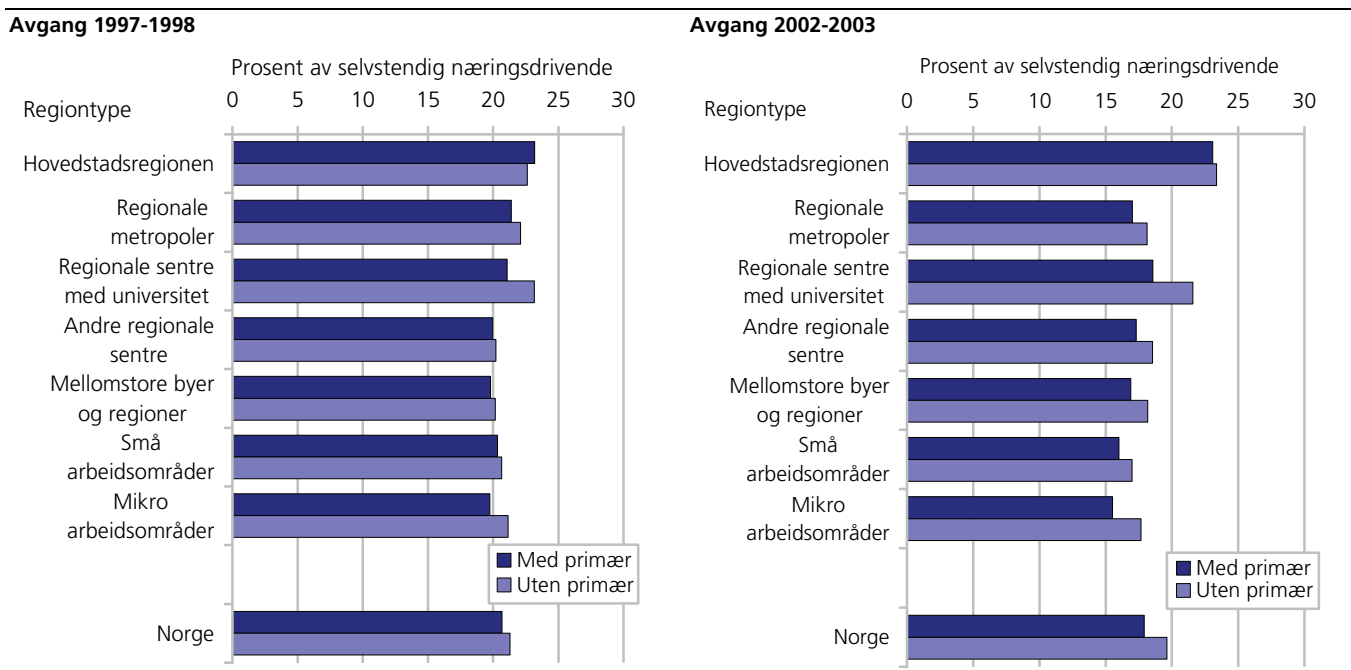
Mest merkbart er dette i Nord-Trøndelag, Nordland og Finnmark både i 1997-1998 og i 2002-2003.

De noe større forskjeller mellom avgangsratene når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene i 2002-2003, har sammenheng med at primærnæringene reduserer sine brutto avgangsrater relativt til den samlede selvstendige næringsvirksomheten fra 1997-1998 og frem til 2002-2003.

Figur 6.1 Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter bostedsfylke. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

Figur 6.2. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontyper. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

I figur 6.2 vises tilsvarende resultater som over, men nå fordelt etter syv regiontyper rangert fra sentrum mot periferi. Tallene for landsgjennomsnittet kan også her avvike litt fra tallene i figur 6.1, fordi mens flytting ble målt mellom fylker i figur 6.1 så er tallene i figur 6.2 basert på flytting mellom de syv regiontypene. Men, som figurene viser, så har denne forskjellen kun mikroskopisk betydning for totaltallene.

Hovedtendensen i resultatene gir en klar sentrum-periferi virkning, der bruttostrømmene fra selvstendig næringsvirksomhet er størst i de mest sentrale regiontypene, og avtar en del etter hvert som vi beveger oss nedover til de mer perifere regiontypene. Dette kommer imidlertid klartest frem i den siste undersøkelsesperioden fra 2002-2003. I perioden på 1990-tallet viste spesielt regionale sentre med universitet (som her vil si Tromsøregionen), avgangsrate som lå over gjennomsnittet både når vi inkluderer men især når vi ser bort fra primærnæringene. I de mellomstore og mer perifere regiontypene samt også i andre regionale metropoler så reduseres avgangsratene vesentlig når vi sammenlikner perioden 1997-1998 med årene 2002-2003. Som det går frem av figuren gjelder dette både i tallene der vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige virksomheten og der vi holder primærnæringene utenfor. Hovedstadregionen har derimot opprettholdt sine høye avgangsrate fra 1997-1998 også i perioden 2002-2003.

I figur 6.3 har vi i tillegg splittet opp avgangsratene over etter kjønn. Som vi har sett av kapitlene foran var innslaget av selvstendig næringsvirksomhet klart større i sysselsettingen hos menn enn hos kvinner, men kvinner viste klart høyere tilgangsrater enn menn. Når det gjelder brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet, så er det også kvinner som viser de høyeste avgangsratene. Dette er gjennomgående i alle regiontypene når vi inkluderer primærnæringene blant de selvstendige uavhengig av om vi ser på perioden på 1990-tallet eller årene 2002-2003. Når vi holder primærnæringene utenfor er ikke forholdet like entydig. Noe av årsaken til høyere rater hos kvinner enn hos menn skyldes at det er flere menn blant de selvstendige enn det er kvinner, men avgangsratene gis i prosent av et stort nok antall selvstendig næringsdrivende i begge grupper, så denne forskjellen er ikke avgjørende for resultatene som fremkommer her.

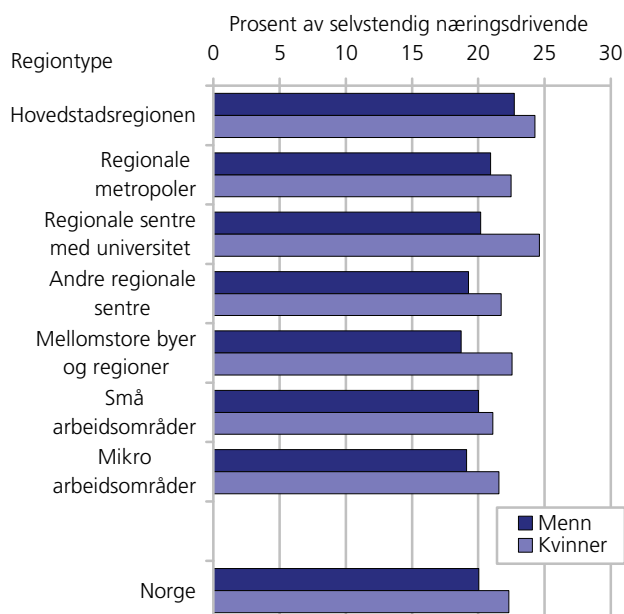
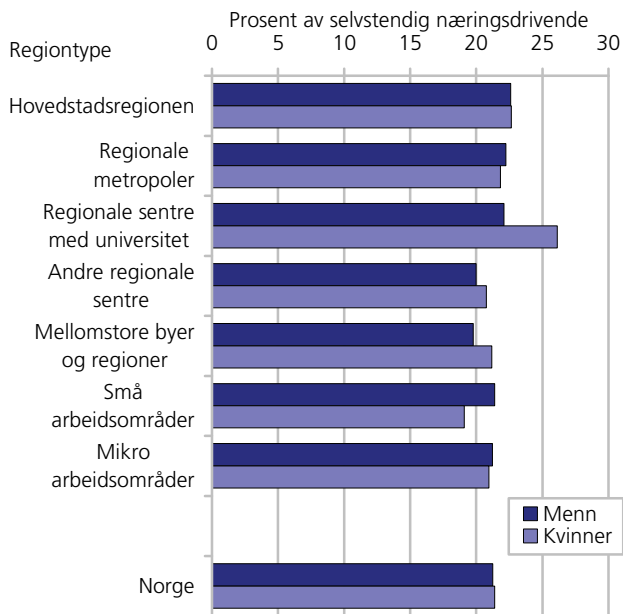
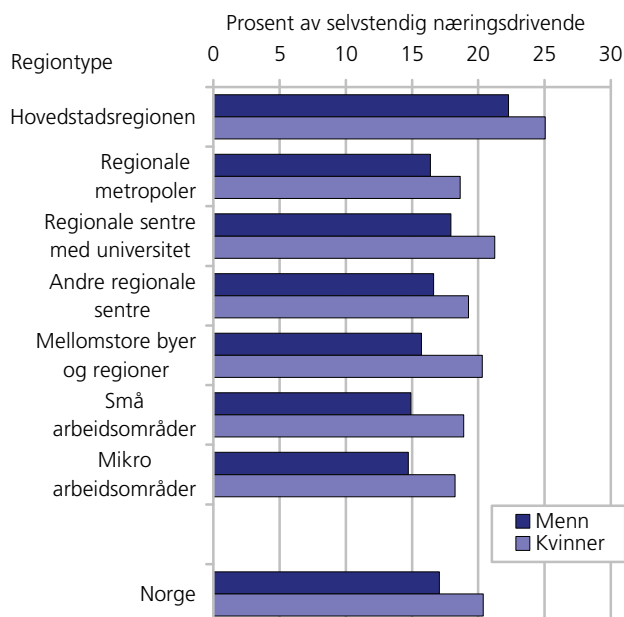
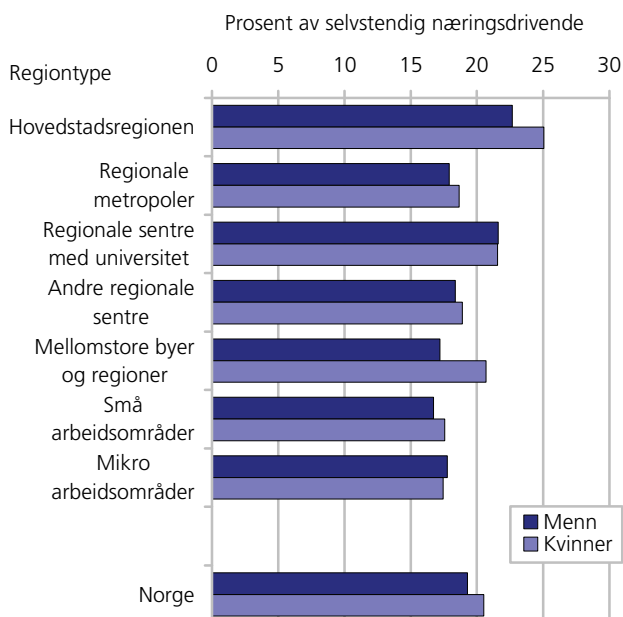
Figuren viser at forskjellene i avgangsrate mellom menn og kvinner heller har en tendens til å øke enn til å avta når vi går fra perioden 1997-1998 og frem til årene 2002-2003. Dette gjelder både når vi inkluderer primærnæringene blant de selvstendige næringsdrivende og når vi holder primærnæringene utenfor. Årsaken til noe større forskjeller er at kvinner reduserer sine avgangsrate noe mindre enn menn mellom tidsperiodene. På det regionale nivå viser resultatene,

som for rekrutteringen, klare tendenser til sentrum-periferi forskjeller med størst avgang i de sentrale regionene som avtar når vi går over til de mer perifere regionene. Dette gjelder både for menn og kvinner og er mest fremtredende i årene 2002-2003. Det er imidlertid observert visse regionale avvik mellom menn og kvinners avgangsrate. Når vi holder primærnæringene utenfor selvstendig næringsvirksomhet, så viser menn noe høyere avgangsrate enn kvinner i både regionale metropoler, små arbeidsområder og i mikroarbeidsområdene i perioden 1997-1998 og også i mikroarbeidsområdene i perioden 2002-2003, mens tilbøyeligheten til avgang er ganske lik for menn og kvinner i regionale sentre med universitet.

Sammenlikner vi de regionale avgangsrate etter kjønn med tilsvarende tilgangsrater i kapittel 5, så viste kvinner noe større tilgangsrater enn menn enn de viser overvekt i avgangsratene. Dette indikerer at kvinner er i ferd med å øke sin andel av de selvstendig næringsdrivende.

I figur 6.4 har vi målt brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet etter ulike aldersgrupper. Den yngste aldersgruppen, 16-34 år, skiller seg også her merkbart fra de to øvrige aldersgruppene med klart høyere avgangsrate fra selvstendig næringsvirksomhet. I perioden 1997-1998 var avgangsratene fra selvstendig næringsvirksomhet i den yngste aldersgruppen litt i underkant av 30 prosent på landsbasis både når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten. Mens avgangsratene reduseres noe for denne gruppen i perioden 2002-2003 når vi tar med primærnæringene, så økes den til om lag 30 prosent når vi holder primærnæringene utenfor. De sterke avgangsratene for den yngste aldersgruppen er også her i samsvar med resultater vi tidligere har funnet for mobilitet i sysselsettingen totalt. Det er denne yngste gruppen som viser størst arbeidsmarkedsmobilitet generelt i tillegg til at også flytteratene er klart høyere enn i de midlere og eldre aldersgruppene.

Som for tilgangsratene er det små forskjeller i avgangsrate mellom aldersgruppene 35-54 år og 55-74 år. Den eldste aldersgruppen viser riktignok nesten gjennomgående høyere avgangsrate fra selvstendig næringsvirksomhet enn den mellomste aldersgruppen, men forskjellene i ratene er også her veldig små. Noe av årsakene kan gjenspeile en stor grad av stabilitet i den selvstendige næringsvirksomheten til middelaldrende personer. Forskjellene mellom de to eldste aldersgruppene avtar imidlertid noe når vi går fra årene 1997-1998 og frem til 2002-2003, ved at personer i aldersgruppen 35-54 år reduserer sine avgangsrate fra selvstendig næringsvirksomhet noe mindre, enn hva tilfellet er i den eldste aldersgruppen.

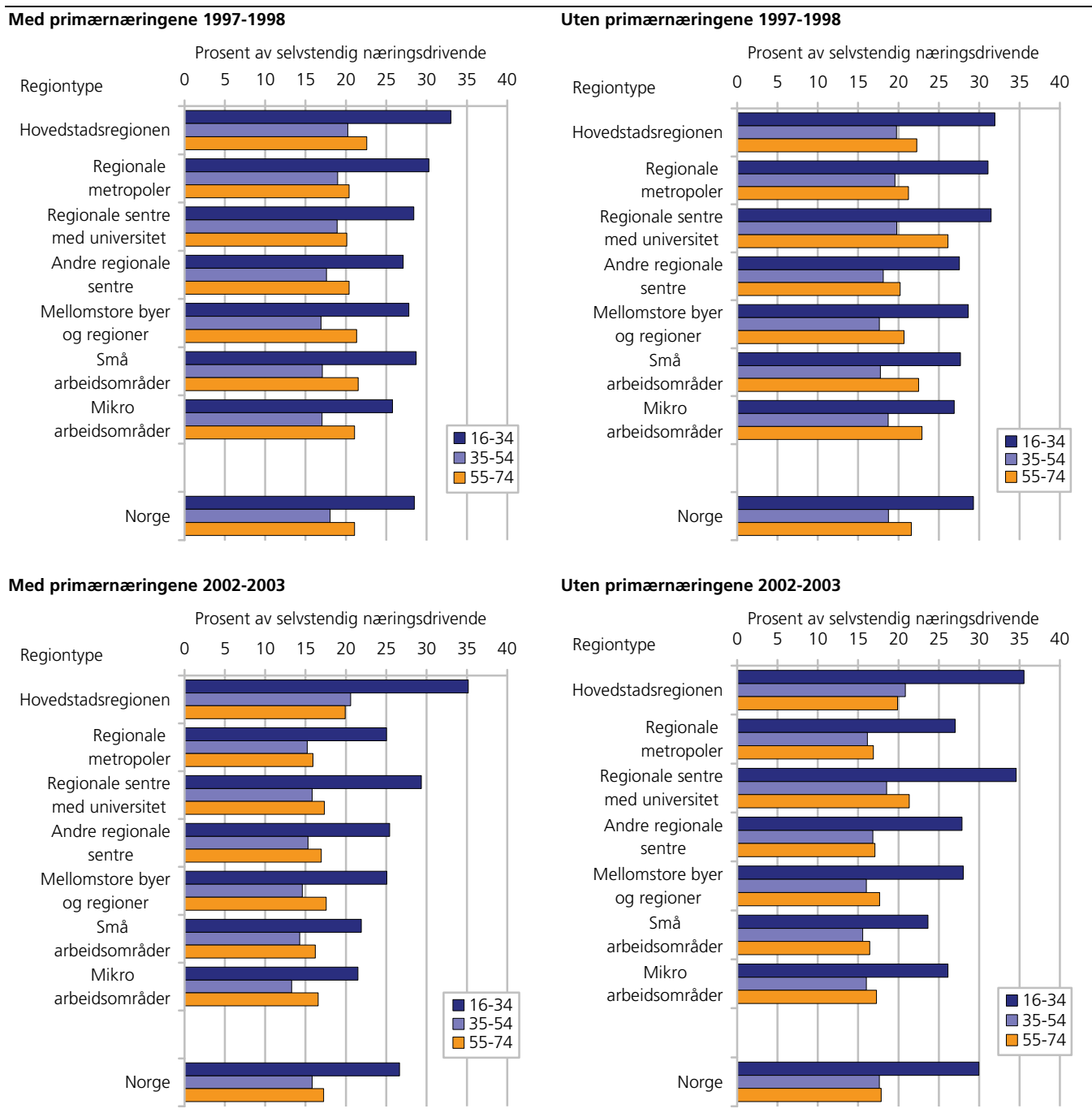
Figur 6.3. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og kjønn. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002**Med primærnæringene 1997-1998****Uten primærnæringene 1997-1998****Med primærnæringene 2002-2003****Uten primærnæringene 2002-2003**

De regionale forskjellene følger imidlertid de samme sentrum-periferi forskjeller som vist tidligere i kapitlet også når vi grupperer etter alder. Mest tydelig fremkommer den sterkere mobiliteten i de mer sentrale regionene hos den yngste aldersgruppen. Ellers er det verdt å legge merke til de meget høye avgangsratene hos den yngste aldersgruppen i regionale sentre med universitet når vi ser på selvstendige utenom primærnæringene, og da spesielt i perioden 2002-2003.

Selv om avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet hos den yngste aldersgruppen er ganske stor, så er likevel avgangsratene klart lavere enn de tilgangsratene som ble vist i kapittel 5. Den mellomste aldersgruppen viser også noe lavere avgangsrater enn tilgangsrater, mens det er små forskjeller å spore her i den eldste aldersgruppen. Disse mobilitetsresultatene kan indikere en foryngelse av selvstendig næringsdrivende her i landet.

Figur 6.4. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og alder. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

I figur 6.5 vises de tilsvarende avgangsratene fordelt etter aktørenes høyeste fullførte utdanningsnivå. Som vi så i kapitlene foran, er det blant sysselsatte personer med lav utdanning at vi finner de høyeste andelene med selvstendig næringsdrivende, mens de laveste andelene ble observert blant sysselsatte med høy utdanning. Av figur 6.5 ser vi at bildet er snudd på hodet når det gjelder brutto avgangsstrømmer fra selvstendig næringsvirksomhet. Som for tilgangsratene er de største avgangsratene gjennomgående å finne blant personer med høy utdanning, mens de laveste avgangsratene er observert blant personer med lav og middels utdanning. Noe av forskjellene i avgangsrater kan

tilskrives ulike omfang av de forskjellige utdanningsgruppene blant de selvstendige næringsdrivende, men som beskrevet i resultatene etter kjønn over, er antall personer i hver av gruppene såpass store at slike forskjeller ikke er avgjørende for resultatene som vises her. Mer utslagsgivende er nok hvordan de forskjellige utdanningsgruppene er fordelt på næringssektorer, der personer med lavere utdanning er overrepresentert i primærnæringene, som samtidig viser noe lavere avgangsrater enn gjennomsnittet for selvstendig næringsvirksomhet (se under). Men som vi ser av figuren, så er forskjellen i avgangsrater mellom utdanningsgruppene også meget klar når vi holder

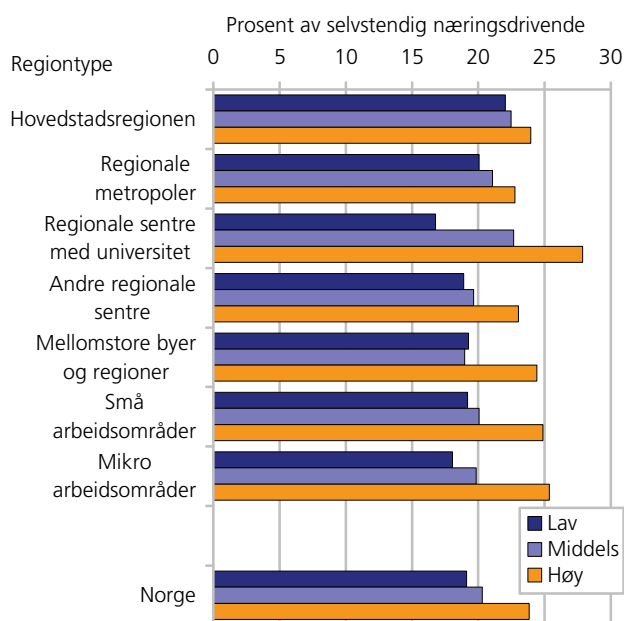
primærnæringene utenfor definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet. Skjønt forskjellene i avgangsrater mellom personer med lav og høy utdanning er klart mer fremtredende når vi inkluderer primærnæringene i den selvstendige virksomheten, noe som gjelder både for perioden 1997-1998 og for perioden 2002-2003.

Når vi ser på den regionale dimensjonen, er tendensen til noe større avgangsrater i de sentrale områdene og noe lavere avgangsrater i de mer perifere regionene noe mer synlig hos sysselsatte med lav og middels

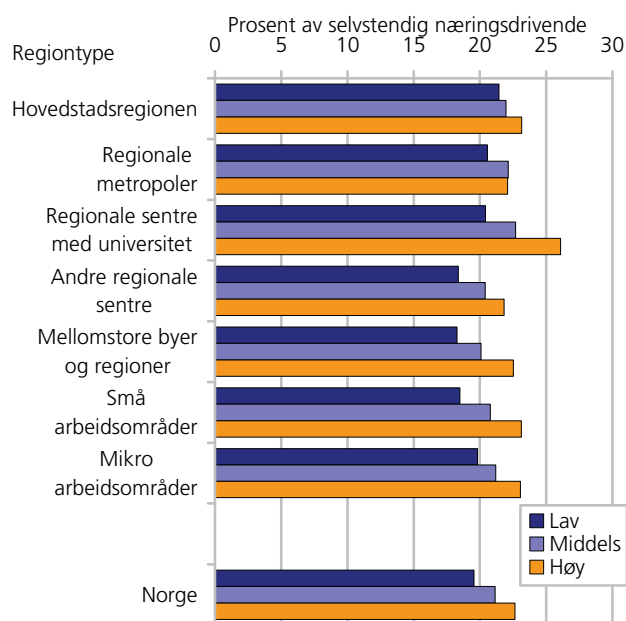
utdanning enn hos sysselsatte med høy utdanning. De meget høye avgangsratene i regionale sentre med universitet er mest fremtredende i overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet hos høyt utdannede personer, men avgangsratene ligger her også klart over gjennomsnittet for personer med middels utdanning. Både når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene i den selvstendige næringsvirksomheten, så har avgangsratene blitt litt redusert for samtlige utdanningsgrupper fra perioden 1997-1998 og frem til perioden 2002-2003.

Figur 6.5. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og utdanning. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

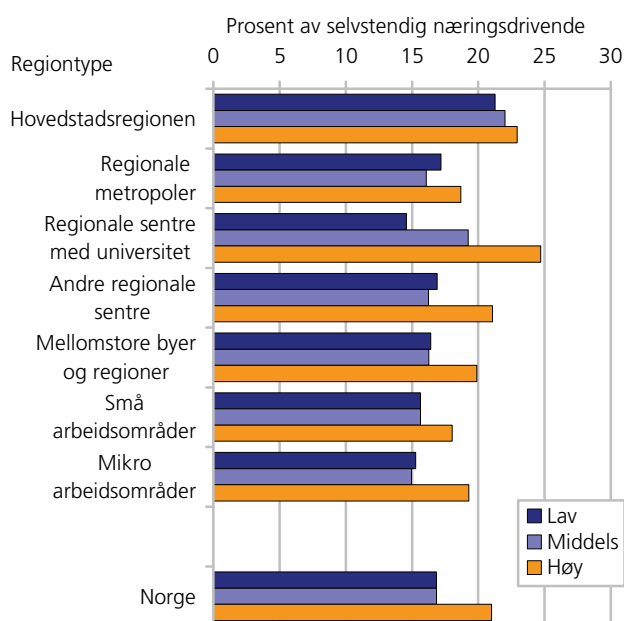
Med primærnæringene 1997-1998

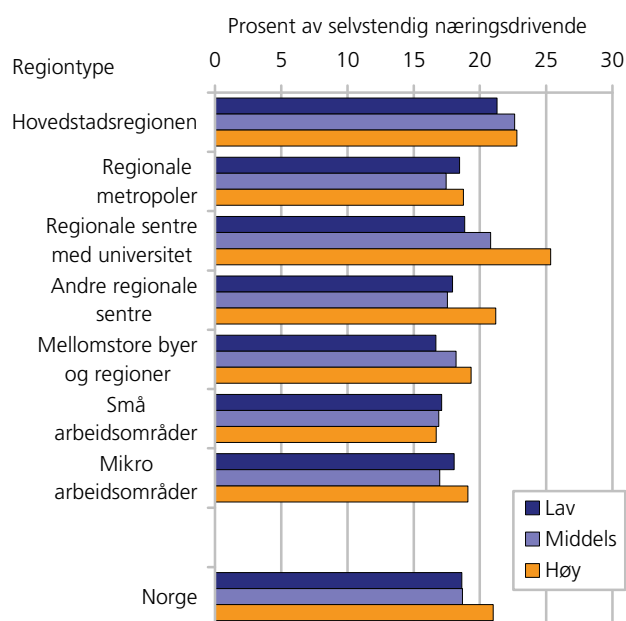
Uten primærnæringene 1997-1998

Med primærnæringene 2002-2003

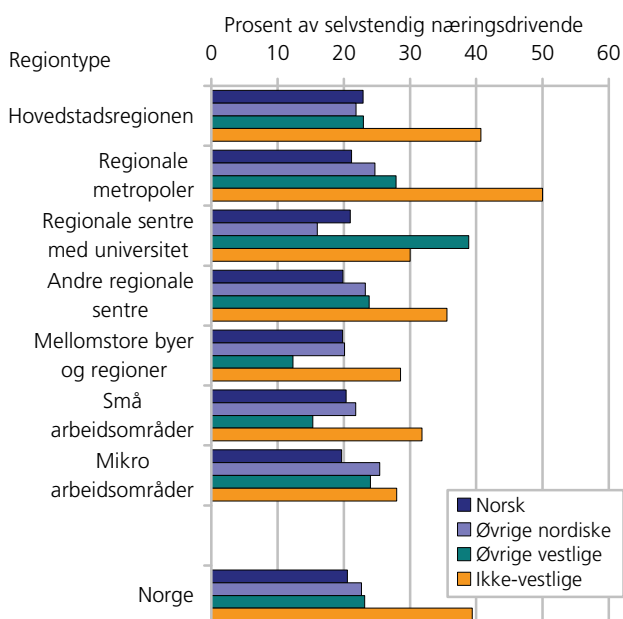

Uten primærnæringene 2002-2003

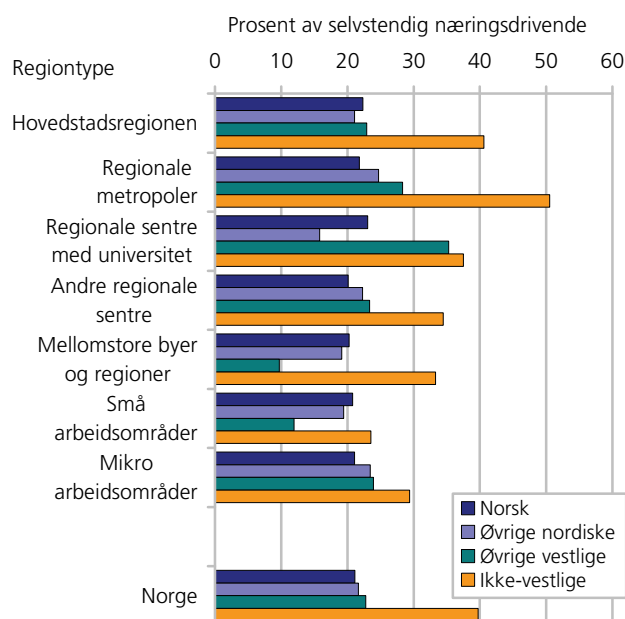

Figur 6.6. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og statsborgerskap. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

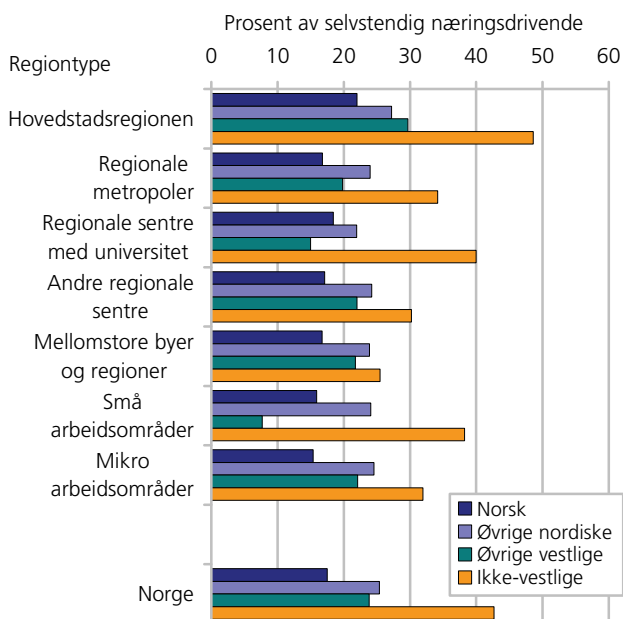
Med primærnæringene 1997-1998

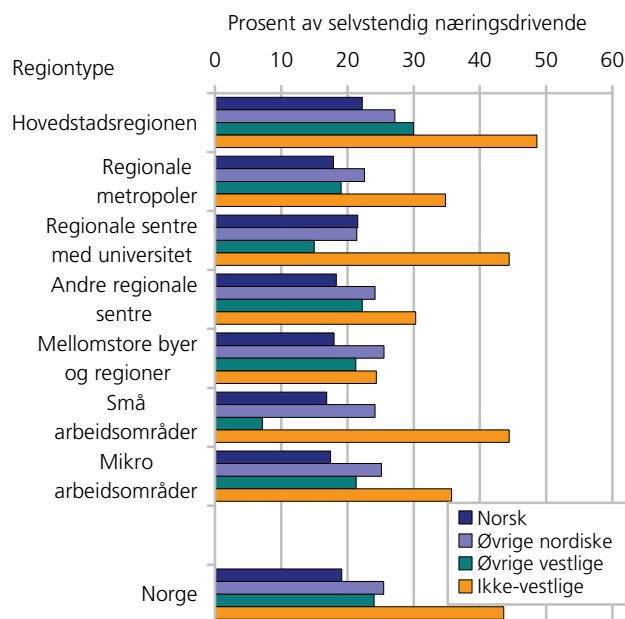
Uten primærnæringene 1997-1998

Med primærnæringene 2002-2003

Uten primærnæringene 2002-2003

Sammenlikner vi avgangsratene i dette avsnittet med de utdanningsspesifikke tilgangsrater i kapittel 5, så er avgangsratene klart lavere enn tilgangsratene både for middels utdannede personer og spesielt for høyt utdannede personer, mens det er observert mindre forskjeller mellom tilgangs- og avgangsratene for personer med lav utdanning. Dette indikerer at mobilitetsprosessen inn og ut av selvstendig næringsvirksomhet bidrar til å øke det gjennomsnittlige utdanningsnivået på de selvstendig næringsdrivende.

I figur 6.6 viser vi hvordan brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet varierer mellom grupper

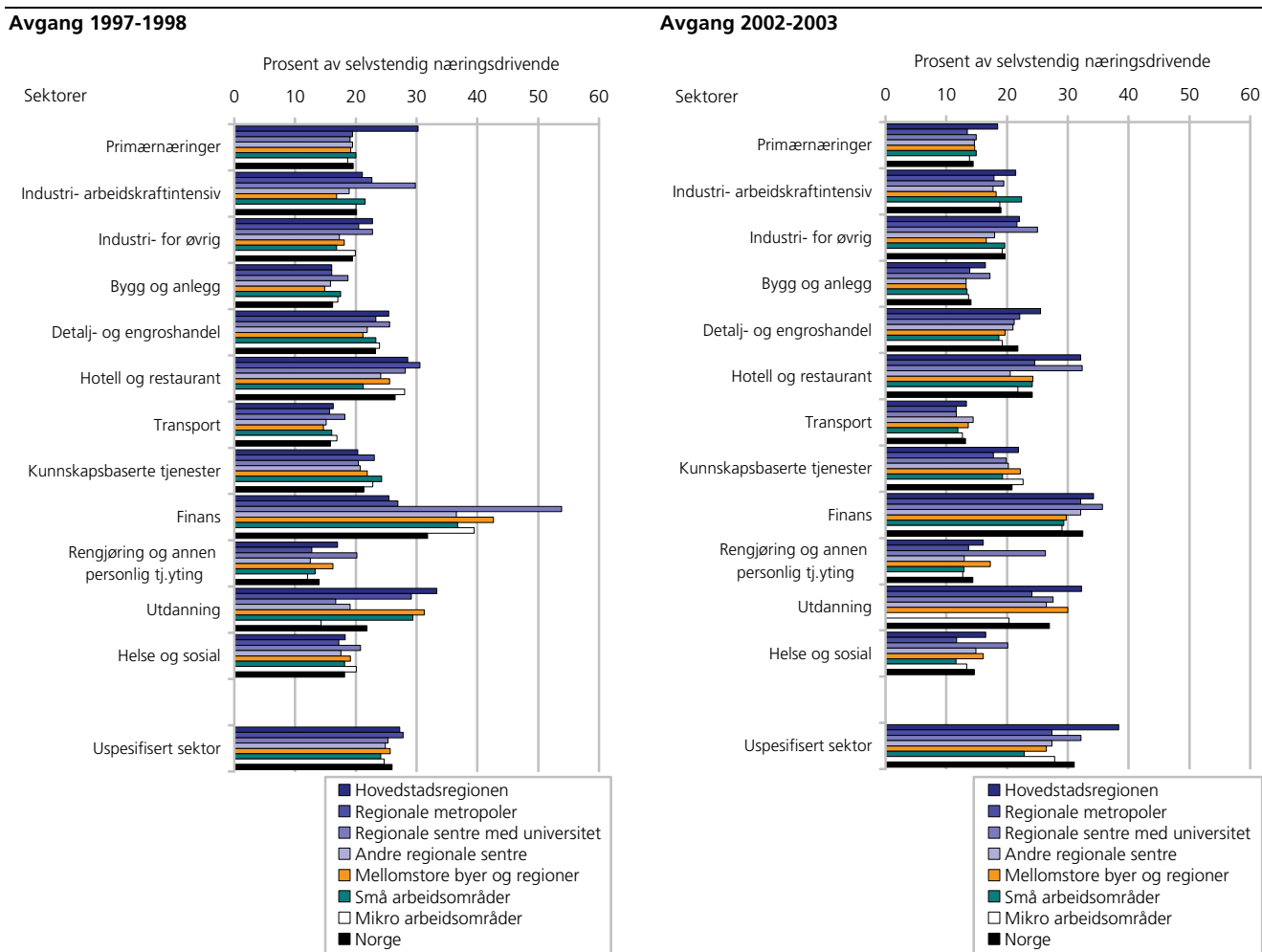
etter statsborgerskap. På samme måte som i kapittel 5 over, opererer vi her med fire grupper etter statsborgerskap; norske, øvrige nordiske, øvrige vestlige og ikke-vestlige statsborgere. De klart høyeste avgangsratene er observert hos personer med ikke-vestlig statsborgerskap. Dette gjelder i begge tidsperiodene som her undersøkes og uavhengig av om vi inkluderer primærnæringene eller ikke i den selvstendige næringsvirksomheten. Dette var for øvrig gruppen som også viste de klart høyeste tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet. Det er en noe mer synlig sentrum-periferi dimensjon i avgangsratene hos ikke-vestlige statsborgere enn det var i tilgangsratene, med en noe

større avgang i de mer sentrale regionene og noe lavere avgang i de mellomstore og perifere regionene. I den siste perioden 2002-2003 brytes imidlertid dette mønsteret noe ved at avgangsratene hos ikke-vestlige statsborgere er relativt høye i de små arbeidsområdene. Mens avgangsratene fra selvstendig næringsvirksomhet i gjennomsnitt var litt høyere hos øvrige vestlige statsborgere sammenliknet med statsborgere fra våre øvrige nordiske land i årene 1997-1998, er dette bildet snudd i perioden 2002-2003 der avgangsratene er litt høyere hos de øvrige nordiske statsborgere. Det er imidlertid ingen entydig sentrum-periferi dimensjon i ratene for disse to gruppene, og avgangsratene i de mer perifere regionene er ikke vesentlig forskjellig fra de vi finner i de mer sentrale regionene. Blant norske statsborgere derimot, som viser de laveste avgangsratene, er det noe mer synlige forskjeller mellom sentrum og periferi, med de høyeste avgangsratene i hovedstadsregionen som avtar noe i de øvrige regiontypene.

Til slutt har vi i figur 6.7 vist hvordan brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet varierer mellom de

forskjellige næringssektorene. Vi opererer også her med til sammen 12 næringssektorer samt en gruppe for uoppgitt eller uspesifisert sektor. De klart høyeste avgangsratene er observert i finansnæringen, der avgangen fra denne sektoren var spesielt høy i perioden 1997-1998. Det samme gjaldt tilgangsratene, som vi så i kapittel 5 over. Avgangsratene for denne sektoren er om lag på samme nivå i perioden 2002-2003, men noe jevnere fordelt mellom regiontypene. Av de øvrige sektorene er det hotell- og restaurantnæringen, detalj- og engroshandel og utdanning som viser de største avgangsratene. Her må dog nevnes at utdanning omfatter veldig få selvstendig næringsdrivende. Kunnskapsbasert tjenesteyting viser også høyere avgang enn de fleste andre næringssektorene. De laveste avgangsratene er observert i sektorene transport, bygg og anlegg og kanskje noe overraskende i rengjøring og annen personlig tjenesteyting. Primærnæringene viste en avgang sånn "midt på treet" blant næringssektorene i årene 1997-1998, men er blant sektorene med lavest avgang i 2002-2003. Som vi så i kapittel 4, er det i de sistnevnte næringene hvor vi finner en stor andel av de selvstendig næringsdrivende.

Figur 6.7. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype og sektor. Prosent av selvstendig næringsdrivende i 1997 og 2002

Når vi ser på det regionale nivået, er det en rekke utslag i avgangsratene. De relativt høye avgangsratene i hovedstadsregionen er ikke representative for alle næringssektorer. Men hovedstadsregionen viser høye avgangstall for flere av de næringssektorene som har en mer sentral lokalisering, som f.eks finansnæringen, detalj- og engroshandel, hotell- og restaurantvirksomhet, kunnskapsbasert tjenesteyting og utdanning. Ellers er det også verdt å legge merke til den store avgangen som er observert i finanssektoren i regionale sentre med universitet, riktignok noe dempet fra 1997-1998 og frem til 2002-2003, men fortsatt meget høy.

Flere av næringssektorene, som blant annet detalj- og engroshandel, hotell- og restaurantvirksomhet, finans og kunnskapsbasert tjenesteyting viste høyere tilgangsrater til selvstendig næringsvirksomhet (se kapittel 5) enn hva avgangsratene skulle tilsi. På grunn av ganske mange selvstendig næringsdrivende med uoppgitt næringssektor, så blir tallene for næringssektorer noe mer usikre enn hva tilfellet er med de forskjellige persongruppeinndelingene vist over.

6.2. Hvilken arbeidsmarkedsstatus får personer som går ut av selvstendig næringsvirksomhet?

I analysen i dette kapitlet har vi delt inn strømmen av personer som går ut av selvstendig næringsvirksomhet i til sammen syv grupper avhengig av til hvilken status i arbeidsmarkedet de forskjellige aktørene går til etter at de går ut av selvstendig næringsvirksomhet. Som beskrevet i kapittel 3 vil dette si: 1. til status som lønnstaker, 2. til status som selvstendig næringsdrivende i en annen sektor av økonomien, 3. til status som under utdanning, 4. til status som arbeidsledig, 5. til status som utenfor arbeidsstyrken for øvrig, 6. til status som utflytter til andre regioner i Norge fra den regionen hvor de gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet og 7. til status som utvandret fra Norge i det året de gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet eller at de døde året etter at de sist var registrert som selvstendig næringsdrivende. Analysen er utført slik at vi har benyttet de samme avgangsstrømmene som er benyttet i analysene i kapittel 6.1, men slik at hver av avgangsstrømmene for hver av gruppene som inngår er standardisert slik at samtlige fordeles på disse syv statusgruppene. Det vil si at hver avgangsstrøm for hver persongruppe i hver region er satt lik 100 prosent, og at vi deretter har målt hvor stor andel hver av de syv statusgruppene utgjør av hver av avgangsstrømmene.

I figur 6.8 viser vi hvordan avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet fordelte seg på statusgrupper i perioden 1997-1998 etter fylke. Tallene viser at på landsbasis gikk om lag 40 prosent av de som gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene over til status som sysselsatte lønnstakere. Når vi holder primærnæringene utenfor de selvstendig

næringsdrivende så øker andelen av de som går over i lønnet arbeid til nesten 45 prosent av de som forlot selvstendig næringsvirksomhet. Videre gikk om lag 15 prosent fra status som selvstendig næringsdrivende og over i selvstendig virksomhet i en annen sektor når vi inkluderer primærnæringene, mens dette tallet reduseres til om lag 11 prosent når vi ser på avgangen fra selvstendige næringsvirksomheten utenom primærnæringene.

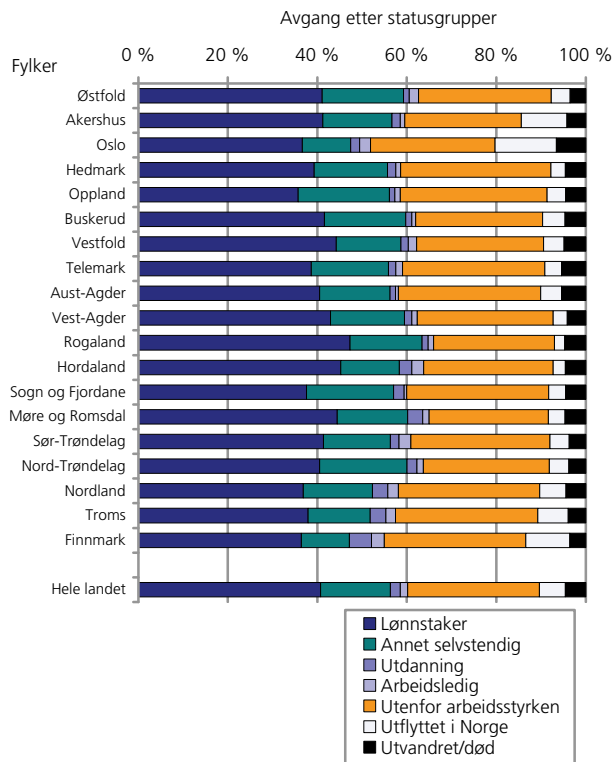
En liten andel, om lag 2 prosent, går inn i utdannings-systemet med status som under utdanning, mens om lag 1,5 - 2 prosent går over i status som arbeidsledige. Den nest største andelen av de som går ut av selvstendig næringsvirksomhet går imidlertid over i statusgruppen utenfor arbeidsstyrken, og utgjorde om lag 28-29 prosent av de som forlot selvstendig næringsvirksomhet. Avgang gjennom den innenlandske flytteprosessen var klart mer moderat, og berørte snaut 6 prosent av de som gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet inklusive primærnæringene og drøyt 7 prosent av de som gikk ut når primærnæringene holdes utenfor. Personer som forlot sin selvstendige næringsvirksomhet på grunn av utvandring eller som døde omfattet om lag 4-4,5 prosent av de som forlot selvstendig næringsvirksomhet.

Som vi ser er det noen regionale variasjoner i dette avgangsmønsteret etter statusgrupper, men hovedtendensen er den som er beskrevet ut fra det nasjonale gjennomsnittet. Ser vi på avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som inkluderer primærnæringene, så viser fylkene Rogaland og Hordaland den største andelen av avgangen som går over til å bli lønnstakere, mens Oppland har lavest avgang til status som lønnstakere. Tilsvarende er det fylkene Oppland, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag som viser størst avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet, mens Oslo og Finnmark viser lavest andeler. De tre nordligste fylkene, Finnmark, Troms og Nordland er der hvor størst andel av avgangen går over til utdanning, mens Finnmark, Sør-Trøndelag og Hordaland har størst avgang til arbeidsledighet. Den betydelige andelen av avgangen som går ut av arbeidsstyrken er ganske stor i alle fylkene, men størst i Hedmark og Oppland. Avgangen på grunn av innenlandsk flytting er klart størst i Oslo, Akershus og Finnmark og lavest i Rogaland og Hordaland, mens avgang på grunn av utvandring og død er størst i Oslo, Telemark og Aust-Agder og lavest i Østfold og Finnmark.

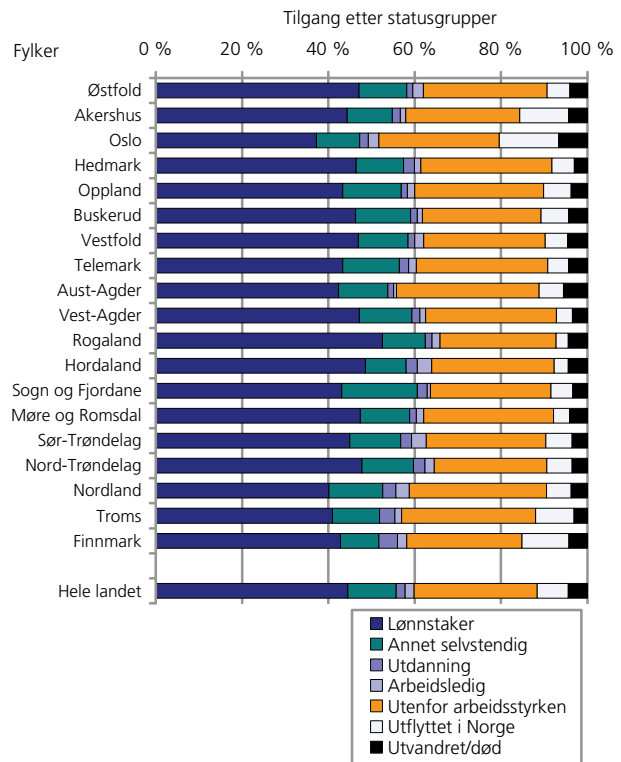
Ser vi på avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet når primærnæringene holdes utenfor blir det noen endringer og forskyvninger i avgangsmønsteret etter status, men de regionale forskjellene synes stort sett å være de samme som nevnt over. Oslo fremhever seg imidlertid nå som fylket som viser klart lavest overgang fra selvstendig virksomhet til status som lønnstaker.

Figur 6.8. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997 til 1998 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total avgang i 1997

Med primærnæringene

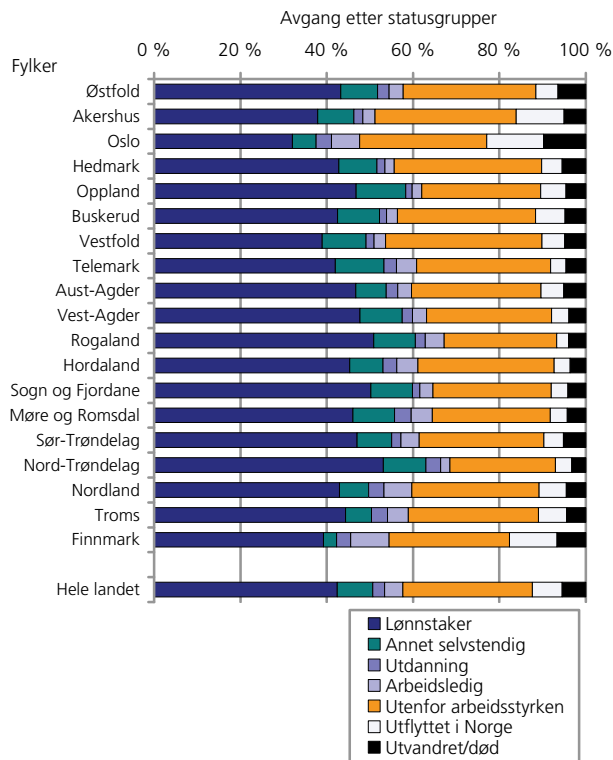

Uten primærnæringene

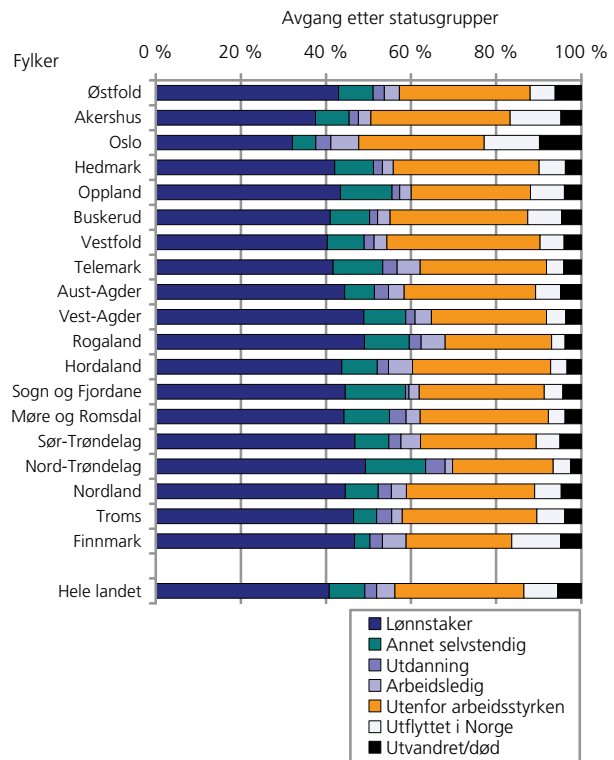

Figur 6.9. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 2002 til 2003 etter statusgrupper og bostedsfylke. Prosent av total avgang i 2002

Med primærnæringene

Uten primærnæringene

I figur 6.9 vises tilsvarende fordeling av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på statusgrupper for perioden 2002-2003. Det er både likheter men også noen synlige forskjeller når vi sammenlikner med resultatene fra 1997-1998. Andelen som går over fra selvstendig næringsvirksomhet til lønnet arbeid er på landsbasis om lag på samme nivå som i den første perioden, om enn noe lavere når vi holder primærnæringene utenfor selvstendig virksomhet. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til annen selvstendig næringsvirksomhet reduseres imidlertid en del, med en andel av avgangen på 8-9 prosent uavhengig av om vi har med primærnæringene eller ikke. Overgangen fra selvstendig virksomhet og over i utdanningssystemet øker litt og utgjør nå litt under 3 prosent av den totale avgangen, mens de tilsvarende andelen til arbeidsledighet har økt noe mer og ligger på litt over 4 prosent. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet og ut av arbeidsstyrken holder seg fortsatt meget høy, og øker litt til om lag 30 prosent av den samlede avgangen. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting øker også noe, og ligger i denne perioden på snaut 7 prosent, når vi tar med primærnæringene, og snaut 8 prosent når vi holder primærnæringene utenfor. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av utvandring og død øker også med om lag ett prosentpoeng i forhold til perioden på 1990-tallet, og utgjorde nå om lag 5-5,5 prosent av den totale avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet.

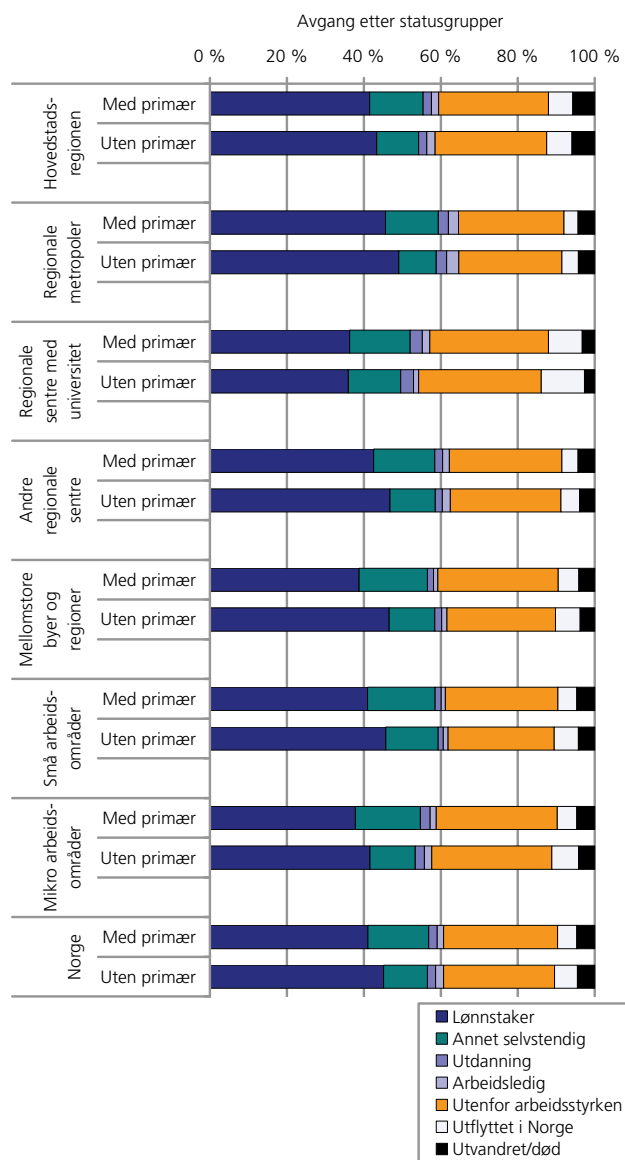
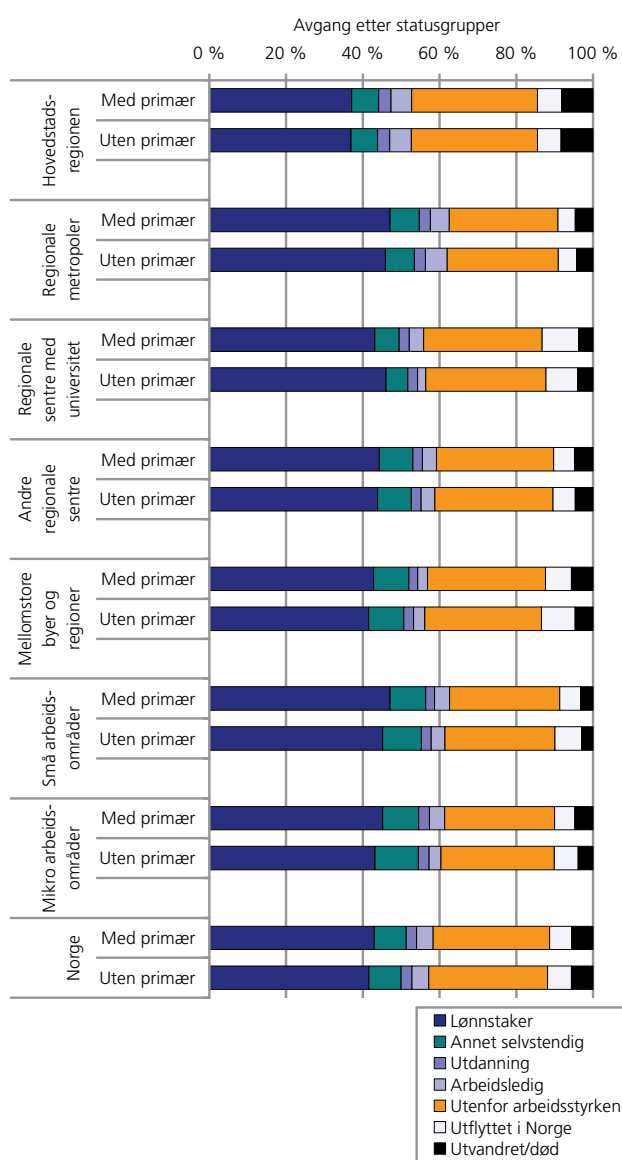
De regionale variasjonene synes å øke noe i perioden 2002-2003 sammenliknet med årene 1997-1998. Spesielt gjelder dette i overgangene fra selvstendig næringsvirksomhet til status som lønnstakere, der denne gruppen i Nord-Trøndelag, Rogaland og Sogn og Fjordane nå utgjør litt over 50 prosent av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet når vi inkluderer primærnæringene, og noe lavere når vi utelater primærnæringene. Tilsvarende andeler for Oslo, som viser klart lavest andel overgang til lønnstakere, ligger bare på litt over 30 prosent. Det er nå fylkene Oppland og Telemark som viser størst avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet når vi tar i betraktning primærnæringene, mens Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag viser størst overgang her når primærnæringene holdes utenfor. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til utdanningssystemet er størst i Møre og Romsdal når vi tar hensyn til primærnæringene og i Nord-Trøndelag når vi holder primærnæringene utenfor. Overgangen til arbeidsledighet er størst i Finnmark og Oslo. Den betydelige overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet og ut av arbeidsstyrken er også nå meget høy i samtlige fylker, men høyest i Vestfold og Hedmark og lavest i Nord-Trøndelag og Rogaland. Størst avgang fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting er som før å finne i Oslo, Akershus og Finnmark, mens den laveste er å finne i Rogaland, mens klart størst

avgang på grunn av utvandring og død er å finne i Oslo. Det regionale mønsteret i avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til ulike statusgrupper som er observert inklusive primærnæringene synes i hovedtrekkene også å gjelde når vi holder primærnæringene utenfor definisjonen av selvstendig næringsdrivende.

Sammenlikner vi mønsteret i avgangsratene med tilsvarende mønster vi fant i tilgangsratene i kapittel 5, så er det spesielt to forhold som er klart forskjellige. Den andelen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som ender opp som lønnstakere er betydelig større enn den andelen av tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet som stammer fra lønnstakere. Sånn sett kan man tentativt indikere at selvstendig næringsvirksomhet bidrar til positiv nettotilgang til gruppen lønnstakere. Det andre forholdet som er av betydning, er at den andelen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som ender opp med status utenfor arbeidsstyrken er klart mindre enn den andelen av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet som stammer fra personer utenfor arbeidsstyrken. Disse to hovedfaktorene indikerer at selvstendig næringsvirksomhet genererer noe større aktivitet og deltakelse i arbeidsmarkedet og da også i tillegg til den aktiviteten som den selvstendige næringsvirksomheten selv bidrar med som andel av den totale sysselsettingen. Men vi må huske på at tilgangsstrømmene til selvstendig næringsvirksomhet i begge disse perioder vi har undersøkt her har vært noe større enn avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Dessuten er altså avgangs- og tilgangsratene ikke beregnet på den samme beholdningen av antall selvstendige, men på henholdsvis to på hverandre følgende år i hver tidsperiode. Men med stigende antall selvstendig næringsdrivende i hver periode, skulle dette isolert sett virke økende på avgangsratene og dempende på tilgangsratene, slik de er beregnet.

I figur 6.10 vises den tilsvarende fordelingen av avgangsstrømmene ut av selvstendig næringsvirksomhet på statusgrupper etter en sentrum-periferi inndeling etter de samme syv regiontypene som ble benyttet i det forrige kapitlet. Analysen er som tidligere foretatt for årene 1997-1998 og 2002-2003 og fordelt på selvstendig næringsdrivende henholdsvis inkludert og eksklusive primærnæringene. Landstallene blir om lag de samme som vist i figurene for fylker over, med noen ørsmå forskjeller i målingen av innenlandske flyttestrømmer fra selvstendig næringsvirksomhet.

I perioden 1997-1998 var det enkelte forskjeller mellom regiontypene med hensyn til hvor stor andel av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som endte opp som lønnstakere. Når vi inkluderer primærnæringene er den største andelen som ender opp som lønnstakere å finne i regionale metropoler og i andre regionale sentre, mens den laveste andelen er å finne i regionale sentre med universitet. Utelater vi primær-

Figur 6.10. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og regiontyper. Prosent av total avgang i 1997 og 2002**Avgang 1997-1998****Avgang 2002-2003**

næringene så øker andelen som går til gruppen lønns-
takere i samtlige regiontyper, men mest i mellomstore
byer og regioner. Går vi til perioden 2002-2003 er det
bemerkelsesverdig små forskjeller mellom søylene der vi
henholdsvis inkluderer og ekskluderer primær-
næringene med hensyn til overgang til status som
lønnsakere. Fortsatt er overgangen her noe større i
regionale metropoler utenom hovedstadregionen.

Går vi til avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet,
er denne type avgang noe større i de perifere region-
typene enn i de mest sentrale regionene. Dette er imidler-
tid noe mer synlig i tallene fra den siste perioden 2002-
2003. Andelen av avgangen fra selvstendig nærings-
virksomhet til utdanning viser små regionale forskjeller,
men med en viss overvekt i de mer sentrale regionene i
årene 2002-2003. Det er også små regionale forskjeller i
andelen som går til arbeidsledighet, men også her er
tallene noe større i de mer sentrale områdene.

Den store avgangen til gruppen utenfor arbeidsstyrken
er noe mer regionalt skjevfordelt, med mindre andel
avgang i de mer sentrale regiontypene i årene 1997-
1998, men med størst andel avgang i hovedstads-
regionen i årene 2002-2003, da arbeidsmarkedet er
mindre stramt. Når vi ser på avgangen fra selvstendig
næringsvirksomhet på grunn av innenlandsk flytting, er
de største andelen å finne i regionale sentre med
universitet. Hovedstadsregionen viser her tall som
ligger omtrent på landsgjennomsnittet eller svakt
høyere. Dette står i en viss kontrast til resultatene gitt
på fylkesnivå over, der både Oslo og Akershus viser
relativt høye tall. Dette betyr at det foregår en del
flytting fra selvstendig næringsvirksomhet mellom
fylkene Oslo og Akershus, noe som blir nøytralisert når
vi ser på hovedstadsregionen der både Oslo og
Akershus inngår i denne samme regionen. Når det
gjelder avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på
grunn av utvandring og død, så er andelen størst i

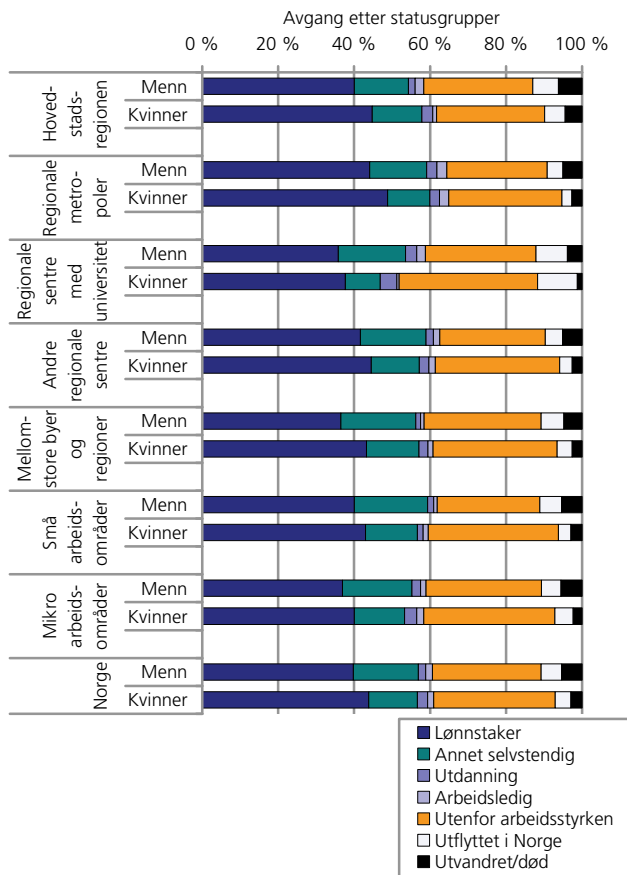
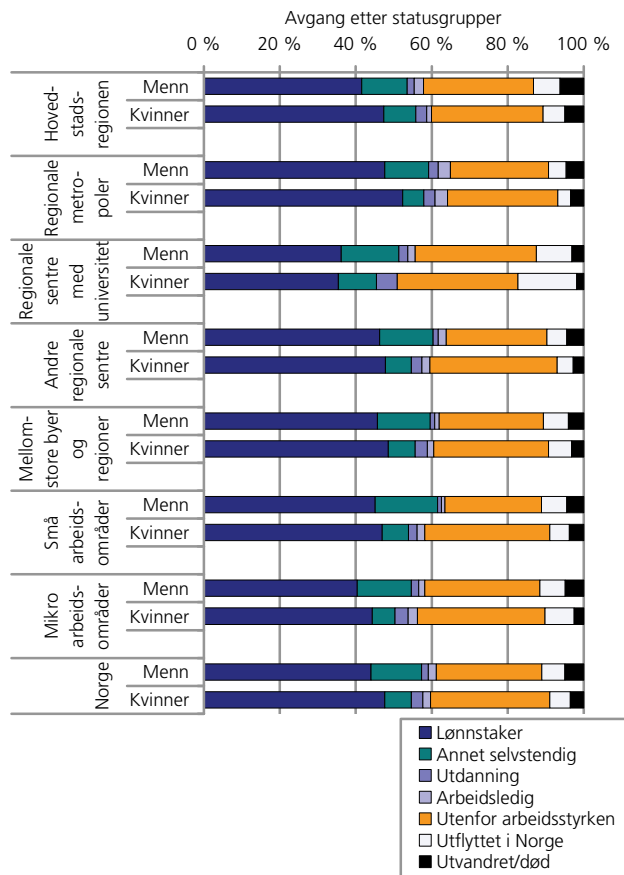
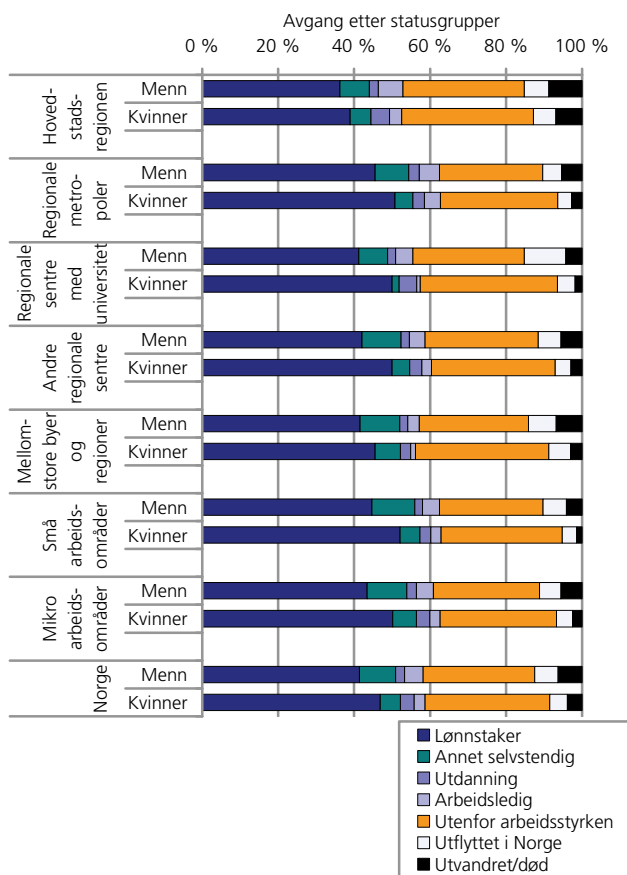
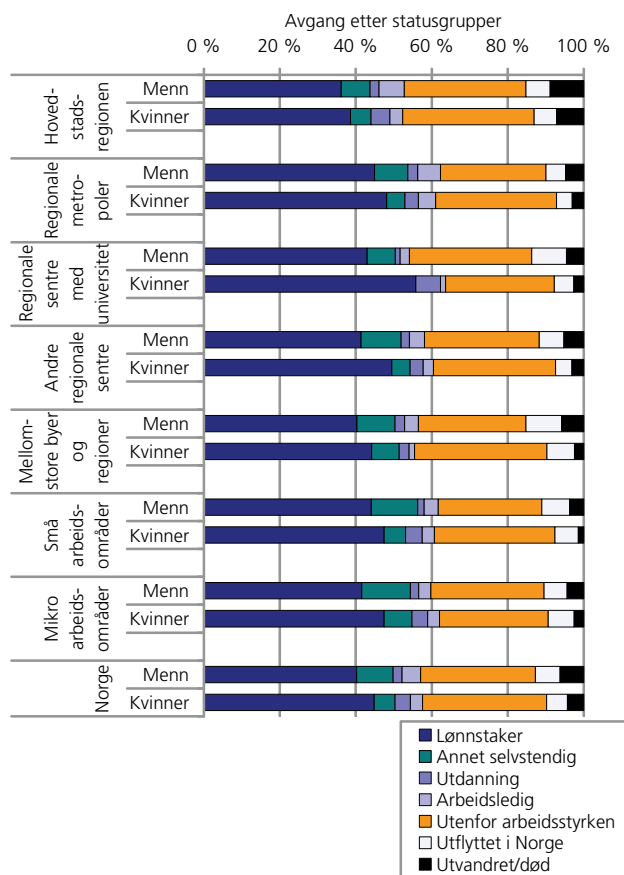
hovedstadsregionen, og da spesielt i perioden 2002-2003.

I figur 6.11 har vi sett på de samme regionale fordelinger, men her er resultatene splittet opp etter kjønn. Det er en gjennomgående trend at kvinner viser høyere andel avgang fra selvstendig næringsvirksomhet til status som lønnstakere enn hva tilfellet er hos menn. Dette gjelder både i perioden 1997-1998 og i årene 2002-2003 og uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke. Denne kjønnsmessige forskjellen synes dog å ha økt noe fra 1990-tallet og frem til 2002-2003, og da spesielt med noe større avgang av kvinner til lønnet arbeid i de mer perifere regiontypene. Ser vi på avgangen til annen selvstendig næringsvirksomhet, så blir forskjellen etter kjønn omvendt av det vi beskrev over. Menn viser gjennomgående større andel avgang fra selvstendig næringsvirksomhet til annen selvstendig næringsvirksomhet. Minst er forskjellene etter kjønn i hovedstadsregionen, men tiltar etter hvert som vi beveger oss nedover i figuren til de mellomstore og mer perifere regiontypene. Aller størst forskjell finner vi her i regionale sentre med universitet, der kvinner viser svært lav overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet, og spesielt da i perioden 2002-2003 for selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene, der det ikke ble observert kvinner som gikk over i annen selvstendig virksomhet. En viktig årsak til denne forskjellen etter kjønn kan være å finne i at det er klart flere menn enn kvinner blant de selvstendig næringsdrivende, og at potensialet for avgang til annen selvstendig virksomhet empirisk sett dermed er større blant menn. I tillegg kommer at det er klart størst andel menn innen primærnæringene, som dermed gir et ytterligere potensial for avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet hos menn i de mellomstore og spesielt mer perifere regiontypene. Går vi over til avgang fra selvstendig næringsvirksomhet til utdanning, så er andelen gjennomgående størst hos kvinner, en forskjell som synes å øke når vi går fra selvstendige med primærnæringene og over til selvstendig næringsdrivende uten primærnæringene. Dette gjelder både i perioden 1997-1998 og i årene 2002-2003. Denne strukturen gjenfinnes i hver av regiontypene, men i litt forskjellige omfang i de ulike regiontypene. Størst avgang av kvinner til utdanning i forhold til menn er observert i regionale sentre med universitet.

Går vi til overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til arbeidsledighet, viser landstallene gjennomgående større overgang for menn, men dette er klart mer synlig i perioden 2002-2003 enn i årene 1997-1998. I perioden på 1990-tallet var det en klar regional forskjell ved at menn viste større overgang til arbeidsledighet i de mer sentrale regionene, mens kvinner viste størst overgang til ledighet i de mer perifere regiontypene. I årene 2002-2003 viser menn større overgang til ledighet i samtlige regiontyper. Den store andelen av avgangen som går ut av arbeidsstyrken er

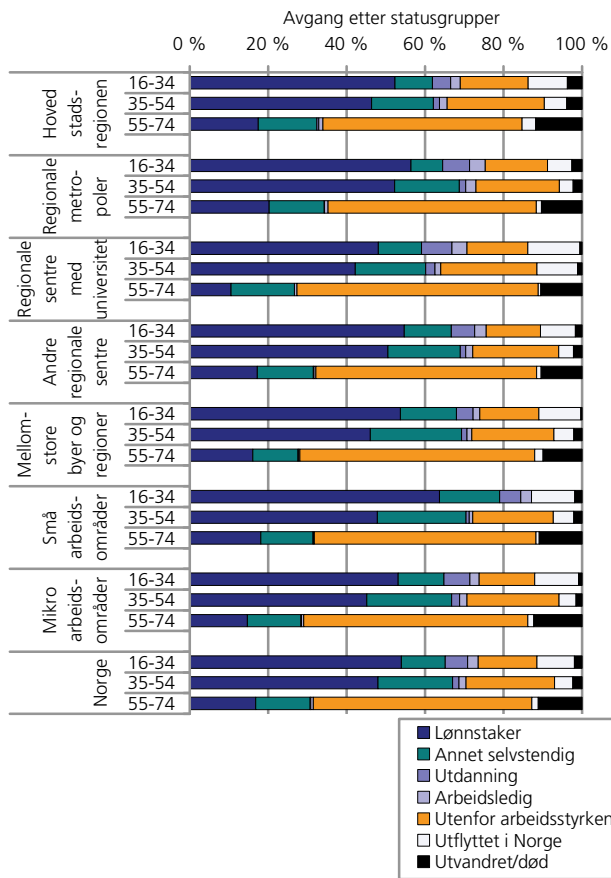
med få unntak større hos kvinner enn hos menn, og spesielt da i de mellomstore og perifere regiontypene i perioden 1997-1998. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting er nesten gjennomgående noe større hos menn enn hos kvinner. Et klart unntak er regionale sentre med universitet i perioden 1997-1998, der kvinner hadde klart større avgang enn menn, men denne forskjellen er snudd i perioden 2002-2003. I de mest perifere regionene, mikroarbeidsområdene, var det i begge perioder en liten overvekt av kvinner som flyttet fra selvstendig næringsvirksomhet når vi holder primærnæringene utenfor. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som kan tilskrives utvandring og død er gjennomgående størst hos menn, og strukturen er ganske lik i alle regiontyper, men omfanget hos både menn og kvinner er større i de mest sentrale regionene.

I figur 6.12 vises tilsvarende avgang fra selvstendig næringsvirksomhet, men der aktørene er delt inn etter tre aldersgrupper. Det er den yngste og den mellomste aldersgruppen som viser klart størst overgang fra selvstendig næringsvirksomhet til status som lønnstakere, mens overgangen her er svært moderat i den eldste aldersgruppen. I den første undersøkelsesperioden viser den yngste aldersgruppen noe større overgang til lønnsarbeide enn den mellomste aldersgruppen, mens i årene 2002-2003 er forholdet omvendt. Selvstendig næringsdrivende i hovedstadsregionen viser noe lavere overgang til status som lønnstakere i perioden 2002-2003 og da spesielt i den yngste og mellomste aldersgruppen. Går vi til overgangen til annen selvstendig næringsvirksomhet, så er andelen gjennomgående størst hos den mellomste og den eldste aldersgruppen, med størst overgang for den mellomste, mens den yngste aldersgruppen gjennomgående viser lavest overgang til ny selvstendig næringsvirksomhet. Som vi helt klart kunne forvente er overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet tilbake til utdanningssystemet gjennomgående klart størst hos den yngste aldersgruppen 16-34 år, mens overgangen er nær null for den eldste aldersgruppen. Det samme gjelder gjennomgående også overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til arbeidsledighet, der de yngste har en klart større andel, mens den eldste aldersgruppen gjennomgående viser lavest overgang til arbeidsledighet. De store andelen med overgang fra selvstendig næringsvirksomhet og ut av arbeidsstyrken er gjennomgående helt klart dominerende i den eldste aldersgruppen, mens den yngste aldersgruppen gjennomgående har lavest overgang til denne statusgruppen. Som man kunne forvente, er overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting klart størst hos den mest mobile aldersgruppen, som vil si den yngste, mens overgangen her er svært moderat blant de eldste. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av utvandring og død er helt klart størst hos den eldste aldersgruppen og svært moderat i den yngste aldersgruppen.

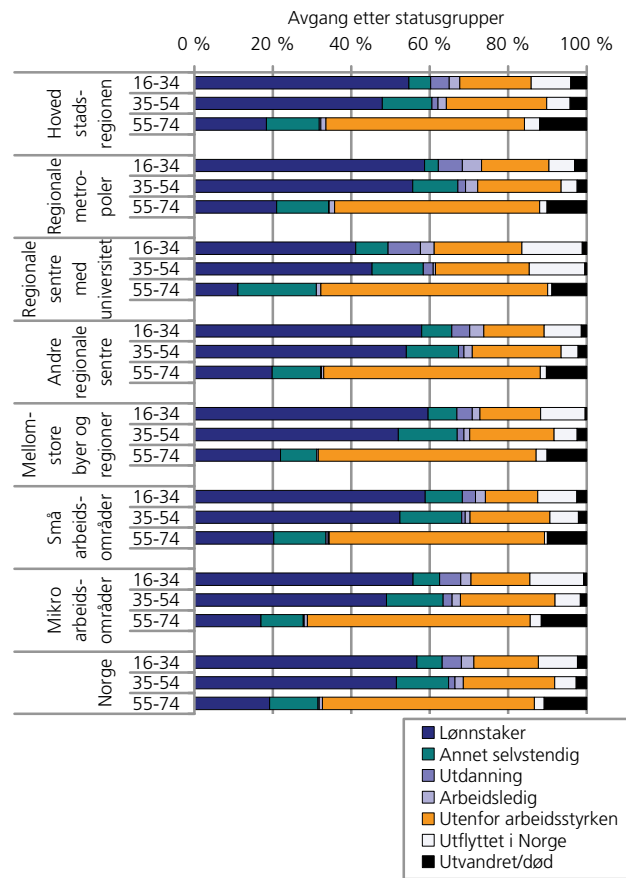
Figur 6.11. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og kjønn. Prosent av avgang i 1997 og 2002**Med primærnæringene 1997-1998****Uten primærnæringene 1997-1998****Med primærnæringene 2002-2003****Uten primærnæringene 2002-2003**

Figur 6.12. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og alder. Prosent av avgang i 1997 og 2002

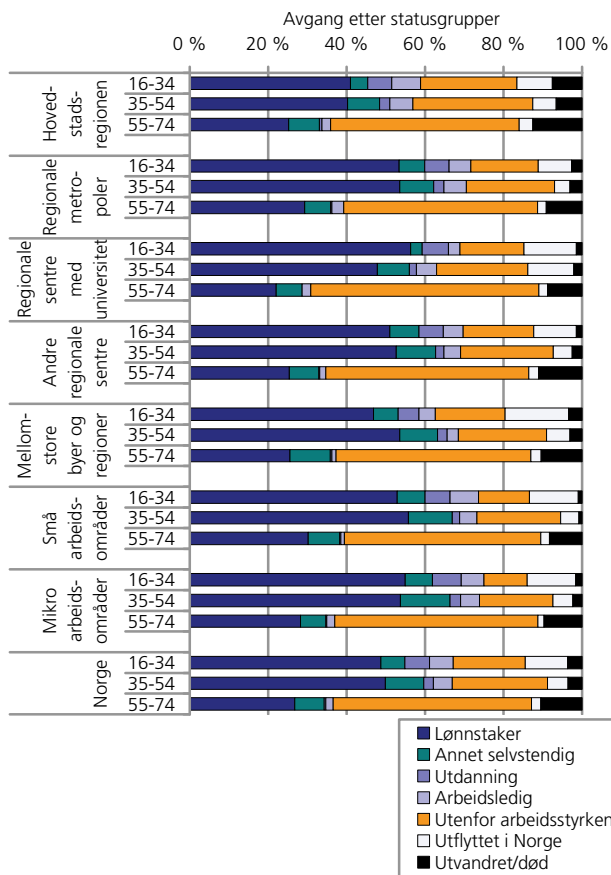
Med primærnæringene 1997-1998

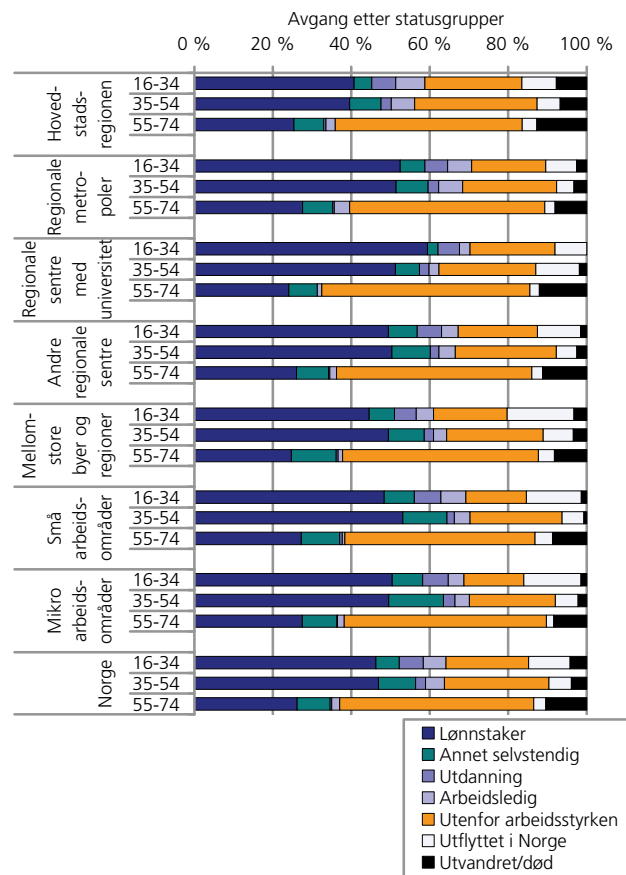
Uten primærnæringene 1997-1998

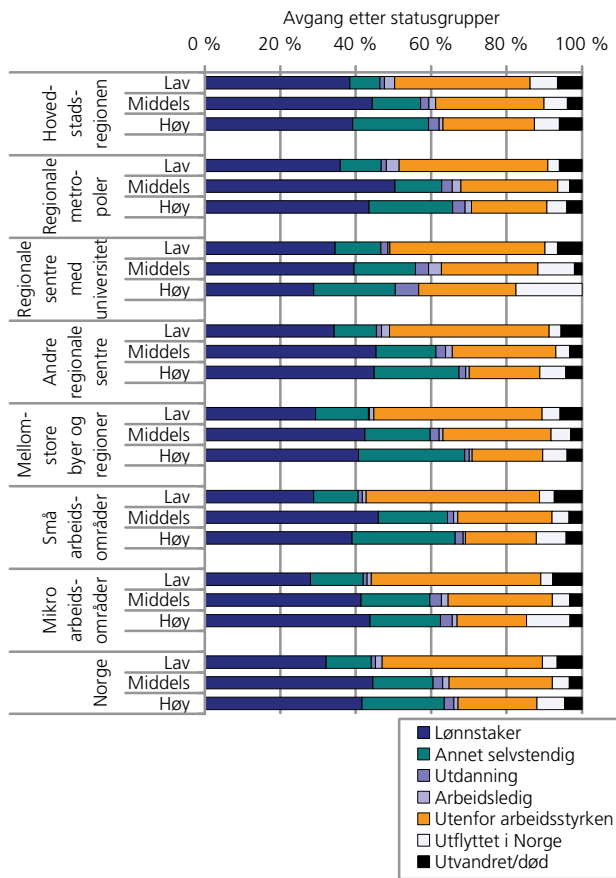
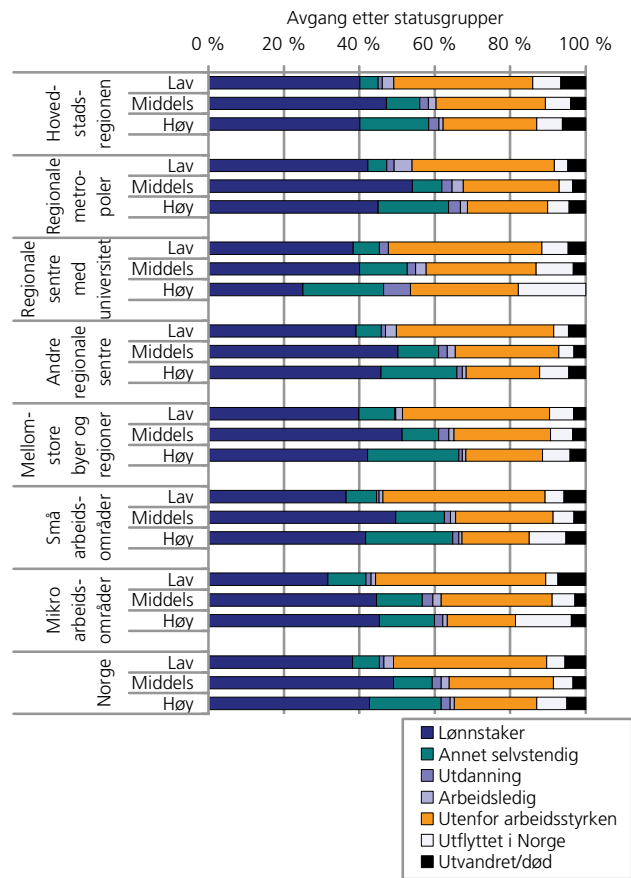
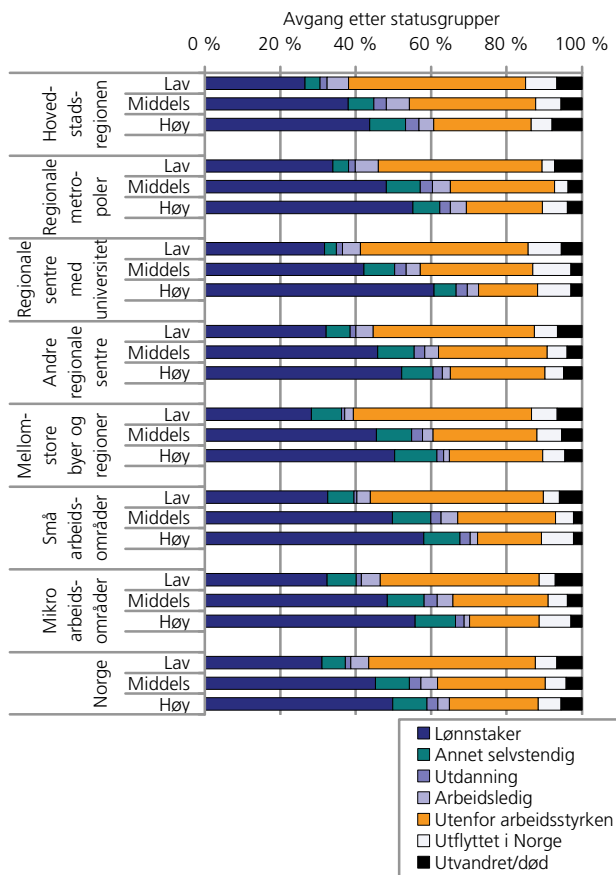
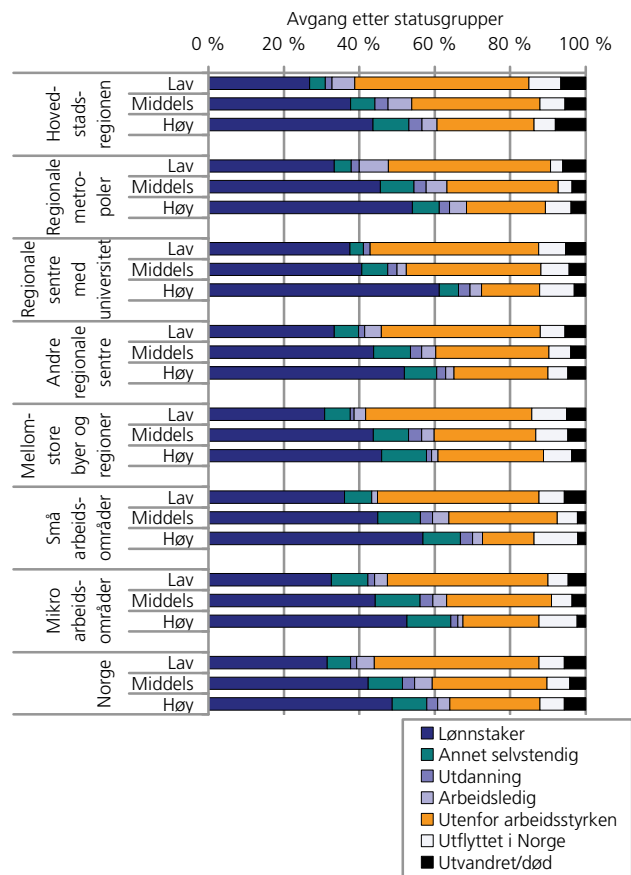

Med primærnæringene 2002-2003

Uten primærnæringene 2002-2003

Figur 6.13. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og utdanning. Prosent av avgang i 1997 og 2002**Med primærnæringene 1997-1998****Uten primærnæringene 1997-1998****Med primærnæringene 2002-2003****Uten primærnæringene 2002-2003**

På tilsvarende måte viser resultatene i figur 6.13 overgangsstrukturen for avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet for alle personene fordelt etter tre utdanningsgrupper. De klart største andelen som går fra selvstendig næringsvirksomhet og til status som lønns-taker er å finne blant middels og høyt utdannede personer. I perioden 1997-1998 var det personer med middels utdanning som viste størst overgang, mens det i perioden 2002-2003 gjennomgående er personer med høyere utdanning som viser størst overgang, da om lag 50 prosent av hele avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i denne gruppen endte opp som lønns-takere.

Denne andelen har også en sentrum-periferi dimensjon med en del høyere andeler i de mellomstore og perifere regiontypene sammenliknet med hovedstadsregionen, og da spesielt i den siste perioden. Overgangen til annen selvstendig næringsvirksomhet her helt klart mest dominerende hos personer med høy utdanning i årene 1997-1998, og da spesielt fra selvstendig næringsvirksomhet som ikke omfatter primærnæringene. Personer med lav utdanning viser de klart laveste overgangsratene her. I perioden 2002-2003 er forskjellen mellom utdanningsgruppene helt klart mindre, og middels og høyt utdannede personer viser om lag like stor overgang, mens lavt utdannede personer fortsatt viser minst overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet.

Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet og over til utdanning er i perioden på 1990-tallet noe større for personer med høy utdanning enn for personer med middels utdanning, mens personer med lav utdanning viser lavest overgang. I årene 2002-2003 er det personer med middels utdanning som viser størst overgang til utdanning, mens personer med lav utdanning fortsatt viser lavest overgang her. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til arbeidsledighet er større hos personer med lav og middels utdanning enn hos de med høyest utdanning, og det er en tendens til noe større overgang i de mer sentrale regionene.

Den store overgangen til gruppen utenfor arbeidsstyrken er helt klart mest dominerende blant personer med lavere utdanning, mens tallene er vesentlig lavere for middels utdannede og spesielt for de med høyere utdanning. I perioden 1997-1998 var det en tendens til større overganger i de mer perifere regionene, mens dette jevnnet seg mer ut i perioden 2002-2003 med en viss tendens til overvekt i hovedstadsregionen.

Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom innenlandsk flytting følger stort sett utdanningsstrukturen hos personer som flytter generelt, med høyest tall for de med høy utdanning. Forskjellen mellom utdanningsgruppene er imidlertid langt mindre i perioden 2002-2003 enn de var i årene 1997-1998. En viktig årsak er å finne i hovedstadsregionen, der personer med lav utdanning dominerer utflyttingen fra selvstendig næringsvirksomhet i den siste perioden.

Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av utvandring eller død viser stort sett en overvekt hos personer med lav utdanning, men også personer med høy utdanning viser relativt høye tall, og da spesielt i hovedstadsregionen og spesielt i den siste perioden 2002-2003.

I den neste figuren (figur 6.14) vises overgangsstrukturen fra selvstendig næringsvirksomhet etter grupper av statsborgerskap. Gjennomsnittlig på landsbasis er den største andelen med overgang til status som lønns-takere gjennomgående å finne blant norske statsborgere. Øvrige nordiske og andre vestlige statsborgere viser også relativt høy andel overgang fra selvstendig næringsvirksomhet til gruppen lønns-takere, mens ikke-vestlige statsborgere viser klart lavere overgang til lønns-takere. Overgangen til annen selvstendig næringsvirksomhet er helt klart høyest hos norske statsborgere og klart lavest hos ikke-vestlige statsborgere.

Andelen av overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som går over i utdanningssystemet er imidlertid høyest hos øvrig vestlige og ikke-vestlige statsborgere i årene 1997-1998, mens ikke-vestlige statsborgere viser den klart største overgangen her i perioden 2002-2003. Ikke-vestlige statsborgere viser også klart størst andel av overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til arbeidsledighet både i perioden 1997-1998 og i årene 2002-2003. Ikke-vestlige statsborgere dominerer også overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet og ut av arbeidsstyrken.

Betydningen av innenlandsk flytting i overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet er noe høyere hos ikke norske statsborgere enn hos norske statsborgere, og aller høyest hos øvrig nordiske statsborgere i perioden 1997-1998. I årene 2002-2003 er overgangsratene fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av innenlandsk flytting klart jevnere fordelt mellom gruppene, men dog fortsatt noe høyere blant øvrige nordiske statsborgere. Overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av utvandring eller død er klart større blant ikke norske statsborgere og aller høyest blant ikke-vestlige statsborgere både i perioden 1997-1998 og i årene 2002-2003.

Helt til slutt i dette kapitlet har vi sett litt på hvilke statusgrupper som er mest dominerende i overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i de forskjellige næringssektorene. Som tidligere i analysen har vi benyttet den samme inndelingen i til sammen 12 spesifiserte og en uspesifisert sektor. På grunn av omfanget har vi også her nøyd oss med å gi resultater for gjennomsnittet på landsbasis, og resultatene er gitt i figur 6.15.

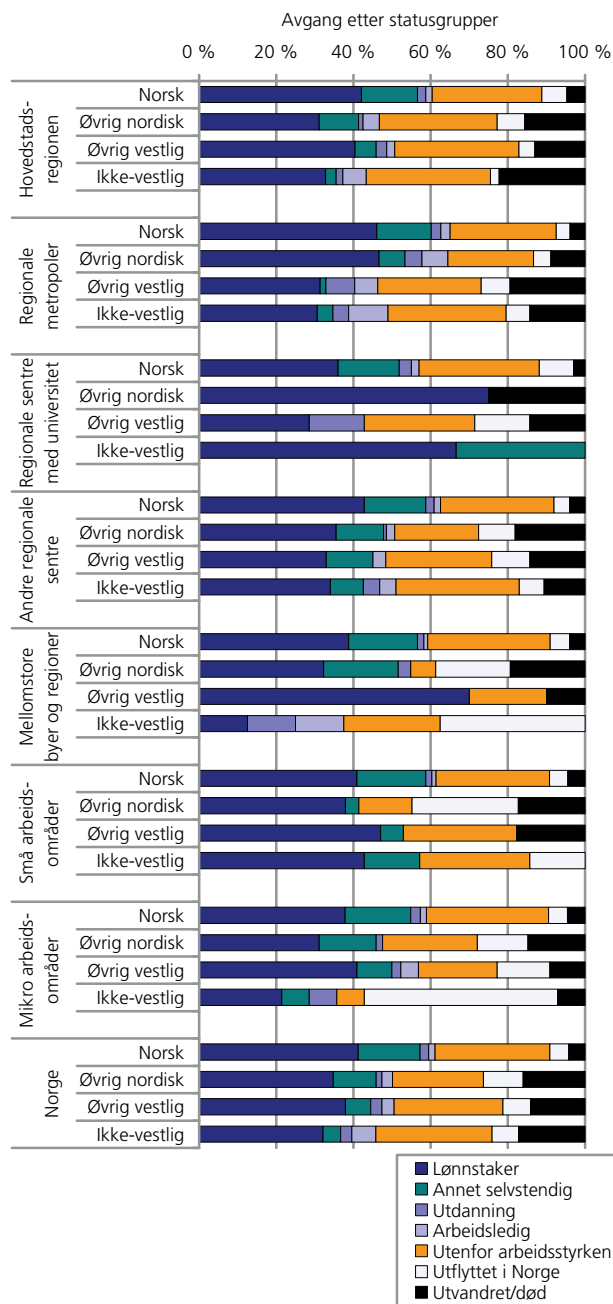
Figuren viser at den klart største andelen overgang fra selvstendig næringsvirksomhet til gruppen lønns-takere

i perioden 1997-1998 var å finne i næringssektorene bygg og anlegg og transport, mens primærnæringene hadde lavest overgang til lønnsarbeide. I den siste perioden 2002-2003 er det klare forskjeller fra den første perioden, og den største overgangen til lønnsarbeid er nå å finne i næringssektorene helse og sosialtjenester, kunnskapsbaserte tjenester og utdanning. Den siste næringssektoren har som nevnt tidligere en svært liten andel selvstendige. Lavest overgang til lønnsarbeid finner man i finanssektoren. Ellers er det verdt å merke seg at primærnæringene viser en meget

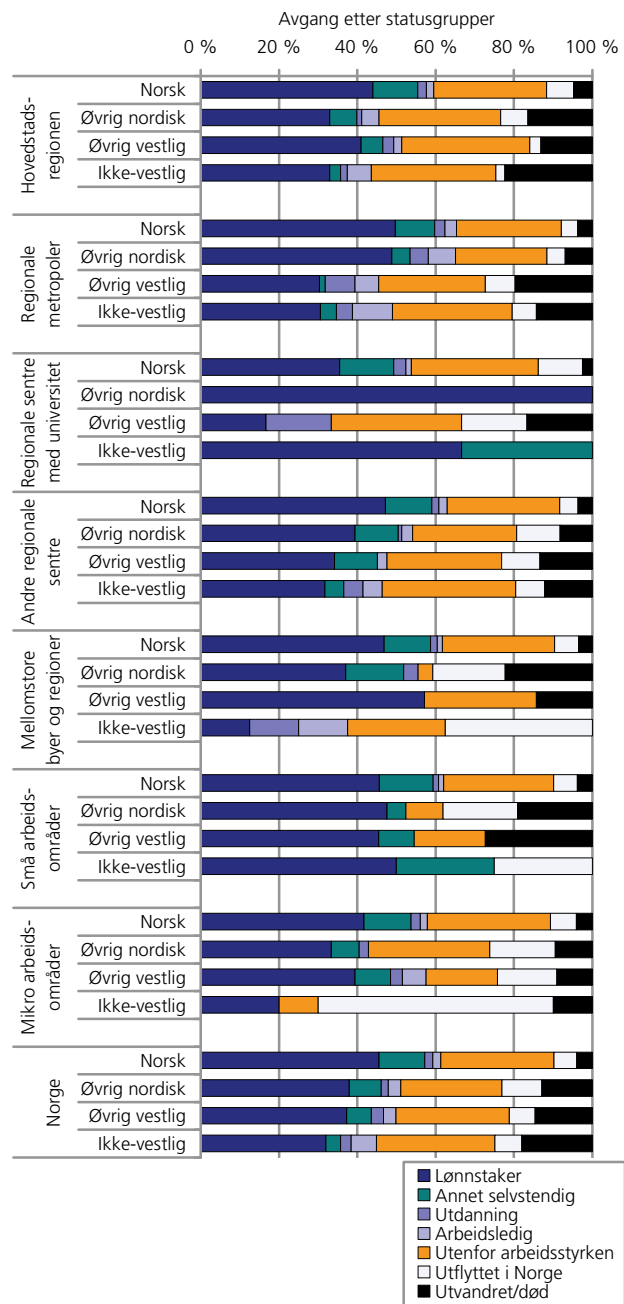
klar økning i overgangen til lønnsarbeid mellom den første og den siste perioden. Som vi nevnte i kapittel 5 kan det være noen spesielle forhold knyttet til primærnæringene, ved at mange som har sitt virke i primærnæringene også i tillegg har lønnet arbeide. Ut fra definisjonene av selvstendig næringsvirksomhet kan en del skifte fra å være selvstendig næringsdrivende i primærnæringene det ene året og være definert som lønnstaker året etter, og vise versa, avhengig av hvilken som gir den største inntekten.

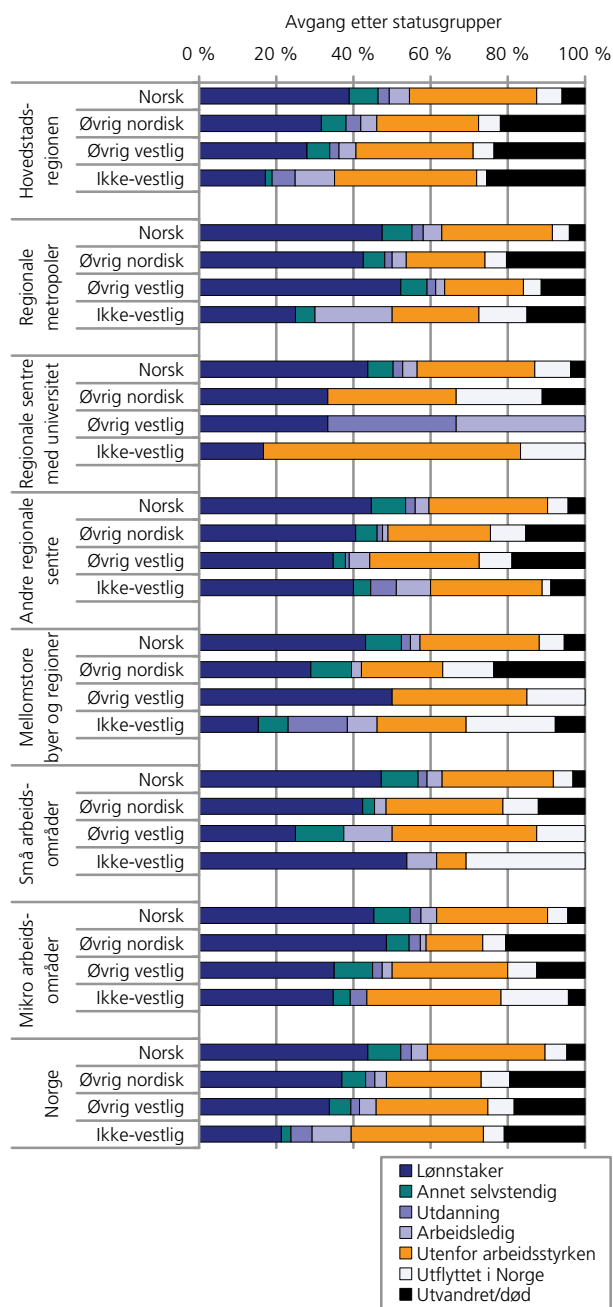
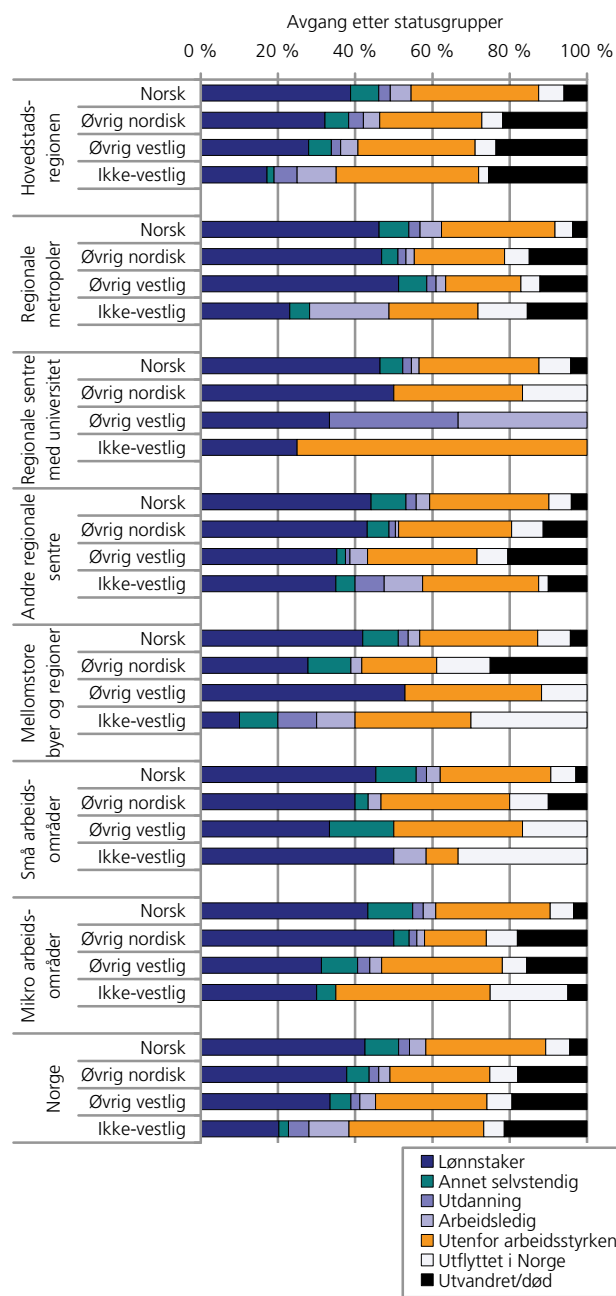
Figur 6.14. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og statsborgerskap. Prosent av avgang i 1997 og 2002

Med primærnæringene 1997-1998

Uten primærnæringene 1997-1998

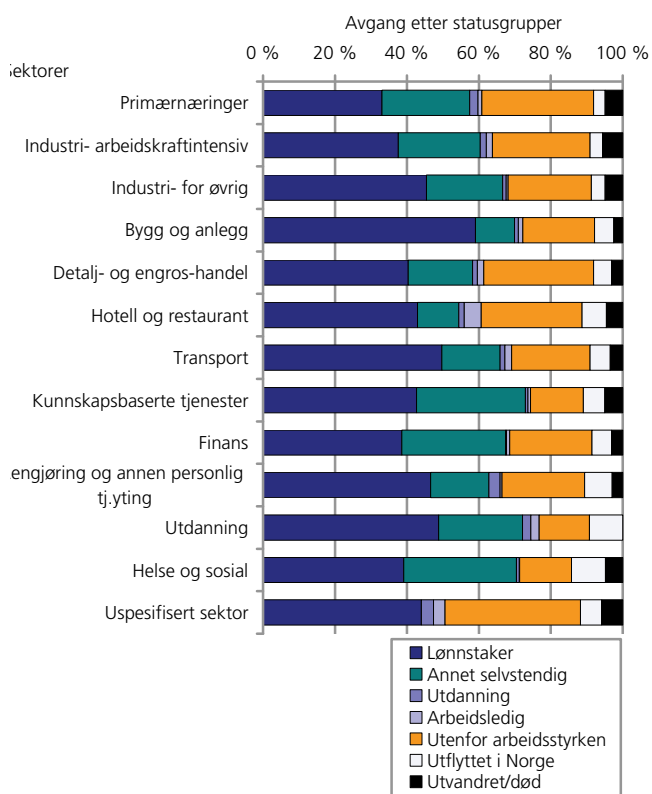
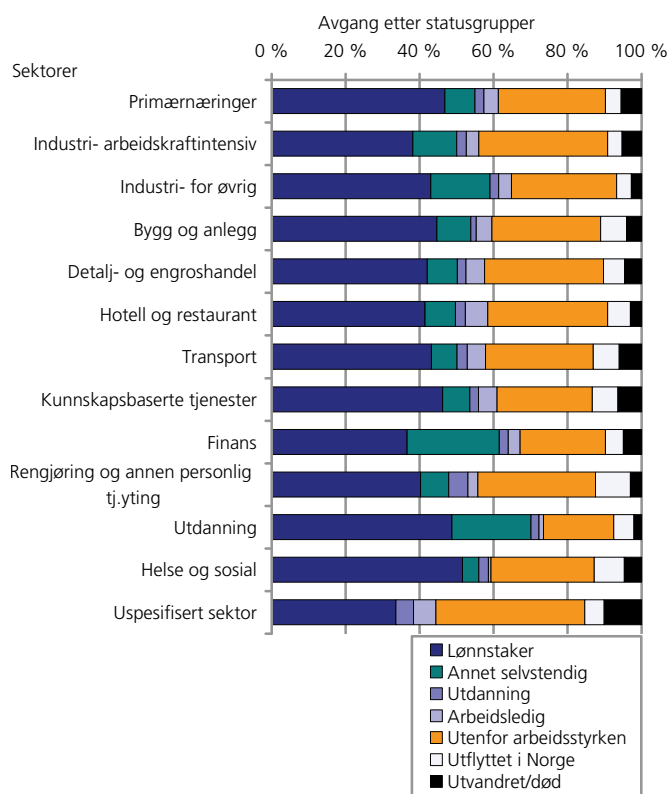

Figur 6.14 (forts). Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene fra 1997-1998 og 2002-2003 etter regiontype, statusgrupper og statsborgerskap. Prosent av avgang i 1997 og 2002**Med primærnæringene 2002-2003****Uten primærnæringene 2002-2003**

Går vi over til overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet er det sektorene helse og sosial, kunnskapsbaser tjenesteyting og finans som viser størst andel overgang i perioden 1997-1998, mens finans og utdanning har den klart største overgangen i årene 2002-2003, men som nevnt er det få selvstendige i den sistnevnte. Størst overgang fra selvstendig næringsvirksomhet og over i utdanning finner vi i næringssektoren rengjøring og annen personlig tjenesteyting, noe som gjelder i begge de periodene vi har analysert her. Overgangen til arbeidsledighet er imidlertid størst fra næringssektoren hotell- og restaurantvirksomhet, også det gjennomgående i begge tidsperiodene. Den betydelige overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet

og ut av arbeidsstyrken er mest omfattende fra sektorene arbeidskraftintensiv industri, hotell- og restaurantvirksomhet, rengjøring og annen personlig tjenesteyting, detalj- og engroshandel og primærnæringene.

Størst avgang fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av innenlandsk flytting er å finne i næringssektorene helse- og sosialtjenester og i rengjøring og annen personlig tjenesteyting. Til slutt er den største avgangen på grunn av utvandring og død observert i næringssektorene arbeidskraftintensiv industri, kunnskapsbasert tjenesteyting, primærnæringene og transport.

Figur 6.15. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet fra 1997-1998 og 2002-2003 etter statusgrupper og sektor. Prosent av avgang i 1997 og 2002. Hele landet**Avgang 1997-1998****Avgang 2002-2003**

7. Sammenhengen mellom mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte regionale kjennetegn

Dette kapitlet ser nærmere på hvordan strømmene til og fra selvstendig næringsvirksomhet henger sammen med noen utvalgte regionale kjennetegn. Estimeringene er foretatt på grunnlag av en regional inndeling i økonomiske regioner. Det vil si til sammen 90 regioner i Norge (se Hustoft mfl. (1999)). Estimeringene er foretatt totalt for alle personer under ett, samt splittet opp på de samme persongruppene som er benyttet i analysene over. Det vil si etter kjønn, etter tre aldersgrupper, tre utdanningsgrupper og i fire grupper etter personenes statsborgerskap. Estimeringene er foretatt partielt for hver av persongruppene og for hvert av de regionale kjennetegnene som er benyttet. Samtlige estimeringer er foretatt ved hjelp av vanlige minste kvadraters metode.

Som regionale kjennetegn, her benyttet som forklarende høyreside variable, har vi valgt følgende kriterier:

Arbeidsledighetsrate: Vi har stilt noen hypoteser i innledningen, der vi forventer at tilbøyeligheten til å starte opp med selvstendig næringsvirksomhet kan være noe større der hvor arbeidsmarkedet for øvrig gir mindre muligheter for lønnet arbeide. Sånn sett forventer vi at en høyere arbeidsledighetsrate vil kunne gi noen større insentiver til at individer forsøker å løse sin eventuelle uteblivelse fra arbeidsmarkedet gjennom å forsøke og starte noe for seg selv. Dersom dette er tilfelle må vi forvente en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og regionale arbeidsledighetsrater.

På den annen side vil en høyere arbeidsledighet også vanskeliggjøre opprettholdelsen av selvstendig næringsvirksomhet. Terskelen for å måtte nedlegge en etablert selvstendig virksomhet blir lavere desto høyere arbeidsledighetsraten er. Med andre ord bør vi også kunne forvente en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å trekke seg ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledighetsraten.

Yrkesdeltaking: Denne variabelen har vi delt i to. I den første variabelen måler vi yrkesdeltakingen totalt i hver av regionene. Det vil si at vi måler yrkesdeltakingen som summen av lønnstakere og selvstendig nærings-

drivende. Ut fra hypotesene stilt foran, vil et godt fungerende arbeidsmarked med høy samlet yrkesdeltakelse kunne bidra til noe mindre tilbøyelighet til å starte selvstendig næringsvirksomhet, i og med at det kan være tilstrekkelig med alternative jobbmuligheter. Dette kommer klarere frem i den andre variabelen, der vi måler yrkesdeltakelsen kun for lønnstakere. Ut fra hypotesen vil vi forvente noe lavere tilbøyelighet til å starte selvstendig næringsvirksomhet i de regionale arbeidsmarkedene der det finnes god tilgang på lønnet arbeide. Hovedhypotesen blir at vi kan forvente en negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen både målt totalt og spesielt målt etter antall lønnstakere.

Med hensyn til avgang fra selvstendig næringsvirksomhet blir forholdet noe annerledes. I et godt fungerende regionalt arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse må vi forvente at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet også kan være noe lavere i regionene med høyest yrkesdeltakelse. Dette henger sammen med at sannsynligheten for å måtte oppgi sin selvstendige næringsvirksomhet kan være lavere i de regionene som har høyest yrkesdeltakelse, blant annet fordi kjøpekraften i disse regionene er relativt sterkere enn i regionene med lavere yrkesdeltakelse. Sammensetningen av den selvstendige næringsvirksomheten kan imidlertid være av stor betydning i denne sammenhengen. Regioner som har en stor del av sin selvstendige virksomhet knyttet til primærnæringene vil kunne ha en ekstra tilbøyelighet til å vise avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i og med at sysselsettingen i de fleste av primærnæringene viser nedgang. I den grad denne nedgangen faller sammen med regioner som også har lavere yrkesdeltakelse både totalt og for lønnstakere, må vi forvente at dette styrker forventningene om en negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og nivået på yrkesdeltakelsen.

På den annen side viser tidligere analyser av mobilitet på arbeidsmarkedet der den totale sysselsettingen (lønnstakere og selvstendige) inngår at mobiliteten på arbeidsmarkedet øker når arbeidsmarkedet blir mer

stramt (se bl.a. Stambøl 2005a-f, 2006a-c). Det blir flere jobber å søke seg til samtidig som arbeidsmarkedssituasjonen tilsier at det er mindre risikabelt å forlate den jobben man allerede har for potensielt mobile sysselsatte. Ut fra dette skulle vi kanskje forvente at mobiliteten til og fra selvstendig næringsvirksomhet også ville bli større jo høyere yrkesdeltakelsen er.

Andel selvstendige med og uten primærnæringene: Noen av problemstillingene over fanges også opp i disse variablene. I tillegg prøver vi å måle hvorvidt personer i regioner som har en større andel selvstendig næringsdrivende også viser en større tilbøyelighet til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet. Bildet er imidlertid ganske sammensatt. Regioner som viser høy andel selvstendige i primærnæringene vil mest sannsynlig også ha noe lavere yrkesdeltakelse sammenliknet med regioner som har mindre innslag av primærnæringer, mens regioner som har en større andel selvstendige utenom primærnæringene vil være mer sentralt beliggende og med høyere enn gjennomsnittlig yrkesdeltakelse. At det er en sentrum-periferi dimensjon her, så vi i kapittel 4, der det å inkludere primærnæringene i selvstendig næringsvirksomhet selvsagt klart øker andelen selvstendige i de mellomstore og perifere regionene, mens det å utelate primærnæringene øker de relative andeler selvstendige i de mer sentrale regionene. Sann sett kan vi forvente en noe mer positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet i regioner som viser høyt innslag av primærnæringer enn i regioner der innslaget av primærnæringer er lavt. På den annen side vil nedgangen i sysselsettingen i primærnæringene virke i motsatt retning, slik at forventet positiv sammenheng mellom tilbøyelighet til å starte selvstendig næringsvirksomhet og høy andel selvstendige med primær vil reduseres noe på grunn av lavere tilgang på nye arbeidsplasser i primærnæringene.

Med hensyn til avgang fra selvstendig næringsvirksomhet må vi kanskje forvente at avgangen kan bli større i regioner der andelen av primærnæringer er størst, fordi vi venter et mindre stramt arbeidsmarked i disse regionene, og at det dermed kan bli vanskeligere for mange å opprettholde sin selvstendige virksomhet. På den annen side så drøftet vi i innledningen til rapporten muligheten av at tersklene for å oppgi sin selvstendige næringsvirksomhet i distriktene kan være høyere enn i sentrale områder, fordi valgmulighetene til alternative jobber der er mindre enn i de mer sentrale områdene. Flytting etter nedlegging av selvstendig næringsvirksomhet er selvsagt et mulig resultat.

Endring i sysselsettingen generelt:

Ut fra noe av det vi har skrevet over vil vi kunne forvente at tilbøyeligheten til å starte selvstendig

næringsvirksomhet vil være lavere dersom det er et raskt voksende arbeidsmarked. Det vil si at med sterkere sysselsettingsvekst så øker antall alternative jobbmuligheter slik at insentivene for å starte noe selvstendig er mindre presserende. Viss dette er tilfelle så kan vi forvente en negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsvekst.

På den annen side vil regioner med en god økonomisk utvikling og sterk økning i sysselsettingen bedre sin kjøpekraft, slik at det burde gi rom for flere som ønsker å starte selvstendig virksomhet. Denne siste hypotesen faller også sammen med de funn vi tidligere har funnet av mobilitetsanalyser, der mobiliteten på arbeidsmarkedet øker med bedre konjunkturer. Nå har riktignok de analysene blitt utført på hele sysselsettingen, der lønnstakere jo representerer godt over 90 prosent av de sysselsatte gjennomsnittlig på landsbasis. Spørsmålet blir dermed om også mobiliteten til og fra selvstendig næringsvirksomhet vil følge det samme mønsteret. Med andre ord at vi får en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsvekst.

Med hensyn til avgang fra selvstendig næringsvirksomhet vil hovedhypotesen være at det er lettere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet når økonomien og sysselsettingen er i sterkest vekst. Sann sett en forventning om negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsvekst

På den annen side har vi altså allerede nevnt at mobiliteten på arbeidsmarkedet øker med økt økonomisk vekst. I den grad dette også vil omfatte selvstendig næringsdrivende, må vi i stedet forvente en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsvekst. Dette da på grunn av jobb-til-jobb mobilitet, enten ved at man går over i lønnet arbeid eller at man starter med en annen selvstendig næringsvirksomhet.

Endring i antall lønnstakere:

Dette regionale kjennetegnet blir en spesifisering av den generelle sysselsettingsveksten. Grunnen til at vi har tatt med veksten av lønnstakere, er knyttet til hypotesen om at vi kan forvente lavere tilbøyelighet til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet dersom det alternativt er tilstrekkelig med muligheter for å skaffe seg lønnet arbeide som lønnstaker. Mens sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig virksomhet og den generelle sysselsettingsveksten ut fra enkelte forventninger kan bli positiv, kan vi i noe større grad kunne forvente noe svakere positiv og endog negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig virksomhet og veksten av lønnet arbeide.

7.1. Sammenhengen mellom brutto tilgang til selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte kjennetegn ved regionene

I tabell 7.1 viser vi estimeringsresultatene av tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene sett i sammenheng med de regionale kjennetegn som er beskrevet over. Estimeringene er her gjort for tilgangsratene inn i selvstendig næringsvirksomhet fra 1997 til 1998.

Tabellen viser at det hovedsakelig er en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten i regionene. De fleste av parametrene er signifikante og sterkest når vi ser på tilgangen samlet, noe sterkere for menn enn for kvinner, noe sterkere for den mellomste og eldste aldersgruppen enn for den yngste aldersgruppen, noe sterkere for personer med middels utdanning enn for de med høy og lav utdanning og helt klart sterkere for norske statsborgere enn for de øvrige nasjonalitetsgruppene. Nå er riktignok også sammenhengen positiv for de øvrige nasjonalitetsgruppene, men parametrene er her ikke signifikante. Dette støtter hypotesen om at jo vanskeligere det er å skaffe seg jobb, her kjennetegnet ved en relativt høyere arbeidsledighet i regionene, jo sterkere blir incentivet for å prøve å starte selvstendig næringsvirksomhet.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og den totale yrkesdeltakelsen er derimot i all hovedsak negativ. Parametrene er på langt nær like robuste som for arbeidsledigheten, men samtlige parametre er negative og enkelte er signifikante. Mest signifikant er den negative sammenhengen for menn, for personer i den eldste aldersgruppen, for personer med middels utdanning og for øvrig vestlige og ikke-vestlige statsborgere. Disse resultatene støtter også den samme hypotesen om at i de regionene der yrkesdeltakelsen er høy, og dermed lettere for å finne arbeide, er også tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet noe mindre.

Når vi derimot spesifiserer yrkesdeltakelsen ved å måle den kun for omfanget av antall lønnstakere, så blir sammenhengene mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen for det meste positive. Parametrene er positive og signifikante både totalt sett, for kvinner, for den yngste og mellomste aldersgruppen og for norske statsborgere. For menn, for den eldste aldersgruppen, og for personer med lav og middels utdanning er også parametrene positive, men ikke signifikante. For personer med høy utdanning er parameteren derimot negativ, men ikke signifikant. For ikke norske statsborgere er også sammenhengen negativ og signifikant for øvrig nordiske statsborgere og for ikke-vestlige

statsborgere. Disse resultatene støtter i liten grad hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet er størst der yrkesdeltakelsen og jobbmulighetene til lønnstakere er lavest, men at for visse grupper er altså tilbøyeligheten større for å starte selvstendig virksomhet der hvor sysselsettingsmulighetene for lønnstakere er større. Personer uten norsk statsborgerskap følger derimot hypotesen om større tilbøyelighet til å starte selvstendig virksomhet der mulighet for lønnet arbeide er mindre.

Går vi over til å teste tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet med den andelen de selvstendig næringsdrivende allerede utgjør av sysselsettingen i hver av regionene, så er hovedtendensen en klar negativ sammenheng både når vi tar med primærnæringene i andelen av den selvstendige næringsvirksomheten og når vi utelater dem. De fleste av de negative sammenhengene er klart signifikante. Det er imidlertid verdt å legge merke til at den negative sammenhengen for personer med høy utdanning ikke er signifikant. Dessuten skiller øvrige nordiske statsborgere seg ut med positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og andelen selvstendig næringsdrivende i regionene, men sammenhengen er kun signifikant der primærnæringene inngår. Denne sammenhengen er også positiv for ikke-vestlige statsborgere, men ikke signifikant. Hovedtolkningen av disse resultatene skulle tilsi at vi skulle få en noe mer regional utjevning av den selvstendige næringsvirksomheten i og med at tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet er størst der hvor selvstendig næringsvirksomhet fra før utgjør lavest andel av den totale sysselsettingen.

Etter å ha testet tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet med regionale nivåvariable, tester vi til slutt denne tilbøyeligheten mot regionale endringsvariable. Først overfor endringer i den regionale sysselsettingen totalt, og deretter kun for endringer i antall lønnstakere. Hovedtendensen er at det er en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og utviklingen i sysselsettingen, men de positive parametrene er i liten grad signifikante. Den eneste signifikante positive parameteren er kun observert for kvinner, men kun på et 90 prosent sannsynlighetsnivå. Vi finner også enkelte negative sammenhenger. Dette gjelder spesielt for ikke-norske statsborgere, der flere av parametrene også er signifikante, samt for den eldste aldersgruppen og for personer med høyere utdanning, men her er ikke den negative sammenhengen signifikant.

Forventningene her var både negative og positive sammenhenger. Man kan lettere starte selvstendig næringsvirksomhet når andre sysselsettingsmuligheter er svakest, men det kan også være lettere å starte selvstendig virksomhet der sysselsettingsutviklingen er best.

Tabell 7.1. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,787 (2,92***)	-0,167 (-1,37)	0,203 (2,13**)	-0,443 (-5,26***)	-0,658 (-2,69***)	0,211 (0,76)	0,072 (0,27)
Kjønn:							
Menn	0,875 (3,14***)	-0,239 (-1,90*)	0,121 (1,20)	-0,379 (-4,11***)	-0,657 (-2,57**)	0,016 (0,06)	-0,112 (-0,40)
Kvinner	0,693 (1,98**)	-0,030 (-0,19)	0,370 (3,15***)	-0,580 (-5,48***)	-0,711 (-2,26**)	0,603 (1,74*)	0,432 (1,27)
Alder:							
16-34 år	0,819 (1,74*)	-0,120 (-0,57)	0,505 (3,22***)	-0,854 (-6,27***)	-1,433 (-3,54***)	0,538 (1,15)	0,351 (0,77)
35-54 år	0,620 (2,54**)	-0,114 (-1,04)	0,206 (2,44**)	-0,405 (-5,41***)	-0,363 (-1,62*)	0,277 (1,12)	0,174 (0,72)
55-74 år:	0,728 (2,60**)	-0,276 (-2,24**)	0,004 (0,04)	-0,237 (-2,47**)	-0,366 (-1,41)	-0,209 (-0,73)	-0,329 (-1,19)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,479 (1,68*)	-0,120 (-0,96)	0,155 (1,57)	-0,335 (-3,63***)	-0,204 (-0,78)	0,092 (0,33)	0,006 (0,02)
Middels utdanning.	1,114 (3,69***)	-0,296 (-2,14**)	0,086 (0,76)	-0,369 (-3,55***)	-0,788 (-2,81**)	0,030 (0,09)	-0,116 (-0,37)
Høy utdanning	0,926 (2,16**)	-0,137 (-0,72)	-0,027 (-0,18)	-0,077 (-0,51)	-0,578 (-1,48)	-0,388 (-0,90)	-0,547 (-1,31)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,760 (2,82***)	-0,164 (-1,35)	0,201 (2,11**)	-0,436 (-5,18***)	-0,627 (-2,56**)	0,196 (0,71)	0,062 (0,23)
Øvrig nordisk	0,608 (0,43)	-0,819 (-1,31)	-1,462 (-3,07***)	1,619 (3,36***)	0,615 (0,45)	-2,200 (-1,52)	-2,362 (-1,70*)
Øvrig vestlig	2,638 (1,45)	-1,541 (-2,15**)	-0,628 (-1,07)	-0,372 (-0,64)	-2,383 (-1,56)	-2,898 (-1,63*)	-3,037 (-1,79*)
Ikke-vestlig	2,559 (1,01)	-1,704 (-1,72*)	-1,227 (-1,65*)	0,572 (0,74)	-0,664 (-0,31)	-5,399 (-2,25**)	-5,328 (-2,28**)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

I tabell 7.2 vises de samme estimater for mobilitet til selvstendig næringsvirksomhet, men her er alle primærnæringene holdt utenfor definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet. Sammenhengen mellom tilbøyelighet til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten er også her gjennomgående positiv, og de fleste av parametrene er signifikante. Hypotesen om at høyere arbeidsledighet gir større insentiver til å starte selvstendig næringsvirksomhet synes å være tilfelle også her.

På tilsvarende måte som i tabell 7.1 over blir også nå sammenhengen mellom tilbøyelighet til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og regionenes totale yrkesdeltakelse for det meste negativ og de fleste parametrene er signifikante. Kun estimatene for kvinner er positiv, men på langt nær signifikant. Dette støtter også hypotesen om at aktiviteten til selvstendig næringsvirksomhet er høyere når andre jobbmuligheter er mindre. I motsetning til i tabell 7.1 blir sammenhengen mellom tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen blant lønnstakere for det meste negativ og de fleste parametrene er signifikante. Dette støtter ytterligere hypotesen over, om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet øker når mulighetene for lønnsarbeid er relativt mindre.

Går vi over til andelen selvstendig næringsdrivende i regionene med og uten primærnæringene, så blir

sammenhengene noe mer sammensatt. I motsetning til i tabell 7.1 blir sammenhengen mellom tilbøyelighet til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og andelen selvstendige inklusive primærnæringene her for det meste positiv, skjønt det er flere av parametrene som ikke er signifikante. Til forskjell fra analysene i tabell 7.1 blir altså tilgangsratene i tabell 7.2 rensket for den tilgangen som går til primærnæringene. I og med at tilgangen til primærnæringene er relativt lavere enn tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene, så vil dette kunne øke tilgangsratene i regionene med mye primærnæringsvirksomhet, og dermed få en noe mer positiv sammenheng mellom tilgangen og andel selvstendige inklusive primærnæringene enn det vi fikk i analysene i tabell 7.1. Går vi til sammenhengen mellom tilgangsratene og andelen selvstendige uten primærnæringene, så blir resultatene klart mer lik de vi fikk i tabell 7.1 med overveiende negative og signifikante sammenhenger. Som vi skrev i drøftingen av forklaringsvariablene over, så har andelen selvstendige uten primærnæringene en klart mer sentraliserende profil enn andelen selvstendige med primærnæringene.

Når vi går til analysene med forklaringsvariablene basert på endringer i stedet for nivå, så blir resultatene klart forskjellig fra de vi fant i tabell 7.1. Mens sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettings-

endringene totalt og endringer i antall lønnstakere hadde en viss positiv tendens i tabell 7.1, blir resultatene i tabell 7.2 for det meste negative, og svært mange av parametrene er signifikante. Dette styrker hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet øker når andre jobbmuligheter blir relativt mindre. Vi ser da også at den negative sammenhengen er noe sterkere i kolonnen med endringer i antall lønnstakere enn i kolonnen med endringer i den totale sysselsettingen, der også selvstendige inngår. Med andre ord, relativt svakere utvikling i og muligheter for sysselsetting som lønnstaker, jo større sannsynlighet for å starte selvstendig næringsvirksomhet, og da vel og merke utenom primærnæringene.

I tabellene 7.3 og 7.4 har vi analysert de samme relasjoner som over, men nå for tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet i perioden 2002-2003. I tabell 7.3 analyseres som i tabell 7.1 tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene sett i sammenheng med de samme regionspesifikke kjennetegnene, men nå altså målt for årene 2002-2003.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten er nå ikke like gjennomgående positiv som i

den første perioden. Totalt sett er sammenhengen nå negativ og signifikant på et 95 prosent signifikansnivå. Det er også flere andre negative parametre, men de har kun en viss signifikans for kvinner og for ikke-vestlige statsborgere. For menn derimot, som utgjør den største andelen av de selvstendig næringsdrivende, så er fortsatt parameteren positiv og signifikant. Det samme gjelder for personer med middels utdanning, som utgjør den største av utdanningsgruppene innen selvstendig næringsvirksomhet. Konklusjonen er at sammenhengen fortsatt har betydelige positive innslag, men at parametrene på langt nær er like positivt robuste som de vi fant i tabell 7.1 for perioden 1997-1998.

Går vi til sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og den totale yrkesdeltakelsen i regionene, så er fortsatt mange av parametrene negative, men kun signifikante når vi estimerer for menn samlet. Parametrene er derimot positive og med en viss signifikans for kvinner samlet og for øvrige vestlige statsborgere. Konklusjonen er at sannsynligheten for å starte selvstendig næringsvirksomhet ikke er like omvendt proporsjonal med nivået på yrkesdeltakelsen som vi kunne få inntrykk av i tabell 7.1. Som vi ser skyldes dette først og fremst atferden hos kvinner.

Tabell 7.2. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,973 (3,88***)	-0,242 (-2,08**)	-0,199 (-2,17**)	0,106 (1,15)	-0,797 (-3,47***)	-0,465 (1,78*)	-0,613 (-2,44**)
Kjønn:							
Menn	1,084 (3,65***)	-0,360 (-2,68***)	-0,330 (-3,15***)	0,208 (1,94*)	-0,837 (-3,06***)	-0,810 (-2,69***)	-0,941 (-3,26***)
Kvinner	0,712 (2,04**)	0,016 (0,10)	0,091 (0,74)	-0,123 (-1,01)	-0,701 (-2,23**)	0,238 (0,68)	0,054 (0,16)
Alder:							
16-34 år	1,633 (3,08***)	-0,577 (-2,40**)	-0,205 (-1,05)	-0,149 (-0,77)	-1,864 (-3,95***)	-0,096 (-0,17)	-0,323 (-0,59)
35-54 år	1,157 (4,90***)	-0,231 (-2,02**)	-0,209 (-2,33**)	0,129 (1,43)	-0,528 (-2,26**)	-0,688 (-2,73***)	-0,766 (-3,21***)
55-74 år:	0,168 (0,44)	-0,176 (-1,05)	-0,308 (-2,39**)	0,318 (2,51**)	-0,415 (-1,21)	-0,554 (-1,49)	-0,746 (-2,08**)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,588 (1,44)	-0,042 (-0,23)	-0,138 (-0,97)	0,179 (1,28)	-0,349 (-0,94)	-0,240 (-0,59)	-0,373 (-0,95)
Middels utdanning.	1,203 (4,22***)	-0,375 (-2,87***)	-0,319 (-3,10***)	0,179 (0,69*)	-0,847 (-3,17***)	-0,688 (-2,30**)	-0,820 (-2,86***)
Høy utdanning	0,986 (2,08**)	-0,211 (-1,00)	-0,093 (-0,55)	-0,039 (-0,23)	-0,899 (-2,10**)	-0,601 (-1,27)	-0,760 (-1,66*)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,933 (3,76***)	-0,231 (-2,02**)	-0,193 (-2,13**)	0,105 (1,16)	-0,766 (-3,37***)	-0,477 (-1,85*)	-0,620 (-2,51**)
Øvrig nordisk	0,748 (0,43)	-0,904 (-1,19)	-1,907 (-3,30***)	2,301 (3,92***)	1,362 (0,81)	-4,544 (-2,61**)	-4,695 (-2,82***)
Øvrig vestlig	2,512 (1,17)	-1,606 (-1,90*)	-1,340 (-2,05**)	0,758 (1,11)	-0,898 (-0,48)	-2,769 (-1,37)	-2,511 (-1,29)
Ikke-vestlig	3,382 (1,22)	-1,863 (-1,75*)	-2,543 (-3,30***)	2,353 (2,96***)	2,320 (1,04)	-4,873 (-1,70*)	-4,253 (-1,53)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Tabell 7.3. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeidsledighet: Rate	Yrkesdeltaking: Totalt	Yrkesdeltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	-4,869 (-2,10**)	0,856 (0,81)	0,322 (3,30***)	-0,532 (-6,21***)	0,980 (0,40)	-0,589 (-0,23)	-0,799 (-0,33)
Kjønn:							
Menn	0,793 (2,76**)	-0,241 (-1,94*)	0,287 (2,38**)	-0,700 (-7,15***)	-0,053 (-0,17)	-0,689 (-2,47**)	-0,730 (-2,81***)
Kvinner	-0,616 (-1,99**)	0,285 (2,18**)	0,224 (1,73*)	0,041 (0,31)	0,346 (1,07)	-0,511 (-1,70*)	-0,610 (-2,19**)
Alder:							
16-34 år	0,560 (1,10)	-0,152 (-0,70)	0,664 (3,31***)	-1,124 (-6,47***)	-0,494 (-0,94)	-0,709 (-1,45)	-0,778 (-1,70*)
35-54 år	0,108 (0,38)	-0,027 (-0,23)	0,350 (3,13***)	-0,532 (-5,20***)	0,399 (1,38)	-0,583 (-2,18**)	-0,636 (-2,56**)
55-74 år:	-0,106 (-0,39)	-0,058 (-0,50)	0,116 (1,02)	-0,233 (-2,11**)	0,175 (0,62)	-0,564 (-2,19**)	-0,662 (-2,77***)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,231 (0,71)	-0,135 (-0,99)	0,172 (1,28)	-0,416 (-3,28***)	0,341 (1,02)	-0,297 (-0,95)	-0,335 (-1,14)
Middels utdanning.	0,551 (2,29**)	-0,160 (-1,54)	0,234 (2,34**)	-0,524 (-6,13***)	-0,078 (-0,31)	-0,660 (-2,88**)	-0,684 (-3,21***)
Høy utdanning	-0,423 (-0,87)	0,272 (1,33)	0,093 (0,46)	0,209 (1,05)	0,211 (0,42)	-0,306 (-0,65)	-0,558 (-1,27)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,313 (1,29)	-0,082 (-0,79)	0,294 (3,05***)	-0,515 (-6,13***)	0,111 (0,44)	-0,593 (-2,61**)	-0,654 (-3,11***)
Øvrig nordisk	-0,671 (-0,42)	-0,521 (-0,76)	-0,838 (-1,30)	0,681 (1,00)	0,303 (0,18)	-1,109 (-0,64)	-1,486 (-0,93)
Øvrig vestlig	-1,473 (-1,21)	0,968 (1,85*)	0,592 (1,14)	0,339 (0,64)	-0,871 (-0,70)	-0,842 (-0,70)	-0,809 (-0,72)
Ikke-vestlig	-3,888 (-1,85*)	0,626 (0,65)	-0,231 (-0,26)	1,059 (1,18)	1,826 (0,82)	-1,954 (-0,94)	-2,208 (-1,13)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Går vi til sammenhengen der yrkesdeltakelsen kun er målt etter antall lønnstakere, så er resultatene noe mer i samsvar med resultatene fra den første perioden. Hovedtendensen er at det er positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen blant lønnstakere, og flere av de positive parametrene er signifikante, både samlet, for menn og kvinner, for de to yngste aldersgruppene, for alle med middels utdanning og for norske statsborgere. Parametrene er fortsatt negative for øvrige nordiske og ikke-vestlige statsborgere, men disse er ikke signifikante.

Går vi over til sammenhengen med andelen selvstendige når primærnæringene er inkludert, er også resultatene i samsvar med tilsvarende analyse for 1997-1998, ved at sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og andelen selvstendige stort sett er negativ og i de fleste tilfeller signifikant. Fortsatt er det imidlertid en viss tendens til positiv sammenheng for ikke-norske statsborgere, men ingen av de positive parametrene her er signifikante. Utelater vi derimot primærnæringene fra andelen selvstendige i regionene, så blir resultatene litt forskjellig fra 1997-1998. Der vi fant mange negative og signifikante parametre, er det nå en mer tendens til positive sammenhenger, men ingen av parametrene i denne kolonnen er signifikante.

Når vi analyserer tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og endringsvariablene for sysselsetting og lønnstakere, så blir også resultatene

noe forskjellig fra den forrige perioden. Der vi før fant en tendens til mer positive sammenhenger er tendensen nå helt klart negativ, og de fleste av de negative parametrene er signifikante. Vi ser også klart at den negative sammenhengen styrker seg når vi går fra variabelen total sysselsettingsendring og til endring i antall lønnstakere. Med andre ord i samsvar med hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet er større når de øvrige sysselsettingsmuligheter i regionen er relativt svakere.

Konklusjonen av resultatene i tabell 7.3 er at endringsvariablene støtter hypotesen om en sterkere tilgang til selvstendig næringsvirksomhet der sysselsettingen øker minst, men man finner ikke like sterk støtte for denne hypotesen når sammenhengene analyseres ut fra de regionale nivåvariablene.

I tabell 7.4 analyserer vi tilgangsratene i perioden 2002-2003, men der tilgangen til primærnæringene holdes utenfor den selvstendige næringsvirksomheten. Sammenhengen mellom tilgangsratene og nivået på den regionale arbeidsledigheten er nå noe mer positiv igjen sammenliknet med resultatene i tabell 7.3. Tilgangsraten samlet er positiv og klart signifikant. Det samme gjelder for menn samlet, mens kvinner også her viser negativ sammenheng, men parameteren er ikke signifikant. Ellers er det signifikante positive sammenhenger mellom tilgang og arbeidsledighet når vi estimerer for den yngste aldersgruppen 16-34 år, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere.

Går vi over til sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og nivået på yrkesdeltakelsen, så er det en tendens til negativ sammenheng. Men kun to av parametrene er signifikante, for menn samlet og for personer med middels utdanning. Måler vi yrkesdeltakelsen kun for lønnstakere, så er parametrene veldig svake. Den eneste signifikante parameteren viser negativ sammenheng, og er observert for øvrige nordiske statsborgere.

Sammenhengen mellom tilgangsratene og andelen selvstendig næringsdrivende inklusive primærnæringene er for det meste negative og flere av parametrene er signifikante. Sammenhengen er derimot positiv for utenlandske statsborgere og parametrene er også signifikante for øvrig nordiske og ikke-vestlige statsborgere. Trekker vi fra sysselsettingen i primærnæringene i andelen av selvstendig næringsvirksomhet så blir den negative sammenhengen ytterligere styrket, og flere av parametrene er signifikante.

Går vi over til endringsvariablene for sysselsettingen totalt og for lønnstakere, så er det også en klar tendens til negative sammenhenger. Riktignok er ingen av parametrene for endringer i sysselsettingen totalt signifikante, men den negative sammenhengen øker gjennomgående i styrke når vi går over til endringene for kun lønnstakere, der parametrene for aldersgruppen 35-54 år og for øvrige nordiske statsborgere i tillegg også er signifikant negative.

Flere av estimeringsresultatene i tabell 7.4 er i samsvar med hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet kan være noe større i regioner som viser relativt svakere utvikling i sysselsettingen, og da spesielt blant lønnstakere. Hypotesen blir imidlertid ikke like godt bekreftet i perioden 2002-2003 som vi fant for resultatene i perioden 1997-1998. Men det er viktig å huske på at i årene 1997-1998 var det en meget sterk vekst i sysselsettingen, og da spesielt for lønnstakere, mens årene 2002-2003 representerer en klart svakere utvikling på arbeidsmarkedet med en liten nedgang i sysselsettingen både totalt og for lønnstakere. Dette gir seg også utslag i variasjonene mellom de regionale arbeidsmarkedene, og flere av de sentrale regionene opplever også nedgang i sysselsettingen. Dette gir seg også utslag i mulighetene til å starte selvstendig næringsvirksomhet, som blir klart forskjellig fra i vekst-årene 1997 og 1998. Men tendensen til positiv sammenheng mellom tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet og de regionale arbeidsledighetsratene på den ene siden og tendensen til negativ sammenheng mellom tilgangsratene og endringene i sysselsettingen totalt og spesielt i antall lønnstakere gir støtte til vår hovedhypotese over. Ut fra resultatene virker det imidlertid som at det er tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet blant menn som er mest i samsvar med denne hypotesen, mens denne sammenhengen er klart svakere for kvinner.

Tabell 7.4. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeidsledighet: Rate	Yrkesdeltaking: Totalt	Yrkesdeltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,521 (2,06***)	-0,087 (-0,10)	0,105 (0,98)	-0,244 (-2,37**)	-0,450 (1,72*)	-0,088 (-0,35)	-0,206 (-0,88)
Kjønn:							
Menn	0,860 (3,23***)	-0,201 (-1,71*)	0,076 (0,65)	-0,343 (-3,11***)	-0,581 (-2,05**)	-0,173 (-0,64)	-0,269 (-1,06)
Kvinner	-0,268 (-0,71)	0,177 (1,11)	0,150 (0,96)	0,013 (0,08)	0,031 (0,08)	0,058 (0,16)	-0,103 (-0,30)
Alder:							
16-34 år	1,272 (2,13**)	-0,306 (-1,19)	0,124 (0,49)	-0,528 (-2,14**)	-1,146 (-1,85*)	0,552 (0,94)	0,357 (0,64)
35-54 år	0,363 (1,31)	-0,084 (-0,71)	0,116 (1,01)	-0,259 (-2,32**)	-0,323 (-1,13)	-0,379 (-1,42)	-0,428 (-1,71*)
55-74 år:	0,050 (0,16)	-0,013 (-0,09)	-0,067 (-0,49)	0,087 (0,65)	-0,316 (-0,95)	0,045 (0,14)	-0,156 (-0,53)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,424 (0,97)	-0,128 (-0,69)	-0,006 (0,03)	-0,158 (-0,87)	-0,244 (-0,54)	-0,239 (-0,56)	-0,311 (-0,78)
Middels utdanning.	0,735 (2,89**)	-0,233 (-2,11**)	0,011 (0,09)	-0,286 (-2,71***)	-0,612 (-2,30**)	0,059 (0,23)	-0,033 (-0,14)
Høy utdanning	-0,083 (-0,15)	0,249 (1,06)	0,009 (0,04)	0,305 (1,34)	0,025 (0,04)	-0,452 (-0,79)	-0,683 (-1,37)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,534 (2,16**)	-0,114 (-1,07)	0,067 (0,64)	-0,226 (-2,21**)	-0,438 (-1,70*)	-0,049 (-0,20)	-0,168 (-0,73)
Øvrig nordisk	-0,339 (-0,18)	-0,441 (-0,55)	-1,603 (-2,14**)	2,109 (2,64**)	-0,777 (-0,39)	-3,288 (-1,58)	-3,242 (-1,70*)
Øvrig vestlig	-0,881 (-0,52)	0,442 (0,65)	-0,150 (-0,22)	0,912 (1,26)	-2,105 (-1,30)	-0,260 (-0,14)	-0,286 (-0,57)
Ikke-vestlig	-4,868 (-2,10**)	0,856 (0,81)	-0,641 (-0,65)	1,992 (2,04**)	0,980 (0,40)	-0,589 (-0,23)	-0,799 (-0,33)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Til slutt har vi foretatt de tilsvarende analysene brutt ned på næringssektorer. Resultatene er gitt i tabell 7.5 for analysene for årene 1997-1998, og i tabell 7.6 for tilsvarende analyser for årene 2002-2003. Resultatene viser at det er en del forskjeller mellom næringssektorene i både den første og den siste perioden, men det er relativt få av parametrene som er signifikante.

For å ta resultatene fra perioden 1997-1998 først, så er det også en klar tendens til positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og nivået på den regionale arbeidsledigheten i de fleste av næringssektorene. De eneste signifikante parametrene her er dessuten alle positive, og omfatter tilgangen til primærnæringene, industrien for øvrig, bygg og anlegg, detalj- og engroshandel og helse- og sosialtjenester samt også i uoppgitt sektor.

Går vi over til yrkesdeltakelsen totalt, så er alle signifikante sammenhenger negative, med sterkest utslag i bygg og anlegg. Dette gjelder også når vi analyserer sammenhengen med yrkesdeltakelsen målt etter kun lønnstakere, der også bygg- og anleggssektoren sammen med helse- og sosialtjenester viser meget klare og signifikante negative parametere.

Går vi til andelen selvstendig næringsdrivende i regionene, så er sammenhengene for det meste positive når vi inkluderer primærnæringene i andelen selvstendig næringsvirksomhet. Bygg og anlegg viser også her den klart mest signifikante positive sammenhengen sammen med detalj- og engroshandel og arbeidskraftintensiv industri. Primærnæringene viser også meget signifikant sammenheng, men den er negativ. Trekker vi fra primærnæringene i variabelen andelen selvstendig næringsvirksomhet, så blir tendensen til sammenheng negativ. Igjen er det bygg og anlegg som viser signifikant parameter, og nå sammen med rengjøring og annen personlig tjenesteyting i tillegg til en meget klar og signifikant negativ sammenheng i uoppgitt sektor.

Når vi går til sammenhengen mellom tilgang til selvstendig næringsvirksomhet og endringsvariablene for sysselsettingen totalt og for lønnstakere, så er også alle signifikante sammenhenger negative. Dette gjelder for næringssektorene bygg og anlegg, helse- og sosialtjenester og arbeidskraftintensiv industri, og som vi ser av tabellen så styrker den negative sammenhengen seg når vi går fra endring i sysselsettingen totalt og over til endringen av kun lønnstakere.

Tar vi for oss kun de signifikante parametrene i tabell 7.5, så gir sammenhengene en meget klar støtte til

hypotesen om at tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet blir noe sterkere der hvor arbeidsmarkedet for øvrig gir noe svakere muligheter til sysselsetting. Det vil si positiv sammenheng mellom tilgang til selvstendig næringsvirksomhet og arbeidsledighet, negativ sammenheng med nivået på yrkesdeltakelsen, positiv sammenheng med andelen selvstendige inkludert primærnæringene, negativ sammenheng med andelen selvstendige når primærnæringene holdes utenfor, og helt klart negative sammenhenger med total og lønnstakerspesifikk sysselsettingsendring. Det er helt klart to næringssektorer som følger dette mønsteret meget klart, og det er bygg og anlegg og helse- og sosialtjenester, men også i industrinæringene er denne tendensen meget klar.

Går vi over til resultatene for analysene av perioden 2002-2003 (tabell 7.6), så blir sammenhengene ikke like entydige som i den første perioden, men konsentrerer vi oss om det som har gitt signifikante sammenhenger, så blir likevel resultatene i hovedtrekk mye av de samme som i resultatene fra 1997-1998.

De parametrene som er signifikante i relasjonen mellom tilgangsrater og regional arbeidsledighet er alle positive. Dette gjelder igjen næringssektoren bygg og anlegg, nå i tillegg til kunnskapsbasert tjenesteyting og rengjøring og annen personlig tjenesteyting. De fleste parametrene for yrkesdeltakelsen totalt er negative, men kun signifikant for bygg og anlegg. For yrkesdeltakelsen målt kun etter lønnstakere, så er flere av parametrene nå positive og signifikante for primærnæringene, arbeidskraftintensiv industri og utdanning.

Testet mot andelene for selvstendig næringsvirksomhet i regionene er sammenhengen for det meste negativ. Inkluderes primærnæringene i andelen selvstendig næringsdrivende, så er parametrene negative og signifikante nettopp for primærnæringene, samt for arbeidskraftintensiv industri og utdanning. Tar vi bort selvstendige fra primærnæringene fra andelen selvstendige forsterkes den negative sammenhengen, med klart signifikante estimater for bygg og anlegg, arbeidskraftintensiv industri og hotell- og restaurantvirksomhet.

Ser vi på sammenhengen mellom næringssektorspesifikke tilgangsrater til selvstendig virksomhet og endringsvariablene for total sysselsetting og lønnstakere, så er ikke sammenhengene like negative som de vi fant for årene 1997-1998 i tabell 7.5. Men de få parametrene som er signifikante er alle negative, noe som gjelder for primærnæringene og uoppgitt sektor med hensyn til begge forklaringsvariablene.

Tabell 7.5. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Primær	0,962 (2,29**)	-0,258 (-1,38)	0,175 (1,18)	-0,479 (-3,46***)	-0,440 (-1,14)	0,200 (0,47)	0,068 (0,16)
Industri -Arbeidskraft-intensiv	-1,005 (-1,10)	0,270 (0,67)	-0,249 (-0,79)	0,608 (1,98**)	-0,809 (-0,98)	-2,027 (-2,31**)	-2,357 (-2,80***)
Industri -For øvrig	2,81 (2,34**)	-0,890 (-1,67*)	-0,708 (-1,68*)	0,325 (0,77)	-1,614 (-1,46)	-1,389 (-1,15)	-1,744 (-1,49)
Bygg og anlegg	2,026 (5,04***)	-0,543 (-2,84***)	-0,523 (-3,53***)	0,342 (2,25**)	-0,677 (-1,67*)	-1,378 (-3,25***)	-1,453(- 3,55***)
Detalj- og engroshandel	0,902 (1,90*)	-0,151 (-0,72)	-0,292 (-1,78*)	0,330 (2,04**)	-0,648 (-1,50)	0,041 (0,09)	-0,154 (-0,33)
Hotell og restaurant	0,041 (0,04)	0,149 (0,31)	-0,024 (-0,06)	0,190 (0,50)	-1,090 (-1,09)	-0,487 (-0,45)	-0,756 (-0,71)
Transport	-0,470 (-1,16)	0,098 (0,55)	0,086 (0,61)	-0,047 (-0,34)	-0,345 (-0,94)	-0,019 (-0,05)	-0,152 (-0,39)
Kunnskapsbasert tjenesteyting	0,296 (0,38)	-0,225 (-0,66)	0,081 (0,30)	-0,299 (-1,13)	-0,429 (-0,61)	-0,682 (-0,89)	-0,760 (-1,02)
Finans	0,394 (0,27)	-0,532 (-0,83)	-0,879 (-1,75*)	0,873 (1,75*)	0,658 (0,49)	1,134 (0,78)	1,055 (0,75)
Rengjøring og annen personlig tjenesteyting	0,424 (0,73)	-0,236 (-0,93)	-0,018 (-0,09)	-0,153 (-0,76)	-0,947 (-1,83*)	-0,075 (-0,13)	-0,161 (-0,29)
Utdanning	1,003 (0,50)	1,216 (1,40)	1,001 (1,45)	-0,415 (-0,60)	-0,316 (-0,17)	1,959 (1,00)	1,379 (0,72)
Helse og sosial	1,857 (2,57**)	-0,624 (-1,94*)	-0,665 (-2,66***)	0,467 (1,85*)	-0,239 (-0,35)	-1,730 (-2,42**)	-1,944 (-2,82***)
Uoppgitt sektor	1,293 (2,81***)	-0,252 (-1,21)	0,041 (0,25)	-0,258 (-1,59)	-1,584 (-3,97***)	-0,264 (-0,56)	-0,370 (-0,81)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Tabell 7.6. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Primær	0,321 (0,84)	-0,048 (-0,30)	0,284 (1,82*)	-0,465 (-3,10***)	0,623 (1,60)	-0,883 (-2,47**)	-0,865 (-2,58**)
Industri -Arbeidskraft-intensiv	0,209 (0,24)	0,209 (0,56)	0,662 (1,84*)	-0,688 (-1,93*)	-2,083 (-2,37**)	-0,337 (-0,40)	-0,273 (-0,34)
Industri -For øvrig	0,014 (0,01)	-0,318 (-0,59)	-0,126 (-0,24)	-0,175 (-0,33)	-0,552 (-0,42)	-0,412 (-0,34)	-0,365 (-0,32)
Bygg og anlegg	0,621 (1,62*)	-0,392 (-2,46**)	-0,232 (-1,46)	-0,136 (-0,85)	-1,138 (-2,99***)	0,113 (0,30)	0,140 (0,40)
Detalj- og engroshandel	0,411 (0,71)	0,194 (0,79)	0,328 (1,37)	-0,218 (-0,91)	-0,192 (-0,32)	0,261 (0,47)	-0,107 (-0,20)
Hotell og restaurant	0,443 (0,39)	0,173 (0,36)	0,409 (0,88)	-0,325 (-0,70)	-2,437 (-2,16**)	-1,163 (-1,08)	-1,009 (-1,08)
Transport	0,030 (0,07)	0,132 (0,69)	0,140 (0,75)	-0,030 (-0,16)	0,182 (0,39)	0,075 (0,17)	-0,137 (-0,33)
Kunnskapsbasert tjenesteyting	1,873 (2,43**)	-0,465 (-1,39)	-0,084 (-0,25)	-0,439 (1,35)	-0,072 (-0,09)	0,477 (0,62)	0,416 (0,57)
Finans	-0,130 (-0,12)	-0,237 (-0,50)	-0,577 (-1,25)	0,525 (1,15)	-1,827 (-1,61)	-1,043 (-0,97)	-0,958 (-0,95)
Rengjøring og annen personlig tjenesteyting	1,111 (1,90*)	-0,235 (-0,93)	-0,037 (-0,15)	-0,216 (-0,88)	-0,023 (-0,04)	0,119 (0,21)	0,049 (0,09)
Utdanning	-1,679 (-0,81)	0,723 (0,83)	1,654 (1,97**)	-1,481 (-1,77*)	-0,250 (-0,12)	-1,053 (-0,53)	-0,729 (-0,39)
Helse og sosial	-0,445 (-0,67)	0,279 (0,98)	-0,076 (-0,27)	0,451 (1,66*)	0,430 (0,62)	-0,045 (-0,07)	-0,187 (-0,31)
Uoppgitt sektor	0,490 (0,65)	-0,286 (-0,89)	0,020 (0,06)	-0,380 (-1,22)	0,977 (1,26)	-2,107 (-3,01***)	-2,138 (-3,29***)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

7.2. Sammenhengen mellom brutto avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte kjennetegn ved regionene

På tilsvarende måte som i kapittel 7.1 over, har vi i dette kapitlet sett på sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og de samme variable for regionale kjennetegn som er benyttet over.

I tabell 7.7 viser vi estimeringsresultatene av tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene sett i sammenheng med de regionale kjennetegn som er beskrevet over. Estimeringene er her gjort for avgangsratene ut av selvstendig næringsvirksomhet fra 1997 til 1998.

Tabellen viser at det hovedsakelig er en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten i regionene. De fleste av parametrene er signifikante og sterkest når vi ser på avgangen samlet, om lag like sterke for menn som for kvinner, noe sterkere for den yngste og mellomste aldersgruppen enn for den eldste aldersgruppen, klart sterkere for personer med middels og høy utdanning enn for de med lav utdanning og helt klart sterkere for norske statsborgere enn for de øvrige nasjonalitetsgruppene. Nå er riktignok også sammenhengen positiv for øvrig vestlige og ikke-vestlige statsborgere, men kun med en viss signifikans for den siste. Resultatene her gir en klar indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med relativt høyere arbeidsledighet.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og den totale yrkesdeltakelsen i regionene er derimot gjennomgående negativ. Parametrene er på langt nær like robuste som for arbeidsledigheten, men samtlige parametere er negative og enkelte er signifikante. Mest signifikant er den negative sammenhengen totalt, for menn, for personer i den eldste aldersgruppen, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere. Disse resultatene er logiske ut fra en forventning om at der hvor yrkesdeltakelsen er høy så er det noe større sannsynlighet for å kunne opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet enn i regioner med lav samlet yrkesdeltakelse.

Når vi derimot spesifiserer yrkesdeltakelsen ved å måle den kun for omfanget av antall lønnstakere, så blir sammenhengene mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen for det meste positive. Parametrene er positive og signifikante både totalt sett, for den yngste og mellomste aldersgruppen, for personer med lav utdanning og for norske statsborgere. For ikke norske statsborgere er derimot sammenhengen negativ, men kun signifikant for øvrig nordiske statsborgere.

Disse resultatene står i kontrast til resultatene for yrkesdeltakelsen totalt. Resultatene kan da tolkes slik at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet er noe større der hvor mulighetene for lønnsarbeid er større, og at dette øker sannsynligheten for å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet. I regioner med relativt mindre muligheter for lønnsarbeide kan tolkningen være at selvstendig næringsdrivende har en tendens til å opprettholde sin selvstendige virksomhet noe lenger. Resultatene kan videre tolkes slik at det er noe større sannsynlighet for at norske statsborgere utnytter muligheten til å gå over i lønnet arbeide mer enn hva tilfellet er med ikke-norske statsborgere. Resultatene i kapittel 6 har da også vist at andelen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som går til lønnsarbeide var større blant norske enn blant ikke-norske statsborgere.

Går vi over til å teste tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet med den andelen de selvstendige næringsdrivende allerede utgjør av sysselsettingen i hver av regionene, så er hovedtendensen en meget klar negativ sammenheng både når vi tar med primærnæringene i andelen av den selvstendige næringsvirksomheten og når vi utelater primærnæringene fra andelen av den selvstendige næringsvirksomheten. De fleste av de negative sammenhengene er klart signifikante. Øvrige nordiske statsborgere skiller seg imidlertid ut med positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og andelen selvstendig næringsdrivende i regionene, men sammenhengen er kun signifikant der primærnæringene inngår.

Hovedkonklusjonen er at denne negative sammenhengen for avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og andelen av selvstendig næringsvirksomhet er med på å konsolidere de regionale forskjeller i selvstendig næringsvirksomhet ved at avgangen er minst der hvor innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er størst. At denne tendensen er enda sterkere når vi tar med primærnæringene i andelen av de selvstendige har sammenheng med det vi fant i kapittel 6, at bruttoavgangene fra primærnæringene er lavere enn gjennomsnittet for selvstendig virksomhet.

Ser vi disse resultatene i sammenheng med tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet i kapittel 7.1, så blir de regionale utslagene mer moderate. Der fant vi at tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet er størst der hvor selvstendig næringsvirksomhet fra før utgjør lavest andel av den totale sysselsettingen. Men estimatene for tilgangen var ikke så klart negative som estimatene er negative for avgangen, slik at bruttostrømmene til og fra selvstendig virksomhet i sum har en tendens til styrke den selvstendige næringsvirksomheten der den var størst fra før.

Tabell 7.7. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,546 (3,01***)	-0,156 (-1,68*)	0,127 (1,66*)	-0,334 (-4,99***)	-0,508 (-2,64***)	0,013 (0,06)	0,061 (0,29)
Kjønn:							
Menn	0,558 (2,66***)	-0,176 (-1,65*)	0,137 (1,56)	-0,368 (-4,74***)	-0,538 (-2,43**)	0,034 (0,13)	0,085 (0,35)
Kvinner	0,615 (3,08***)	-0,150 (-1,46)	0,068 (0,79)	-0,240 (-3,00***)	-0,636 (-2,52**)	-0,163 (-0,67)	-0,126 (-0,53)
Alder:							
16-34 år	1,169 (3,29***)	-0,254 (-1,38)	0,268 (1,78*)	-0,635 (-4,75***)	-1,629 (-4,60***)	0,320 (0,74)	0,280 (0,66)
35-54 år	0,385 (2,22**)	-0,062 (-0,71)	0,167 (2,37**)	-0,311 (-4,94***)	-0,353 (-1,93*)	0,182 (0,88)	0,261 (1,31)
55-74 år:	0,297 (1,14)	-0,240 (-1,90*)	0,014 (0,14)	-0,245 (-2,40*)	-0,017 (-0,06)	-0,431 (-1,44)	-0,362 (-1,24)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,056 (0,25)	-0,020 (-0,18)	0,190 (2,15**)	-0,307 (-3,71***)	-0,244 (-1,05)	-0,109 (-0,42)	-0,007 (-0,03)
Middels utdanning.	0,897 (4,25***)	-0,274 (-2,48**)	0,041 (0,44)	-0,311 (-3,60***)	-0,605 (-2,59**)	-0,053 (-0,20)	-0,025 (-0,10)
Høy utdanning	0,712 (2,06**)	-0,145 (-0,83)	-0,120 (-0,84)	0,047 (0,33)	-0,441 (-1,20)	-0,902 (-2,26**)	-0,783 (-2,00**)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,539 (2,96***)	-0,151 (-1,62*)	0,127 (1,67*)	-0,331 (-4,91***)	-0,496 (-2,57*)	-0,003 (-0,02)	0,049 (0,23)
Øvrig nordisk	-0,121 (-0,11)	-0,579 (-1,07)	-1,082 (-2,62**)	1,039 (2,71***)	0,538 (0,52)	-1,921 (-1,54)	-1,525 (-1,26)
Øvrig vestlig	1,213 (0,69)	-0,468 (-0,64)	-0,176 (-0,29)	-0,161 (-0,28)	-1,064 (-0,71)	-1,975 (-1,05)	-2,288 (-1,26)
Ikke-vestlig	3,681 (1,63*)	-1,457 (-1,21)	-1,608 (-1,46)	0,973 (0,73)	-2,251 (-0,73)	-1,617 (-0,50)	-2,102 (-0,68)

Tabell 7.8. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,902 (4,91***)	-0,207 (-2,06**)	-0,010 (-0,12)	-0,170 (-2,11**)	-0,872 (-4,44***)	-0,613 (-2,65***)	-0,495 (-2,17**)
Kjønn:							
Menn	0,987 (4,81***)	-0,244 (-2,20**)	-0,027 (-0,29)	-0,178 (-1,98*)	-0,985 (-4,53***)	-0,632 (-2,45**)	-0,514 (-2,02**)
Kvinner	0,692 (2,90***)	-0,118 (-0,96)	0,032 (0,32)	-0,156 (-1,59)	-0,611 (-2,41**)	-0,643 (-2,29**)	-0,520 (-1,88*)
Alder:							
16-34 år	1,637 (4,26***)	-0,291 (-1,41)	0,072 (0,42)	-0,353 (-2,15**)	-1,781 (-4,46***)	-0,872 (-1,82*)	-0,811 (-1,73*)
35-54 år	0,917 (4,43***)	-0,211 (-1,90*)	-0,015 (-0,16)	-0,170 (-1,90*)	-0,774 (-3,43***)	-0,298 (-1,13)	-0,183 (-0,71)
55-74 år:	0,341 (1,13)	-0,194 (-1,30)	-0,088 (-0,72)	-0,040 (-0,33)	-0,433 (-1,38)	-0,977 (-2,92***)	-0,836 (-2,53**)
Utdanning:							
Lav utdanning.	0,148 (0,51)	-0,021 (-0,15)	0,049 (0,42)	-0,088 (-0,76)	-0,603 (-2,02**)	-0,707 (-2,15**)	-0,603 (-1,87*)
Middels utdanning.	1,245 (6,36***)	-0,286 (-2,53**)	-0,057 (-0,60)	-0,170 (-1,83*)	-0,911 (-3,99***)	-0,594 (-2,23**)	-0,452 (-1,72*)
Høy utdanning	0,835 (2,07**)	-0,204 (1,01)	-0,014 (-0,09)	-0,168 (-1,03)	-0,847 (-2,01**)	-1,097 (-2,37**)	-0,971 (-2,14**)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,887 (4,84***)	-0,199 (-2,00**)	-0,009 (-0,10)	-0,165 (-2,06**)	-0,848 (-4,32***)	-0,613 (-2,67***)	-0,489 (-2,15**)
Øvrig nordisk	0,378 (0,28)	-0,560 (-0,81)	-1,505 (-2,85***)	1,677 (3,41***)	0,989 (0,74)	-4,034 (-2,60**)	-3,601 (-2,39**)
Øvrig vestlig	0,673 (0,30)	-0,882 (-0,95)	-1,042 (-1,36)	0,736 (0,97)	-1,331 (-0,67)	-3,441 (-1,41)	-3,879 (-1,65*)
Ikke-vestlig	5,788 (2,41**)	-2,531 (-1,93*)	-3,344 (-2,85***)	2,804 (1,96*)	-3,337 (-1,00)	-4,738 (-1,38)	-5,058 (-1,54)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Etter å ha testet tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet med regionale nivåvariable, tester vi også her til slutt denne tilbøyeligheten mot regionale endringsvariable. Først overfor endringer i den regionale sysselsettingen totalt, og deretter kun for endringer i antall lønnstakere. Hovedtendensen er at det er små sikre utslag i parametrene, men de fleste viser negativ sammenheng. De eneste signifikante parametrene er å finne blant personer med høy utdanning, som viser negativ sammenheng mellom avgang og endringen både i sysselsettingen totalt og for lønnstakere. Med andre ord en viss tendens til at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet er noe mindre i de regionene som har den beste utviklingen i sysselsettingen.

I tabell 7.8 vises de samme estimatene for mobilitet fra selvstendig næringsvirksomhet, men her er alle primærnæringene holdt utenfor definisjonen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Sammenhengen mellom tilbøyelighet til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten er også her gjennomgående positiv, og de fleste av parametrene er signifikante. Hypotesen om at høyere arbeidsledighet gir større sannsynlighet for å gi opp sin selvstendige næringsvirksomhet synes å være tilfelle også her.

På tilsvarende måte som i tabell 7.7 over blir også nå sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og regionenes totale yrkesdeltakelse gjennomgående negativ og en del av parametrene er signifikante. Dette gjelder totalt, for menn samlet, for den mellomste aldersgruppen, for personer med middels utdanning, for norske statsborgere og for ikke-vestlige statsborgere. I motsetning til i tabell 7.7 blir sammenhengen mellom avgangs-ratene fra selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen blant lønnstakere for det meste negativ, men det er kun parametrene for øvrig nordiske og ikke-vestlige statsborgere som er signifikant negative. Resultatene her gir en klar indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med lavere yrkesdeltakelse, det være seg om vi tar med eller utelater selvstendig næringsdrivende i målingen av yrkesdeltakelsen.

Går vi over til å se avgangen i sammenheng med andelen selvstendig næringsdrivende i regionene med og uten primærnæringene, så blir sammenhengene for det meste negative. Dette er i samsvar med de resultatene vi fant i tabell 7.7. For andelen selvstendige med primær er de negative parametrene signifikante for avgangen totalt, for menn samlet, for den yngste og mellomste aldersgruppen, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere. For ikke norske statsborgere er derimot sammenhengen positiv, og signifikant for både øvrig nordiske og ikke-vestlige statsborgere. Når vi ser på kolonnen for andelen selvstendige uten primærnæringene, så styrkes de negative sammenhenger sett i forhold til kolonnen

foran der primærnæringene er med i andelen selvstendige. Alle parametre er negative bortsett fra hos øvrige nordiske statsborgere, og mange av parametrene er klart signifikant negative. Hovedkonklusjonen blir også her at denne negative sammenhengen for avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og andelen av selvstendig næringsvirksomhet er med på å konsolidere de regionale forskjeller i selvstendig næringsvirksomhet ved at avgangen er minst der hvor innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er størst.

Når vi går til analysene med forklaringsvariablene basert på endringer i stedet for nivå, så blir resultatene vi fant i tabell 7.7 klart styrket. Mens sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsendringene totalt og endringer i antall lønnstakere hadde en negativ tendens i tabell 7.7, blir resultatene i tabell 7.8 mer entydig negative. Samtlige parametre i begge kolonnene er negative, og mange av dem er klart signifikant negative. Dette viser at tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet er større der hvor sysselsettingsutviklingen er svakest, og at denne sammenhengen styrker seg når vi utelater avgangen fra primærnæringene i avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet.

I tabellene 7.9 og 7.10 har vi analysert de samme relasjoner som over, men nå for tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet i perioden 2002-2003. I tabell 7.9 analyseres som i tabell 7.7 tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene sett i sammenheng med de samme regionspesifikke kjennetegnene, men nå altså målt for årene 2002-2003.

Tabellen viser at det hovedsakelig er en positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten i regionene, men det er kun en av parametrene som er signifikant positiv, og det er for personer med middels utdanning. Parametrene for den eldste aldersgruppen og for øvrige nordiske og ikke-vestlige statsborgere er alle negative, men ikke signifikant negative. Resultatene gir også her en viss indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med relativt høyere arbeidsledighet, men denne sammenhengen er klart svakere her enn for de tilsvarende resultater for perioden 1997-1998 gitt i tabell 7.7. Noe av forklaringen kan ligge i at mens perioden 1997-1998 var år med sterk vekst i sysselsettingen, så er perioden 2002-2003 år med stagnasjon og en viss nedgang i sysselsettingen. Tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet til annen selvstendig virksomhet eller over i lønnsarbeide blir, som vi så i kapittel 6, noe svakere i den siste perioden, noe som dermed demper denne type avgang fra selvstendig næringsvirksomhet også i de regioner der arbeidsledigheten er relativt høyere.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og den totale yrkesdeltakelsen i regionene er derimot for det meste negativ også i perioden 2002-2003. Men ingen av parametrene er signifikant negative. Tendensen til negativ sammenheng her er klart svakere enn i perioden 1997-1998. Den samme forklaringen kan antakelig brukes her, ved at mulighetene til å gå fra selvstendig næringsvirksomhet til annen form for sysselsetting nå er mindre i regioner med relativt lavere yrkesdeltakelse, samtidig som avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet på grunn av konjunkturforløpet også kan være noe høyere i regioner som viser relativt høyere nivå på yrkesdeltakelsen. Resultatene i kapittel 6 indikerer at den første forklaringen er viktigst, i og med at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i de mer perifere regionene var klart lavere i 2002-2003 enn den var i perioden 1997-1998.

Når vi spesifiserer yrkesdeltakelsen ved å måle den kun for omfanget av antall lønnstakere, så blir sammenhengene mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen for det meste positive. Parametrene er positive og signifikante både totalt sett, for menn samlet, for samtlige aldersgrupper, for personer med lav og middels utdanning og for norske statsborgere. For ikke norske statsborgere er derimot sammenhengen negativ, men ingen av parametrene er signifikante.

Disse resultatene forsterker trenden fra det vi så for yrkesdeltakelsen totalt. Relativt høyere yrkesdeltakelse målt etter lønnstakere gir en noe mer sentraliserende profil i den regionale fordelingen enn når vi også tar med samtlige selvstendig næringsdrivende, som vi gjør i den totale yrkesdeltakelsen. Relativt lavere avganger fra selvstendig næringsvirksomhet i de noe mer perifere regionene i perioden 2002-2003, gir dermed større utslag her enn i kolonnen for total yrkesdeltakelse, fordi omfanget av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet relativt sett vrir i retning av de noe mer sentrale regionene, slik at sammenhengen mellom avgang og yrkesdeltakelse stort sett blir positiv.

Går vi over til å teste tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet med den andelen de selvstendig næringsdrivende allerede utgjør av sysselsettingen i hver av regionene, så fremkommer mye av de samme regionale forhold som beskrevet over. Tendensen til meget klar negativ sammenheng er påfallende i kolonnen der andelen selvstendige også inkluderer primærnæringene, mens sammenhengene er lite negative og lite positive og ikke signifikante når vi utelater primærnæringene fra andelen selvstendig næringsdrivende. Den klart lavere avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i de noe mer perifere regionene gir med andre ord negative og signifikante parametre der primærnæringene inngår, mens rela-

sjonen er noe mer uklar der primærnæringene ikke inngår.

Vi trakk av resultatene for årene 1997-1998 den konklusjonen at den negative sammenhengen for avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og andelen av selvstendig næringsvirksomhet er med på å konsolidere de regionale forskjeller i selvstendig næringsvirksomhet ved at avgangen er minst der hvor innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er størst. Dette skulle da også gjelde for årene 2002-2003 der primærnæringene inngår i andelen selvstendige, mens resultatene er mer uklare der andelen selvstendige ikke omfatter primærnæringene.

Men ser vi disse resultatene i sammenheng med tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig virksomhet i 2002-2003 i kapittel 7.1 så blir også her de regionale utslagene mer moderate. Der fant vi at tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet er størst der hvor selvstendig næringsvirksomhet, inkludert primærnæringene, fra før utgjør lavest andel av den totale sysselsettingen, mens denne relasjonen ble mer uklar når vi utelot primærnæringene fra andelen av selvstendig næringsvirksomhet.

Etter å ha testet tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet med regionale nivåvariable, tester vi også her til slutt denne tilbøyeligheten mot regionale endringsvariable. Først overfor endringer i den regionale sysselsettingen totalt, og deretter kun for endringer i antall lønnstakere. Hovedtendensen er at det er en negativ sammenheng, og samtlige parametre som er signifikante, er negativt signifikante. Dette gjelder både for avgangen totalt, for både menn og kvinner, for den yngste og mellomste aldersgruppen, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere når det gjelder total sysselsettingsendring, men bare for kvinner samlet når det gjelder endring i antall lønnstakere. Med andre ord en viss tendens til at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet er noe mindre i de regionene som har den beste utviklingen i sysselsettingen.

I tabell 7.10 vises de samme estimatene for mobilitet fra selvstendig næringsvirksomhet, men her er alle primærnæringene holdt utenfor definisjonen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Sammenhengen mellom tilbøyelighet til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten er her gjennomgående positiv, og de fleste av parametrene er signifikante. Med andre ord en klart mer signifikant positiv sammenheng, enn når vi også inkluderte avgangen fra primærnæringene i tabell 7.9. Hypotesen om at høyere arbeidsledighet gir større sannsynlighet for å gi opp sin selvstendige næringsvirksomhet synes klart å være tilfelle når vi utelater primærnæringene i avgangen fra den selvstendige næringsvirksomheten.

Tabell 7.9. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet medregnet primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,276 (1,26)	-0,007 (-0,08)	0,218 (2,72***)	-0,398 (-4,78***)	0,077 (0,32)	-0,405 (-1,94*)	-0,305 (-1,54)
Kjønn:							
Menn	0,304 (1,24)	-0,026 (-0,25)	0,255 (2,86***)	-0,490 (-5,43***)	-0,041 (-0,15)	-0,383 (-1,64*)	-0,269 (-1,21)
Kvinner	0,435 (1,45)	-0,002 (-0,01)	0,025 (0,20)	-0,041 (-0,31)	0,336 (0,98)	-0,639 (-2,14**)	-0,560 (-1,99**)
Alder:							
16-34 år	0,334 (0,68)	0,007 (0,03)	0,484 (2,73***)	-0,853 (-4,61***)	-0,241 (-0,46)	-0,821 (-1,78*)	-0,540 (-1,23)
35-54 år	0,374 (1,51)	-0,085 (-0,82)	0,194 (2,10**)	-0,461 (-4,93***)	0,155 (0,57)	-0,455 (-1,93*)	-0,359 (-1,61)
55-74 år:	-0,174 (-0,91)	0,126 (1,61)	0,163 (2,32**)	-0,122 (-1,53)	0,161 (0,78)	-0,139 (-0,76)	-0,112 (-0,65)
Utdanning:							
Lav utdanning.	-0,007 (-0,02)	0,120 (0,86)	0,270 (2,18**)	-0,324 (-2,35**)	0,379 (1,04)	-0,267 (-0,83)	-0,172 (-0,56)
Middels utdanning.	0,424 (1,84*)	-0,072 (-0,73)	0,152 (1,74*)	-0,365 (-3,99***)	0,012 (0,05)	-0,433 (-1,95*)	-0,331 (-1,58)
Høy utdanning	0,795 (1,58)	-0,085 (-0,40)	-0,031 (-0,16)	-0,080 (-0,23)	-0,100 (-0,18)	-0,097 (-0,20)	-0,002 (0,00)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,236 (1,12)	-0,011 (-0,12)	0,205 (2,66***)	-0,382 (-4,77***)	0,088 (0,38)	-0,354 (-1,76*)	-0,262 (-1,38)
Øvrig nordisk	-0,870 (-0,51)	-0,182 (-0,25)	-0,706 (-1,08)	1,156 (1,52)	-0,454 (-0,22)	0,393 (0,20)	0,703 (0,39)
Øvrig vestlig	0,085 (0,06)	0,153 (0,26)	-0,596 (-1,07)	1,627 (2,43**)	0,783 (0,49)	-2,363 (-1,39)	-2,013 (-1,29)
Ikke-vestlig	-0,541 (-0,20)	-0,085 (-0,08)	-0,596 (-0,57)	1,540 (1,08)	-0,440 (-0,13)	-3,184 (-1,07)	-3,081 (-1,12)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Tabell 7.10. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Totalt	0,787 (3,14***)	-0,196 (-1,82*)	-0,029 (-0,29)	-0,202 (-1,85*)	-0,359 (-1,26)	-0,045 (-0,18)	0,122 (0,51)
Kjønn:							
Menn	0,790 (2,22**)	-0,106 (-0,70)	-0,027 (-0,19)	-0,091 (-0,59)	0,357 (0,91)	-0,254 (-0,72)	-0,105 (-0,32)
Kvinner	0,790 (2,22**)	-0,106 (-0,70)	-0,027 (-0,19)	-0,091 (-0,59)	0,357 (0,91)	-0,254 (-0,72)	-0,105 (-0,32)
Alder:							
16-34 år	1,297 (2,21**)	-0,391 (-1,58)	-0,052 (-0,23)	-0,411 (-1,64*)	-0,837 (-1,29)	0,628 (1,09)	0,930 (1,73*)
35-54 år	0,675 (2,55**)	-0,171 (-1,52)	0,005 (0,05)	-0,233 (-2,05**)	-0,285 (-0,96)	-0,280 (-1,07)	-0,123 (-0,50)
55-74 år:	0,604 (2,23**)	-0,169 (-1,48)	-0,125 (-1,20)	-0,007 (-0,06)	-0,375 (-1,26)	0,032 (0,12)	0,156 (0,62)
Utdanning:							
Lav utdanning.	1,067 (2,43**)	-0,210 (-1,12)	-0,097 (-0,57)	-0,097 (-0,51)	-0,521 (-1,06)	0,049 (0,11)	0,233 (0,57)
Middels utdanning.	0,713 (2,61**)	-0,236 (-2,05**)	-0,062 (-0,58)	-0,196 (-1,66*)	-0,270 (-0,88)	-0,092 (-0,34)	0,079 (0,31)
Høy utdanning	0,627 (1,13)	-0,059 (-0,25)	0,045 (0,21)	-0,153 (-0,65)	-0,431 (-0,71)	-0,182 (-0,34)	-0,057 (-0,11)
Statsborgerskap:							
Norsk	0,711 (2,91***)	-0,195 (-1,87*)	-0,040 (-0,42)	-0,181 (-1,70*)	-0,334 (-1,22)	0,062 (0,25)	0,216 (0,94)
Øvrig nordisk	2,247 (1,16)	-0,649 (-0,78)	-1,454 (-1,95*)	1,938 (2,22**)	-1,824 (-0,81)	-2,113 (-0,98)	-1,529 (-0,75)
Øvrig vestlig	3,830 (2,10**)	-0,806 (-1,13)	-1,323 (-1,93*)	1,392 (1,62)	-1,786 (-0,93)	-5,407 (-2,74***)	-4,367 (-2,37**)
Ikke-vestlig	0,322 (0,10)	-0,503 (-0,41)	-1,491 (-1,31)	3,174 (2,04**)	-2,441 (-0,64)	-5,412 (-1,49)	-4,769 (-1,43)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

På tilsvarende måte som i resultatene fra 1997-1998 (tabell 7.8) blir også nå sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og regionenes totale yrkesdeltakelse gjennomgående negativ og en del av parametrene er signifikante. Dette gjelder totalt, for menn samlet, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere. I motsetning til i tabell 7.9 blir sammenhengen mellom avgangsratene fra selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen blant lønnstakere for det meste negativ, men det er kun parametrene for øvrig nordiske og øvrige vestlige statsborgere som er signifikant negative. Resultatene her gir en indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med lavere yrkesdeltakelse, og noe vanskeligere når vi tar med selvstendig næringsdrivende i målingen av yrkesdeltakelsen enn når vi kun tar med lønnstakere.

Går vi over til andelen selvstendig næringsdrivende i regionene med og uten primærnæringene, så blir sammenhengene for det meste negative. Dette er i samsvar med de resultatene vi fant for perioden 1997-1998 i tabell 7.8. For andelen selvstendige med primær er de negative parametrene signifikante for avgangen totalt, for menn samlet, for den yngste og mellomste aldersgruppen, for personer med middels utdanning og for norske statsborgere. For ikke-norske statsborgere er derimot sammenhengen positiv, og signifikant for både øvrig nordiske og ikke-vestlige statsborgere. Alt i tråd med de tilsvarende resultatene for perioden 1997-1998 i tabell 7.8. Når vi ser på kolonnen for andelen selvstendige uten primærnæringene, så svekkes de negative sammenhenger noe sett i forhold til kolonnen foran der primærnæringene er med i andelen selvstendige, og kun parameteren for menn er signifikant negativ. Dette til forskjell fra resultatene fra 1997-1998, men i samsvar med det vi skrev under tabell 7.9, der avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet har gått noe ned i de mer perifere regionene i perioden 2002-2003 sett i forhold til årene 1997-1998.

En konklusjon kan også her bli at denne negative sammenhengen for avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og andelen av selvstendig næringsvirksomhet er med på å konsolidere de regionale forskjeller i selvstendig næringsvirksomhet ved at avgangen er minst der hvor innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er størst. Men dette motsvares av og mer enn oppveies av at tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet også er lavere i de regionene som viser størst andel selvstendig næringsvirksomhet fra før, det være seg inkludert så vel som ekskludert primærnæringene (se tabell 7.4).

Når vi går til analysene med forklaringsvariablene basert på endringer i stedet for nivå, så er det også her en viss tendens til negative sammenhenger, men den negative tendensen er mindre synlig enn det vi fant i tabell 7.9

når avgangen fra primærnæringene også var med, og klart mindre synlig enn de tilsvarende resultater vi fant for perioden 1997-1998 i tabell 7.8. De eneste parametre som nå er signifikant negative er å finne hos øvrig vestlige statsborgere både for endring i total sysselsetting og endring i antall lønnstakere. Det er kun én annen parameter som nå er signifikant, og det er for den yngste aldersgruppen med hensyn til endring i antall lønnstakere, men den gir positivt fortegn.

At den tidligere observerte negative sammenheng mellom avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og sysselsettingsendring nå synes å være lite tilstede, kan ha sammenheng med den svake sysselsettingsutviklingen i årene 2002-2003, med stagnasjon og nedgang i sysselsettingen.

Til slutt har vi foretatt de tilsvarende analysene brutt ned på næringssektorer. Resultatene er gitt i tabell 7.11 for analysene for årene 1997-1998, og i tabell 7.12 for tilsvarende analyser for årene 2002-2003. Resultatene viser at det er en del forskjeller mellom næringssektorene i både den første og den siste perioden, men det er relativt få av parametrene som er signifikante.

For å ta resultatene fra perioden 1997-1998 først, så er det også en klar tendens til positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på den regionale arbeidsledigheten i de fleste av næringssektorene. De eneste signifikante parametrene her er dessuten alle positive, og omfatter avgangen fra industrien for øvrig, bygg og anlegg, detalj- og engroshandel og hotell og restaurantvirksomhet.

Går vi over til yrkesdeltakelsen totalt, så er hovedtendensen en negativ sammenheng, men kun én av parametrene er signifikante, og den gjelder bygg og anlegg. En viss negativ trend er også synlig når vi analyserer sammenhengen med yrkesdeltakelsen målt etter kun lønnstakere, men det er også her kun bygg- og anleggssektoren som viser signifikant negativ parameter, mens primærnæringene viser signifikant positiv sammenheng her.

Går vi til andelen selvstendig næringsdrivende i regionene, så er sammenhengene for det meste negative når vi inkluderer primærnæringene i andelen selvstendig næringsvirksomhet. Det er imidlertid bare i avgangen fra primærnæringene og fra rengjøring og annen personlig tjenesteyting at vi finner parametre som er signifikant negative. Trekker vi fra primærnæringene i variabelen andelen selvstendig næringsvirksomhet, så blir tendensen til sammenheng klart mer negativ, med signifikant negative parametre for avgangen fra bygg og anlegg, detalj- og engroshandel, arbeidskraftintensiv industri, kunnskapsbasert tjenesteyting og helse- og sosialtjenester.

Når vi går til sammenhengene mellom avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og endringsvariablene for sysselsettingen totalt og for lønnstakere, så er også de klart fleste signifikante sammenhenger negative. Dette gjelder for næringssektorene bygg og anlegg, helse- og sosialtjenester, arbeidskraftintensiv industri og transport både når det gjelder endring i total sysselsetting så vel som i antall lønnstakere. Avviket kommer imidlertid i avgangen fra primærnæringene, som viser positiv sammenheng med en viss signifikans i forhold til begge endringsvariablene for sysselsetting.

Tar vi for oss de signifikante parametrene i tabell 7.11, så gir sammenhengene en støtte til hypotesen om at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet blir noe sterkere der hvor arbeidsmarkedet for øvrig synes å være svakest. Det vil si positiv sammenheng mellom avgang fra selvstendig virksomhet og arbeidsledighet, negativ sammenheng med nivået på yrkesdeltakelsen og stort sett negative sammenhenger med total og lønnstakerspesifikk sysselsettingsendring. Det er spesielt én næringssektor som følger dette mønsteret meget klart, og det er bygg og anlegg, men også i helse- og sosialtjenester, industrinæringene og transport er denne tendensen klart tilstede.

Går vi over til resultatene for analysene av perioden 2002-2003 (tabell 7.12), så blir sammenhengene ikke like entydige som i den første perioden, men konsentrerer vi oss om det som har gitt signifikante sammenhenger, så blir likevel resultatene i hovedtrekk mye av de samme som i resultatene fra 1997-1998.

De parametrene som er signifikante i relasjonen mellom avgangsrater og regional arbeidsledighet er alle positive. Dette gjelder igjen næringssektoren bygg og anlegg, nå i tillegg til hotell- og restaurantvirksomhet, kunnskapsbasert tjenesteyting, rengjøring og annen personlig tjenesteyting samt også i uoppgitt sektor.

Flere av parametrene for yrkesdeltakelsen totalt er negative, men kun signifikant for bygg og anlegg, rengjøring og annen personlig tjenesteyting samt i uoppgitt sektor. For yrkesdeltakelsen målt kun etter lønnstakere så er også flere av parametrene negative, og signifikante for kunnskapsbasert tjenesteyting og rengjøring og annen personlig tjenesteyting, men positive og signifikante for primærnæringene og utdanning. Den siste sektoren er imidlertid svært liten med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet.

Tabell 7.11. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 1997 til 1998. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Primær	0,188 (0,43)	-0,005 (-0,02)	0,426 (2,50**)	-0,642 (-4,04***)	-0,116 (-0,26)	0,931 (1,89*)	0,858 (1,78*)
Industri -Arbeidskraft-intensiv	-0,831 (-1,26)	0,448 (1,38)	0,249 (0,93)	0,051 (0,19)	-1,528 (-2,26**)	-1,624 (-2,17**)	-1,588 (-2,18**)
Industri -For øvrig	2,578 (2,61**)	-0,803 (-1,61)	-0,367 (-0,88)	-0,172 (-0,42)	-0,896 (-0,84)	-1,017 (-0,86)	-0,794 (-0,69)
Bygg og anlegg	1,992 (6,49***)	-0,571 (-3,27***)	-0,337 (-2,28**)	-0,003 (-0,02)	-1,165 (-3,14***)	-1,116 (-2,68***)	-0,960 (-2,35**)
Detalj- og engroshandel	0,959 (2,53**)	0,072 (0,37)	0,112 (0,70)	-0,102 (-0,66)	-1,264 (-3,26***)	-0,728 (-1,63)	-0,611 (-1,40)
Hotell og restaurant	2,283 (2,86***)	-0,522 (-1,28)	-0,280 (-0,83)	-0,028 (-0,08)	-0,707 (-0,81)	-0,121 (-0,13)	-0,220 (-0,23)
Transport	0,306 (0,76)	-0,080 (-0,41)	-0,007 (-0,04)	-0,068 (-0,43)	-0,176 (-0,42)	-1,135 (-2,53**)	-0,982 (-2,23**)
Kunnskapsbasert tjenesteyting	0,525 (0,79)	-0,089 (-0,27)	0,137 (0,51)	-0,283 (-1,07)	-1,523 (-2,25**)	0,083 (0,11)	0,035 (0,05)
Finans	-2,921 (-1,47)	0,084 (0,08)	-0,205 (-0,25)	0,371 (0,46)	-1,403 (-0,67)	-0,122 (-0,05)	-0,268 (-0,12)
Rengjøring og annen personlig tjenesteyting	0,647 (1,39)	-0,060 (-0,26)	0,296 (1,57)	-0,518 (-2,89***)	-0,675 (-1,38)	-0,002 (-0,00)	-0,001 (-0,00)
Utdanning	-1,104 (-0,56)	0,548 (0,56)	1,291 (1,63)	-1,393 (-1,80*)	-1,009 (-0,49)	3,646 (1,62)	3,868 (1,76*)
Helse og sosial	0,963 (1,52)	-0,467 (-1,49)	-0,103 (-0,39)	-0,286 (1,13)	-1,192 (-1,81*)	-1,693 (-2,35**)	-1,509 (-2,14**)
Uoppgitt sektor	0,438 (1,61)	-0,122 (-0,90)	0,060 (0,54)	-0,201 (-1,86*)	-0,353 (-1,23)	-0,136 (-0,43)	0,015 (0,05)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Tabell 7.12. Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og en del kjennetegn ved regionene fra 2002 til 2003. Etter næringssektor (Estimeringene er basert på 90 regioner)

	Arbeids- ledighet: Rate	Yrkes- deltaking: Totalt	Yrkes- deltaking: Lønnstakere	Andel selvstendige med primær	Andel selvstendige uten primær	Endring i Sysselsetting Totalt	Endring i antall lønnstakere
Primær	0,177 (0,53)	0,093 (0,67)	0,249 (2,04**)	-0,324 (-2,38**)	0,606 (1,71*)	-0,611 (-1,96**)	-0,620 (-2,12**)
Industri -Arbeidskraft-intensiv	0,357 (0,40)	-0,082 (-0,23)	0,431 (1,32)	-0,883 (-2,48**)	-1,526 (-1,64*)	-1,210 (-1,46)	-0,944 (-1,20)
Industri -For øvrig	-1,098 (-0,92)	0,777 (1,59)	0,567 (1,27)	0,043 (0,09)	-2,006 (-1,57)	-0,642 (-0,56)	-0,410 (-0,38)
Bygg og anlegg	1,071 (2,93***)	-0,288 (-1,85*)	-0,180 (-1,25)	-0,050 (-0,31)	-0,891 (-2,21**)	0,071 (0,19)	0,230 (0,67)
Detalj- og engroshandel	0,118 (0,26)	0,036 (0,19)	0,098 (0,56)	-0,124 (-0,64)	0,193 (0,39)	-0,629 (-1,43)	-0,480 (-1,16)
Hotell og restaurant	2,186 (2,20**)	-0,337 (-0,80)	-0,063 (-0,16)	-0,299 (-0,70)	-1,971 (-1,82*)	-0,827 (-0,85)	-0,363 (-0,39)
Transport	-0,135 (-0,35)	0,118 (0,74)	0,140 (0,96)	-0,096 (-0,59)	0,397 (0,96)	0,667 (1,84*)	0,691 (2,03**)
Kunnskapsbasert tjenesteyting	1,466 (1,78*)	-0,511 (-1,48)	-0,582 (-1,88*)	0,369 (1,05)	-0,147 (-0,16)	-0,246 (-0,31)	-0,039 (-0,05)
Finans	-0,401 (-0,40)	0,063 (0,15)	0,501 (1,35)	-0,795 (-1,93*)	-1,722 (-1,62)	0,179 (0,19)	0,386 (0,43)
Rengjøring og annen personlig tjenesteyting	1,480 (2,29**)	-0,579 (-2,15**)	-0,470 (-1,91*)	0,076 (0,27)	0,935 (1,31)	0,559 (0,88)	0,721 (1,21)
Utdanning	-0,750 (-0,35)	-0,054 (-0,06)	1,349 (1,70*)	-2,491 (-2,89***)	-1,255 (-0,54)	1,941 (0,95)	1,695 (0,88)
Helse og sosial	0,492 (0,87)	-0,158 (-0,67)	-0,153 (-0,72)	0,067 (0,28)	0,382 (0,62)	0,373 (0,69)	0,439 (0,86)
Uoppgitt sektor	2,296 (3,40***)	-0,598 (-2,05**)	-0,253 (-0,94)	-0,345 (-1,15)	-0,642 (-0,83)	-0,942 (-1,38)	-0,539 (-0,83)

Signifikansnivå: 99% ***, 95% **, 90% * (T-verdier er gitt i parentes)

Testet mot andelen for selvstendig næringsvirksomhet i regionene er sammenhengen for det meste negativ. Inkluderer primærnæringene i selvstendighetsandelen, så er parametrene negative og signifikante nettopp for primærnæringene, samt for arbeidskraftintensiv industri, finans og utdanning. Tar vi bort selvstendige i primærnæringene fra andelen selvstendig næringsdrivende forsterkes den negative sammenhengen, med klart signifikante estimater for primærnæringene, arbeidskraftintensiv industri, bygg og anlegg og hotell- og restaurantvirksomhet.

Ser vi på sammenhengen mellom næringssektor-spesifikke avgangsrater fra selvstendig virksomhet og endringsvariablene for total sysselsetting og lønnstakere, så er ikke sammenhengene like negative som det vi fant for årene 1997-1998 i tabell 7.11. Men de få parametrene som er signifikante er negative for primærnæringene men positive for transport.

8. Noen beregninger angående selvstendig næringsvirksomhet og enpersonsbedrifter

Det har fremkommet spørsmål om hvorvidt selvstendig næringsdrivende bedrifter som består av kun én person vil ha et noe annet avgangs- og rekrutteringsmønster sammenliknet med den øvrige delen av den selvstendige næringsvirksomheten. Videre er det også fremkommet spørsmål angående enpersonsbedriftenes valg av organisasjonsform. I dette kapitlet har vi derfor foretatt noen enkle beskrivende analyser av selvstendig næringsvirksomhet med spesiell vekt på personer som driver sin selvstendige næringsvirksomhet helt alene. Det vil si at de ikke driver sin selvstendige virksomhet sammen med andre selvstendig næringsdrivende og/eller har andre ansatte i sin virksomhet. Denne type enpersonsbedrifter er ganske omfattende i primærnæringene, men vi har her på tilsvarende måte som tidligere i rapporten foretatt analysene for selvstendig næringsdrivende både med og uten primærnæringene.

Metodisk har vi benyttet bedriftenes organisasjonsnummer som en viktig del av datatilretteleggingen. Vi har først søkt etter dubletter (flere enn én person) av selvstendige med samme organisasjonsnummer på bedriften. Deretter har vi kun beholdt de bedriftsnumrene der det kun er én selvstendig person. Deretter har vi koblet alle bedriftsnumrene med kun én selvstendig person mot samtlige sysselsatte lønnstakere i Norge. Til slutt har vi kun beholdt de bedriftsnumrene der det i tillegg til kun én selvstendig person også var null ansatte. Med andre ord verken i kompaniskap med andre selvstendig næringsdrivende eller med registrert ansatte i sin virksomhet. De klart fleste av de selvstendig næringsdrivende innen denne kategorien (om lag 95-96%) er klassifisert som enkeltmannsforetak/enpersonsforetak.

I tillegg til å foreta analyser av totale størrelser har vi også her sett noe mer detaljert på forskjellige persongrupper. Men da avvikene har vært relativt små sett i forhold til de funn vi har gjort for gruppen selvstendig næringsdrivende totalt, har vi her kun tatt med noen av hovedresultatene av analysene i figurform og ikke splittet opp etter individkjennetegn. Som analysegrunnlag har vi konsentrert oppmerksomheten om den siste tidsperioden 2002-2003.

Tallgrunnlaget viser at det er om lag 58 prosent av samtlige selvstendig næringsdrivende som ut fra definisjonene over kan klassifiseres under betegnelsen enpersonsbedrifter. Når primærnæringene holdes utenfor så synker andelen til om lag 55 prosent.

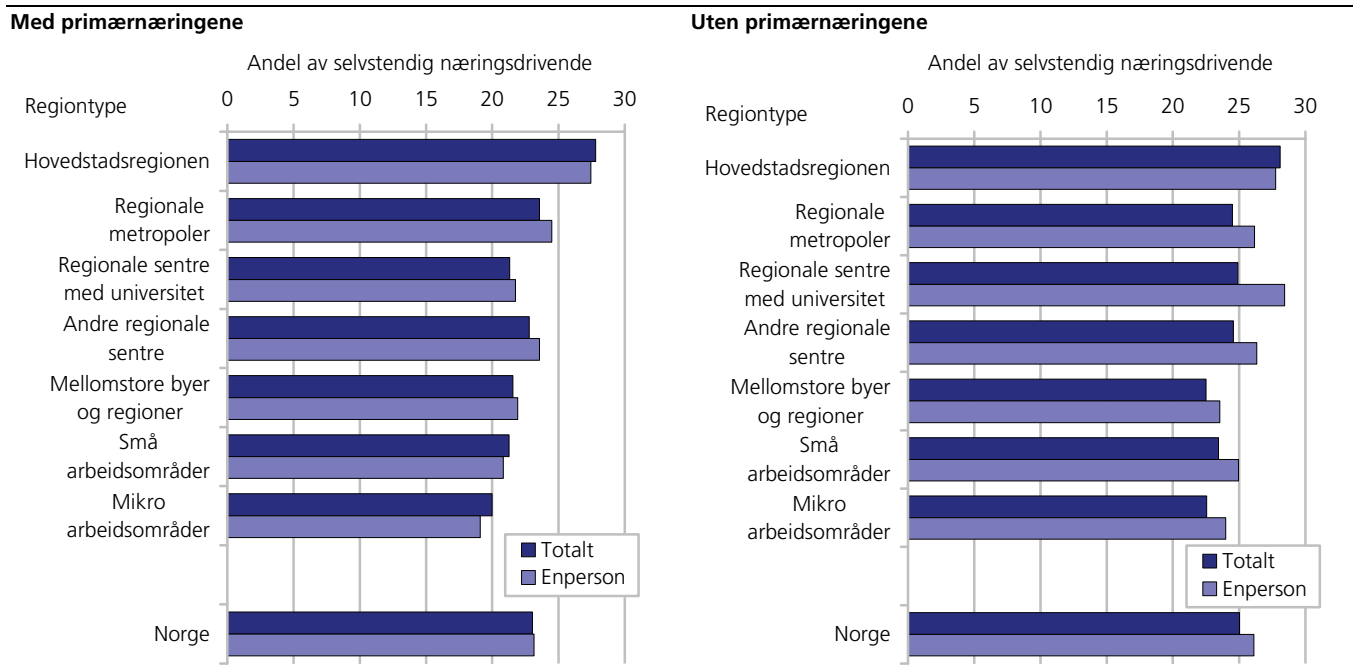
I figur 8.1 har vi sammenliknet bruttostrømmene til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter med mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet totalt når både primærnæringene er med og når primærnæringene holdes utenfor definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet.

Ser vi på tallene der primærnæringene inngår, er det små eller ingen forskjeller i bruttomobilitet til selvstendig næringsvirksomhet mellom disse to grupperingene for landet som helhet. Bryter vi tallene ned på regioner etter inndelingen i regiontyper, så fremkommer noen forskjeller, men avvikene er forholdsvis små. Tallene viser at den totale mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet er noe større enn mobiliteten til enpersonsbedrifter i hovedstadsregionen og i de mer perifere regiontypene, mens forholdet er omvendt i andre regionale metropoler og i de mellomstore regiontypene.

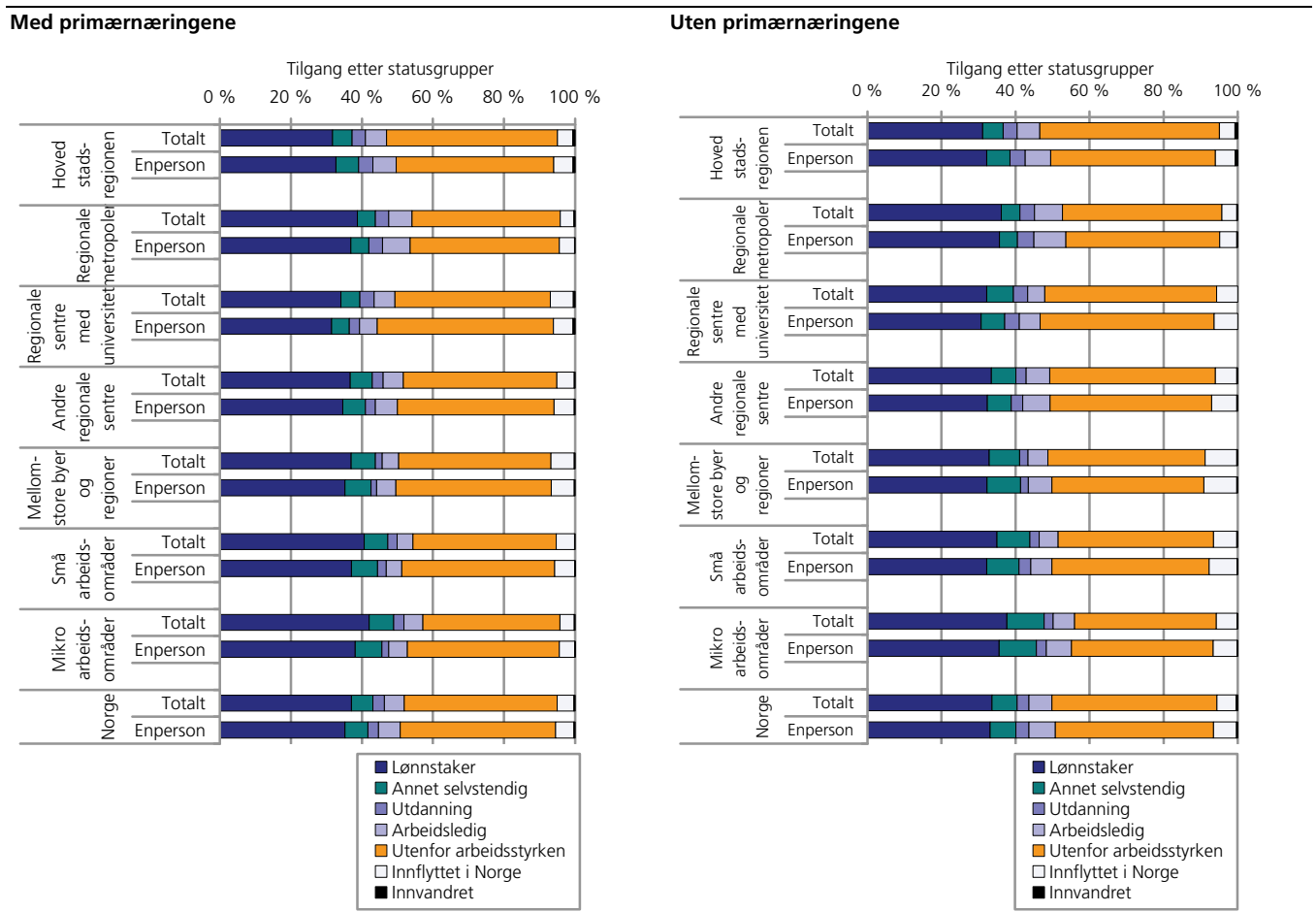
Utelater vi primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten, så er det en klar økning i mobilitetsratene til selvstendige enpersonsbedrifter. Det samme gjelder også for mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet totalt, men ikke så mye, slik at brutto mobilitetsratene til selvstendige enpersonsbedrifter blir noe høyere enn total mobilitet til selvstendig næringsvirksomhet på landsbasis.

På det regionale nivå viser nå samtlige regiontyper utenom hovedstadsregionen en del større bruttomobilitet til enpersonsbedrifter enn hva tilfellet er for selvstendig næringsvirksomhet totalt. Forskjellene er noe større i regionale sentre med universitet, men også de mer perifere regiontypene, små arbeidsområder og mikroarbeidsområder, viser nå større mobilitet til enpersonsbedrifter. I hovedstadsregionen er imidlertid mobiliteten fortsatt størst i den generelle mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet.

Figur 8.1. Tilgang til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter regiontype. Prosent av selvstendig næringsvirksomhet i 2003

Figur 8.2. Tilgang til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter statusgrupper og regiontype. Prosent av tilgangen i 2003

Ved å sammenlikne figurene så øker mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet, både totalt og spesielt for enpersonsbedrifter, noe mer i de mellomstore og mer perifere regiontypene enn i hovedstadsregionen når vi går fra mobiliteten som inkluderer primærnæringene og over til tilgangsratene utenom primærnæringene. Med andre ord er det klart lavere mobilitet til primærnæringene både når bruttostrømmene måles for virksomheten totalt og især når de måles etter enpersonsbedrifter.

I Figur 8.2 har vi splittet opp bruttotilgangen til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendige enpersonsbedrifter i 2003 etter hvilken statusgruppe aktørene kom fra i 2002. Figuren viser en noe større andel tilgang fra gruppen lønnstakere til selvstendig næringsvirksomhet totalt enn til selvstendige enpersonsbedrifter. Dette gjelder både når vi tar med primærnæringene og når vi utelater primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten. Ellers er det en gjennomgående tendens til at en noe større andel av rekrutteringen til selvstendige enpersonsbedrifter stammer fra annen selvstendig næringsvirksomhet, fra arbeidsledighet og fra innenlandsk flytting sammenliknet med tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet totalt.

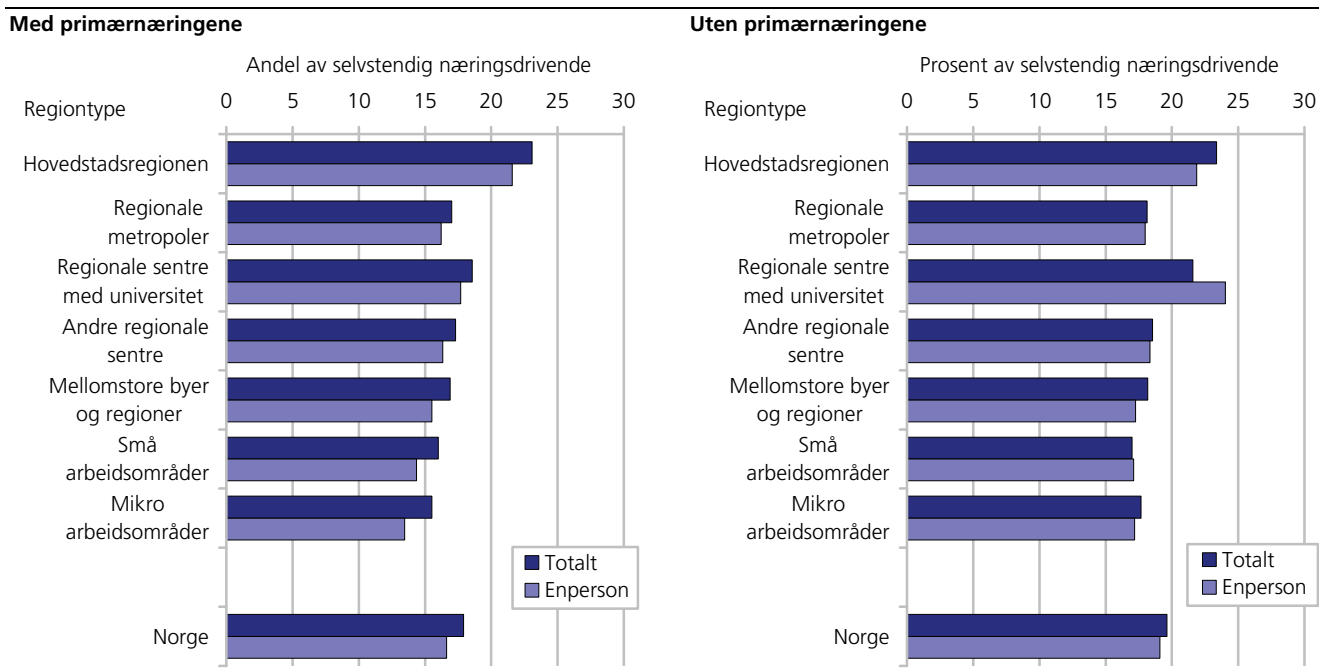
På det regionale plan skiller hovedstadsregionen seg noe fra de øvrige regiontypene ved at rekrutteringen til selvstendige enpersonsbedrifter fra gruppen lønnstakere er noe større enn til selvstendig næringsvirksomhet totalt, mens dette forholdet gjennomgående er omvendt i de øvrige regiontypene. Her må riktignok påpekes at hovedstadsregionen viser noe lavere andel tilgang til selvstendig næringsvirksomhet fra gruppen lønnstakere enn landsgjennomsnittet, det være seg både til selvstendig næringsvirksomhet totalt og til selvstendige enpersonsbedrifter.

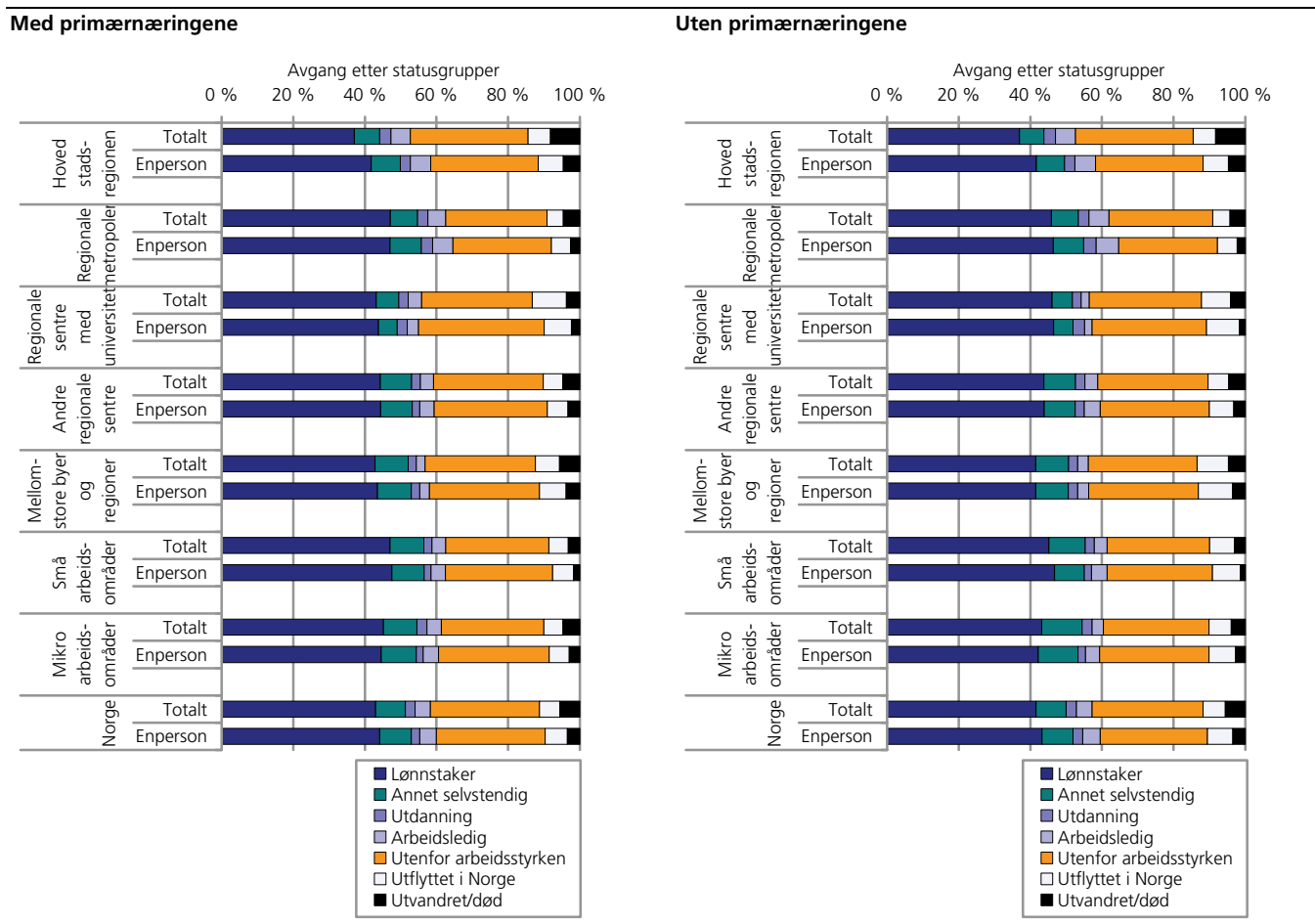
I figur 8.3 har vi foretatt tilsvarende analyser av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet. Både landsgjennomsnittet og samtlige regiontyper viser større bruttoavgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt enn fra selvstendige enpersonsbedrifter når vi tar med primærnæringene i definisjonen av selvstendig næringsvirksomhet. Forskjellene er imidlertid ikke veldig store, men dog størst i de mer perifere regiontypene.

Avgangsratene øker når vi utelater primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten. Dette gjelder spesielt i regionene utenom hovedstadsregionen, og skyldes da selvsagt lavere enn gjennomsnittlig avgang fra primærnæringene. Forskjellene mellom avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og avgangen fra selvstendige enpersonsbedrifter blir imidlertid mindre når vi utelater primærnæringene, med unntak for regionale sentre med universitet. Her øker avgangen fra enpersonsbedrifter betydelig når vi utelater primærnæringene, og klart mer fra enpersonsbedrifter enn fra selvstendig næringsvirksomhet for øvrig, slik at avgangen fra enpersonsbedrifter nå er klart større enn den totale avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet skulle tilsi.

På grunn av relativt lavere bruttoavgangsrater fra primærnæringene enn fra resten av den selvstendige næringsvirksomheten, så er det klare forskjeller i avgangen mellom sentrum og periferi både med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet totalt og i enpersonsbedrifter når vi inkluderer primærnæringene. Denne regionale forskjellen blir av samme grunn noe mindre når vi utelater primærnæringene, og som vi ser blir avgangen fra selvstendige enpersonsbedrifter klart størst i regionale sentre med universitet.

Figur 8.3. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter regiontype. Prosent av selvstendig næringsvirksomhet i 2002

Figur 8.4. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendig næringsvirksomhet bestående av kun enpersonsbedrifter 2002-2003 etter statusgrupper og regiontype. Prosent av avgangen i 2002

I Figur 8.4 har vi splittet opp bruttoavgangen fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendige enpersonsbedrifter i 2002 etter hvilken statusgruppe aktørene gikk til i 2003. Figuren viser at en noe større andel av avgangen fra selvstendige enpersonsbedrifter gikk til gruppen lønnstakere sammenliknet med avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet totalt. Dette gjelder både når vi tar med primærnæringene og når vi utelater primærnæringene fra den selvstendige næringsvirksomheten. Med andre ord det omvendte av det vi fant for tilgangen i figur 8.2. Ellers er det en gjennomgående tendens til at en noe større andel av avgangen fra selvstendige enpersonsbedrifter ender opp i annen selvstendig næringsvirksomhet og i andre regioner i Norge gjennom utflytting sammenliknet med avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet totalt. På den annen side er avgang på grunn av utvandring og død klart større fra den selvstendige næringsvirksomheten totalt enn fra selvstendige enpersonsbedrifter.

På det regionale plan skiller hovedstadsregionen seg ut ved at avgang til gruppen lønnstakere er markant større fra selvstendige enpersonsbedrifter enn fra selvstendig næringsvirksomhet totalt, mens denne forskjellen er mindre synlig i de øvrige regiontypene. Her må også påpekes at hovedstadsregionen viser noe lavere

andel avgang fra selvstendig næringsvirksomhet til gruppen lønnstakere enn landsgjennomsnittet, det være seg både fra selvstendig næringsvirksomhet totalt og fra selvstendige enpersonsbedrifter.

Til slutt har vi foretatt noen spesielle analyser på landsbasis av hvor mye av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter i 2003 som stammer fra sysselsetting i enpersons aksjeselskaper i 2002 og tilsvarende hvor stor andel av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter i 2002 som går over til sysselsetting i enpersons aksjeselskaper i 2003. Mens selvstendig næringsdrivende i enpersonsbedrifter stort sett er definert som enkeltmannsforetak/enpersonsforetak, så er personer sysselsatt i enpersons aksjeselskap nesten uten unntak definert som lønnstakere i egen bedrift.

For å definere gruppen enpersons aksjeselskap har vi benyttet tilsvarende metoder som vi anvendte ved å skille selvstendig næringsdrivende i enpersonsbedrifter fra de øvrige selvstendige næringsdrivende over. Vi har hentet opplysninger fra alle sysselsatte i aksjeselskaper i Norge og deretter kun beholdt de bedrifter der det kun er registrert én person. Vi fant av tallgrunnlaget og påfølgende beregninger at dette omfattet noe over

18 000 personer i 2002 og drøyt 23 000 personer i 2003.

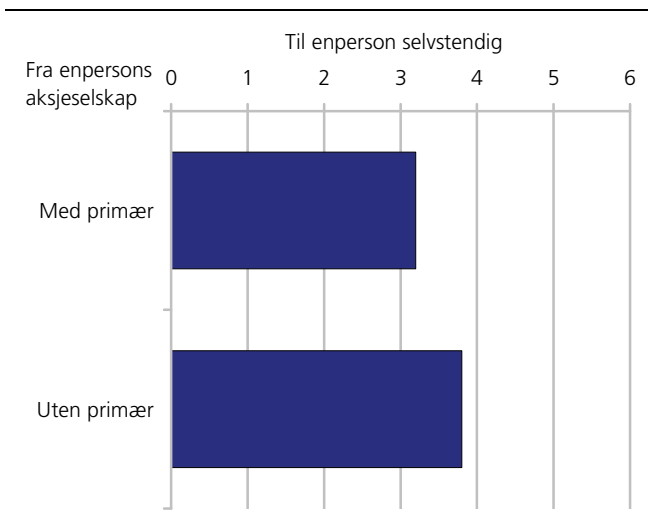
For å teste hvor omfattende overgangene er mellom ulike typer enpersonsbedrifter etter organisasjonsform, har vi i figur 8.5 vist hvor stor andel personer som går fra enpersons aksjeselskaper i 2002 til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter i 2003 utgjør av totalt antall lønnstakere som endte opp som selvstendig næringsdrivende i enpersonsbedrifter i 2003. Det vil si som andel av summen av lokal tilgang fra statusgruppen lønnstakere og den del av innflyttingen som stammer fra lønnstakere i andre regiontyper i Norge (jf. fordelingen etter statusgrupper vist i figur 8.2 over).

På tilsvarende måte har vi figur 8.6 vist hvor stor andel personer som går fra selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter i 2002 og til enpersons aksjeselskaper i 2003 utgjør av totalt antall personer som går fra selvstendig virksomhet i enpersonsbedrifter i 2002 til status som lønnstaker i 2003. Det vil si som andel av summen av lokal avgang til statusgruppen lønnstakere og den del av utflyttingen som ender opp som lønnstakere i andre regiontyper i Norge (jf. fordelingen etter statusgrupper vist i figur 8.4 over).

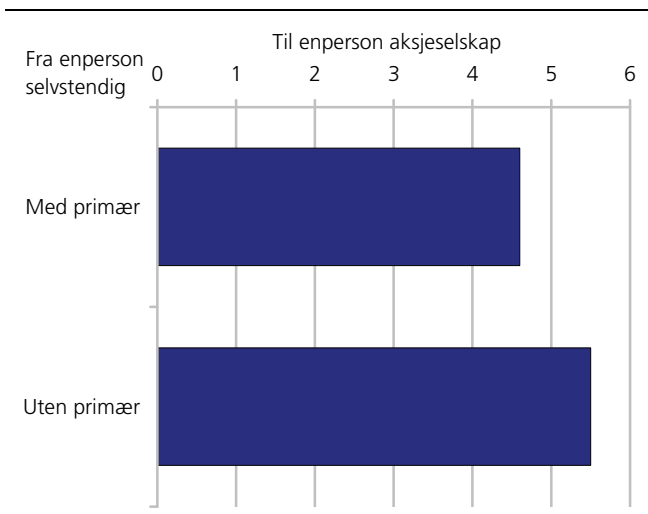
Figurene 8.5 og 8.6 viser at omfanget av denne overgangsformen ved virksomhet i enpersonsbedrifter er svært liten i denne perioden. Andelene både til og fra enpersonsbedrifter innen selvstendig næringsvirksomhet er noe større når vi holder sysselsatte i primærnæringene utenfor definisjonen av enpersonsbedrifter innen selvstendig næringsvirksomhet. Figurene viser også at selvstendige i enpersonsbedrifter som går over til enpersons aksjeselskap utgjør en noe større andel av overgangen fra selvstendige enpersonsbedrifter til status som lønnstakere enn hva tilsvarende andel var for sysselsatte i enpersons aksjeselskaper som går over til enpersonsbedrifter i selvstendig næringsvirksomhet.

Det er viktig igjen å gjøre oppmerksom på at alle analysene som er gjennomført i denne rapporten tar utgangspunkt i aktørenes viktigste arbeidsforhold. Det er mange som har en liten enpersonsbedrift i tillegg til annen sysselsetting. I de tilfellene der driften av enpersonsbedriften, det være seg som et enkeltmannsforetak/enpersonsforetak eller som AS, er mindre omfattende enn det øvrige arbeidsforholdet, så vil virksomheten rundt enpersonsbedriften bli definert som en bijobb, og faller utenfor de analysene som her er gjennomført.

Figur 8.5. Personer i enpersons aksjeselskap som går over til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter sett i forhold til alle lønnstakere som går over til selvstendig virksomhet i enpersonsbedrifter fra 2002 til 2003. Hele landet. Prosent

Figur 8.6. Selvstendig næringsdrivende i enpersonsbedrifter som går over til enpersons aksjeselskaper sett i forhold til alle selvstendige i enpersonsbedrifter som går over til status som lønnstaker fra 2002 til 2003. Hele landet. Prosent

9. Noen hovedresultater

Målsettingen med prosjektet har vært å analysere regionale forskjeller og strukturelle endringer i selvstendig næringsvirksomhet i Norge ved hjelp av tverrsnittsdata for individuell arbeidsmarkedsmobilitet i to atskilte perioder, som representerer år med sterk vekst i sysselsettingen (1997-1998), og som representerer år med stagnasjon og en svak nedgang i sysselsettingen totalt (2002-2003).

Som det fremgår av teorier, hypoteser og problemstillinger har det vært viktig å ta hensyn til en rekke kjennetegn ved individene for å kunne beskrive og forklare ulik tilbøyelighet til å starte opp med og eventuelt gå ut av selvstendig næringsvirksomhet. En viktig målsetting med analysen har også vært å kunne forklare rekrutteringen til og avgangen fra den selvstendige næringsvirksomheten ved hjelp av region-spesifikke kjennetegn.

Fordeling og andeler av selvstendig næringsvirksomhet i Norge:

Kapittel 4 viste at det er klart flere menn enn kvinner blant de selvstendig næringsdrivende. Gjennomsnittsalderen hos selvstendig næringsdrivende er også klart høyere enn i sysselsettingen for øvrig, mens utdanningsnivået hos selvstendig næringsdrivende er klart lavere enn i den øvrige sysselsettingen. Ikke-norske statsborgere utgjør en noe større andel av de selvstendig næringsdrivende enn de utgjør av den samlede sysselsettingen i landet.

Som vi kunne forvente er den regionale fordelingen av selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene klart mer desentralisert enn det fordelingen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. Akershus, Oslo, Hordaland og Rogaland er likevel fylkene med størst andel av de selvstendig næringsdrivende, selv når vi tar i betraktning alle som er sysselsatt i primærnæringene. På den annen side viser flere fylker en klart større andel av de selvstendig næringsdrivende inklusive primærnæringene enn det andelen av den totale sysselsettingen skulle tilsi. Dette gjelder først og fremst de fire nordligste fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark, vestlandsfylkene Sogn

og Fjordane og Møre og Romsdal samt de to indre østlandsfylkene Hedmark og Oppland.

Fordeler vi landets selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene, blir den fylkesvise strukturen klart annerledes. Oslo og Akershus er her de klart mest dominerende fylkene, og begge viser en litt større andel av de selvstendig næringsdrivende i Norge enn den andelen fylkene har av landets totale sysselsetting. Hovedtendensen er at det er en viss sentraliserende tendens i lokaliseringen av selvstendig næringsvirksomhet utenom primærnæringene, med en viss overvekt i landets sørlige og sørøstlige fylker.

Endringene fra 1997 og frem til det siste analyseåret 2003 viser en ytterligere sentralisering i lokaliseringen av den selvstendige næringsvirksomheten i Norge både når vi tar med primærnæringene og spesielt når vi utelater primærnæringene fra den selvstendige virksomheten.

Når vi inkluderer sysselsatte fra primærnæringene, så er den andelen selvstendig næringsdrivende utgjør av den totale sysselsettingen klart størst i de mer perifere regionene. Andelen i de minste regionene har imidlertid sunket fra et nivå på mellom 13-14 prosent i 1997 og ned til under 11 prosent i 2003. Lavest andel av sysselsettingen utgjør selvstendig næringsdrivende i de regionale metropolene, som her består av Bergens-, Trondheims- og Stavangerregionen.

Innslaget av selvstendig næringsvirksomhet i den totale sysselsettingen øker etter som man beveger seg fra sentrum mot de mer perifere regiontypene. Dette gjelder både for menn og kvinner, men er noe sterkere dimensjonert i 1997 sammenliknet med tilsvarende regionale struktur i 2003.

Ser vi kun på den delen av selvstendig næringsvirksomhet som ikke omfatter primærnæringene, så er det klart mindre forskjeller mellom regiontypene med hensyn til hvor stor andel de utgjør av sysselsettingen totalt. Men også her var det mikroarbeidsområdene som viste den største andelen i 1997, mens hovedstadsregionen viser

størst innslag av selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene i 2003 både for menn og kvinner.

De regionale forskjellene i innslaget av selvstendig næringsvirksomhet i hver av aldersgruppene gjenspeiler det samme regionale mønsteret som vist over, men det er små regionale forskjeller å spore i selve strukturen på deltakelsen i selvstendig virksomhet mellom aldersgruppene, der innslagene er gjennomgående klart lavest i den yngste aldersgruppen og høyest i den eldste aldersgruppen.

Innslaget av selvstendig næringsvirksomhet i sysselsettingen er klart høyest hos de med lavest utdanning. Dette er gjennomgående i samtlige regioner og uavhengig av om vi tar med primærnæringene eller ikke. For øvrig er det hovedstadsregionen som viser det høyeste innslaget av selvstendig næringsdrivende blant høyt utdannede sysselsatte. Dette gjelder både i 1997 og i 2003.

Det er statsborgere fra øvrig vestlige og øvrig nordiske land som viser størst innslag av selvstendig næringsvirksomhet. Statsborgere fra ikke-vestlige land skiller seg klart fra de andre gruppene, ved at innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er klart høyere i de mer sentrale regiontypene, og da spesielt i hovedstadsregionen.

Den klart største andelen av selvstendig næringsvirksomhet er å finne innenfor primærnæringene. Av de øvrige næringssektorene er det først og fremst innen bygg og anlegg og i rengjøring og personlig tjenesteyting vi finner de største andeler med selvstendig næringsvirksomhet. Den perifere tyngden av primærnæringene er markant. Det motsatte synes å være tilfelle i de fleste av de andre næringssektorene, der hovedstadsregionen viser størst andeler av de selvstendig næringsdrivende.

Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet i Norge:

Kapittel 5 viser at det som gjennomsnitt for hele landet var en rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet på om lag ¼ av beholdningen av selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene, og noe lavere når vi tar med primærnæringene. Oslo og Finnmark viser de største bruttostrømmene, mens Oppland hadde lavest rekruttering. Hovedtendensen er at bruttostrømmene er noe større i de mest sentrale regiontypene.

Kvinner viser gjennomgående større tilgangsrater enn menn, og forskjellene har en tendens til å øke når vi går fra perioden 1997-1998 og frem til 2002-2003. Likedan viser den yngste aldersgruppen klart større bruttomobilitet til selvstendig næringsvirksomhet enn middelaldrende og eldre. Noe overraskende er det små forskjeller i tilgangsratene mellom aldersgruppen 35-

54 år og 55-74 år. Høyt utdannede personer viser høyere rekrutteringsrater enn personer med lav og middels utdanning, men tendensen til noe høyere rekrutteringsrater i de mer sentrale regiontypene er mer synlig hos personer med lav og middels utdanning enn hos personer med høy utdanning. De klart høyeste tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet er imidlertid observert hos personer med ikke-vestlig statsborgerskap. Etter næringssektorer er de høyeste tilgangsratene observert i finansnæringen og hotell- og restaurantnæringen, mens sektorene transport, bygg og anlegg og primærnæringene viser lavest tilgangsrater.

Hvilken bakgrunn har personer som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet?:

På landsbasis kom om lag en fjerdedel av de nyrekruterte til selvstendig næringsvirksomhet fra status som lønnstakere i årene 1997-1998. Videre kom om lag 15 prosent fra selvstendig næringsvirksomhet i en annen sektor, om lag 3-4 prosent fra utdanningssystemet, ca 5-6 prosent fra arbeidsledighet og om lag 5-6 prosent gjennom innenlandsk flytting, mens en mikroskopisk del stammet fra innvandring. En meget stor andel av de som ble rekruttert til selvstendig næringsvirksomhet kom imidlertid fra statusgruppen utenfor arbeidsstyrken. I perioden 2002-2003 økte andelen som ble rekruttert fra lønnstakere til godt over 30 prosent, mens andelen som stammet fra annen selvstendig næringsvirksomhet gikk klart ned.

Av fylkene var det Rogaland og Hordaland, og i den siste perioden spesielt Sogn og Fjordane som viste størst rekruttering fra lønnstakere. Sogn og Fjordane, Oppland og Nord-Trøndelag viste størst andel rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet. Troms, Møre og Romsdal, Oslo og Hordaland viser størst rekruttering fra utdanningssystemet, mens Finnmark har størst andel rekruttering fra arbeidsledighet. Den betydelige andelen som rekrutteres fra personer utenfor arbeidsstyrken var størst i Vestfold, Aust-Agder og Akershus, mens Oslo, Akershus og Vestfold har størst rekruttering gjennom innenlandsk flytting.

Målt etter regioner var det en tendens til noe større rekruttering fra lønnstakere i de mer perifere regiontypene, spesielt i den siste perioden. Den samme tendensen ser man også i rekrutteringen fra annen selvstendig næringsvirksomhet, der bl.a. rekruttering fra primærnæringene inngår som en viktig andel. Den store rekrutteringen fra personer utenfor arbeidsstyrken er noe større i de mer sentrale regiontypene og lavest i de mest perifere arbeidsområdene.

Kvinner viser nesten gjennomgående større rekruttering fra lønnstakere enn menn. Det samme gjelder fra utdanningssystemet og fra gruppen utenfor arbeidsstyrken, mens menn viser større rekruttering fra

annen selvstendig næringsvirksomhet, fra arbeidsledighet og gjennom flytting.

Den yngste og mellomste aldersgruppen viser størst rekruttering fra lønnstakere, mens den eldste aldersgruppen viser størst rekruttering fra annen selvstendig næringsvirksomhet og fra gruppen utenfor arbeidsstyrken. De yngste viser størst rekruttering fra utdanningssystemet, fra arbeidsledighet og gjennom flytting.

Det er høyt utdannende personer som viser størst rekruttering fra lønnstakere, fra utdanningssystemet og gjennom flytting. Lavt utdannende personer har større rekruttering fra gruppen utenfor arbeidsstyrken og fra arbeidsledighet.

Med hensyn til bakgrunn etter nasjonalitet, er den største andelen rekruttering fra lønnstakere å finne blant norske statsborgere. Det samme gjelder rekrutteringen fra annen selvstendig næringsvirksomhet. Rekruttering til selvstendig næringsvirksomhet fra utdanningssystemet, fra arbeidsledighet og fra utenfor arbeidsstyrken er størst hos ikke-vestlige statsborgere, mens betydningen av innenlandsk flytting er større hos ikke-norske statsborgere enn hos nordmenn.

Den klart største rekrutteringen fra lønnstakere er å finne i helse- og sosialsektoren. Primærnæringene viser også relativt høy andel rekruttering fra lønnstakere, noe som antakelig har sammenheng med vekselvirkningen av kombinasjonen av lønnet arbeid og jobb som selvstendig næringsdrivende i denne sektoren. Ellers viser finansnæringen og arbeidskraftintensiv industri størst rekruttering fra annen selvstendig virksomhet, mens kunnskapsbasert tjenesteyting viser størst rekruttering fra utdanningssystemet. Arbeidsledige som starter som selvstendig næringsdrivende ender mest opp i hotell- og restaurantvirksomhet, mens de utenfor arbeidsstyrken ender mest opp i rengjøring og annen personlig tjenesteyting. Innenlandsk flytting har størst betydning for rekrutteringen av selvstendige i helse- og sosialsektoren.

Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge:

Kapittel 6 viser at det som gjennomsnitt for hele landet var en avgang fra selvstendig næringsvirksomhet på noe over 20 prosent av beholdningen utenom primærnæringene, og noe lavere når vi tar med disse næringene. Oslo og Finnmark viser de største bruttostrømmene ut av selvstendig næringsvirksomhet, mens Hedmark hadde lavest avgangsrater. Hovedtendensen er at bruttostrømmene er noe større i de mest sentrale regiontypene og avtar en del etter hvert som man beveger seg ned til de mer perifere regiontypene.

Kvinner viser gjennomgående større avgangsrater enn menn, og forskjellene har en tendens til å øke når vi

går fra perioden 1997-1998 og frem til 2002-2003, noe som har sammenheng med at kvinner reduserer sine avgangsrater noe mindre enn menn. Likedan viser den yngste aldersgruppen klart større bruttomobilitet fra selvstendig næringsvirksomhet enn middelaldrende og eldre. Noe overraskende er det også små forskjeller i avgangsratene mellom aldersgruppen 35-54 år og 55-74 år, men dog høyest i den eldste gruppen. Høyt utdannede personer viser større avgangsrater enn personer med lav og middels utdanning, men tendensen til noe høyere avgangsrater i de mer sentrale regiontypene er mer synlig hos personer med lav og middels utdanning enn hos personer med høy utdanning. De klart høyeste avgangsratene fra selvstendig næringsvirksomhet er imidlertid observert hos personer med ikke-vestlig statsborgerskap. Etter næringssektorer er de største avgangsratene observert i finansnæringen, hotell- og restaurantnæringen og i detalj- og engroshandel, mens sektorene transport, bygg og anlegg og kanskje noe overraskende rengjøring og annen personlig tjenesteyting viser lavest avgangsrater.

Hvilken arbeidsmarkedsstatus får personer som går ut av selvstendig næringsvirksomhet?

På landsbasis gikk om lag 40 prosent av de som gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet over til status som lønnstakere i 1997-1998. Når vi holder primærnæringene utenfor så øker andelen ytterligere. Videre gikk om lag 15 prosent over i annen selvstendig virksomhet og noe lavere når vi ikke tar med primærnæringene. Om lag 2 prosent går inn i utdanningssystemet med status som under utdanning, mens om lag 1,5 - 2 prosent går over i status som arbeidsledige. Den nest største andelen av de som går ut av selvstendig næringsvirksomhet går imidlertid over i statusgruppen utenfor arbeidsstyrken, og utgjorde nesten 30 prosent. Avgang gjennom innenlandsk flytting var noe mer moderat, og berørte 6-7 prosent, mens avgang på grunn av utvandring eller død omfattet om lag 4-4,5 prosent av de som forlot selvstendig næringsvirksomhet. I perioden 2002-2003 reduseres andelen som går over til annen selvstendig næringsvirksomhet en del, mens overgangen til utdanning, arbeidsledighet, ut av arbeidsstyrken, utflytting, utvandring og død øker noe.

Av fylkene viser Rogaland, Sogn og Fjordane, Hordaland og Nord-Trøndelag den største overgangen til lønnstakere, mens Oppland og Oslo har lavest avgang. Tilsvarende er det fylkene Oppland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Telemark som viser størst avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet. De fire nordligste fylkene samt Møre og Romsdal har størst andel avgangen til utdanning, mens Finnmark, Sør-Trøndelag, Hordaland og Oslo har størst avgang til arbeidsledighet. Den betydelige andelen av avgangen som går ut av arbeidsstyrken er størst i Hedmark, Oppland og Vestfold. Avgangen på grunn av innen-

landsk flytting er klart størst i Oslo, Akershus og Finnmark, mens avgang på grunn av utvandring og død er størst i Oslo.

Målt etter regiontyper var det en tendens til noe større avgang til lønnstakere i de regionale metropoler utenom hovedstaden og i andre regionale sentre. Avgangen til annen selvstendig næringsvirksomhet var noe større i de mer perifere regiontypene. Den store avgangen til gruppen utenfor arbeidsstyrken var relativt mindre i de mer sentrale regionene i 1997-1998, men med størst andel avgang i hovedstadsregionen i årene 2002-2003, da arbeidsmarkedet var mindre stramt.

Sammenlikner vi strukturen i avgangsratene med tilsvarende strukturer vi fant i tilgangsratene over, så er det spesielt to forhold som er klart forskjellige: 1. Den andelen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som ender opp som lønnstakere er betydelig større enn den andelen av tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet som stammer fra lønnstakere, og 2. Den andelen av avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet som ender opp med status utenfor arbeidsstyrken er klart mindre enn den andelen av rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet som stammer fra personer utenfor arbeidsstyrken. Disse to hovedfaktorene indikerer at selvstendig næringsvirksomhet genererer noe større aktivitet og deltakelse i arbeidsmarkedet i tillegg til den aktiviteten som den selvstendige næringsvirksomheten selv bidrar med som andel av den totale sysselsettingen.

Kvinner viser gjennomgående større andel overgang fra selvstendig næringsvirksomhet til status som lønnstakere enn hva tilfellet er hos menn. Det samme gjelder for overgang til utdanning og ut av arbeidsstyrken, mens menn viser størst avgang til annen selvstendig næringsvirksomhet og til arbeidsledighet samt større avgang på grunn av utflytting, utvandring og død.

Det er den yngste og mellomste aldersgruppen som viser størst avgang fra selvstendig næringsvirksomhet til status som lønnstakere, mens den eldste aldersgruppen viser størst overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet, til gruppen utenfor arbeidsstyrken og avgang på grunn av utvandring og død. De yngste viser størst overgang til utdanning, til arbeidsledighet og på grunn av innenlandsk utflytting.

Ellers er det middels og høyt utdannende personer som viser størst overgang fra selvstendig næringsvirksomhet til gruppen lønnstakere og til utdanning, mens det er høyt utdannede personer som viser størst overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet samt avgang på grunn av innenlandsk utflytting. Lavt utdannede personer har større avgang til arbeidsledighet og til gruppen utenfor arbeidsstyrken samt på grunn av utvandring og død.

Med hensyn til bakgrunn etter statsborgerskap, er den største andelen av avgangen til status som lønnstakere og til annen selvstendig næringsvirksomhet å finne blant norske statsborgere. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til utdanningssystemet, til arbeidsledighet, til gruppen utenfor arbeidsstyrken og avgang på grunn av innenlandsk utflytting, utvandring og død er større hos ikke-norske statsborgere enn hos nordmenn, og da spesielt hos ikke-vestlige statsborgere.

Med hensyn til næringssektorene, så var den største avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til gruppen lønnstakere å finne i bygg og anlegg og transport i årene 1997-1998 og i helse- og sosialsektoren og kunnskapsbasert tjenesteyting i årene 2002-2003. Ellers var det de samme sektorene, dvs. helse- og sosialtjenester og kunnskapsbasert tjenesteyting samt finans, som viste størst overgang til annen selvstendig næringsvirksomhet.

Størst avgang til utdanningssystemet ble observert i rengjøring og annen personlig tjenesteyting, mens overgangen til arbeidsledighet var størst fra hotell- og restaurantvirksomhet. Den betydelige avgangen ut av arbeidsstyrken var mest omfattende fra arbeidskraftintensiv industri, hotell- og restaurantvirksomhet og rengjøring og annen personlig tjenesteyting, mens avgang på grunn av innenlandsk utflytting var størst i helse- og sosialsektoren og på grunn av utvandring eller død var mest omfattende i arbeidskraftintensiv industri og kunnskapsbasert tjenesteyting.

Sammenhengen mellom mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge og noen utvalgte regionale kjennetegn:

I kapittel 7 har vi estimert sammenhengen mellom det å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og utvalgte kjennetegn ved regionene. Vi har drøftet enkelte hypoteser om disse sammenhengene gitt regionenes nivå på arbeidsledigheten, på total yrkesdeltakelse, på yrkesdeltakelse for lønnstakere og for andelen av selvstendig næringsdrivende blant de sysselsatte både inkludert primærnæringene så vel som utenom primærnæringene. I tillegg til disse nivåvariablene har vi estimert sammenhengen med endringsvariable for sysselsettingen totalt og for endringer i antall lønnstakere.

Resultatene viser i de fleste estimatene en positiv sammenheng mellom det å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten. Denne positive sammenhengen er imidlertid klart mer fremtredende under oppgangsperioden 1997-1998 enn under nedgangsperioden 2002-2003, og i begge perioder klart mer fremtredende når vi holder tilgangen til primærnæringene utenfor ratene for tilgang til selvstendig næringsvirksomhet.

Disse resultatene gir en støtte til hypotesen om at det kan være noe større insentiv til å starte selvstendig næringsvirksomhet når sysselsettingsmulighetene for øvrig er svakere, som her altså målt ved relativt høyere arbeidsledighet.

Resultatene viser overveiende negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen totalt. Måler vi yrkesdeltakelsen kun for lønnstakere, så er bildet ikke like entydig. Tar vi med tilgangen til primærnæringene så er det en tendens til positiv sammenheng mellom tilgangsratene til selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen for lønnstakere. Holder vi derimot primærnæringene utenfor så var denne sammenhengen klart negativ i perioden 1997-1998, men ga få signifikante sammenhenger i perioden 2002-2003. Blant ikke-norske statsborgere var det derimot en klar negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet både sett i sammenheng med den regionale yrkesdeltakelsen totalt og overfor den regionale yrkesdeltakelsen for lønnstakere, og da spesielt når vi ser på perioden 1997-1998. Disse resultatene støtter også delvis hypotesen om at det kan være noe større insentiv til å starte selvstendig næringsvirksomhet der hvor sysselsettingsmulighetene er noe svakere, her altså målt gjennom forskjeller i det regionale nivået på yrkesdeltakelsen.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og omfanget av selvstendig næringsvirksomhet i regionene inklusive og eksklusive primærnæringene ga litt forskjellige resultater. Tar vi med tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet inklusive primærnæringene så var sammenhengen stort sett negativ i begge analyseperiodene både når vi måler andelen av selvstendig næringsvirksomhet i regionene inklusive og eksklusive primærnæringene. Måler vi derimot tilgangen til selvstendig næringsvirksomhet uten primærnæringene, så var det i den første perioden overveiende positiv sammenheng med andel selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene og overveiende negativ sammenheng når vi utelater primærnæringene i andelen selvstendige i regionene. I den andre perioden var det imidlertid igjen negativ sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet både når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene i andelen selvstendige i regionene. Hovedtolkningen av disse resultatene skulle tilsi at vi skulle få en noe mer regional utjevning av den selvstendige næringsvirksomheten i og med at tilbøyeligheten til å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet er størst der hvor selvstendig næringsvirksomhet fra før utgjør lavest andel av den totale sysselsettingen.

Når vi går til analysene med regionale forklaringsvariable basert på endringer i stedet for nivå, så blir

sammenhengen mellom det å gå inn i selvstendig næringsvirksomhet og endringer i sysselsettingen totalt og forendring i antall lønnstakere hovedsakelig negativ, og noe mer negativ for endring i antall lønnstakere enn for sysselsettingen totalt. Dette styrker hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte selvstendig næringsvirksomhet i regionene øker når andre jobbmuligheter i regionene blir relativt svakere.

Når alle sammenhengene estimeres etter næringssektorer, så skiller bygg og anlegg seg ut med de klart fleste signifikante parametere, og sammenhengen mellom å gå inn som selvstendig i denne sektoren er klart positiv med hensyn til nivået på arbeidsledigheten, negativ med hensyn til yrkesdeltakelsen både totalt og for lønnstakere, delvis positiv med hensyn til andelen selvstendige inklusive primærnæringene og negativ med hensyn til andelen selvstendige utenom primærnæringene, og i den første perioden klart negativ med hensyn til sysselsettingsendringen både totalt og for lønnstakere. Helse og sosiale tjenester viser også mange signifikante parametere i den første perioden, med de samme fortegnene som er observert for bygg og anlegg. Resultatene er med andre ord mye i samsvar med hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte som selvstendig næringsdrivende er noe større når øvrige sysselsettingsmuligheter er relativt svakere.

På tilsvarende måte har vi i kapittel 7 også estimert sammenhengen mellom det å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og de samme utvalgte kjenne-tegnene ved regionene. Resultatene viser i de fleste estimatene en positiv sammenheng mellom det å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten, og da spesielt når avgangen fra primærnæringene holdes utenfor avgangen fra den selvstendige virksomheten. Resultatene gir en klar indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med relativt høyere arbeidsledighet.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og den totale yrkesdeltakelsen i regionene er derimot for det meste negativ. Dette gjelder både når vi inkluderer og ekskluderer primærnæringene i avgangsratene og om vi ser på perioden på 1990-tallet og i årene 2002-2003. Disse resultatene er logiske ut fra en forventning om at der hvor yrkesdeltakelsen samlet sett er høyest er det større sannsynlighet for å kunne opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet.

Når vi derimot spesifiserer yrkesdeltakelsen ved å måle den kun for omfanget av antall lønnstakere, så blir sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen for det meste positiv når vi tar med primærnæringene i avgangsratene, mens denne sammenhengen er svak og til dels negativ når vi utelater primærnæringene i

avgangsratene. Disse resultatene kan tolkes slik at der hvor primærnæringene inngår så er avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet noe større der hvor mulighetene for lønnsarbeide er noe større, og at dette dermed øker sannsynligheten for å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet og den andelen de selvstendig næringsdrivende allerede utgjør av sysselsettingen i hver av regionene er i all hovedsak negativ. I motsetning til det vi fant for tilgangsratene over, så er denne negative sammenhengen for avgangsratene med på å konsolidere de regionale forskjeller i selvstendig næringsvirksomhet ved at avgangen er minst der hvor innslaget av selvstendig næringsvirksomhet er størst.

Når tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet testes mot endringsvariable for sysselsettingen totalt og for endringer i antall lønnstakere, så er hovedtendensen til negativ sammenheng klar, og noe klarere i perioden på 1990-tallet enn i årene 2002-2003. Hovedtendensen er med andre ord at tilbøyeligheten til å gå ut av selvstendig næringsvirksomhet er større der hvor sysselsettingsutviklingen er svakest.

Når alle sammenhengene her estimeres etter næringssektorer, så gir estimatene i hovedsak en støtte til at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet blir noe sterkere der hvor arbeidsmarkedet for øvrig synes å være svakest, og noe klarere på 1990-tallet enn i årene 2002-2003. Det er også her næringssektoren bygg- og anlegg som følger dette mønsteret klarest, men også i helse- og sosialtjenester, industrinæringene og transport er denne tendensen klart tilstede.

Mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter:

I kapittel 8 har vi foretatt noen beregninger for å besvare spørsmål om mobilitet til og fra selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter avviker fra tilsvarende mobilitet i selvstendig næringsvirksomhet generelt.

Resultatene viser at det er forholdsvis små forskjeller i bruttoratene til og fra selvstendig virksomhet i enpersonsbedrifter sammenliknet med ratene til og fra selvstendig næringsvirksomhet generelt. I tallene der primærnæringene inngår er det ingen forskjeller i tilgangsratene på landsbasis, mens mobiliteten til selvstendig næringsvirksomhet generelt er noe større i hovedstadsregionen og de mer perifere regionene men noe større til enpersonsbedrifter i de øvrige regionene. Utelates primærnæringene så øker bruttoratene til enpersonsbedrifter noe mer enn til selvstendig næringsvirksomhet generelt.

Samtlige regiontyper viser større bruttoavgang fra selvstendig næringsvirksomhet totalt enn fra enpersonsbedrifter når vi tar med primærnæringene. Utelates primærnæringene øker avgangsratene fra enpersonsbedriftene noe mer enn fra selvstendig næringsvirksomhet totalt, men ikke mer en at bruttoavgangen fortsatt er størst fra den selvstendige virksomheten generelt.

Undersøkelse av enpersonsbedrifter etter organisasjonsform viser liten mobilitet fra lønnstakere i enpersons aksjeselskap til selvstendig næringsvirksomhet i enpersonsbedrifter og vise versa. Analysene omfatter imidlertid kun personenes viktigste arbeidsforhold, og ikke eventuelle binæringer ved siden av de viktigste arbeidsforhold.

10. Videre perspektiver

Analysen som er beskrevet i denne rapporten utgjør første hovedfase av en mer omfattende analyse av selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Som det går frem av det innledende kapitlet, vil tverrsnittsanalysen som er gjennomført og beskrevet i denne rapporten bli supplert med en noe mer omfattende tidsserieanalyse, der aktørene følges gjennom flere år. Hovedmålsettingen med en slik analyse er å kunne besvare spørsmål av hvor lenge den selvstendige næringsvirksomheten blir opprettholdt i de forskjellige regioner og regiontyper avhengig av forskjellige personkennetegn og tidligere statusgrupper. Tverrsnittsanalysene i denne rapporten sier oss noe om omfang og regionale og individuelle fordelinger av selvstendig næringsvirksomhet, hvor store bruttostrømmene er til og fra selvstendig næringsvirksomhet, en beskrivende analyse av statusfordelingen til og fra selvstendig næringsvirksomhet samt bruttostrømmenes sammenheng med noen utvalgte regionale kjennetegn. Tverrsnittsanalysene sier oss ikke noe om hvor suksessfull den selvstendige næringsvirksomheten har vært med hensyn til varigheten og dermed heller ikke hvilke persongrupper i hvilke regioner som synes å oppnå mest eller minst suksess. Er det de samme personene som går inn i og deretter raskt ut av selvstendig næringsvirksomhet, eller er de som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet forholdsvis stabile i virksomheten? Er det slik at menn har større suksess enn kvinner som selvstendig næringsdrivende, og er det en medvirkende årsak til at langt flere menn enn kvinner arbeider som selvstendige? Hvordan er innvandreres suksess som selvstendig næringsdrivende sett i forhold til norske aktører? Det er blant annet slike spørsmål som blir viktige å analysere og kunne besvare i analysens hovedfase 2.

Tverrsnittsanalysen i denne rapporten har i tillegg til resultatene som er fremkommet, også vært et viktig grunnlag for å kunne analysere den selvstendige næringsvirksomheten i et tidsperspektiv. I kapittel 1 blir det drøftet hypoteser om arbeidsbakgrunnen til aktørene som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet og hva den har å si for hvor stor suksess hvert individ kan ventes å oppnå. Det forventes at personer som har bakgrunn som lønnstaker, og ikke

minst tidligere erfaring som selvstendig næringsdrivende, antakelig vil ha større muligheter til å overleve som selvstendig næringsdrivende enn for eksempel personer som rekrutteres inn i selvstendig næringsvirksomhet fra arbeidsledighet, og kanskje også rett fra utdanningssystemet. I denne tverrsnittsanalysen har vi avdekket, analysert og beskrevet omfanget og strukturen i bruttostrømmene til og fra selvstendig næringsvirksomhet med hensyn til slike statusgrupper.

En styrke med opplegget er at bruttostrømmene til og fra selvstendig næringsvirksomhet har blitt analysert atskilt fra hverandre. Vi vet derimot for eksempel ingen ting om hvordan det har gått videre med de som rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet med hensyn til deres statusbakgrunn på arbeidsmarkedet. For å kunne analysere slike forhold må vi følge individene gjennom noen år ved hjelp av analyser basert på paneldata. Med utgangspunkt i et felles starttidspunkt kan man analysere graden av suksess som selvstendig næringsdrivende avhengig av statusbakgrunn. I tillegg til bakgrunn fra forskjellige statusgrupper, er det også nødvendig å beholde de øvrige kjennetegnene ved individene. I den gjennomførte tverrsnittsanalysen har vi sett at det er store forskjeller med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet etter kjønn, alder, utdanning og statsborgerskap. I en videre analyse er det interessant i seg selv å kunne analysere hvor stor suksess en person har som selvstendig næringsdrivende gitt kjønn, alder, utdanning og nasjonalitet. Men i og med at vi har observert så store forskjeller mellom disse individgruppene, så er det også nødvendig å bruke disse gruppene for å kontrollere for personsammensetningen når analysen gjelder å avdekke hvilke statusbakgrunner hos aktørene som gir den beste, vise versa den dårligste, uttellingen med hensyn til selvstendig næringsvirksomhet målt over tid.

Litteratur

- Blanchflower, D.G. (2000): Self-Employment in OECD Countries. *Labour Economics* 7; 471-505.
- Carrasco, R. (1999): Transitions to and from Self-Employment in Spain: An Empirical Analysis. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 61; 315-341.
- Carrasco, R. og Ejrnæs M. (2003): Self-Employment in Denmark and Spain. Institution, Economic Conditions and Gender Differences. Centre for Applied Microeconometrics, Institute of Economics, University of Copenhagen.
- Curran, J. and Storey D. (1993): The Location of Small and Medium Enterprises: Are there Urban Rural Differences? In Curran J. og Storey D. (Red.). *Small Firms in Urban and Rural Locations*. Routledge, London og New York.
- Evans, D.S og L.S. Leighton (1989a): Some Empirical Aspects of Self-Employment. *The American Economic Review* 79 (3): 519-535.
- Evans, D.S og L.S. Leighton (1989b): The Determinants of Changes in US Self-Employment, 1967-1987. *Small Business Economics* 1: 111-119.
- Hustoft A.G., H. Hartvedt, E. Nymoene, M. Stålnacke og H. Utne (1999): *Standard for økonomiske regioner*, Rapporter 6/1999, Statistisk sentralbyrå.
- Johansson, E. (2000): Essays on the Determinants of Self-Employment. Publications of the Swedish School of Economics and Business Administration, NR 85, Helsingfors.
- Lazear, E.P. (2002): Entrepreneurship. NBER Working Paper 9109, National Bureau of Economic Research.
- Lévasque, M., D.A. Shepherd og E.J. Douglas (2002): Employment or Self-Employment: A Dynamic Utility-Maximizing Model. *Journal of Business Venturing* 17 (3): 189-210.
- Parker, S.C. (2004): The Economics of Self-Employment and Entrepreneurship. Cambridge University Press, Cambridge
- Persson, L.O. (Red.), I.R. Edvardsson, E. Heikkilä, M. Johansson, S., T.D. Schmidt og L.S. Stambøl (2004): *Economic renewal and demographic change. An evaluation of local labour market performance in the Nordic countries*. Report 2004:8, Nordregio, Stockholm.
- Ritsilä, J. og H. Tervo (2002): Effects of unemployment on New Firm Formation: Microlevel Panel Data Evidence from Finland. *Small Business Economics* 14: 31-40.
- Stambøl, L.S. (2005a): *Urban and regional labour market mobility in Norway*. Sosiale og økonomiske studier 110, Statistisk sentralbyrå.
- Stambøl, L.S. (2005b): Labour mobility in different and similar urban and regional labour markets. Paper presentert på den internasjonale konferansen "Regional Growth Agendas". Aalborg, Danmark, 2005.
- Stambøl, L.S. (2005c): Arbeidsmarkedsmobilitet og framveksten av kunnskapsbasert tjenesteyting. I Vatne, E. (Redaktør): *Storbyene i kunnskapsøkonomien. Arena for kunnskapsdeling og nyskaping*. Norges Forskningsråd/Scandinavian Academic Press/Spartacus Forlag, Juli 2005
- Stambøl, L.S. (2005d): The function of labour market mobility to regional economic growth generally and by new service economy and labour force nationality especially. Paper presentert på *the 45th Congress of the European Regional Science Association*. Amsterdam, 2005.
- Stambøl, L. S. (2005e): Arbeidsmarkedsmobilitet i like og ulike regionale arbeidsmarkeder. Artikkel i *Økonomiske Analyser*, 4/2005, Statistisk sentralbyrå

Stambøl, L.S. (2005f): Effekten av regional arbeidsmarkedsmobilitet for sysselsettingsvekst i økonomien totalt og for kunnskapsbasert tjenesteyting. *Økonomiske Analyser*, 5/2005, Statistisk sentralbyrå

Stambøl, L.S. (2006a): Arbeidsmarkedsmobilitet, sysselsetting og yrkesdeltakelse etter nasjonalitet. *Økonomiske Analyser* 2/2006, Statistisk sentralbyrå

Stambøl, L.S. (2006b): Education and Income Dynamics in Urban and Regional Labour Market Mobility. Paper presentert på *the 46th Congress of the European Regional Science Association*. Volos, Hellas, 30. august - 3.september 2006.

Stambøl, L.S. (2006c): Sysselsetting, inntekt og regional arbeidsmarkedsmobilitet. I *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2/2006, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Taylor, M. (1999): Survival of the fittest? An Analysis of Self-Employment Duration in Britain. *The Economic Journal* 109: C140-C155.

Tervo, H. og M. Haapanen (2005): Self-employment duration in urban and rural locations. Paper presentert på *the 45th Congress of the European Regional Science Association*, Amsterdam, 2005

Vedlegg A

Syv regiontyper: (Se omtale i kapittel 3)

<p>1. Hovedstadsregionen: Oslo/Akershus</p> <p>-----</p> <p>2. Regionale metropoler: Stavanger/Sandnes Bergen Trondheim</p> <p>-----</p> <p>3. Regionale sentre med universitet: Tromsø</p> <p>-----</p> <p>4. Andre regionale sentre: Drammen Ålesund Molde Tønsberg/Horten Haugesund Fredrikstad/Sarpsborg Sogndal/Årdal Lillesand Hamar Sandefjord/Larvik Lillehammer Bodø Skien/Porsgrunn Vadsø Arendal Kristiansand Steinkjer</p>	<p>5. Middels store byer og regioner: Hadeland Askim/Mysen Hønefoss Søndre Sunnhordland Nordre Sunnhordland Kongsvinger Moss Stjørdalshalsen Gjøvik Harstad Levanger/Verdalsøra</p> <p>-----</p> <p>6. Små arbeidsområder: Jæren Egersund Sande/Svelvik Florø Kongsberg Orkanger Holmestrand Flekkefjord Ørsta/Volda Notodden/Bø Sandnessjøen Mandal Halden Kristiansund</p>	<p>7. Mikro arbeidsområder: Røros Midt-Gudbrandsdalen Valdres Hallingdal Rjukan Nordfjord Frøya/Hitra Førde Ulstein Oppdal/Rennebu Høyanger Tynset Vest-Telemark Rørвик Surnadal Nord-Gudbrandsdalen Namsos Finnsnes Brønnøysund Lyngdal/Farsund Odda Risør Setesdal Voss Elverum Grong Andselv Nord-Troms Vesterålen Alta Mosjøen Lofoten Hammerfest Mo i Rana Brekstad Narvik Kragerø Sunnalsøra Kirkenes</p>
--	--	--